

309.14.35

BIBLIOTHECA
UNIVERSITATIS

I. N. J.

DE

SACRAMENTIS,
DISPUTATIONES
DECEM,

(legatur Prefatio)

IN REGIA ACADEMIA ABOENSI,
Cum Consensu Rever. Facultatis Theologicæ
publicè propositæ

Auctore

PETRO BÅNÖ / Doct. & Prof.
jam Superint. Narvensi.

ABOÆ,

Excusæ à PETRO HANSONIO, Acad. Typographe
& nunc hoc titulo vulgatæ per Joh. Waldium Hans.
Successorem, Anno 1680.

JESU CHRISTO SALVATORI
MEO UNA CUM PATRE ET SPI-
RITU SANCTO;

Procunctis beneficiis spiritualibus ac tempora-
libus, *Benedictio & gloria, & sapientia, & gratia-
rum actio, honor & virtus & robur, in seculo-
rum, Amen. Apoc, 7: 12.*

Oliebar ante tricennium, in juventutis Academia informationem, opusculum aliquod de Sacramentis: rem uti conjiciebam, non utilem modo; sed & hic locorum penè necessariam; quod ex quo celesti benedictione, & Magnificencia Regia, Academia hacce Aboica fuit introducta, hoc argumentum & varius & parcius fuerat publicè hic propositum, Auspicabar vero idem ego eâ universalitate, qua commodè omnibus speciebus posset adaptari. Convenientiam earundem, ac mox discrepantiam à se invicem docebam distincte: Inde fiebat, ut non tantum abstractionem scriberem de cujuslibet Testamenti Sacramentis; Sed & illi aliam pramitterem ipsâ communiozem. Hanc vero Generalem, ut & alteram illam de Sacramentis V. T. specialem, cum ipsa veterum Sacramentorum qualicunq; elaboratione, hac vice tantum licuit persequi: Et secuta fuisset eadem Methodo novorum ratio, nisi providentia divina me ex Statione Academica in Ingriam transportasset: Habes igitur cur hoc opus primo mancum est qua rationem Sacramentorum Fœderis Novi. Deinde vides eti. in parum tersum esse hoc idem, quoad antiqua illa, quod cum aliqui non capientes methodum meam inciperent disputare thesin de Natura Veterum Sacramentorū Interna, necessum habui de ista identidem repetere ac frequentare qua animo sentirem. In veteribus ac umbriferis nullam ego agnosco realem ac actualem materiam internam: nova vero uti iisdem sunt illustriora, quod eadem gaudeant actuali ac reali; sic tantum in illis, hanc talem ego statuo, credo, ac defendo. Estq; hac thesis usq; adeo animo meo, certa ut invariata Augustana Confessionis Confessor ac Professor non dubitem ex artic. 10. de Cœna Domini, exclamare: Damno secus sentientes. De hisce visum fuit sic memorare, impetratq; utriusq; navi venia, gratia divina Te porro commendare: Vale. Scripsi Aboæ in transitu cum Narva pergerem Holmiam, 13 Sept, 1680.

Nomine Clarissimorum ac Præstantissimorum virorum, qui
hasce Disputationes mecum vulgarunt, ac respon-
sionibus servarunt; Eorum est.

I. *Rever.* JOHANNES KECKONIUS Pastor
Hvittensis,

II. *Candidatus* LAURENTIUS Blingreen/ Smo-
landus,

III. DN. ANDREAS SVICKERUS Aboensis.

IV. DN. LAURENTIUS DYCANDER Wiburg.

V. *Rever.* ARVIDUS FORSTADIUS Wiburg.
Pastor jam Nötheburgensis.

VI. DN. JOHANNES REVONIUS *comminister*
Viermoensis.

VII. DN. ANDREAS FORNANDER Smolandus.

VIII. *Candid.* JOHANNES SERLACHIUS meus
per aliquot annos jucundus hospes.

IX. DN. SAMUEL Sandman Smol.

X. DN. ZACHARIAS HORNEUS Smoland.

De SACRA

SACRAMENTIS
IN GENERE

THESIS I.

Per lapsum quid non commeruimus? & quid non metuere cœpi-
mus? at fluctuantem ac trepidan-
tem nostrum animum, pro miseris
cordiæ suæ bonitate, non solum ere-
xit Deus simplici verbo evangelicæ
promissionis; sed & externis signis
verbo additis eundem propitius porro confirmavit: volens
ut nos tanto certiore fide salutaria audita adprehenderemus,
quanto ille eadem non verbo solum proponeret, sed & adje-
ctis talibus signis insuper oculis confirmaret: Hinc statim post
lapsum non modo institutus *ritus sacrificandi*, igne cœlitus de-
misso delectabilis comprobatus, Gen. 3: 21. & post diluvi-
um in signum certi fœderis declaratus *arcus cœlestis*, Gen. 9: 13.
sed & secuta institutio sacramentorum, in V. T. *Circumcisionis*,
Gen. 17. & *Agni Paschalis*, Exod. 12. Quibus in N. T. succedere
Baptismus & *Cœna Dominica*; omnia quatuor sacramenta *verba*
visibilia, & *invisibilis gratiæ visibilia signa*, uti scribit Aug. contra
Faustum lib. 19: c. 16. subjiciunt quippe oculis, quod auri-
bus per verbum annunciat: & sic tanto magis fidem nostrā
fulciunt, quanto ista externe pluribus sensibus feliciter juva-
tur, De *ritu sacrificandi ut & arcu cœlesti*, erit locus alibi dicendi:
nostriq; instituti nunc non alia mens, quam de *Sacramentis* Deo
benedicente, scribere.

TH. II. Sacramentum q̄, juxta Vegetium dicitur à sacrandō
 A. initiando aut dedicando, non usurpatur eodem modo à Po-
 liticis & Ecclesiasticis. *Politici* vel in genere usurpant hanc vo-
 cem pro quovis juramento; unde phrasis *sacramento teneri*, apud
 Sveton. in Cæsare: & apud Iſtos de rebus creditis, dicitur
sacramentum vel principale, qn. pars parti sacramentum defert;
vel relationis, qn. pars altera deferenti sacramentum refert:
 Vel in specie usurpant politici hanc vocem pro juramento mili-
 tati, unde formulæ loquendi, *sacramento rogare* ./. sacramen-
 tum recitare, *adigere* ./. obligare, *dicere* ./. destinare &c. Aut
 denique pro pecunia, quæ cum sancta obligatione à litiganti-
 bus olim deponebatur apud Pontificem, eo fine ut victor
 suam à sacro reciperet, victi ad ærarium rediret, vide Var-
 ron. lib. 5. de l. lat. *Ecclesiastici* contra, per Sacramentum
 intelligunt certum signum, magis minusve prout fuerit mo-
 dicatum. Notandum igitur quod vocabulum sacramenti
 in usu Ecclesiastico usurpatur potissimum tripliciter: (1) *Ge-
 neralissime pro quavis re arcana & secreta*, habetq; sic æquipollen-
 tes voces, Latinam *teſtum conſilium*, & Græcam *myſterium*, conf.
 Eph. 3: 3. Col. 1. 26. (2) *Specialius usurpatur idem pro quovis
 rei sacre ſigno, præciſa ratione cujus temporis, cujuſq; auctoriſatis ſit il-
 lius ſigni inſtitutio*; quomodo ſignum crucis inventum huma-
 num, numerat Aug. in Pſal. 141. inter Sacramenta. (3) *Spe-
 cialiſſime vero usurpatur vocabulum Sacramenti pro ſolenni ac-
 tione divinitus inſtituta, in qua per externum & viſibile ſignum verbo
 Evangelij animatum, organice offertur, datur ac confirmatur totius
 Evangelij promiſſio propria*, Rom. 8. 30.

TH. III. Solent nonnulli alii uſum huius vocabuli etiam Bibli-
 cum indigitare: Sed ſciendū nomen Sacramenti in ſcripturis
 non haberi: Interpretum ergo verſiones ad locutiones Ec-
 cleſia-

eclesiasticorum esse referendas, ac cum primis identidem consulendam locutionem eorum ultimam, quæ specialissima fuit; cum quod illa qua rem tota ex scripturis eliciatur, tum quod ejus videatur esse ætatis, quæ potest ad initium seculi tertii referri; forsan introducta à Tertuliano, uti conjicit Gerhardus, thes. 7. de Sacram.

TH. IV. Coeterum & hoc obiter hoc loco addendum, scriptores Ecclesiasticos ac cum primis Augustinum, tertia illa ac strictissima *Sacramenti* adpellatione, aliquando indigitare totam sacramentalem actionem, re terrena ac cœlesti Sacramentaliter unitam: aliquando v. eadem tantum dicere ejus partem essentiali alteram, ceu symbolum aut rem terrenam: quod ad eorum dicta intelligenda ac concilianda h. l. juvat notasse.

TH. V. *Synonymiam sacramenti* quod concernit: Sciendum habere Sacramentum varias adpellationes aut descriptiones in scriptis veterum. Nam (1) Dicitur *Mysterium*, voce ad hunc complexum usum piè accommodata. (2) Dicitur *id res sacramenti*, & sic vel *integre* pro tota Sacramentali actione, vel *partialiter* pro ejus aut fructu, aut parte essentiali altera. Quod itidem juvat meminisse, ut intelligamus Patres, qui hac voce tropice sic sæpius utuntur: v. g. cum elementum hoc aut illud dicunt *rem sacramenti*, non totam intelligunt actionem sacramentalem, sed ejus partem materiale alteram: & rursus cum dicunt *indignos accipere sacramentum, sed non rem Sacramenti*: Fructum certe intelligunt sacramenti, non ipsam Sacramentalem actionem, ex Dei institutione & mandato æstimatam. (3) Dicitur *id miraculum*, sed ita populariter, ac maxime sacra cœna, propter quandam tenuem analogiam, quæ inter ipsam ac miracula potest excogitari (4) Communiter vero dicitur sacramentum *signum* à scriptoribus Eccle-

fiasticis. At tunc per signum non intelligunt iidem signum aliquid nudum; Sed vocem signi, quæ gradus admittit, plerumq; habent pro signaculo, exemplo Apostoli Rom. 4: 11, h. e. intelligunt signum non modo testificans, sed & communicans, confirmans ac obsignans. Prorsus sicut Aug. Confessio art. 13. verbis: *Utendum Sacramentis, ita ut accedat fides, qua credat promissionibus, quæ per sacramenta exhibentur; hac fide accipimus promissam gratiam, quam sacramenta significant, & Spiritum sanctum;* etsi referat sacramenta promissam gratiam significare: tamen præter significandi rationem, ostendit per ea promissiones divinas quoq; exhiberi, & accipi Spiritum Sanctum. quod probe notandum. Nam non omnibus signis idem competit modus significandi. *Significant quædam solo institutionis placito,* sicut iris & funiculus Rahab: *& alia significant analogice:* Analogia vel similitudinû, sicut imagines: vel causalitatis, ubi aut effectus significat causam, aut vicissim causa effectum. Effectus Sacramentorum divinos intelligunt scriptores orthodoxi, cum ea signa vulgo adpellant, Similiter, dum terrenam ac visibilem rem sacramenti alterius Novi Test. dicunt iidem signum; certe voce signi intelligunt non nudum signum σημειον rei cœlestis absentis, uti adparet ex Theophyl. in cap. 26. Matth. & Damasc. lib. 4. O. F. Sed intelligunt signum μετὰ δόξιν καὶ πρὸς φέρουσαν rei cœlestis; vere præsentis ac Sacramentaliter elemento unitæ; non tantum quod signum præsentiam rei ferat, exclusa invisibilitate; sed quod cessante umbra nunc in N. T. debeat corpus adesse, Col. 2: Qua ratione iidem intelligitur, quomodo (5) Sacramenta N. T. dicantur à quibusdam ἀντίτυπα, nimirum habito respectu ad Sacramenta V. T. quæ umbris ac figuris rei cœlestis terminabantur, etsi alias & illa gratiam Dei dabant, ac datam confirmabant.

TH. VI. Ad omne Sacramentum proprie sic dictum, requiruntur duo: *Verbum & Elementum*; Unde illud Augustini in Jo-
hannem, *accedat verbum ad elementum, & fiat Sacramentum*. Per
Verbum vero intelligitur (1) *Verbum mandati ac institutionis*
divina, per quod elementum nominatur, separaturque à
communi usu, ac ad Sacramentalem destinatur. Verbum
certe humanum hic non admittitur, sed requiritur divinum:
nam ejusdem est promittere, cujus est dare & exhibere.
(2) Intelligitur per verbum, *Verbum promissionis Evangelica*,
quæ in quolibet Sacramēto utentibus offertur, at non nisi cre-
dentibus cunctis obsignatur. Similiter per *Elementum* non
intelligitur aut assumitur quodvis Elementum terrenum,
intelligibile aut sensibile, sed id saltem visibile, quod verbo
institutionis ac mandati divini nominatur expressum. Ubi-
cunque itaque in ritu aliquo divino vel humano, horum al-
terutrum abfuerit, ibi ritum illum sacramentum acceptione
specialissima, dicere non debemus, confer Chemnit. part. 2.
Examini Concil. Trid. ubi ex natura Sacramentorum N.T.
ponit 8 notas, ad quas ritus alii possunt examinari, probari-
que an nunc vere Sacramentorum titulum mereantur? An
igitur Sacramentum *absolutio*, quæ caret visibili elemento? an
Sacramenta *sacrificia* quæ carent verbo promissionis Evangeli-
cæ? an Sacramenta *miracula*, quæ itidem carent verbo pro-
missionis dictæ, ac porro sunt tantum certorum hominum,
fere plerumque facta ad promissi alicujus temporalis magni-
tudinem felicius assequendam, nequaquam vero sunt omni-
um hominum qua fidei salutiferæ oblationem aut confirma-
tionem: An Sacramentum *pœnitentia*, quæ caret signo sensi-
bili & materia visibili, *matrimonium* quod nutu potest contrahi:
confirmatio quæ itidem caret elemento externo. Estoq; idem
examen de multis aliis, quæ populariter ab his aut illis dic-
untur

cuntur Sacramenta; sed quæ tamen accurate loquendo, in Sacramentorum numerum referri non merentur.

TH. VII. At adversus hæc nostra de notis Sacramentorum verorū, plausibiliter objicitur: (1) *Sacramenta non tam conferunt gratiam, quam gratiam ante collatam ceu sigilla obsignant, cum omnino alia sit promissio gratia, quæ spectatur ut effectus Sacramenti, & alia promissio præcedens quæ potest aliquo sigillo confirmari & obsignari.* (2) *Obj. Quod verbum Sacramentis adjectum non est promissorum, sed deprecatorium & adsertorium.* Sed respond. ad 1. Lavamur sanguine Christi in Baptismo, sicut eundem bibimus in Sacra cœnâ: minime itaq; dubitare debemus de beneficiis, *gratia Dei, remissione peccatorum, Sanctif. &c.* quæ Christus suo sanguine nobis paravit. *Inst. cœna fuit instituta ante sanguinis effusionem, ut quoq; verba: qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit, demum post resurrectionem, & sic post institutionem baptismi, sunt dicta.* R. *Quamquam α. effusio sanguinis jam tum non esset facta, quum Sacramenta N. T. instituerentur:* reddimur tamen Domino disponente, effusi sanguinis participes, & sic per eum ceu pignus, pretium ac meritum, habemus promissionem tam de gratia Dei, quam remissione peccatorum, sanctificatione, & spiritualibus beneficiis aliis: Nequaquam itaq; à doctrina de S. cœnâ, excludi debet caput sextum Johannis; nam etsi institutio cœnæ ibi non doceatur; habet tamen id multa quæ pertinent ad cœnæ salutarem fructum explicandum. β. Tametsi verba illa: *qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit* Marc. 16: 16. post resurrectionem Christi demum fuerint prolata; continentur tamen eadem implicite in verbis instituti baptismi, conf. 1. Pet. 3: 21.

Ad II. Respond. Adsertio & promissio non opponuntur: ubi ergo minister dicit: *ego te baptizo &c.* non solum asserit ille baptizatum recipi in fœdus; sed & promissionem Es-
van-

vangelii de remissione peccatorum ministerialiter obsignat: Similiter sese res habet in Eucharistia: & per ministrum idem utrobiq; operis effectus, Deo utrobique eundem vi sanguinis Christi efficienter per ministrum promittente ac efficiente.

TH. VIII. *Quid igitur ais, sentiendum de notis Sacramentorum, quæ solent præscribi à Pontificiis & Calvinianis?* Dicunt ad Sacramenta pertinere (1) *Ut sint signa*, ita Pontif. & Calv. (2) *Ut sint talia signa, quæ cum re quam significant, habent aliquam analogiam & similitudinem*, ita rursus iidem. (3) *Ut sint signa sensibilia præcisa ratione, viderine possunt an audiri?* ita pontificii causæ suæ circa Absolutionem pie servientes. (4) *Ut sint signa data, & non rationalia, & (5) quæ rem significant sacram, non prophanam &c.* confer Bellarminum, qui octo Chemnitianis requisitis Sacramentorum Novi Testamenti opponit sua octo alia. *Sed Respond. ad (1)* Sacramenta sunt signa *ratione effectus*, dum gratiam obsignant: *nequaquam vero ratione essentia*, q. tota eorum essentia signando absolvatur. *Ad (2) Resp.* Habere possunt Sacramentalia elementa quandam analogiam similitudinis cum fructu suorum sacramentorum; aut etiam cum ipsis suis rebus cœlestibus: at hoc est secundarium eorum officium. *Præmarium autem est, ut sint vehicula ac media*, per quæ res cœlestes exhibentur ac conferuntur. *Ad 3. Resp.* Non sufficit dicere illa signa sensibilia, sed addendum quod sint signa visibilia, sicut id imprimis patet ex sacramentis baptismi & Coenæ, quæ omnium iudicio sunt sacramenta vera. *Ad (4) Resp.* Et nos urgemus signa ea esse data, non naturalia. Sicut porro *stoungemus*, omnino debere illa quatenus signant, res sacras repræsentare, quod fructum nos in illis sciamus spiritualem ac salutarem, qualis ex rebus prophanis vix potest quæri aut sperari.

TH. IX. An igitur per signa definienda sunt sacramēta? Neg. quia (1) Sicut aliud est res ipsa, aliud rei officium vel finis: sic non ab officio vel fine desumimus genus, quando ab ipsa essentia aliud & melius possumus habere, & (2) Quia partem rei, seu elementa, non solemus genus rei substituere; &c. & quæ plura ad talem occasionem monent regulæ Logicæ Dicis: *In Sacramentis datur duplex analogia, & sic duplex signandi ratio, aut enim referuntur integra Sacramenta ad suos usus spirituales, quos largiuntur & producunt: aut denique in singulis, referuntur elementa ad res suas cœlestes.* & Talem duplicem analogiam causalitatis & similitudinis agnoscimus in Sacramentis: & tamen ob rationes adpositas negamus, in earum alterutra vel utraq; consistere Sacramentorum essentiam; per eas igitur seu genera priora, notiora ac ampliora non esse Sacramenta definienda: Analogias Calvinianæ tanto magis hic damnamus & relegamus tam cum *res terrenas referunt ad cœlestes semper ut ajunt absentes; quam cum Sacramenta dicunt gratiam spiritualem tantum significare, non autem conferre:* Utrumque certe contra scripturam, quæ testatur in N. T. *ex aqua & Spiritu nos regenerari* Joh. 3: 5. conf. 1. Pet. 3: 21, Tit. 3: 5. & iterum panem eucharisticum non signum dicit, sed *communicationem corporis Christi*, 1. Cor. 10: 16. Falsa itaque utraque eorum analogia, ac per consequens indigna, quæ cum duplici nostra conferatur; dignissima vero quæ ex Sacramentorum ratione generica abarcebitur, cum nec nostra vera, ceu justâ posterior ac remotior, eandem queat intrare.

TH. X. Nos Sacramenta definimus per actiones, (1) *propter mandatum divinum*, in singulorum Sacramētorum institutione actionem expresse nominans, requirens ac præscribens, Vi-
de Gen,

de Gen. 17: 11. Exod. 12: 3. seqq. Matt. 28: 19. & c. 26: 26. seq. (2) *Propter inductionem ex natura singulorum Sacramentorum petitam.* Usq; adeo evidens res est, omnia & singula proprie dicta sacramenta esse actiones, ut scriptores Ecclesiastici, essentiam eorum perpendentes, non dubitarint ipsa dicere ritus; qui utiq; actiones sunt, imò, regulam sancire, quod nihil habeat rationem Sacramenti extra usum divinitus institutum. Actiones igitur sunt singula, ac per consequens Sacramentum in Genere, itidem per actionem definiendum.

TH. XI. Est vero Sacramentum quodvis actio, sed Solennis & Sacra, & ita manet unumquodque distinctum à quavis actione politica, naturali vel ludicra: Ritus autem unumquodque Sacramentum poscit eos, quos Sapientia & bonitas instituentis unicuique fecit peculiare ac proprios: Scilicet qua ullam causam, ministerialem, materialem, formalem aut finalem, non licet in ullo Sacramento, pro arbitrio vel quicquam mutare aut reordinare: Sed (1) qui ritus circa hanc aut illam materiam à Deo sunt generice instituti, illi observabuntur sinè ulla mutatione aut depravatione. (2) Ut illi observent Sacramentalis ritus, quibus Deus eos observare imperavit. & (3) Ut ritus illi unice in eum finem observentur, in quem à Deo sunt instituti: Sed de his plura in sequentibus.

TH. XII. Causa Efficiens principalis, vel auctor Sacramentorum est Solus Deus: quia illius solius est gratiam dare, & coelestia bona largiri: Unde axiomata: 1. Quod non habet divinam institutionem expresse traditam in scripturis, illud non est verum Sacramentum. 2. Quod à Deo est institutum, illud non debet ulla auctoritate humana in essentialibus mutari. 3. Est unumquodque sacramentum non aliunde, quam ex sua sede, & suorum verborum institutione iudicandum: Ut quoq; 4. Si sacramenta sunt à Deo, utiq; ab ejus institutione, suam habent efficaciam: ita omnino per bonam consequentiam.

TH. XIII. *Institutioni Divina circa Sacramenta, subjicimus eorundem Promulgationem, Administrationem & Dispensationem*, actus qui itidem ad causam efficientem suo jure referuntur. PROMULGATIO sacramentorum potuit fieri ab alio, quam Deo, quod promulgare rem plerumque pertineat ad causam ministerialem, sicut quoq; Johannes Baptismum, Sacramentum utiq; divinum Matth. 21: 25. Luc. 3: 3. 7: 30, ministerialiter promulgavit, Marc. 1: 1. seqq. Joh. 1: 29: Sed tamen ut Deus ipse Evangelium olim promulgavit, Gen. 3. & legem Exod. 20. Sic excepto Baptismo, est quoque idem quoad hunc actum juncta causa ministeriali cum efficiente principe, de facto, reliquorum singulorum Sacramentorum promulgator sollemnis: prorsus sicut Christus Verus Deus, in diebus carnis salutis fuit causa & princeps, Act. 4: & ministerialis, tam quoad officium propheticum, Rom. 15. 8. quam Sacerdotale, Heb. 8: 2.

TH. XIV. ADMINISTRATIO sacramentorum, primam cœnam si exceperis, operis est humani. Sic ob suas causas voluit bonus Deus ordinare: nimirum sicut ad nos erigendos, diabolos confundendos &c. Deus non Angelorum, sed hominum utitur ministerio; sic propter easdem causas observat ille idem in Sacramentorum administratione: ostendens conjuncta esse, *verbum docere & Sacramenta administrare*. Ordinariè igitur per ministros Ecclesiæ, Sacramenta Deus dispensat, qui ob id dicuntur dispensatores mysteriorum Dei, 1. Cor. 4: 1. 2. Cor. 6: 1. sicut extraordinariè, h. e. urgente summa necessitate, etiam aliis Christianis Sacramentum initiationis bonus permittit. *Queritur hic, quid ad Sacramentorum administrationem faciat dignitas aut indignitas ministri; item quid hic faciat ejus Intentio?*

I. Si minister rite observaverit, peregeritq; ea, quæ ad ef-

sentiam sacramentorum pertinent, nihil eorum efficacia aut ob
est ejus mala vita, aut prodest bona: agit enim cuncta non suo
nomine; sed Dei, qui à ministri qualitate suam institutionem,
suarve institutionis fructum nequaquam suspendet. Est ea-
dem sigilli figura sive aureo, sive ferreo insculpta sit annulo, scribit
Nazianz. orat. de baptismo. Et parum refert utrum aqua ad
areolas irrigandas per canalem lapideum, an per argenteum tran-
seat, loquitur Aug. tract. 5. in Johann. Quod ut tibi per-
suadeas, jam recordare sequentium argumentorum (1) a-
git minister tantum ministerialiter, 1. Cor. 3: 7. (2) qualitas
igitur ejus dum alienum distribuit thesaurum nihil derogat
benignitati domini, vel bonitati thesauri (3) Sicut indignitas
ministri nihil derogat efficaciam verbi, Matth. 23: 3. Phil. 1: 17.
sic nec derogat illa quicquam efficaciam sacramentorum (4)
Si indignitas ministri derogaret efficaciam, vel verbi vel sacra-
mentorum, tunc incredulitas hominum faceret fidem Dei
irritam; quod tamen est prorsus contra scripturam, Rom: 3:
3. (5) Si integritas & efficacia sacramentorum penderet à di-
gnitate ministri, fides nostra fieret incerta, cum certo no-
bis non constet ministri vita interior. unde (6) non legimus
rebaptizatos, qui erant baptisati à juda proditore: sic breviter.
*Inst. Minister improbus non habet S. Sanctum, non potest igitur alii
beneficia spiritus impartiri.* Resp. causa principalis non potest a-
lijs dare, quod ipsa non habet: at causa ministerialis vel instru-
mentalibus bene potest alijs dare ut notum, quæ ipsa non ha-
bet, quod observandum contra Pontif. Anabapt. ac Dona-
tist: hoc physico argumento abutentes.

II. Similiter integritatem sacramentorum nec jurat intentio
ministri, si singularis adsuerit, nec labefactat si absuerit, modo ali-
as rite & ex officio suo, peregerit, quæ ad sacramentorum na-
turam ac essentiam pertinent, juxta eorum institutionem

(1) Ut enim sacramenta pendent non à ministri aliquapro-
 bitate vel improbitate generali: sic nec in specie pendent
 eadem ab ejus aliqua intentione intensiore aut remissiore
 (2) Sicut verbi prædicatio non dependet à ministri intentione,
 sic nec sacramentorum administratio (3) Si à ministri inten-
 tione sacramenta qua fructum dependerent *a. partialiter essent*
à Deo, & partialiter ab homine, qui tamen bona coelestia non
 potest conferre. *β. foret inde certitudo tantum moralis*, h. e. nulla,
 vel prorsus debilis, cum minus in ministri mentem quam vi-
 tam valeamus inquirere. Manet proinde verum, quod sicut
 numi alicujus Domini, quos jussit ex liberalitate distribui
 vere distribuuntur, etsi in istam distributionem non consen-
 tiant servus, qui distribuit; sic præter, imo contra intentio-
 nem ministri si malus fuerit, distribuuntur bona spiritualia, quæ
 Deus per ejus operam in sacramentis distribuere constituit:
 non enim potestatem authenticam ministris dedit Deus, sed
 tantum quandam ministerialem circa bona aliena, & hanc
 nisi recte animis usurpaverint; non tamen falluntur utentes
 suis votis, quia Deus ipse perpetuo adest suæ ecclesiæ, nec
 quos ministros tantum constituit 1. Cor. 3: 21. unquam pa-
 titur pro libidine actionibus interioribus dominari, 1. Pet. 5: 3.
 Certa igitur & vera uniuscujusq; sacramenti administratio,
 dum in usu ecclesiastico, & non mimicis aut jocularibus actio-
 nibus, observantur externe, quæ cujusq; institutio observa-
 re jubet. *Inst. Requiritur tamen ministri intentio virtualis. si actua-*
lis non habetur; quia habitualis non sufficit ut loquitur Bellarm. in in-
terpretatione Synodi Tridentina, qua intentionem ministri requirit sub
fulmine anathematis. R. Virtualis illa intentio præscindit ab a-
 ctuali & habituali: jam si habitualis non sufficit, & actualis
 non datur, profecto nulla erit illa virtualis, utpote quæ man-
 ea est, & partem alteram, ab insufficiente pendula.

TH. XV. DISPENSATIO sacramentalis consistit in δόσει & λήψῃ, h. e. in sacramenti divinitus præscripta, administratione & receptione, quomodo in S. cœna δόσις est panem & vinum distribuere: λήψις distributa manducare & bibere. Observandum vero hic accuratè (1) *Unam eandemq̃ actionem diverso respectu interdum esse δόσιν & λήψιν*, veluti cum Abraham se ipsum circumcidit; tunc certe sicuti Abraham duplicem sustinuit personam, sic fuit amputatio pelliculæ ejus, quædam δόσις respectu Abrahami administrantis, & quædam λήψις respectu Abrahami recipientis sacramentum (2) *Observ. λήψιν aliquando esse simplicem receptionem*, ut in circūcisione & baptismo; *aliquando habere actiones quasdam conjunctas*, ut in Euch. & agno Paschali (3) *Cum primis vero observ. distingvendum esse inter rem & rei modum*, h. e. inter ipsam δόσιν & δόσεος τρόπον, & inter ipsam λήψιν & λήψεος τρόπον. δόσις & λήψις sunt simpliciter necessariae, nec ullam patiuntur exceptionem; at modi earum non item necessarij cuncti. Simpliciter igitur necessarium baptizari in nomine P. F. & S. Sancti; at in libertate Christiana positum, sive id fiat per immersionem in aquam, sive per aquæ affusionem, sicut fit in ecclesiis nostris: & tantum de sacramentorum causa efficiente tam ministeriali, quam principe.

TH. XVI. Materia seu subjectum sacramentorum est duplex: I. *Subjectum destinationis seu objectum sunt soli homines*, & quidem viventes, quod probatur (1) *Ex institutione cujuslibet sacramenti*, ad homines semper directâ (2) *Ex fine institutionis*, gratia salutarī conferenda, de qua soli homines viventes participant (3) *Ex illis quæ vere ad integritatem sacramentorum pertinent*, & non possunt nisi de hominibus viventib; exponi, veluti in circūcisione recordari fœderis divini; in agno paschali, mactare stare, edere, in baptismo doceri. In cœna edere & bibere. II. *Subjectum vero occupationis est cuilibet sacramento proprium*

& distinctum. Circa aliam rem terrenam versatur hoc sacramentum, & circa aliam illud. Cujuslibet vero sacramenti res terrena habebit vocationem divinam expresso verbo Dei denominatam, per quam illa separatur ab usu communi, sanctificatur item, ac ad usum sacramentalem destinatur, ut sit *ὁργανον* ac medium gratiæ cœlestis offerendæ ac adplicandæ.

TH. XVII. *Forma ergo sacramentorum sic sequitur, quæ res terrenas modificat ad regulas à Deo præscriptas: Estq; vel communis, ut quæ ad omnia sacramenta potest aptari; vel propria cuilibet sacramento. Forma sacramentorum communis est actio quod singula sacramenta actione aliqua absolvantur, ut dictum supra thes. 10. Forma vero cujuslibet sacramenti propria est actio certo subjecto certisq; aliis circumstantiis determinata, uti infra dicetur ac ostendetur.*

TH. XVIII. In hanc formam communem (*actionem*) non consentiunt nobiscum Calviniani; quippe qui pugnant pro sua analogia significativa, sive relatione *σημειωτική* signi ad rem signatam: sed ut eorum analogia (1) tollit discrimen sacramentorum V. & N. Testamenti, Col. 2: 17. Heb. 10: 1. (2) Sicut illa non dat sacramento suum esse, (3) Sicut illa constituit sacramenta V. Testamenti illustriora sacramentis T. Novi ac (4) Sicut illa confundit sacrificia & typos alios V. T. cum sacramentis proprie sic dictis: sic non est audienda aut admittenda. *instantia.* Non ponimus, ajunt Calviniani, *symbola sacramentalia nuda significantia signa, sed dicimus ea credentibus adferre res cœlestes, h. e. credentiam fidem absentes res cœlestes, voto, spe ac sensu facere presentes.* R. (1) Sacramentorum veritas pendet ex institutione Dei, nec incredulitate nostra redditur irrita, Rom. 3. 3. (2) Requiritur ergo fides non ad sacramenti essentiam, sed ad ejus usum salutarem. (3) Et si fides pertineret ad substantiam baptismi, esset baptizatus adultus hypocrita iterum

iterum rebaptizandus, quod tamen caret mandato ac exemplo divino: Frustra igitur recurrunt Calviniani ad hanc suam idealem vel mentalem rerum absentium præsentiam; & sic porro planum, fidem ad formam sacramentorum non pertinere, sed saltem in adultis ad eorum salutarem fructum requiri.

TH. XIX. Circa mentionem formæ juvabit etiam horum sequentium meminisse. I. *Quod actus sacramentales, in quibus forma sacramentalis consistit, vel sint principales vel ministeriales; h. e. vel essentielles vel præparatorii. de quorum plerisque, postea seorsim. II. Cum præter res in sacramentis etiam adsint verba, quod distinguendum diligenter sit inter verbum institutionis, & verbum Evangelij: cum illud sit verbum speciale & visibile aut visibilibus signis vestitum, hoc verò generale & tantum audibile. Inst. Circumcisio temporibus posterioribus, fuit tantum quedam ceremonia, nec ullum circa ejus ritum auditum verbum vel generale Evangelij vel speciale institutionis: eademq; ratio tunc cum agni paschalis observatione. R. Sacramenta V. T. non fuerunt mutæ ceremoniæ, sed eorum ritibus tam adjugebantur verba institutionis divinæ, quam addebantur piæ preces, gratiarum actiones, & devotæ admonitiones aliæ.*

TH. XX. Varie vero disputant Pontificii, quomodo ex rebus & verbis componantur sacramenta. Ajunt quidam omnia sacramenta nova legis perfici rebus & verbis, tanquam materia & formâ, non tamen omnia constitui rebus & verbis tanquam materia & forma: ita Becanus in Manuali. Excipiunt alij, in tali causa (1) temere opponi perfici & constitui, (2) neq; in pœnitentia & matrimonio illam observationem scholasticam locum habere, vide Thom. Dur. & Adrian. Nos breviter h. l. monemus, unionem esse illam non essentialem, sed sacramentalem. Extra utrum igitur divinitus institutum ac ecclesiæ imperatum, non esse

esse ullam rerum ac verborum conjunctionem; quod evanescente conditione sacramentali, non potest non aboleri ac solvi partium sacramentalium unio.

TH. XXI. *Ad verbū institutionis refertur* CONSECratio, *cujus notabīs*
I. Essentiam. Consecratio non est nuda verborum institutionis recitatio ad auditores directa, nec nuda elementorū variatorum demonstratio, ad denotandas illas res cœlestes absentes; sed est *sacra quaedam & efficax actio, per quam symbola sacramentalia prophanis usibus exempta, vere sanctificantur ac usui sacramentali destinantur.* Non transmutat igitur consecratio externa elementa in res cœlestes, nec sono aut numero verborum imprimit externis elementis aliquam occultam qualitatem, ut sint sorte sua naturali nobiliora aut gradu fortiora; sed unice præstat ut res cœlestes essentia aut operatione juxta naturam suorum Testamentorum, cum elementis sint præsentibus; *idq. non aliam ob causam, quam propter institutionem, ordinationem & voluntatem divinam.* Minister enim consecrans, dum *repetit verba primæ institutionis*, ostendit se œconomum esse divinorum mysteriorum: & dum *preces addit*, ostendit se non suo arbitrio rem peragere, sed nomen Dei invocare, velit is juxta institutionem ac promissionem, efficaci gratia adesse, ac segregata elementa jubere *ἐπαρκεῖν* gratiam salutarem conferre. II. *Notabīs consecrationis integritatem:* Si verba institutionis quoad mandatum ac promissionem, rite servantur quoad sensum, tunc est consecratio integra. Fieri enim potest ut in sono Etymologia, Profodia aut Syntaxeos ex infirmitate aut inscitia ministri, obrepat aliquis error, sed hic talis error non tam detrahit integritati consecrationis, quam consecrantem ipsum infirmitatis aut ruditis damnat. III. *Notabīs hic consecrationis finem.* Est is à parte ministri non alius, quam elementa sanctificare, ac usibus sacramentalibus destinare, sicuti
homi-

homines usurpaturi sacramenta, per istam consecrationem multum animantur ac reficiuntur.

TH. XXII. *Verbum Promissionis Evangelica Sacramentalis*, quod concernit; Sciendum occurrere illud in quovis sacramento: Unde porro sequitur inter sacramenta non reponi debere ullos ritus, qui simili promissione Evangelica destituuntur. Est vero operæ pretium h. l. explicare hujus *Promissionis Sacramentalis necessitatem*, ut inde cujus dignitatis sint sacramenta, rectius quæamus cognoscere. (1) *Ratione præcepti* sunt omnia sacramenta iis necessaria absolute, quibus à Deo sunt imperata: nam propter mandatum divinum non est in arbitrio humano positum, sacramenta usurpare aut damnare: sed tenetur quælibet mens Deo subiecta, vocem ejus audire, & audit quoq; quælibet devota maxime cum hic nihil aliud intelligat præcipi, quam quod ad infirmitatem suam levandam clementer est excogitatum. Ratione itaq; mandati sunt sacramenta necessaria absolute. At (2) *ratione mediij*, h. e. ratione fidei conferendæ, justificandæ ac salvandæ, non item absolute necessaria sunt sacramenta, cum dari queat articulus, ubi & quando sacramenta non possunt haberi; & tam en status ac tempus gratiæ Tit. 2: 11. Joh. 3. 16. jubeant nos de exclusorum hominum salute, bene sperare ac judicare, 1. Cor. 13: 7. Recte enim nobis iudicibus Bernh. Ep. 77. *non defectus, sed contemptus sacramentorum damnat*. Quamquam igitur ordinarie ad justificationem & salutem nos ducant verbi prædicatio & sacramentorum administratio; extraordinarie tamen & in casu necessitatis, potest bonitas divina, quæ illos jam de facto, ordinarios modos constituit, alios & plures modos invenire, ne cujus in Christo constituit misereri Eph. 1: 3. seq. gratiæ suæ salutiferæ moriatur experts, conf. Ps. 145: 9. Bene igitur sperare debemus, non tantum de ca-

techumenis & martyribus primitiva ecclesia, qui ante susceptum baptismum, morte abripiebantur, & tamen per verbi simplicis fidem salvabantur, Rom. 10: 14. 1. Pet. 1: 23. *sed & de infantibus, qui procreati in ecclesia ac vita donati, obdormiunt vel in utero materno, vel statim post partum; quod tamen si hi tales verbi simplicis non sint capaces, & porro ad verbi vestiri h. e. sacramenti initiationis participationem non perveniant; sicq; juxta ordinarios nostros modos, fidei quæ salvat, putentur inopes: Deus tamen extraordinariis modis, h. e. vel immediata institutione, vel quocunq; alio sanctificationis modo, propter meritum Christi sicut potest, sic quoq; ut speramus, vult illorum propitius misereri.* *Inst. An igitur sacramenta media salutis, & non fides?* R. Sacramenta sunt media offerentia ac procreantia fidem. Sola vero fides mediū recipiens: unde quando sacramenta dicuntur *justificare salvare*, sciendum quod non justificent aut salvent immediate, sed mediate per fidem, quam gignunt ac pariunt, quamq; partam augment, confirmant ac intendunt: Nunquam enim medium *ληωλκων* à parte nostra est opponendum medio *δωλκω* à parte Dei, quia non absolute, sed per *τὸ ξί* Deus nos ducit ad æternam salutem, Act. 13: 48.

TH. XXIII. *Finis sacramentorum duplex est. Primarius & Secundarius.* PRIMARIUS respectu Dei, qui sacramenta instituit, *est ut sint signa, pignora ac sigilla divina gratia*, Gen. 17: Matth: 28: Joh. 3: Tit. 3: Respectu hominum, qui sacramentis utuntur, finis primarius est, *ut fides in illis excitetur, ac confirmetur*, 1. Cor. 11. SECUNDARIUS eorum finis est, ut sint, (1) *Sym-bola confessionis Christianæ* (2) *Ut sint tessera seu nota*, per quas populus Dei vere Christianus, à quolibet alio cœtu, paganizante prorsus, aut fingente saltem aliquam ecclesiæ faciem, externo modo invenitur ac apparet segregatus. (3) *Ut admoneant nos*

virtu-

virtutum Christianarum ac bonorum operum, &c. Hi fines non sunt inter se confundendi, nec sibi invicem opponendi, vel qui classem primariam faciunt, vel qui illi ex Dei intentione postponuntur. *Non valet igitur dicere: (1) per classium ad parentem oppositionem, sacramenta sunt nota populi Dei; ergo fidem non excitant, nec confirmant. (2) Nec valet dicere per oppositionem partium classis prioris h. m. signant; ergo non confirmant: aut ita: confirmant & sigillant, ergo non regenerant,* siquidem utrunq; illis probe convenit. Nam etsi Abraham justificatus in præputio, accepit sigillum iustitiæ, circumcisionem; tamen id non obstat, quo minus infantes olim per idem sacramentum, initiati, regenerati ac in fœdus recepti fuerint; quæ admodum hodie per baptismum illi & regenerantur & in fœdus recipiuntur. Sicut nec (3) valet dicere per oppositionem partium classis posterioris tali modo; *distingvunt cœtus, sed non cœtus doctrinam, &c.* quia uti dictum, *fines inter se hi aut illi, neq; sunt opponendi neq; confundendi,* quod diligenter observandum fere contra quosvis sectarios.

TH. XXIV. *Quod vero sacramenta sint ὁρῶντα ac ὀκνήματα per quæ Deus promissionem Evangelij ad ultimam usq; salutis scalam in ecclesiâ offert ac confert &c.* probatur sequentibus argumentis: (1) Sicut omni verbo Evangelij generatim convenit efficacia fidei generandæ & confirmandæ, Esa. 55:10. Joh. 6. Rom. 1. 16. Gal. 3: 2. Heb. 4: 12. sic non est eadem sacramentis deneganda; quippe quæ nihil sunt aliud, quam verbum visibile, aut verbum elementis ac signis vestitum. (2) Quia per sacramenta sicut homines fœderi divino vel inseruntur, vel in eodem confirmantur; Gen. 17: Matth. 28: sic non possunt eadem non esse media, gratiam fœderalem offerentia ac confirmantia. (3) Prædicatur de sacramentis effectus regenerationis ac sanctificationis, Joh. 3: 5. Eph. 5: 27. Tit. 3: 5. Sunt igitur

igitur ipsa talis effectus causa, *vel princeps, vel instrumentalis*. At princeps est Deus; illa igitur tantum media sunt salutis instrumentalia, h. e. salutem instrum. offerentia ac obsequantia.

Hæc argumenta diligenter observanda sunt, 1. Contra Carolus-Stadium, qui putavit sacramenta tantum civilia signa esse externo modo discernendi populum Dei à cœtibus paganis. 2. Contra Anabaptistas & Photinianos, qui dicunt sacramenta nihil aliud esse, quam signa b. o. & vitæ spiritualis. 3. Contra Cinglianos qui asserunt sacramenta esse signa, ut Cinglius ipse; aut etiam sigilla uti Calvinus, ejusq; affectæ, sed gratiæ vel ante collatæ, vel post conferendæ &c. 4. Ut quoq; hæc observanda sunt contra illos Photinianos aut Arminianos, qui dicunt per sacramenta fidem tantum commonesceri, sicuti à picturis solent sæpius commonescutiones desumi. Quia hi singuli non ex scripturæ ultima & plena informatione sic voces emittunt; sed ejus partiali ac leviori institutione contenti, vel secundarios fines pro principibus substituunt; vel subordinatos alios opponunt, contra quam nos thesi antecedente pie monuimus.

TH. XXV. *Sed quid ad hæc Adversarii nostri? R. Quidam rem dicunt esse indefinibilem, num sacramenta efficiant gratiam, & hoc an physice, instrumentaliter, an tanquam conditiones, ad quarum presentiam Deus concedat gratiam, an tanquam signacula efficacia gratia exhibitive & confirmative, an alio modo: ita ex Marco Antonio de Dominis & lib. ejus 1. de Rep. Ecclesi. c. 11. sect. 1. differunt Arminiani in sua Apol. c. 23. & fere similiter Calixtini, Calviniani vero ut & Pontificiorum per plurimi procedunt hic primo Thetice; deinde Elenchice: h. e. tam nituntur certis argumentis probare sacramenta tantum esse signa ac sigilla, quam occupantur in enervandis nostris fundamentis, sibi obstantibus. I. Circa thesin ajunt (1) In Deo solo est efficacia salvandi, & non in sacramentis. R. Deus solus est causa salutis princeps*

ceps; at sacramenta causæ salutis sunt instrumentales: tales vero causæ magis subordinantur sibi invicem, quam opponuntur. (2) *ajunt: liberi fidelium jam ante sunt in fœdere Dei propter ejus promissionem Gen. 17: 7. Ero Deus tuus &c. non vero per circumcisionem, aut baptismum in fœdus inferuntur. R.* Omnes sumus in peccatis concepti & nati, Pl. 51: 7. adeoq; omnes natura filii iræ, Eph. 2: 3. Recipit tamen nos Deus in gratiam, h. e. nos mundat & salvat, verum non immediate per carnalem ex parentibus propagationem, sed per circumcisionem, ut olim, aut uti nunc fit, per sacramentum baptismi; quando ultra auxilium verbi simplicis nos benignus in ecclesia juvat. Fidem parentum agnoscimus conditionem facilius ac citius inveniendorum salutis mediorum, ipsam vero nunquam substituimus salutis causam, nisi absurde velimus sentire, omnes fidelium liberos salvari, & damnari filios infidelium. (3) *Idem hic crepant suum absolutum decretum. R.* Vanum, impium ac horrendum. (4) *Scribunt, si Sacramenta sunt cause instrumentales beneficiorum spiritualium, proderunt sine dubio, ex opere operato. R.* Ut verbum non prodest absq; fide, ita nec sacramenta; & ut per verbum fides accenditur ac augetur: ita per sacramenta eadem vel accenditur vel augetur; (5) *Quidam baptizantur, qui jam ante sunt regenerati, Act. 8: 38. & 10: 47. R.* Horum fides per sacramenta augetur ac confirmatur. (6) *Non omnes regenerantur, qui baptizantur, uti patet ex Simone Mago, Act. 8: 22. Non igitur baptismus est efficax regenerationis medium. R.* Licet adulti hypocritæ fallant, & malicia contumaces impendant operantem Spiritum, quo minus regeneret; manet tamen verum quod sacramentum in se & per se sit efficax regenerationis medium, prorsus sicut acuta est securis, etsi lapidem non secet; & sicut verbum audibile est penetrans gladius, & si hunc aut illum præfractum induratumq; hominem nunc non sauciet.

II. *Circa causæ suæ Elenchum* procedunt adversarii maxime Calviniani hoc modo: (1) *Propositiones illæ*: baptisumus nos salvat; Christus mundat ecclesiam per lavacrum regenerationis &c. *explicantur per quendam tropum sacramentalem*; R. Omnino ita, si scripturam velimus deserere, & somnia nostra sequi. *Inst. attamen dicitur circumciso signum Gen. 17: 11.* R. Considerata partialiter circumcisio, ut est nota in carne relicta, recte dicitur signum; at vero totaliter considerata, prout complectitur fœdus Dei cum Abrahamo, non signat modo, sed & confirmat; unde eam *sigillum* dicit Apost. Rom. 4. (2) *Instrumentis sæpe tribuuntur honoris causa, quæ sunt solius Dei.* R. Nequaquam hoc loco & in scripturis; nam omnis virtus salvandi etiam hoc modo servatur principi Deo: & sicut verbum simplex est efficax ac vivum, Joh. 6: Hebr. 4. sic vivum ac efficax instrumentaliter, est idem verbum sacramentale h. e. elementis vestitum.

TH. XXVI. Dubitant tamen multi, *an finis ille, quod sacramenta sint efficacia media gratiæ & salutis, conveniat etiam sacramentis V. T.ii.* Hoc nos affirmamus moti sequentibus argumentis: (1) Sicut salutiferum fuit verbum simplex in Veteri Testamento, vide Gen. 31: 15. Act. 15: 11. Rom. 4: 9. sic quoq; salutiferum fuit illius temporis verbum hoc aut illo modo vestitum: non quidem fuit Christus in V. T. adhuc exhibitus, nedum passus: beneficia tamen & fructus passionis ejus non debent veteribus denegari, cum ad utriusq; Test. ti tempus extendantur, *ratione decreti, promissionis, & efficiëntiæ* unde agnus Dei dicitur martatus ab origine mundi Apoc. 13: 8. Nam sicut creditor demittere potest debitorem ob futuram solutionem certo vade interpositam; sic ob futuram solutionem, quam spondit filius Dei, veteribus credentibus remisit Deus peccata, Ps. 32: 1. (2) Sicut fides quæ semper est organon receptionis, fuit

fuit etiam in V. T. Sic putandum verbum & sacramenta, quæ organa sunt adplicationis, generandæ & confirmandæ fidei vim ac efficaciam itidem tunc habuisse (3) Si sacramenta V. T. *καίματα* seu temporaria, utpote *mirabilis ordo animarum conservatio in arca*, I. Pet. 3: 21. *transitus per mare rubrum*, Exod. 14: 22. *Commoratio sub nube*, Exod. 13: 21. *Efus manna*. Exod. 16: 14. *aque de petra eruptio*, Exod. 17: 6. *ros in vellere Gideonis* Jud. 6. *umbra in horologio Achar* Esa. 38. &c. invisibilis gratiæ erant signa & testimonia, Conf. I. Cor. 10: 1. seqq. Tanto magis fidem signabant ac confirmabant V. T. ti sacramenta perpetua. (4) Si *καίματα* illa, quæ privata fuerunt, & de corporalibus beneficiis, olim potuerunt gratiam divinam testari, & sic fidem confirmare: tanto magis eandem confirmabant illius temporis perpetua sacramenta circumcisio & agnus paschalis, quæ ampliora fuerunt, & de beneficiis spiritalibus. Nimirum (5) Sicut sacramenta N. T. ti ordinaria & proprie sic dicta, sunt gratiæ divinæ vehicula; sic gratiam divinam vehabant itidem olim sacramenta illius temporis propria. Illustriora fateor, sunt sacramenta nova veteribus; corpus itidem habent nova, ubi vetera umbris tantum pascebantur: sed inde non sequitur efficientiam novorum toto genere aliam esse, quam fuit priscorum. *Ratione usus & finis* metiuntur singula ex divina sua institutione: At eadem gratia Dei, idemq; passionis Christi valor in T. Veteri, qui nunc est in Novo Act. 15: Apoc. 13. idem igitur utrobique; sacramentorum finis & usus. (6) Et si Veteris Testamenti sacrificia fidem in futurum Messiam confirmabant, Lev. 4: 35. Num. 15: 25. tanto magis fidem confirmabant V. T. sacramenta, cum per hæc Deus constituit mortalibus sua bona & dona conferre, & per illa saltem voluit ut homines sibi aliquid offerrent. Non quidem dicimus sacrificia peccata expiasse per se vel ex opere

operato, vel per dignitatem sacrificantis: attamen sub ratione umbræ & typi, quos veteres intellexerunt, non est illis vis expiandi peccata ullatenus deneganda Conf. Eph. 5: 1. Hebr. 10: 14. Apoc. 13. 8.

TH. XXXII. Contra hanc nostram thesin pugnant Pontificii ex Scripturis & suis Rationibus dicunt. I. Ex scripturis hoc modo (1) si sacrificia, quæ sæpe claras promissiones habuerunt de remissione peccatorum damnantur vanitatis, sicut fit Ps. 40: 7. 51. 18. Es. 1: 11. &c. tanto magis inutilitatis postulantur ceremonia aliæ, quæ tam claris promissionibus destituebantur. R. Sacrificia non damnabantur olim considerata typice, ex mente Dei eadem ordinantis: sed damnabantur propter judæos, qui eadem ex opere operato impie metiebantur, Conf. Esa. 1. 13. ac Prov. 15: 8. (2) Si ex operibus legis nemo justificatur, teste Paulo, utiq; nec quisquam justificatus per circumcisionem, quippe quæ opus fuit legis. R. Abraham datur promissio de futuro semine benedicto; illi promissioni addebatur circumcisio ceu ritus, per quem usq; ad seminis illius adventum, Abrahami posteri reciperentur in fœdus Dei. Hac ratione non pertinet circumcisio ad legem; sed ad evangelium, sicut itidem ad evangelium pertinere sacrificia, quatenus Christum præfigurabant. (3) Circumcisio nihil est 1. Cor. 7. Gal. 6. infirmum elementum, Gal. 4. imo, quadam concisio, Phil. 3. R. Non ita olim & suo tempore; sed talis facta post adventum Christi & institutum baptismum, maxime cum urgere sub opinione necessitatis, cultus & justificationis. (4) Vetera habuerunt umbram futurorum, Coloss. 2. Hebr. 10. R. Col. lata ad cœlestes suas partes jam exhibitas, non vero ad suos fines & effectus. (5) Fit reprobatio præcedentis mandati propter infirmitatem, adeoq; & circumcisionis, Hebr. 7. R. loquitur ibi de mandatis ceremonialibus promulgatis per Moysen: at inter ista non ponitur circumcisio; quippe quæ fuit ante Moysen, & quæ

& quæ ut ritus initiationis pertinuit ad Evangelium, uti modo dictum, & non ad legem. (6) *Ceremonia veteres sanctificabant tantum carnem*, Hebr. 9. R. Ita mere legales; at rituales aliæ, & quæ promissione gratiæ erant imprægnatæ, sanctificabant etiam animam in ratione typica, uti paulo antedictum, conf. Gen. 17. Ubi circumcisionis ritus ultra quinques vocatur fœdus Dei, propter singularem Deiamorem erga Abrahamum ejusque posteros ex eo futurum; imo, nè dubites circumcisionem gratiam Dei contulisse, atque sic animam sanctificasse; vide quomodo promissionem vitæ æternæ in eâ contineri ostendat Christus Matt. 22: 31, seq. (7) *Circumcisio fuit tantum signaculum fidei*, Rom. 4: 11. R. Ita adulto Abrahamo credenti: fidei vero candidato fuit illa olim regenerationis organon salutare, conf. supra Thes. 23. pag. 19. & infra, thesin sequentem.

II. *Arguunt Pontificii hoc modo ex suis rationibus.* (1) *Si ipsum Vetus Testamentum non habuit promissionem gratiæ, utiq; nec illam habuit aliquod ejus Sacramentum.* R. Ipsum Vetus Testamentum non habuit promissionem de remissione peccatorum: attamen ejus tempore fuit circumcisio efficax medium fidei generandæ, producendæ ac confirmandæ: Atque hac ratione fuit quidem circumcisio in V. Testamento, sed non de Veteris Testamenti essentia: prorsus sicut nos fideles sumus in mundo, sed non de mundo, I. Joh. 4: 17. (2) *Augustinus dicit in V. Testamento res promissas fuisse terrenas; nunc autem adesse cœlestes: horumq; similia habet Lutherus.* R. Dum sic loquuntur, arguunt substantiam V. Testamenti non continuisse promissionem de remissione peccatorum: interim patres qui in V. Testamento vixerunt, non negant promissionem illam habuisse, conf. Ps. 32: 1. Act. 15. (3) *Promissiones annexa veteribus Sacramentis impleta sunt, etsi homines non credebant.* R. Fal-

sum hoc de Sacramentis proprie dictis, vide Gen. 17. Exod. 12. ac conf. Joh. 17: 3. cum Matt. 22: 23. seqq. (4) *Non habetur de Sacramentis Veteribus, quod regenerabant ac salvabant: sicut hi effectus prædicantur de Sacramentis novis.* R. Etiam de Sacramentis Veteribus illi effectus prædicantur, sed verbis aliis, ac paulo obscurioribus, uti modo ostendetur.

TH. XXVIII. *Da ais, illa verba, qua docent Veteris Testamenti sacramenta regenerasse ac salvasse?* R. Defungar hic partibus, quam possum brevissime, quod fusius easdem persequi, operis sit ad quodlibet sacramentum pertinentis & proprii.

I. *Circumcisioni adnexa fuit hac promissio: Ero Deus tuus & seminis tui post te,* Gen. 17: 7. ubi (1) subintelligitur non alia promissio, quam Evangelica, h. e. gratia Dei & vita aterna, Lev. 26: 12. Jer. 31: 33. nec non pactum Dei aeternum, Gen. 17: 7. (2) Notatur ibi oppositio inter fœderis contemptores & servatores. Contemptores circumcisionis excludebantur ab ecclesia & spe salutis: Servatores igitur illius, per eam immittebantur in ecclesiam & communionem sanctorum. At talis immissio non fuit unquam nisi per fidei productionem ac regenerationem Joh. 3: 3. Ipsi igitur ante per circumcisionem, fuerunt regeniti, quam jure communionis sanctorum potuerunt in ecclesia felices memorari. (3) Nota quomodo sancti Dei homines sese ex circumcisione in variis periculis subinde erigebant ac reficiebant, vide 1. Sam. 14: 6. & 17: 26. At id facere non potuissent, si illa salutare regenerationis medium non extirisset. Dicũ: *Habuit circumcisio additam comminationem: Ergo 1. fuit essentia legalis. 2. non alios quam adultos obligavit. 3. & finem voluit bona temporalia, cum primis vero protectionem Dei gratiosam.* R. (1) Promissiones Evangelicæ ferunt antithetice suas comminationes, vide Joh. 3: 16. & 1. Joh. 5: 12. Ut itaq; baptisumus qui suam habet commi-

comminationem. Marc. 16. non est præceptum legale: sic nec ob adjunctam comminationem, legalis fuit olim circumcisio (2) Et si circumcisio confirmabat adultum Abrahamum: attamen in recens natis ejus filiis ac nepotibus illa ante more baptismi, fidem generavit, quam generatam confirmavit. (3) Sub involucris corporalium bonorum sæpe olim latuerunt promissiones spirituales: sicut quoq; promissio de multiplicatione seminis inclusam habuit promissionem nascituri Messiae Gen. 22: 18. Et certe si protectionem peculiarem voluit illa circumcisionis promissio, non potuit non illa gratiam spiritualem velle, quod quævis ejusmodi peculiaris Dei protectio, remissis peccatis, ejus includat inhabitationem, 1. Timoth. 4: 10; *conf. plura infra de Circumcis.*

II. *Similiter fuit Agnus Paschalis non solum memoriale præteriti; sed & figura futuri.* Hoc est, non admonuit ille solum Israëlitas de liberatione ex servitute Ægyptiaca; sed & docuit eos quomodo à servitute peccati nec non tyrannide diaboli, servarentur per agnum Dei, qui tollit peccata mundi, confer Gen. 22: 13. cum Joh. 1: 29. addeq; locum Joh. 1: 46. Fuit, fateor, *mactatio, sanguinis effusio* &c. sacrificii Christi quædam figura: quatenus tamen (1) *agnus manducabatur, & quidem* (2) *totus manducabatur*, jam ad naturam Sacramenti accessit, & typus fuit exhibendi Christi, per quem suo tempore immolandum, qui tunc comedebant, non mediocriter confirmabantur in fide: Sciebant enim sic ejus beneficia ad se pertinere, sicut ipsi de ejus umbra ac typo, suis corporibus vere participabant: *sed de his plura insequentibus.*

TH. XXIX. Evidet jam ut speramus, Sacramenta tam Veteris Testamenti, quam Novi, organa esse salutaria ad fidem producendam, ac mediante fide, ad ultimam salutem animarum usurpantibus conciliandam: restat ut explicemus.

1. *Quomodo illa gratiam justificationis ac renovationis conferant? Immediate nē, an mediate & per fidem?* Sunt Sacramenta organa efficacia, uti paulo ante ostensum, idque juxta mandatum Dei, ac per ordinationem divinam, uti habet Aug. *Confessio art. 8.* attamen ad justificationem & sanctificationem non prosunt immediate ut actus aut ritus; sed ad salutarem eorum fructum, utpote justificationis ac salvationis requiritur à parte nostra fides, quam illa generant ac producant. Fides inquam, organon ἀνελκυστικόν, requiritur à parte nostra, quo gratiam in Sacramentis oblatam adprehendimus ac acceptamus: idque (1) Juxta axioma: *Sacramenta non prosunt sine fide utentibus.* Et (2) quia *proposita sunt ad excitandam & confirmandam fidem in his, qui utuntur, uti loquitur Aug. Confess. art. 13.* Sicut igitur ipsa Sacramenta, à parte Dei, sunt salvationis media immediata: Sic à parte nostra, quoad quasdam gratiæ divinæ species inveniendas ac percipiendas, sunt eadem organa salvationis mediata: Nam ad gratiam *justificationis, predestinationis ac salvationis* per Dei bonitatem ac meritum Christi, adprehendendam, requiri à parte nostra immediate fidem, probatur documentis sequentibus: (1) Requirit scriptura ad salutarem Sacramentorum usum, fidem salvificam, Marc. 16:16. Act. 8:36. Rom. 10:14. Fides igitur à parte nostra *justificationis est, predestinationis ac salvationis, medium immediatum.* (2) Quia a pertis verbis scriptura post recensitam gratiam Dei, & meritum Christi, justificationem adscribit nostræ fidei, Heb. 2:4. Rom. 4:3. (3) Fuit Abraham ante susceptam circumcisionem, fide justus, Rom. 4:10. Justitiæ igitur à parte nostra, principium immediatum est fides, & non Sacramentum; quippe quod abesse potest, dum interim per fidem nobis datur justitia Christi vera. Et vere quoq; ab Abrahamo abfuit, donec justus à Deo ille & constitueretur, & declararetur.

(4) Sicut

(4) Sicut itaq; baptismus est lavacrum regenerationis propter adnexum verbum Dei, in quo quærit & invenit gratiam Dei, meritum filii, & efficaciam S. Sancti, Eph. 5: 26. Joh. 3: 5. Sic arguit eo ipso non immediate Sacramenta conferre gratiam salutis ultimam, verum eandem largiri per fidem, quam producant productamq; confirmant. (5) Ut quoq; inter promissionem & fidem est Sancta Relatio: & quæ plures sunt rationes. Sicut igitur in Sacramentis continetur salutis promissio; sic requiritur in nobis fides, quæ promissionem illam sibi applicabit: Offert quippè Deus nobis in Sacramentis dona spiritualia, & fide ceu manu, nos ipsa adprehendimus: Nimirum sicut verbum Evangelii est potentia ad salutem omni credenti, Rom. 1: 16. non per nudam sui propositionem, aut per vim aliquam magicam; sed per admissionem & attentionem, necessarias rationes à parte nostra, antè fidei productionem aut regenerationem: sic salutem offerunt ac conferunt Sacramenta, non ex opere operato, non per vim aliquam magicam, sed dum fide, quam generant, accipiuntur ac admittuntur. Scilicet quandoq; præcedunt illa fidem uti fit in infantibus, & tum ipsam fidem illa producant: quandoq; vero eandem sequuntur illa, ut in Abrahamo factum, & tum præcedentem ipsam illa actibus divinis confirmant ac obfignant. Semper igitur ac ubiq; ad salutarem Sacramentorum usum, necessaria est fides: eaq; non historica, non carbonaria; sed fiducialis & salvifica, quæ in Sacramentis oblatam gratiam salutiferam adprehendit & sibi applicat.

TH. XXX. II. Explicare hic convenit: *Quare possunt Sacramenta tantas res spirituales efficere, nimirum regenerare, atq; sic fidem procreare, tum credentes iustificare, in fide confirmare ac sigillare.* R. Hæc præstant Sacramenta, non physice seu

ex opere operato, nec meritorie, ut inde per vim justitiæ cōmutatiuæ, hi tales effectus resultent, uti volunt Pontificii; nec præstant id moraliter, propter adjunctas quas habent in solis electis promissiones dulces, uti volunt Calviniani: *Quoad hos itaq; effectus spirituales, arcetur primum influxus directus tam Pontificiorum Physicus ille & legalis ac universalis; quam Calvinianorum moralis ille, Evangelicus ac particularis. Sed nec deinde ad eosdem producendos ac conciliandos, sufficit indirectus ille influxus quem intrepide statuunt Socinianizantes Arminiani ac Calixtini, dum Sacramenta tantum considerant ut ritus aut dispositiones, ad quarum præsentiam affectionemq; Deus hos edat actus.* Hoc est: Dum Sacramenta tantum considerant ut causas per accidens, quæ nihil positivi quod Physicum aut morale est, inferunt directe ad effecta, quæ ex iis videntur speciose fluere. Hi inquam, influxus non sufficiunt Sacramentis ad id præstandum, quod habet nostra thesis: Ex altiori itaq; principio illis arcessendum est robur, per quod possunt tantas res spirituales efficere. Nam uti unicuiq; facile est videre, quod crudum sit illud universale principium mercenarium, quod Papisticum est; item quod vacillet contra scripturam, particulare principium promissionis Calvinianum, tum quod tenue prorsus, si non alienum, sit ultimo nominatum principium Arminianum: Sic altiori omnino & eminentiori robore videmus ad istos effectus producendos, iis opus esse. At ad hoc indigendum etsi animis faciles fuerunt ex scripturæ & venerandæ antiquitatis informatione, nostri orthodoxi; fieri tamen non potuit, quin verbis in eodem exprimendo quâdoq; dissentirent, cum res ipsa integris & planis verbis nec ostendatur in scripturis, nec legatur absque variatu, in melioris notæ Patribus antiquis. Scilicet in hoc principio exprimendo respiciunt veteres, vel ad has vel illas Sacramentorum

causas, & sic formant locutiones eas, quæ per varia causarum genera inveniuntur dispersæ. Quandoq; etenim respiciunt ad causam efficientem principem, quandoq; ad ejus ministerialem vel instrumentalem certam: imo, nonnunquam respiciunt ad eorum causam materialem alteram, si fas est divina materiæ nomine efferre: ut quoq; sapius formalis eorum causæ recordantur vocibus plenis. Nolo rem ex multis dare probatam: sed eam tantum illustrabo ex libro Concordiæ uno, Lutheri Catechismo majore; nec non ex Martino Chemnitio, Theologo superioris seculi gravissimo.

TH. XXXI. Lutherus refert hoc Sacramentorum robur, vim ac efficaciam ad varias eorum causas. I. *Ad causam Efficientem*; atq; ita (1) principem eorum causam, refert ille idem, quando ostendit nequaquã personam juxta opera, verum opera juxta personam à qua dignitatem & pretium mutuantur, esse aestimanda, in libro Concord. pag. 549. conf. pag. 566. (2) *Ad causam efficientem & ministerialem* idem illud robur reducit Lutherus, quando scribit: *Baptizari in nomine Dei non est ab hominibus, sed ab ipso Deo baptizari: qua propter quanquam manu hominis administratur, revera tamen proprium Dei opus censendum & habendum est.* in libro Concord. pag. 548. seq. (3) *Ad causam efficientem & instrumentalem*, idem hoc principium variis in locis refert Lutherus, præsertim quando scribit: *eam ab causam non tantum naturalis aqua, sed etiam divina, cælestis, sancta & salutifera aqua, quocunq; alio laudis titulo nobilitari potest, habenda ac dicenda est. Hocq; non nisi Verbi gratia, quod cæleste ac sanctum est, neq; à quoquam satis ampliter, digne aut cumulate laudari potest: Siquidem omnem Dei virtutem & potentiam in se habet comprehensam,* in libro Concord. pag. 550. II. *Ad Causam Materialem* hanc divinam virtutem refert Lutherus, vel quando verbum Dei alteram facit baptismi partem, in libr. Conc,

Conc. p. 558. vel quando in specie nomen Dei in aqua ad pellat baptismi nucleum, cælo & terrâ omnibus modis nobiliorem ac præstantiorem, in libr. Concord. pag. 549. 550. conf. 385. III. Ad causam formalem itidem respicit Lutherus, quando inter verbum institutionis ac mandati seu præcepti, identidem distinguit, ostendens verbum institutionis ad causam efficientem pertinere, verbum vero mandati alias ordinationis dictum, ad causam formalem: ut quoque ad causam formalem ille respicit quando dicit baptismum nihil aliud esse, (ecce materiam & formam) quam aquam & verbum simul junctâ, in libro Conc. p. 558. & quando rursus scribit: hoc sacramentum cœnæ, non esse simpliciter panem & vinum, sed panem & vinum Dei verbo inclusa & huic alligata, ibid. pag. 566.

TH. XXXII. Luthero adsestuntur Veteres Nostratum alii. Chemn. in Harm. Evang. c. 17. scribit: in nostro baptismo non tantum ad actionem ministri respiciendum esse, sed adesse huic ministerio totam Trinitatem. Ibi enim induimus Christum baptizati & insiti in mortem ipsius, qui spiritum regenerationis & renovationis in nos effundit copiose. Ibi vox complacentiæ Patris recipientes nos, sonat, Tit. 3: 6. quæ soli fidei perceptibilis est. Et rursus: Christus meruit nobis justitiam, distribuit etiam & adplicat illam. Sed alteram solus implevit, ad alterum utitur opera ministrorum, ita tamen ut tantum minister sit vox clamantis & baptiset aqua, sanctificatio vero & efficacia Verbi & Sacramentorum, sit solius Christi: ita inquam, Chemnit. cum intuitu ad causas efficientes. Et mox idem ibid. Non enim solam aquam & nudum verbum, nostrum baptismum habere sine Christo. Sed sicut Christus ipse descendit in baptismum cum suo corpore: sic illa, quæ suo corpore meruit ibi quasi deposuit, ut per illud medium illa nobis distribuatur ac adplicentur; cum intuitu ad causam materiale Rursus idem Chemnit. ibidem suscipit (Christus) nostrum baptismum ut illum sanctificaret, ut sit medium seu organum adplicationis fidei: cum respectu ad causam formalem,

lem, præsupposito verbo ordinationis divinæ, quod ceu formale, junctum verbo institutionis, & passim mandato aut exemplo divino roboratum, hic facile primas tenet. Nam si rei efficiendæ judicatur efficientium hæc aut illa causa sufficiens, tanto ad eandem præstandam sufficientior judicatur causa formalis, quanto iisdem pluribus aut singulis illa fuerit auctior.

TH. XXXIII. Sic inquam, *Lutherus, Chemnitius & similiter Orthodoxi veteres alii: Nos Recentiores ad Causam Materialem multum inclinamus.* Nequaquam ab hoc pondere aut pretio Sacramentis conciliando (*ut possint regenerare, justificare & sanctificare:*) excludimus causas efficientes; ut neque causas formales omittimus, cum testemur ac urgeamus Sacramenta singula à Deo instituta ac sanctificata per verbum ordinationis divinæ; vim habere effectuum spiritualium producendorum: amamus tamen causæ hujus materialis identidem meminisse. Nam ex eâ, ac præcipuè ex ejus parte, quam vocamus internam, hoc robur Sacramentis arcessimus; ut quoq; propter eandem, dicimus ipsa Sacramenta efficacia media esse, juxta loca Eph. 5: 24. seq. Heb. 9:14. Gal. 3:4.

TH. XXXIV. Scilicet Sacramentorum cuilibet suam assignamus materiam internam, vel coelestem: Quam dicimus in circumcissione esse Christum in tempore incarnandum, cum sanguine in assumpta humanitate effundendo. In agno Paschali, Christum qua mactandum secundum humanitatem, ejusdemq; carnem & sanguinem præfiguratum carne & sanguine agni typici. In baptismo Totam S. S. Trinitatem, Matt. 28:29. In S. Cænâ verum & substantiale corpus Christi, Matth. 26: 26. nec non verum & substantialem sanguinem Christi, Matth. 26: 28. Prout hæcce materias nomine nostro recenset Theologia Positiva Amplisf. Köningii, quæ nunc omnium manibus teritur, ac cum summo fructu

legitur à rerum ac terminorum peritis. *Per hanc inquam, materiam internam* dicimus quodlibet Sacramentum in suis actionibus vi ordinationis divinæ & verbo expresso nominatæ, esse efficax ad actus salutiferos, tam primos fidei producendos, quam sequentes per fidem adplicandos. Regenerant Sacramenta initiationis, uti cœtera confirmant: Et materiæ cœlesti damus nos recentiores libenter, quicquid unquam sacrum in regeneratione aut confirmatione contingit; quia credimus Deum nos regenerare vi meriti filii sui, sicut ejus sanguinis pretio, nos & ablui à peccatis, & bonis augeri, speramus, Tit. 3:5. 1. Joh. 1:7. Et sic quoad rem idem omnino sentimus ac dicimus, quod ante nos sensere ac dixere viri gravissimi nostri Antesignani. Nec tamen pœniteat ingenue addidisse, sterilem esse omnem nostram noticiam circa modum hujus Sacramentalis operationis describendū. Rem in scripturis, fatemur nobis esse detectam; sed non similiter quoad singulos actus, rei modum: & tentantes ipsum sobriè aperire, dolemus fati dicam, an temporis injuria, aliorum magis præjudiciis onerari, quam subsidiis juvari.

TH. XXXV. Liceat mihi hic, sed salvis judiciis doctorum, privatas cogitationes interserere. Quia (1) *dubium nonnihil: an omnia sacramenta habeant talem materiam internam aut cœlestem.* De S. Cœna res est plana, quod in, cum & sub elementis visibilibus pane & vino, dispensatore Christo, adsint res cœlestes, substantialis Christi caro & substantialis Christi sanguis. De baptismo non itidem planum, an materiam talem internam habeat: cum si habeat, quod ego non nego, ad minimum dubium est, variantibus Doctoribus, quænam illa sit, sanguisne Christi, 1. Joh. 1:7. Spiritus Dei Joh. 3:6. nomen Dei Lutheri Catech. an tota S. S. Trinitas Matt. 28:19. Ut neque de Sacramentis Veteribus usque adeo planum est, an anti-

an antitypa eorum, seu res adumbrata, debeant castigatè dici eorum materia interna, quatenus *materia intelligitur actualis, ac cum elementis rem integrans substantialiter*. Origenes dicit alicubi *incircumcisione aliud videri, aliud intelligi*. Sed hoc intelligibile an adpellat materiam? an materiā integrantem? Imo, an ad causam materialem idem explicite refert? cum possit circumcisiōē corporalem cum spiritali conferre, causamq; efficientem agitare, non materialem. (2) *Quia periculosum est materias dicere ea, quæ non accipiunt materia nomen; & si accipiant, non ferunt tamen singula nomen materia cælestis*. Nomen Dei aut S. S. Trinitatem religio omnino est, nuncupare materiam; uti nec verbum Dei facile est materiam dicere: & pariter durum, Christi sanguinem effundendum, ut & Christum ipsum in statu exinanitionis mactandum, dicere materiam cælestem. (3) *Quia mitius est, aliquid vocare rem cælestem; imo & partem, juxta locutionem veterum; quam materiam, uti nunc vulgo loquimur, cum prior illa abstractionem materialem transcendat; hæc autem nova eandem implicet, & sic inferior divinis, quæ omnem materiæ & titulum & conditionem, sublimitate ac dignitate sua negligunt: confer Sobriam Philos.*

TH. XXXVI. Ob has inquam, & tales plures causas alias, si quis voluerit sensu rerum, ac phrasi verborum juxta scripturam retento, ab his novis *de materia interna*, locutionibus abstinere maximè in duobus primis Sacramentis describendis (*intelligo Circumcisionem, & Agnum Paschalem*) non ego illum morosius fatigabo: cum (1) videam hujusmodi locutiones novas non extare in scripturis. (2) Non adparere in Vener. antiquitate, quantum hætenus videre potui. (3) Nec legi in aliquo nostro libro Symbolico. (4) Sed natas nuper ad stringendos Calvinianos in doctrina S. Cœnæ. (5) Cum novitate sua non possint non esse molestæ, & forsan quæ bo-

nitati causæ, apud exteros detrahunt non parum. (6) Ne nunc dicam, quomodo etiam quoad duo vetera Sacramenta illæ pugnant cum scriptura Heb. 10:1. & quod quoad novæ, inveniamus alias, scripturæ ac rationi propiores. Atq; hinc factum, sed salvis judiciis aliorum, quod in hac abstractivâ consideratione *de Sacramentis in genere*, nec ante ad mentionem materiæ, adponerem illam internam, quippe quam agnosco S. Cœnæ, qua nomen ac omen, maximè omnino, si non unicè, esse propriam; sed & audeam nunc circa robur Sacramentis assignandum, causam materiale cæteris speciebus postponere.

TH. XXXVII. *Urgeo præprimis hic influxum causæ efficientis principalis, Dei: influxum causæ ministerialis itidem Dei in quibusdam Sacramentis, ac influxum causæ instrumentalis, verbi Dei: nec non influxum causæ formalis, elementi divino mandato sanctificati: quia harum causarum influxum ad tale robur Sacramentis ultimo faciendum, ego & capere possum, & certissimum ex scriptura sacra & libris Symbolicis novi explicare. Neq; tamen influxum causæ materialis, hic nego aut excludo; sed eum saltem uti dixi, reliquis operandi modis, quoad Sacramenta initiationis postpono. (1) Quod ordine adprehensionis, antitypi influxus modis efficientiū fuit posterior in circumcissione. (2) In baptismo quod reducatur ille materialis influxus fere totus, ad causæ effntis modum proprium. (3) Si is alicubi vocetur in dubiū, tum certe non nisi per superiorum causarū influxum aliquē, est ille ultimo probandus ac obtinendus. (4) Ne nunc dicam, quomodo etiam ille, operante spiritu, ad justificationis consequentia, (sanctificationem, confirmationem &c.) magis, quam ad ejus antecedentia (conversionem seu regenerationem) videatur referri. Regenerant nos Sacramenta, & pariter regentis gratiā Dei cum omnibus spiritualibus beneficiis instrumentaliter adplicant. Videturq; influxus causæ materialis adplicandi officio quam*

quam regenerandi, esse propior. (5) Ut quoq; addam, quod nominatæ internæ materiæ vis, effundendus Christi sanguis, mactanda ejus caro, &c. ubiq; magis fontem felicitatis cœlestis aperiat, quam beneficium regenerationis præcise sistat.

TH. XXXVIII. Reditq; huc *mea mens*: Sicut Divus Lutherus postquam verbum Dei additum elementis, extulisset in constituendis sacramentis; subjecissetq; *hoc Augustini verbum* (accedat verbum ad elementum & fit Sacramentum) *tam proprie & expresse dictum esse, ut vix aliud dixerit præclarior* &c. in lib. Conc. p. m. 566, docet verbo divinæ institutionis esse hic ad hærendum: sic ego supra, non solum idem Augustini dictum infero pag. 5. sed & circa mentionem materiæ & formæ Sacramentorum, ad verbum Dei, puta tam promissionis quod generale est, quam ordinationis ac mandati, identidem provo-co, vide thes. 6. 19. *conf. Baldu. super 1. Cor. 10. quest. 2.* Nimirum sicut ex Luthero statuo verbum Dei additum elementis, Sacramenta facere, resq; in illis cœlestes terrenis adjungere; uti ordinatore Deo ac vi verbi ejus, in veteribus & idealiter anti-typa ipsa, & realiter eorum fructus, adjungebantur typis, aut sicut in baptismo nomen Dei, vel meritum sanguinis Christi, additur aquæ; & in S. cœnâ ipsæ substantiales partes corporis Christi conjunguntur elementis: sic credo idem verbum divinum primas partes tenere in Sacramentorum actionibus productivis aut adplicativis cunctis. *Atq; hac vice de eo Sacramentorum fine principali, quem supra thes. 33. ex Aug. Confessionis art. 13. & b. Gerb. thes. 55. scripsimus esse: fidem excitare & confirmare, quo ad ejus qualemcunq; elucidationem, adversus sectarios fere quosvis, hac sufficiat adposuisse.*

TH. XXXIX. Sequitur alter Sacramentorum finis principalis; qui est *ut sint promissionum divinarum efficacia signa, pignora ac sigilla.* Hunc finem supra thes. 33. præposui fini regenerati-

onis, & quod gratiam regenerationis ille antevertat à parte Dei, & quodeandem ceu certa nota sequatur ubiq; communis item sit ille tam Sacramentis initiationis, quam confirmationis. Accurate vero hic discernendum est inter vocabula *signum* & *signaculum*, quæ differunt ut latius & angustius. Latius enim patet signum, quam signaculum: cum non omne signum sit signaculum aut pignus; sed omne signaculum aut pignus, sit signum. Tribuitur tamen utrumq; Sacramentis, sed diverso respectu. Nam uti signum exprimit Sacramentorum substantiam; sic signaculum respicit eorum usum & fructum. *I. Ratione substantia vocantur Sacramenta, signa: tam cum referuntur ad suum esse totum, quam cum reducuntur ad sui certam partem.* Constat totum Sacramentum duabus partibus, terrena & cœlesti, aut visibili & invisibili (1) Si de toto Sacramento accipitur vox signi, signatum hoc respectu omnino est extra substantiam Sacramenti, sicuti Sacramentorum fructus in circumcisione & baptismo regeneratio; in cœnâ Domini vivifica cum agno coalitio: sunt extra suorum Sacramentorum substantiam. Estq; Sacramentum quoad hosce fructus, non signum tantum significans; sed & conferens, uti dictum fufius ad exegesi finis superioris (2) Sin autem vox signi de parte sacramentorum accipiat, sciendum est signum vocari externum elementum, signatum vero id, quod per eam repræsentatur, eiq; est Sacramentaliter unitum, cum visibilia signa testentur de præsentia rerum cœlestium etiamsi in oculos non incurrant: Et sic hac significatione signi occurrit diversitas in Sacramentis V. ac N. Testamenti, quod in illis signa sint tantum *σημαλνὰ* seu significativa, sicut omnia in Veteri Testamento, ubi adhuc erant umbræ rerum futurarum, fuerunt significativa. Heb. 10: 1. In his vero sunt illa *προςφερόμενα* seu exhibiva

bitiva; quia jam habemus ipsas rerum substantias. Tamen hic (1) An res exhibendæ debeant suorum externorum symbolorum dici res cœlestes, illis unitæ non repræsentativè tantum qua typum, aut efficaciter qua operationem; sed & substantialiter ac integralitèr, ut possint eorum materia interna dici, de eo vide quid dicat scriptura, ferat Philosophia sobria, & velit usus orthodoxorum communis; conf. etiam nostra superiora, thes. 35. seq. (2) Memento quomodo fructus Sacramentorum sæpe apud auctores, veniant nomine rerum cœlestiū: ut hoc pacto, præter locutionum explicationem de causa efficiente, audeamus finalem urgere, nisi malimus istiusmodi terminos ad S. Cœnam unice referre, ubi res cœlestes vere præsentis occurrunt, quorsum & ego refero dictum Augustini lib. 19. contra Faustum c. 14. & 16 dum tria agnoscit in Sacramento: *verbum, signum & rem in signo reconditam*. Ibi namque vere ista tria inveniuntur; ibi quoque illa expressius inveniuntur; imo ibi qua certam determinationem biblicam, illa etiam inveniuntur certius quam alibi. Adest ibi verbum ordinationis divinæ: & per verbum usurpantibus ceu integra, distribuuntur substantialia præsentia visibilia ac invisibilia. Et ita de voce signi relata ad totum, aut ad sui partem alteram. II. *Quod vero alteram vocem signaculum, attinet, sciendum illud neq. ex toto neq. ex parte ad substantiam Sacramenti pertinere, sed perpetuo ad ejus fructum referri*. Sunt enim Sacramenta omnia, utriusq; Testamenti, signacula justitiæ fidei, obsignantia Christum, & omnia ejus beneficia, cujus finis gratia Sacramenta à Deo præcipue etiam sunt instituta: Ut itaq; illa conferunt ista beneficia recte utentibus, atq; sic eo respectu vocantur signa: sic dum colata obsignant, recte dicuntur signacula ac pignora, conf. Baldwin. sup. Rom. 4. quæst. 11.

TH. XL. *Quod autem Sacramenta possint iustitiam fidei signare ac sigillare*, probatur sequentibus argumentis : (1) *Si Circumcisio olim fuit sigillum iustitiae fidei* Rom. 4: 11. *Utiq. tale sigillum hodie erit baptismus, qui illi successit.* Observandum vero α. quod iustitia fidei & promissio gratiae sint hic subordinata; Itaque initiationis Sacramenta uti iustitiam fidei ceu sigilla adpenſa, confirmant; sic pariter confirmant illa promissionem gratiae, quae iustitiae fidei, hoc loco aequipollet. β. Sicut credenti Abrahamo assumpta circumcisio fuit gratiae sigillum ac pignus: sic gratiam Dei sigilli loco confirmavit circumcisio, ab aliis ejus posteris usurpata; unde ex circumcissione efficaces eorum consolationes in variis periculis, vide 1. Sam. 17: 26. & 14: 6. (2) *Scribitur expresse de baptismo, quod sit stipulatio bonae conscientiae*, 1. Pet. 3: 21. non potest igitur non esse testimonium & sigillum divinae misericordiae voluntatis erga baptizatos, conf. Rom. 5: 1. 8: 15. Gal. 4: 16. (3) *Docet eundem hunc finem triplex in terris testimonium*, 1. Joh. 5: 8. Nimirum certitudinem gratiae testatur Spiritus in Evangelio, Joh. 15: 26. 2. Cor. 3: 8. Aqua in baptismo, Eph. 5: 26. & Sanguis in Eucharistia. 1. Cor. 11: 25. (4) *Si signa extraordinaria politicas actiones cum primis concernentia, in V. T. potuerunt fidem confirmare* vid. jud. 6. tanto magis eandem confirmant signa ordinaria, quae juvandae infirmitatis causa, ceu sigilla gratiae, sunt nobis à Dei bonitate commendata. Sacramenta itaq. non tantum conferunt fidem; sed & collatam in nobis confirmant ac obſignant, quod hic fuit probandum.

TH. XLI. *Regerunt adversus hanc nostram theſin Pontificii* (1) *Sequi Sacramenta asſeri notiora & efficaciora ipsis Dei verbis, quod absurdum.* R. Sacramenta non sunt Dei verbis opponenda; quia non sunt nuda elementa, sed elementa verbis Dei vestita, deinde simplicibus Dei verbis possunt Sacramenta esse &

se & notiora, quatenus pluribus sensibus subjiciuntur; & efficaciora, quatenus in animæ angoribus, feliciter à posteriore notantur adplicata. Fateor *per se credi verbo divino*, & sic ad salutarem usum Sacramentorum tantum requiri fidem generalem: at hæc multum confirmatur ipso usu Sacramentorum; quia hic adplicatur unicuiq; in individuo, quod alias commune jactatur, & quia hic visibili ritu cernitur vestitum, quod alias tantum auribus sonat accipiendum. (2) *Reg. Si Sacramenta sunt testimonia promissionum; aut supervacanea sunt respectu verbi; aut certe iustitiâ operum sunt inferiora; non enim sic illa gratiam testantur sensualiter, atq; ex bonis operibus, oriuntur pii & placidi animorum motus.* & Neq; supervacanea sunt Sacramenta, neq; bonis operibus in sigillando aut testando, posteriora. Quo plures testes, eo testimonium validius quoad nos: & quo pluribus sensibus nos aliquid percipimus, eo magis sciimus nos idem percepisse: solo itaq; auditu sensu felicior is, qui ex sensu auditus & aliis sensibus pluribus est conflatus. Deinde etsi bona opera testentur itidem gratiam præsentem: tamen in tentationibus sæpe evanescit hoc b. o. testimonium, & sic sunt pii ducendi ad promissiones Evangelicas, in verbo oblatas, & Sacramentis veluti sigillis confirmatas: Potius itaq; testimonium id, quod ubiq; valet, quam quod hic aut ille casus aliquando prosternt. Alias ubi ambo testimonia haberi possunt, non sunt illa sibi invicem opponenda. (3) *Reg. Sacramenta fiunt sæpe falsa gratia testimonia, utpote in hypocrisis.* & Incredulitas hominum non evertit veritatem Dei, Rom. 3: 3. nec desinunt Sacramenta esse Sacramenta, etsi fructum eorum impediatur aliquando malitia humana, conf. 2. Tim. 2: 13. *Et sic breviter, etiam de altero fine principali.*

TH. XLII. Hosce recensitos ac expositos Sacramentorum fines principales, proponunt quidam alii, per promissionis ac gratia

*ria divina 1. Oblationem. 2. Collationem seu adplicationem, ac 3. Ob-
signationem, juxta dicta Joh. 3: 5. Eph. 5: 26. Tit. 3: 5. Rom.
4: 11. ubi illi fines sacri indigitantur: sed dum occupantur ii-
dem Doctores in suis finibus hisce exponendis, nihil habent
quod ab expositione nostra, est alienum aut peregrinum.
Docent Sacramenta esse media adplicantia, gratia sigilla ac signacu-
la. Ipsa fidem in nobis generare, confirmare ac augere; imo, & gratiam
ulteriore conferre, sed ita non ex opere operato; nec per infusionem,
sed adplicationem eorum, quæ non inhærent nobis, sed extra nos sunt, &
à Deo in Sacramentis offeruntur, atq; per fidem à nobis adprehendun-
tur. Prodesse itaq; ipsa, sed recte usurpantibus ac adplicantibus: imo si-
ne fide ipsa non prodesse, licet alias substantia eorum ab institutione
divina pendens, nequaquam tollatur per accipientis incredulitatem,
Rom. 3: 3. aut indignitatem, 1. Cor. 11: 27. Omnia sicut nos à
thes. 33. nunc aliquot paginis docueramus, methodum Ger-
hardinam secuti.*

TH. XLIII. Seqvuntur fines Sacramentorum minus principa-
les seu secundarii: Præter modo recensitos fines principales,
gratiam dare & confirmare, inveniuntur Sacramenta hujus con-
ditionis, ut I. Sint Symbola Confessionis, & nota, per quas populus
Dei à cæteris aliis vere distinguitur, Exod. 4: 26. II. Sunt illa
nervi publicorum congressuum. III. Veluti oppignorationes, quibus
Deo ad obedientiam adstringimur, Exod. 12: 14. seqq. Psal. III: 4.
Luc. 22: 19. IV. Nec non typi seu simulacra virtutum variarum
cum primis dilectionis 1. Cor. 10: 17. De quibus finibus plerisque
in sequentibus, sigillatim ad quodlibet Sacramentum, locus
erit dicendi. Et nunc saltem juvabit hic meminisse, quo-
modo fines finibus non sunt opponendi, neque secundarii
primariis, neq; primarii secundariis, aut alterius classis alii
aliis, prout inculcatum fusiis supra thes. 33. sub finem.

TH. XLIV. Ad hosce fines Sacramentorum generales, re-
ferunt

ferunt Scholaſtici *Charactere*, quem dicunt per quādam N. Testamenti Sacramenta, *baptiſmum videlicet, confirmationem & ordinem*, imprimi advenientibus. Non eſt igitur huius loci de *Charactere eorum agere*: quippe quem videmus ad locum de Sacram. N. T. etiam opinione eorum, eſſe reducendum: Ego tamen hic receptam aliorū methodum ſervabo: caſtigatiora ſuo loco inculcaturus. Aunt *Charactere ſignum eſſe ſpirituale, animā impreſſum, nec abſolvi eum nuda relatione, ſed inſtar abſolute qualitatis aptare animā ad divinum cultum, configurare eam porro Chriſto, & diſtingvere ab alijs: ſubjective eum eſſe in ſolā animā, nec unquam deleri.* Huius fatentur nec tot nec tam expreſſa inveniri teſtimonia, quot, quantaq; in ſcripturis leguntur de gratia Dei: idq; ob eam cauſam, quod gratia ſit effectus principalis & omnibus Sacramentis communis: *Charactere vero ſecundarius & ſaltem quorundam; ac proinde quod vera ratio Sacramentorum poſſit eſſe ſine charactere: interim de charactere non negligenda eſſe, quā vel dicit ſcriptura, vel loquuntur patres & ſtatuit eccleſia. conf. Bellarm. lib. 2. de Sacram. c. 19.* Pro ſuo *Charactere* ex ſcriptura adferunt Pontificii ſequentia loca: 2. Cor. 1: 21. Eph. 1: 13. & 4: 30. Tum dicunt ſui *Characteris* vaticinium extare Eſ. 66. *ponam in eū ſignum &c.* Sicut circumciſionis cauterium in corpore, opinantur baptiſmi *Charactere* figurare typice: ne nunc dicam, quomodo etiam quidam huc trahant figuram agni Paſchalis Exod. 12. & vaticinium Ezech. 9. Patres adferunt Pontificii eos, qui ſuſpiciantur indigere eccleſiam aliquo *Charactere* ad ſuos cognoscendos: & porro opinantur ob impreſſum *Charactere* non repeti baptiſmum, ubi multoties tamen frequentatur ſacra cœna; quaſq; plures adferunt rationes probabiles. *Sed reſpondetur (1) ad dictā ſcripturā.* Loquuntur illa diſerte de S. Sancto, qui datur credentibus, & eſt unctio noſtra Eſa. 54: 13. Joh. 6: 45, imo, arrha & pignus hæreditatis noſtræ, 1. Joh.

2:27. At hic non est omnibus baptisatis, confirmatis & ordinatis, sed solummodo piis communis, ac præterea talis, qui etiam ad pios V. T. ti sese extendit; non potest igitur per eum notari Character, quem Pontificii faciunt in N. T. proprium, & dicunt inveniri præcisa ratione, credant vel non credant sui baptisati, confirmati & ordinati. (2) *Ad vaticinium Esajæ respondetur.* Per signum intelligitur ibi vexillum plantandæ ecclesiæ in N. T. tunc enim toto orbe sonuit evangelii prædication, conf. Esa. II:10. (3) *Ad figuras respondetur frustra recurrere Pontificios in hoc argumento:* Debere illos primum solidis dictis rem probare, & sic demum eam ex typis aut figuris illustrare: at prius h. loco facere non possunt; Sileant igitur interea eorum typi ac umbræ. (4) Nec ex imaginatione humana, sed ex divina institutione discere debemus, quid Deus velit in Sacramentis facere aut dispensare. Non indiget Deus Characterē ad suos cognoscendos; imo, nec tali opus habet ecclesia, quæ est invisibilis. Et longe aliæ sunt causæ, cur baptismus non iteratur, quam quæ ex tali characterē, lubricæ possunt fingi. *Concludimus itaq; hunc Pontificiorum characterem, quem nec ex scriptura testimoniis, nec rationibus evidentibus possunt probare, eorum esse ens rationis; sicut quoq; Bellarminus refert Durandum, eum ens rationis adpellasse.* Et tantum hoc loco de Sacramentorum finibus, Secundariis æq; ac Primariis. Sequuntur theses intercalares duæ, quæ propter immutatam dicam, an auctam, methodum Gerhardinam, addendæ sunt superioribus nostris paginâ 14 tactis magis, quam tractatis.

TH. XLV. *Materia Sacramentorum est duplex, Terrena & Cælestis.* Per hanc utramq; (retineo terminos aliorum technicos) est uniuscujusq; Sacramenti substantia immutabilis: & de veritate cujusq; non nisi ex institutione ipsa est judicandum, uti neq; de hujus aut illius Sacramenti substantia, rectius loqui possumus, quam

his verbis ac locis, quibus Sacramentum ipsum est descriptum, vide Apol. Form. Concord. contra Brem. c. 2. p. m. 62. a ac conf. Baldv. super 1. Cor. 11. part. 3. Aphor. 24. *Res Terrena* est (1) Certo institutionis verbo præscripta, (2) Uno certoq; elemento nominata, (3) Mandato peculiari injuncta, atq; sic (4) Quo ad usum Sacramentalem, verbo quoq; sanctificata. *Res vero Sacramentorum Cælestis, est vel tantū typis adumbrata, vel re ipsa exhibita.* Nam uti vetera fuerunt umbratica ac figurata Heb. 10:1. sic sunt nova præsentem exhibita, Matt. 26: 28. corpusq; habemus nos, ubi veteres tantum umbram futurorum habuerunt, Coll. 2: 17. *Quod not: contra Calvinianos.*

TH. XLVI. *Ex hisce emergunt ratione materia, in Sacramentis quatuor diligenter notanda; sed varia omnino eadem, quod variant pro ratione testamentorum, ipsa Sacramenta.*

I. *Observanda est hic ipsarum rerum natura,* quatenus res accipiuntur, neq; pro Sacramentorum substantia, neq; pro eorum fructu; sed prout res cælestes terrenis opponuntur in Sacram. Novis. Atq; hic sicuti memineris omni Sacramento esse suam rem terrenam, à Deo institutam, expresse nominatam, ne quis eam impotenter mutet, ac mandato ordinationis ad usum porro sanctificatam: sic rem cælestem haud quasi-veris in antiquis, cum nondum reales extarent. Nulla igitur res cælestis & integrans substantialiter in Veteribus, quia substantialia illa, quæ integrare debebant, tunc actu non existebant: gloriaq; novorum est rem cælestem ostentare, ubi vetera obscuris tantum umbris pascabantur.

II. *Observanda est hic ipsarum rerum unio,* quæ qua veritatem spectatur ex Sacramentorum definitione: at qua sui fundamentum, eruitur ex cujusvis Sacramenti institutione. Arctissima est harum rerum terrenarum ac cælestium unio in Sacramentis novis, ac maximè in Sacra cœna, tam, propter

rationem ipsius testamenti corporalem, Coll. 2. quam juxta expressa Christi instituentis verba, 1. Cor. 10: 16. In veteribus vero hæc rerum unio nequaquam tanta fuit, signatis nondum actu existentibus. Neq; tamen fuit illa tunc tantum simplici ratione relativa, qualis esse solet, cum aut signum nudè refertur ad suum signatum, aut cum aliqua res refertur ad suum finem aut objectum: sed aliquid solidius continuit, quam quod istiusmodi simplici relatione potest exprimi. Est relatio *alia nude objectiva*, veluti cum verbum Dei mittit nos ad Christum, aut cum fides nostra ad eum anhelat &c. *Alia præter rationem objectivam, insuper materiali symbolo est aucta; imo, symbolo non quovis aucta, quomodo etiam verbum ministri potest symbolum esse præsentis Christi: sed ornata symbolo, à Deo nominato in typum materiale, & à Deo quoq; per materiale istum typum expressa, & sic quasi re ipsa oculariter utcuq; exhibita.* Hujus posterioris rationis fuit unio rerum in Sacramentis veteribus. Nimirum non fuit illa tantum finalis aut objectiva; sed & materialis, ac à Deo in ipso signo benè expressa.

III. Occurrit hic observanda rerum unitarum vñ ac potentia in operando (1) *Quid Res Cælestes possint in Sacramentis novis*, habetur 1. Joh. 1: 7. ubi sanguis Dei dicitur emundare nos ab omni peccato; de spiritu in baptismo dicitur, quod per eum renascamur, Joh. 3: 4. (2) *Atq; quid idea rerum cælestium præstiterunt in Sacramentis veteribus, non extat similiter adeo planum.* Uti tunc res ipsæ non existerunt, sic nec per se quicquam operabantur, cum non entis nullæ sint affectiones, nullæ operationes. Negari tamen non debet, quin sicut Deus efficienter summa quæq; potest præstare, sic quoq; tunc intuitu rerum post futurarum, ac jam tum utcuq; præfigurarum, spiritualia nostra promovit: Fueruntq; res paulo post in tempore futuræ, æterno Deo præsentis etiam antequam existe-

existerent. Ut sic hoc nomine audeam dicere, non tantum per interpositam filii sponſionem, olim remiſſa peccata; vide ſupr. pag. 22. ſed & ipſum pretium à perſona incarnanda, identidem inculcatum, ſi non monſtratum: Sicq; pretium rerū, in perſona promeriturā, ſui exiſtentiā antevertiſſe: Niſi malis dicere res cœleſtes vix quicquam per ſe tunc egiſſe; ſed Deum olim regeneraſſe ac ſalvaſſe ſuos, intuitu earum futurarū, ſicut nunc ille propitiuſ nos regenerat & ſalvat, intuitu earundem exhibitarum. Et ſic viſ omniſ agendi relinquitur efficiēti Deo, & pretium ſaltem cur ita miſericors nobiſcum in ſua œconomia agat Deus, dicitur in ipſiſ rebus ſteſiſſe, valentibuſ antecedenter apud omniſcium Deum, & certo futuris, propter interpositam ſponſionem filii, ſufficientibuſ deniq; propter perſonæ ſanctitatem ac dignitatem, conf. Apoc. 13: 8. (3) *Quid vero Rēs Terrena effecerint*, vix opus eſt operoſa ratiocinatione. Non debere eaſ excludi, arguunt abunde inſtitutioneſ ac comminationeſ eiſ paſſim additæ: ſua tamen natura quoad ſpiritualia, illæ nihil valuerunt. Aſt quid profuerunt, poſtquam verbo divino ſunt nobilitatæ, aut inſuper rebus diviniſ beatæ, qua facti ſubſtantiā novimus, etſi diſtincte explicare non ſcimus, *quantuſ earum influxuſ* (1) *ſub additione ac ſanctificatione verbi.* (2) *ſub præſentia ſignati.* (3) *ſub conjunctione utriuſq; verbi ac ſignati?* Sed hæcce curioſa horumq; ſimilia alia mittimus hac vice, & Deo ex corde benedicimus, quod tam viſibili verbo, quam audibili, in noſtri reſtitutionem ac conſolationem, noſ noluit beare.

IV. *Obſervanda hic veniunt Sacramentalēſ prædicationeſ, orta ex inuſitata rerum Sacramentalium unionē ac cooperationē, quæ itidem qua veritatē, probantur ex Sacramentorum definitionē, & qua fundamētū, ex cuiuſviſ inſtitutionē.* Obſervandum vero hic: (1) *Quod prædicationeſ Sacramentalēſ ob Sacramento-*

rum & rerum in Sacramentis contentarum diversitatem, dantur variæ ac diversæ. (2) Sunt illarum aliæ biblicæ, aliæ Ecclesiasticæ, veluti ecclesiastica est nostra hæc: quod in, cum, & sub pane, accipiamus corpus Christi. (3) Respiciunt vero hæ Sacramentales prædicationes: aliæ Sacramentorum substantiam, veluti cum dico: hoc est corpus meum. Aliæ eorum efficaciam, ut cum dico: hoc poculum est N. T.ⁱⁱ (4) Prædicationes vero substantiâ attinentes, respiciunt Sacramenti rem aut terrenam aut cœlestem. (5) At prædicationes efficaciam concernentes, enunciant Sacramentorum fructum: Vel de toto Sacramento, ut cum circumcisio dicitur sigillum justitiæ Rom. 4: 11. & baptisumus lavacrum regenerationis, Tit. 3: 5. Vel de materia terrena cum cœlesti unita, sicut fit Job. 3: 4. Vel etiam de re terrena cum actione formali connexa, veluti cum lavacrum aquæ in verbo dicitur mundare, Eph. 5: 26. (6) Sunt vero harum prædicationum Sacramentalium: Quædam tropicæ, utpote quæ exprimunt Sacramenta vetera, & non nullæ itidem, quæ hujus aut illius Sacramenti novi explicant fructum: Sed tamen pleræq; inusitatæ, ac maxime quæ N. T. Sacramentorum substantiam concernunt, inusitatæ reputantur, propter modum rerum ibi unitarum, mysticum ac Sacramentalem, conf. Bald. super 1. Cor. 11: part. 3. quæst. 9. (7) Etsi inusitatæ hæ locutiones Sacramentales careant suis justis exemplis, quorum defectu quoq; inusitatæ dicuntur: illustrari tamen possunt illæ exemplis *α. usitatæ*, ut quando porrecto poculo dicimus: bibe hoc est vinum; & porrecto vitro dicimus: hoc est medicamentum. Sicut *β. illæ* illustrari possunt *exemplis aliquot sacris*: nam eis valde adfines sunt hujusmodi propositiones sequentes: columba erat S. Sanctus, Matt. 3: 16. & surgente arca, surgit Deus, Ps. 68: 1. &c. Sic inquam, prædicationes Sacramen-

mentales possunt illustrari ac explicari : sed tamen nequaquam per omnia his debent assimilari, propter nobiliorem suarum rerum unionem, quæ uniones vulgares superans non fert, ut cum tenuibus hujusmodi conferatur, nedum ut illæ sibi æquantur. (8) Notandum controversias inter nos & Calvinianos non tam respicere Sacramentorum fines aut fructus; sed cum primis referri ad Sacramentorum partes essentielles, potissimamq; eam agitari, *quomodo in N. Testamenti S. cœnâ, una pars essentialis potest dici de altera?* Ubi nos monemus, in tam sublimi discursu, tanquam in re omnem nostrum captum transcendente, *τὸ πῦρ* esse retinendum, dicentiq; Deo ut alibi, ita hic, fideliter omninò obsequendum : nè nostris glossis confidentes, ejus testamentaria verba videamur ulla nostra culpâ violasse. Et tantum de Sacramentorum materia, quæ quatenus elementaris est, ac verbo sanctificata, hunc locum sibi deposcit, spectata vero eadem quoad oppositam materiam ut ajunt, cœlestem, nec hujus erit, nec forsan capitum aliquot sequentium. Adprobatq; hæc nostra, qui intellexit, quomodo *primo priores due observationes, de rerum natura & unione, sint Sacramentorum solius N. Testamenti. Et deinde quomodo cætera dua fere quoq; ejus sint indolis, quæ ad Sacram. cœnam, debeant unicè referri.* Ego methodum aliorum in hoc capite non turbabo: quid tamen hic aut alibi sit tenendum, indicare non recusabo, modestiam pariter ac veritatem nè videar fefellisse. *Et sic explicat parenthesis.*

TH. XLVII. Ex hætenus dictis de Sacramentorum 4. causis omnibus, constitui potest talis definitio Sacramenti in genere. *Sacramentum est sacra & solennis Actio divinitus instituta, qua Deus mediante hominis ministerio, sub visibili & externo elemento per verbum certum gratiosè bona cœlestia dispensat, ad offerendam singulis utentibus; ac credentibus adplicandam & obsignandam promissionem evangelij propriam.*

TH. XLVIII. *Pontificii mire sese torquent in definiendo Sacramento, unde variae eorum definitiones. Becanus tres recenset in Manuali: at in Theologia Scholastica sex proponit ex Bellarmino: Sed adhuc plures apud eos diversae inveniuntur; unde Joh. Crocius in anti-Becano 12. diversas ipsis objicit. Agnoscunt hanc suorum discrepantiam non pauci eorum. Certant igitur inter sese: an Sacramentum proprie definiri possit? Questionem negant Occamus, Richardus &c. Affirmat Ledesma: &c. Alii media via incedunt, contententes saltem imperfecte Sacramentum definiri posse; ita Sotus, Scotus, &c. quibus annumerari potest Bellarminus, dum negat physice Sacramentum posse definiri. At concedit definiri illud posse moraliter, modo anxie non inquiratur, an tota ratio & omnes proprietates generis & differentiae, materiaeque ac formae, partibus Sacramenti conveniant, lib. I. de Sacr. c. 10. Et ita profecto satis caute, dum suis signis: symbolo, promissione & mandato, volunt sua Sacramenta singula ornare.*

TH. XLIX. *Nec Calviniani Pontificiis hic sunt feliciores: Definitiones suorum Antecessorum improbant multi ex recentioribus, vel propter earum incommoditatem, aut molestam uci experiuntur, explicationem: Monent igitur rem ipsam esse consulendam, attentoque quid ferat signum, quidve requirat resignata, quemlibet suo iudicio suspicantur posse frui: Haecenus scribit Joh. Crocius de Sacr. Thes. 42. sect. 4. de Sacramenti definitione, in qua statuenda cum ingenia varie defudarint, nec siue apud nostros, siue apud Papistas una communi calculo sit recepta, ceteris reiectis, recte fecerit, qui rem ipsam potius spectat, & proprie dicti Sacramenti requisita diligenter colligit, ut inde solidum ferat iudicium &c. Ita inquam, pacificans Calvinista molliter, ne quem vel suorum, vel nostratum, certâ definitione offenderet,*

TH. L. *Nos tamen proposita definitionis nostræ non pœnitet, quod fundetur illa in scriptura Sacra, uti supra passim ostensum; & quod libris nostris symbolicis sit conformis; conf. Aug. Confes. art. 13. ut & ejus Apol. Lutherum item de Captiv. Babyl. c. ult. & melioris notæ theologos nostros alios, qui singuli docent: Sacramentum esse ritum, habentem mandatum, & auctum promissione evangelica; ut ait Apol. Aug. Conf. vel qui sic loquuntur: Sacramentum est ceremonia aut Sacra actio in Evangelio divinitus instituta, constans verbo Dei & Elemento, qua tanquam sigillo, promissio Evangelij propria de gratia & reconciliatione cum Deo applicatur, confirmatur & obsignatur: uti in Epitome Compendii sui scribit Herbrandus, communi Theologorum calculo ad Concilium Tridentinum pro Lutheranis destinatus ac missus, sed non admissus Disputator: Confer item Gerhardum, ex quo nos hanc nostram definitionem paulo ante allatam, & multa alia, fideliter exscripsimus.*

TH. LI. Est tamen hoc loco non omittendum monere, nec in hac nostra definitione, cuncta adcuratæ definitionis momenta esse urgenda. Conveniunt equidem Sacramenta singula in uno genere. Conveniunt deinde ratione causæ efficientis, quatenus Deum agnoscunt auctorem: ac porro proferunt quidem singula suos salutes fructus aut effectus, & illos sufficientes omni tempore, ad æternam animarum salutem: Attamen multum discrepant illa circa materiam, dum vetera umbras habuerint, & nova ferant corpus: Sicut quoque alius est finis Sacramentorum Initiantium, alius Confirmantium; & circa alia objecta versantur Initiantia, circa alia Confirmantia. Atque hæc causa est, cur in hac abstractione, commoda definitio non potest haberi. Non facile est definire duo analogæ, & tanto difficilius, sub unam notionem redigere tot tam variis momentis, diversa Sacramenta: nam realitatem rerum

quam ferunt nova, non agnoscunt vetera: & salutis securæ viciniore sunt confirmantia, quam initiantia. Quam igitur materiam cœlestem novis das, non ferunt vetera, & multiplicandi sunt fines, ut quæq; Sacramenta exponantur suis.

TH. LII. Sequitur Sacramentorum distinctio.

Primo distinguuntur Sacramenta ratione Status; in Sacramenta status innocentia, & status restitutionis à lapsu. Ferunt clarissimi nostri Theologi dici, arborem vitæ fuisse instar Sacramenti, & symboli immortalitatis; non quod ea esset remedium peccati, sicut sunt restitutionis Sacramenta; sed quod gratiam Dei signaret illo tempore, ac eandem sigillaret notanter. Sed ad hoc tale Sacramentum, non debent nostra superiora adplicari; quippe quæ unice sunt excerpta ex Sacramentis *status restitutionis*, prout illa instituta sunt in salutis nostræ felicioris promotionem.

Secundo in hoc statu restituto, distinguuntur Sacramenta ratione temporis, in Vetera & Nova. Illa quæ viguerunt ante V. Testamentum, & sub Veteri Test: Hæc quæ cœperunt in N. T. & sub illius tempore durabunt perpetuum. Sic Sapientissimo Deo visum est, neutrum Testamentum debere suis Sacramentis carere: nec tamen eadem esse voluit in utroq;: sed alia in Veteri, alia in Novo Testamento propitius constituit. *Mosaica solent nonnulli Vetera adpellare, & Nova Evangelica:* Sed perperam; non tantum quod circumcisio sit instituta ante Moysen; sed & quod omnia tam Vetera, quam Nova Sacramenta, suâ natura sint Evangelica.

Tertio ratione effectus, dividuntur Sacramenta, in Sacramenta Initiationis & Confirmationis. Illa quæ ordinarie filios iræ regenerant, & per fidem productam ex carnalibus faciunt spirituales: Et hæc, quæ regenitos in bonis confirmant, indiesq; faciunt magis spirituales. Illa quæ fidei generationem

nem intendunt, & hæc quæ fidem generatam augent. Illa, quæ tanto magis sunt necessaria, quanto fonti salutis à parte nostra sunt viciniora; & hæc quæ tanto sunt solutiora, quanto ab eodem remotiora &c. *uno verbo*: Sicut in casu necessitatis, absq; dispendio salutis, Sacramentis carere possumus, conf. supra pag. 17. sic major est necessitas Sacramentorum Initiationis, quam Confirmationis: Et hoc ipsum arguunt quoq; personæ Sacramenta administrantes: Nam etsi ministri Ecclesiæ sint ordinarii Sacramentorum dispensatores, 1. Cor. 4: 1. tamen uti verbi divini repetitio, & solatii applicatio, quibuslibet piis est permessa; sic in casu necessitatis permittuntur quoq; Sacramenta Initiationis piis quibusvis; nimirum propter suam necessitatem; ne quis absente persona ordinaria, eorum saluberrimo fructu privetur dicam an spoliatur, conf. 1. Pet. 2: 9. Exod. 4: 25.

TH. LIII. Identidem vero hic reminiscendum est, fidem ad Sacramentorum substantiam non pertinere: Sed saltem intendi eam ac produci per Sacramenta Initiationis: productamq; porro non modo confirmari per Sacramenta sequentia, sed & ubivis ad usum eorum salutarem eam distendi, conf. supra pag. 28. Scilicet operatur fidem Deus, & operantur quoq; illam Sacramenta: Ille ut causa principalis, & hæc ut causa instrumentalis: Hæc vero causæ subordinatæ, uti sibi invicem recte non opponuntur; sic nec recte unquam Sacramentis denegatur salutaris effectus, quia talis ejusmodi soli Deo alibi invenitur adscriptus. Nam Deus regenerat, sed per Sacramenta; Et Deus confirmat, sed per Sacramenta: Sacramenta igitur sunt instrumenta Dei, in nobis juvandis ac promovendis: in nobis tam regenerandis, quam confirmandis. Atq; sic ipse Sacramentorum fructus (fides) cum ipsorum substantia nequaquam est commi-

scendus: cum integra illa institui ac usurpari possint, et si in improbis subjectis non poriantur suo fructu, Act. 13: 46.

TH. LIV. *Usus hujus articuli est amplissimus: facit enim.*

I. *ad Institutionem nostram.* Est verbum Dei primum salutis nostræ medium ordinarium, Jacob. 1: 21. 1. Pet. 1: 23. At ei à Dei bonitate, additum hoc alterum, quod sunt Sacramenta, quibus Deus gratiam in verbo oblatam nobis adplicat & obsignat. Non itaq; flocci facienda sunt Sacramenta: sed agnoscenda pro eo pretio, pro eo thesauro, quem divina ordinatione faciunt ac ferunt.

II. *Facit à ad Elenchum:* Sacramenta sunt (1) *signa*, sed ratione externi visus. *Nequaquam sunt illa nuda signa ratione effectus*, sed signa *per se & doluxà* organice conferentia beneficia divina, *contra Armin. & Socin. Ut neq; sola signa sunt ratione substantiæ*, quoad N. Testam. Sacram. cænam: adest enim facta consecratione usurpantibus realissime præsens materia cælestis, (corpus Christi &c.) elementis visibilibus unita, *contra Calvinianos. Nam longealiter Sacramentum à nobis & à Calvinianis adpellatur Sacrum signum.* 1. Nos intelligimus signum exhibitivum, illi duntaxat significativum. 2. Nobis signum est interdum integrum Sacramentum, & tunc ejus signatum est extra substantiam Sacramenti, nimirum fructus spiritualis: interdum est nobis signum illud, altera pars cælestis: Illi vero signum illud non nisi de elementari parte accipiunt, signante ac testificante Sacramenti fructum. 3. Nos intelligimus signum quod habet respectum ad Deum conferentem nobis per hoc signum sua bona: illi vero tale signum, quod non respectum habet ad Deum, sed saltem ad homines, quibus adumbrat res absentes, & quos de hominum fide reddit certiores. 4. Nos cum de parte elementari quæstio est, vocamus illud signum, sed intelligimus in unionem Sacramentali

consideratum, non *σχετικῶς*, sed reali, ita ut utraq; Sacramenti pars realissime & præsentiissime adsit ac distribuatur. Illi vero signa habent nuda, seu ut Lutherus vocavit, putamina sine nucleo conf. Baldv. in 1. Cor. ii. quæst. 3. (3) *Sunt Sacramenta sigilla*; at promissionum non corporalium, sed spiritualium. Et sigilla porro dicuntur illa, nequaquam ratione substantiæ, sed ratione fructus, quatenus iustitiam fidei obsignant, conf. supra pag. 39. *Itidem contra Calvinianos, sigillandi vim agnoscentes: sed non alibi, quam ubi Deus ex suo beneplacito Absoluto, fidem immediate produxit.* (3) *Vocantur Sacramenta Cereemonia ac ritus*: Sed nequaquam nuda cereemonia, nedum humana, conf. supra thes. 25: seqq. Ubi docetur eadem salutem gignere ac confirmare. Cereemonia tamen ac ritus possunt illa dici, quia circa externa eorum elementa aliquæ cereemoniæ, aut aliqui ritus visuntur ac instituuntur, *contra Socin. Armin. Calixt. &c.*

III. *Facit hic articulus ad Padiam.* Non sunt Sacramenta nuda spectacula, sed media gratiam conferentia ac obsignantia, uti pluribus dictum circa fines eorum: Atq; ita profunt illa, sed recte usurpantibus, h. e. profunt modestis per fidem, quam generant, & non ex opere operato: *contra Pontificios.*

IV. *Facit hic articulus ad Consolationem*: nam uti per verbum erigimur ad standum contra adversitates Heb. 12. 4. Act. ii: 23. sic quoq; in tentationibus ac doloribus reficimur memoria aut usu nostrorum Sacramentorum. Recordamur tunc Sacramenti Initiationis, in quo nos Deus in fœdus recepit, quod ex parte ejus nunquam frangitur, fidelis enim Deus seipsum abnegare non potest, 2. Tim. 2: 13. Et quamquam ex parte nostra id aliquando frangatur; per salutarem tamen poenitentiam nobis quotidie patet ad id reditus, juxta promissionem: *convertimini ad me, & ego convertar ad*

vos, Zach. 1: 3: Similiter repetimus tunc Sacramentum Confirmationis, & definimus vacillare, quod Christus ibi (in N. Testam.) pignore corporis ac sanguinis sui nobis confirmet remissionem peccatorum ac vitam æternam, juxta promissionem, qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Joh. 6: 56. Per Sacramenta itaq; æq; intenditur ac augetur fides, sicut illa intenditur ac augetur per meditationem verbi: & talis mediocris pia usurpatio non minus est refectionaria ac consolatoria, quam verbi meditatio nos sustentare ac reficere potest in nostris tentationibus ac adversitatibus cunctis, conf. 1. Pet. 1: 5.

TH. LV. *Ad complendam paginam.* Si Christiani simplices essemus, quanto navigaremus in hoc articulo, ut & in multis aliis, itinere certiore ac breviori. Profecto quæ ante dicta sunt hic pluribus, ea possunt piis ac simplicibus mentibus, vel paucis instillari. Excreverunt tamen hæc nostra superiora, propter conditionem nostram Academicam, quæ apertis adversariis in elencho est opposita, & similiter domesticis prona. *Si inquam, simplices essemus, jam* (1) *Nulla inter nos & Calvinianos aut Pontificios esset Controversia de (actione) genere Sacramentorum; neutros ad Logicam respicientes, aut eam anxie examinantes.* (2) *Nec ulla tunc inter Nos & Calvinianos foret controversia, de signo & materia Sacramentorum cælesti, respicientes utrosq; (en nostram victoriam in S. cœnâ) ad verba Institutionis Sacramenti cujuslibet.* (3) *Si simplices essemus, an nos agitare vocabulum substantiæ, quod diversimode ob rationem Philosophicam passim accipitur: atq; hic tamen extra conditionem causæ materialis frequentius accipitur Metaphysice, quam Physice.* (4) *Ut quoq; non Entia, futurum tamen (in V. T. passiones Christi) minus hoc modo nos sollicitarent, si attenderemus ea 1. Physice sub ista ratione nihil potuisse propter defectum existentiae. 2. moraliter tamen multa bona eadem procurasse, sub notitiâ futuritionis, & sufficientis pretii scientia, apud judicem benignum pariter ac æquum. Sed de his prolixius in sequentibus: Stantum hac vice de Sacramentis in genere.* CAP.

DE SACRAMENTIS V. T.^{ti}
IN SPECIE

Acturi de Sacramentis Veteribus, non possumus non inculcare, qui ea recte assequi velit, debere eum meminisse: *I. Legem ab Evangelio rite distinguere. II. Legem Moralem à Ceremoniali distinguere quidem, sed non semper separare. III. Legis Ceremonialis sacrificia, distinguere à Sacramentis: Et IV. Testamenta ipsa nequaquam confundere.* Lex Dei est perpetuæ veritatis & immutabilitatis, prout illa Evangelio opponitur: Evangelium semel promulgatum durat in æternum: & durat pariter in æternum lex Dei, cordibus nostris inscripta, ac postea repetita in Sinai: Deinde sicut Evangelii est curare, ostendendo Christum; sic legis est sauciare, ostendendo peccatum, ac per peccatum, iram Dei monstrando: *Ita inquam, lex naturalis, & illi addita Mosaica Moralis.* At visum fuit optimo Deo Evangelium suum olim non semper clarè aut absq; involucris, proponere: illius igitur actus salutiferos, per quosdam actus legales, quandoq; expressit, ut quotquot ab ejus bonitate hic aut alibi indigitabantur mixti, à certis destinatis mentibus, ad quas familiarius condescendit, acciperentur semel ac simul. *Atq; hinc nata Judæorum lex Ceremonialis,* quæ circa Ecclesiastica eorum occupata, & *lex potest dici & Evangelium:* utriusq; namq; sacra tractat, in Sacramentis & sacrificiis; Sic vero legalia cum Evangelicis conjungere, eadem clarius aut obscurius proponere, simplicibus verbis efferre, aut æigmatibus & typis involvere &c. potuit Deus olim pro sua libertate, & voluit quoq; pro suo beneplacito erga Judæos, adoptatos in peculium. *Atq; hinc Testamentum Vetus:* id est, Forma regiminis divini circa religionem judaicam, sancitam juxta œconomiam typicam à primis quidem mundi temporibus detectam, at sufficienter & plane promulgatam non ante, quam in deserto Sinai montis: Cui opposita est Forma regimi-

nis divini circa religionem nostram, quæ propter præsentiam corporis Christi, & statum suum illustrem, est typis exuta, dictaq; à tempore, *Testamentum Novum*; Jer. 31: 31. Gal. 4: 24: Heb. 8: 7. *Sed ad rem.*

TH. I. Fuit Sacramentorum in Statu Restitutionis, consideratio Generalis, prout cuncta tam Novi, quam Veteris Testamenti Sacramenta, sub unam notionem communem potuerunt referri: *Sequitur nunc alia, strictior non nihil*, & quæ præscindit tantum à Sacramentis Veteribus: ostendens quomodo etiam ea, separatim notionem quandam minus communem amant; per quam uti suam affinitatem illa demonstrant: sic declarant, quomodo à Sacramentis Novis sunt diversa, in punctis bene multis.

TH. II. *Dari vero Sacramenta Vetera*, & dictum est ante, capite superiori; & probat omnium eruditorum communis calculus: *quamquam quæ & quot illa sint*, non simili modo exponant omnes; volentibus eorum nonnullis Sacramenta multa, & cæteris, duobus benè contentis.

TH. III. *Character Sacramentorum Veterum est*, sanctificare e- quidem ratione finis, quod vi expiationis Christi valeat per omnia tempora Apoc. 13: 8. unde etiam id dicitur *αἰών* (in præsentis) peccatum mundi, Job. 1: 29. Attamen quoad substantiam verû, veterum character fuit ferre umbram futurorum, uti nova ipsum Christi corpus sistunt præsens, Hebr. 10: 1. Col. 2: 17. Confer Baldwin. sup. Hebr. 10: part. 1. quod nunquam non hic juvat meminisse.

TH. IV. Hæc Sacramenta Vetera considerantur, vel in ratione Generali, quæ præscindit à singulis sui temporis Sacramentis: vel sigillatim expenduntur ipsa singula. Sequetur mox horum consideratio specialis: & nunc primum eorum notionem communem expendamus; quatenus scilicet inter se illa conveniunt, quæ vera sunt; & quatenus à substantia Novorum eadem rursus recedunt.

TH. V.

TH. V. *Abstracta hæc Sacramentorum Veterum consideratio præsupponit generalia illa, quæ capite superiori sunt inculcata, tam circa Onomatologiam, quam Pragmatologiam & Usus.* Nam uti Genera per species constituuntur, sic ferunt illa sua materialia singula inter species subordinatas distribui.

TH. VI. *Sunt autem generalia illa, de quibus hæc Sacramenta Vetera participant, fere hæc sequentia:*

I. *Quæ ONOMATOL.* (1) *Ratione Etymologia*, dici à sacrando (2) *Ratione homonymia*, accipi non politice pro deposito, aut juramento militari: Sed Ecclesiastice, pro symbolo externo, certis divinis verbis vestito, ac certo usu ad sanctificationem animarum sapienter invento. (3) *Ratione Synonymia*, dici a *Mysterium* pro rei sacræ signo, aut re valde abscondita. β *Signum*; sed ratione fructus, & quidem *πρὸς ἐσθλὰ*, quod omnia Sacramenta organice conferant beneficia divina. γ. *Sigillum*, in ordine ad promissiones spirituales, quas sigillant. δ. *Signaculum iustitiæ fidei*, obsignans cum suis beneficiis adprehensum Christum. ε. *Ceremonia*; sed non nuda aut humana, verum divina, & certo formali inclusa. ζ. *Ritus*, propter externas aliquas actiones, in eorum usu frequentandas.

II. *Quæ PRAGMATOL.* sunt hæc generalia: *Primo respectu Definitionis.* *Esse actionem Dei cum hominibus solennem & sacram, peculiari verbo institutam, & re certa expressam, ad obsignandas promissiones Evangelii proprias.* Atq; sic (1) Deum agnoscere Causam Efficientem, non Angelum aut hominem, Gal. 1. 1. Cor. 4: 1. (2) Per certum ministrum administrari, præcisa ratione ad casus subitos, cujus sexus & affectus is fuerit in Fœderalibus: item cujus ordinis sacri, affectus aut dignitatis, is fuerit in Sacramentis Confirmatoriis, 1. Cor. 5: 20. 1. Maccab. 1: 6. Exod. 4: 25. (3) Solos homines afficere, & quidem vivos, ac qui adulti in ecclesia vel rationem initi-

ationis possunt reddere, Act. 8:37. vel Confirmationis probam perferre, 1. Cor. 11:18 (4) Certam materiam habere visibilem; (5) Forma sua, *δοσε* ac *ληψει* juxta institutionem divinam, tendere ad actiones animarum spirituales: h. e. (6) Gratiā conversionis, justificationis & sanctificationis iis offerre, conferre & obsequiare, qui ecclesiastice sese usurpant (7) ut & sua subta certo charactere etiam coram mundo notificare, è mundo illa segregare, ac in mūdo beare. *Deinde respectu Divisionis generalia sunt:* (1) Esse Sacramentum aut initians, aut confirmans: illud sub majore ac fere absoluta necessitate: hoc ceu necessitatis minoris. (2) Sequi fata sui testamenti, atq; sic aut cum eo aboleri, aut perpetuum & ad finem mundi, durare (3) Sicut ipsa testamenta diversa sunt, sic Sacramentorum est suo cuiq; testamento adhærere, & nullo modo per utrumq; vagari, quomodo conjugium & ordo recte è Sacramentorum numero etiam hoc titulo abarcentur, quia utriq; testamento sunt status communes.

III. Qua Usus sunt hæc generalia: quatenus singula faciunt ad Didascaliam, Elenchum, Pædiam, Epanorthosin ac Paraclesin, Conf. sup. cap. 1. thes. 54. Hæcce inquam, sunt Sacramentorum requisita Generalia, omnibus adplicanda; ac proinde sicut ad ea attendunt omnia Sacramenta, promiscue cujuscunq; illa fuerint Testamenti: sic minime dubium est, quin ad eadem quoq; attenderint in specie olim Sacramenta Vetera.

TH. VII. Cum primis tamen attendit hæc Veteris Testamenti Sacramentorum abstractio specialis, ad eorum I. *Enumerationem*. II. *Convenientiam cum Sacramentis aliis*, ac III. *Differentiam Eorundem à Sacramentis Novis*, De quibus nunc agemus sequentibus hisce paucis.

TH. VIII. I. *Enumerationem Sacramentorum quod concernit:*
scien-

sciendum tantum Duo esse Sacramenta Vetera: *Circumcisionem & Agnum Paschalem*. Tot enim numerant ecclesiæ nostræ, quod illis duobus & non ritibus antiquis aliis, conveniant Sacramentorum requisita essentialia, quæ sunt constare verbo & elemento, ac per elementatum verbum, gratiam spirituales usurpantibus conferre. Hisce inquam, duobus & non aliis conveniunt notæ Sacramentorum verorum, quæ sunt uti dictum, circa externum elementum verbo promissionis Evangelicæ illustratum, poscere actionem sacram & solennem, in qua homines possunt suam obedientiam Deo probare, aut subducere, conf. I. Cor. 5. 7.

TH. IX. *Calviniani numerum Sacramentorum Veterum augent non parum, adjicientes nostris Sacramentis modo recensitis, nubem & transitum maris, mannam & aquam ex petra; serpentem item æneum, & horum similia alia. Affirmantesq; illa cuncta vera Sacramenta esse, quia Christum singula significarunt; etsi uti fatentur, eadem Sacramenta nec ordinaria nec perpetua essent, conf. Paræum super I. Cor. 10. pag. 574. nec non Calvin. lib. 4. Instit. c. 1. 18. Sed notandum nudam significationem Christi, Sacramentum non constituere. Aliastot essent in V. T. Sacramenta, quot ibi reperiuntur typi. Sacra vero & solennis actio requiritur ad naturam Sacramenti, in qua Deus per ministrum, rem certam peculiari verbo institutam, rite usurpantibus dispensat, ad obsignandas promissiones Evangelii proprias. Qualis res certa, cum neq; in nube, transitu maris, manna, aqua petra, aut æneo serpente &c. monstrari potest: Ipsa igitur pro veris Sacramentis nequaquam rite possunt agnosci aut haberi. Inst. Nubes fuit externum elementum, & verbum promissionis illi additum, fuit custodia illa, de qua Num. 9: 19 14. 14. &c. Ita nimis populariter, & tali illatione, iris tempore diluvii, Gen. 9: 12. altare Moysis, Exod. 17:*

15. gladius Gideonis, Jud. 7: 20. & quid non aliud, gratiosa præsentia Dei nobilitatum, possunt Sacramenta dici. Ast ad naturam veri Sacramenti non sufficit quaecumq; symbolum & qualiscumq; gratiæ promissio. Sed requiritur (1) Eiusmodi symbolum, in quo nobis aliquid agendi præcipitur, cui ex mandato Dei possumus obtemperare. (2) Requiritur illa gratiæ promissio, quæ æternam salutem respicit directe; licet non semper absq; typo, h. e. verbis manifestis & perspicuis, illa sit proposita. Qualis cum neq; in nube, neq; in transitu maris, aut huiusmodi transitoriis alijs, reperiatur ulla: Idcirco Sacramenta vera illa non sunt adpellanda; sed saltem symbola præsentiæ Dei, aut divinæ alicujus protectionis, salutanda.

TH. X. *Sunt Promissiones Divinae I. Alia legales, Alia Evangelica.* Illæ quæ conditionem operum includunt: & hæ quæ fidem tantum requirunt, ast non ut conditionem, sed ut medium. Illæ quæ ad perfectam nostram obedientiam respiciunt, & hæ quæ ad Christum tantum anhelant, fundamentum eundem salutis nostræ: & ratione meriti, & ratione intercessionis. II. *Sunt Promissiones Evangelicae, Alia simpliciter Universales, Alia limitata:* h. e. ad adhibitionem debitamq; mediorum usurpationem, restrictæ. Illæ *ἡ ἐλπίς* Dei respiciunt: hæ nostram *ἀγάπη*, ut Deus continuare nobis possit sua bona & dona, in illis, quæ salutis nostræ sunt viciniora. III. *Sunt Evangelicae, Alia Corporales, Alia Spirituales, Alia Mixtae:* omnes gratuitæ, 2. Chron. 33: 8. & ex singulis aliqua gratiæ sigillo, ex Dei bonitate auctæ. Qualiter Corporalibus sigillum gratiæ fuit olim arcus coelestis; vellus Gideonis, umbra horologii &c. Et Promissionibus Spiritualibus olim ac nunc, sigilla addita Sacramenta vera. Mixtæ vero Evangelicæ Promissiones, dantur multæ, (in eis solennis est hæc sequens: *Εγώ Θεός σου* &c. Gen. 17: 7.) quæ præter se-
men

men benedictum continuerunt carnalem seminis propagationem. Hæ Mixtæ etsi judæos carnali quadam ratione afficiebant, & mox versæ ad gentiles eorū successores: sigillis tamen itidem & illæ beari potuerunt, quod de utrisq; prioribus, h. e. tam Spiritualibus quam corporalibus, verè participarunt. Imo, pari ratione etiam sigillis ornari potuerunt merè legales promissiones, tam generales, Exod. 20: 6. quam speciales & ex observatione quarti præcepti dependentes.

TH. XI. *Non quodvis itaq; symbolum facit Sacramentum, sed id quod actioni sacræ est destinatum & homini ad probandam ejus obedientiam, cum summo lucro expositum. Nec facit quævis promissio Sacramentum, sed illa, quæ spiritualis est prorsus, aut ad minimum, mixta.* Nam uti omnia vera Sacramenta salutis animarum inserviunt, sic non possunt non illa, imo, non debent non illa promissionum spiritualium ac universalium in ecclesia, esse plena. *Summa:* Symbolum requiritur, sed actioni sacræ destinatum, & certo promissionis spiritualis verbo ornatum. Ac reciproca ratione: Promissio spiritualis requiritur, sed symbolo externo manifestata. Ubicunq; itaq; horum alterutrum abfuerit, & tanto magis si utrumq; abfuerit, ibi Sacramentum verum inveniri, sensu Ecclesiastico & communi, prorsus est negandum. *Quod notandum contra Calvinianos.*

TH. XII. *Moderni Pontificii vulgo sex Vetera Sacramenta recensent: Nimirum 1. Circumcisionem. 2. Esu Agni Paschalis. 3. Purificationes ab externis immunditiis. 4. Expiationes à peccatis. 5. Consecrationem seu ordinationem sacerdotum. 6. Esu panum propositionis & quorundam aliorum, quæ sacerdotum usibus deputabantur.* Hunc Numerum volunt illi videri ex suo Thoma in 1. 2. quæst. 102. Art. 5. se accepisse. At is ritibus recensitis addit quoq; oblationem Victimarum, ablotionem manuum & pedum, nec non rasionem pilorum. Inde eos senarium ternario addito, augere jubet Joh. Crocius,

cus. Sed transeat hoc imperatum additamentum. Certe etiam domestico calculo coguntur Pontificii plura quam sex, Vetera Sacramenta numerare, cum (1) *Cardinalis Alanus*, citante Gregorio de Valentia, statuatur omnibus temporibus cuiusvis populo fuisse aliqua Sacramenta propriè sic dicta: (2) & cum *Suarezius* contendat etiam ante circumcisionem fuisse quoddam Sacramentum ad justificationem parvulorum, & remedium peccati originalis institutū. Plura igitur omnino agnoscant Papistæ Sacramenta Vetera, quam illa sex. Sed forsitan nec Senarius eorū numerus, quem à Thomâ mutuatur, sibi constet. An inquam, eorum Thomas Canonicus? An singulæ status Ecclesiastici notæ, tessera gratiæ spiritualis? & in specie, an ordinationi sacerdotum, addita promissio gratiæ & salutis, & ita omnis ordinatus sacerdos olim vi ordinationis, æternum salvatus. Non convenit ita præter, ac contra scripturam ratiocinari. Faceat igitur *primum* ex Canone Thomas: & transeant deinde instituta Ceremonialia, tam quæ ordinem ipsum describunt, quam quæ ordinis aliquam rationem civilem ponunt. Et minuentur omnino sacramenta Vetera apud Pontificios, maxime cum verorum Sacramentorum modo, velint ex suis ultra signandi rationem, aliquid solidi, quod salutiferum est, sancte erueret: *Et tantum de Veterum Sacramentorum numero.*

TH. XIII. II. *Observanda hic venit Convenientia Sacramentorum V. Testamenti, ad quam hæc minor abstractio secundo loco attendit. Hæc vero convenientia Sacramentorum V. T. spectatur vel in Ratione Domestica, dum illa inter se conferuntur. Vel in Ratione Externâ, quatenus illa comparantur cum Sacramentis Novis. Primò in Ratione Domestica, h. e. dum inter se conferuntur Sacramenta V. Testamenti. (1) Sunt illa ambo signa propitiæ voluntatis divinæ, (2) Ritus ac ceremoniæ per certas actios*

actiones populo Dei institutæ, promulgatæ, ac imperatæ. (3) Caruit illorū utrumq; corpore Christi Θεανθρωπος. (4) Ut ut in suis aliquot actibus sacrificialibus; imo, & in ipsis suis externis elementis, alterum præ altero, ipsum typice clarius adumbraret: (5) δοσε & ληψει absoluebatur eorum utrumq; (6) Utrumq; habuit suum finem spiritualem, ad quem collimavit vi ac energie instrumentali. (7) Sicut quoq; utrumq; eorum fecit ad Didascaliam, Elenchum, Epanorthosin ac Paraëlesin. *Secundo in Ratione Externa*, quatenus Sacramenta Vetera comparantur cum novis, tum spectatur inter ipsa, sequens hæc harmonia: (1) Vetera signant ac sigillant: & similiter nova, quoad affectum & quendam effectum. (2) Ceremoniis absoluebantur vetera, & similiter nova. (3) à Deo vetera, tam quoad actum ordinationis, quā institutionis: & ab Eodem quoq; nova. (4) Synagoga Dei destinata vetera, & pariter ecclesiæ Christi data nova. (5) Externum elementum in veteribus, & tale in novis. (6) δοσε & ληψει in veteribus, & hæc quoq; in novis. (7) Regeneratio & Confirmatio in Sacramentis veteribus; & hæc quoq; in novis. (8) Ut quoq; iisdem usibus inserviunt nova, quos secum olim tulerunt vetera, conf. supra cap. i. ubi generalia hæc toto capite fusiùs memorantur.

TH. XIV. 111. *Jam venit observanda Sacramentorum V. Testamenti Differentia*, ad quam hæc minor abstractio itidem nostro scopo, respicit haud segniter. *Qua eorum Differentia itidem spectatur, vel in Ratione Domestica: vel Externa.*

PRIMO IN RATIONE DOMESTICA, differunt Sacramenta vetera inter sese: (1) *Ratione nominis*. aliud nomen est circumcissioni, & aliud Agno Paschali. (2) *Ratione temporis* Prior Circumcisio, posterior Agnus Paschalis: imo illa hoc agno prior annis 400 Gen. 15: 13. (3) *Ratione loci*. Circumcisio data in Mesopotamia, Gen. 15: 18. At agnus Paschalis in Ægypto, Ex-

od. 12: 1. (4) *Ratione Subjecti*: futurum ecclesiæ membrum
 iustum est ordinariè circumcidi: at factum ecclesiæ mem-
 brum, iustum edere Agnum Paschalem. (5) *Ratione elementi*.
 Aliud id in circumcissione: & aliud in agno Paschali. (6) *Ra-
 tione figurarum in elementis occurrentium*. Manifestius & typis
 pluribus ad Christum duxit Agnus Paschalis, quam Circum-
 cissio; etsi non omnes illi typi essent Sacramentales; sed il-
 lis admixti plures sacrificales, quod non omnes observant.
 (7) *Ratione actionum*. Circa variantia elementa, sunt à Deo
 institutæ ac imperatæ variantes actiones: ac proinde uti vari-
 ant elementa in hisce duobus Sacramentis: sic variant
 quoq; eorum actiones. (8) *Ratione finis tam principalis; qui est
 initiare*, h. e. per fidei productionem, homines fœderi infê-
 rere: *Et in fœdere confirmare*. h. e. Gratia fœderali locupleta-
 re. Ordinariè prius per circumcissionem; & hoc posterius sem-
 per & si non solum, per Agnum Paschalem: *Quam deinde
 ratione finis minus principalis*; ceu inniti fœderis cum dilectio-
 ne proximi meminisse, suos fœderatos notare, ac ab aliis di-
 stingvere: ut & præstiti auxilii libens recordari, & de ulte-
 riori Dei liberatione non dubitare. Quorum finium minus
 principalium, illi fuerunt Circumcissionis: hi posteriores Agni
 Paschalis fines minus principales. Apertiores ad salutem prin-
 cipales priores, maxime cognita natura fœderis novi, Jer. 31: 33.
 Heb. 8: 10. & testiores posteriores; etsi in posteriore Sacra-
 mento, quam in priore, actus occurrerent plures, Christo
 schemate suo opportuniore: sed qui tamen numero pri-
 mum obvio, nequaquam sunt numerandi; quod actibus Sa-
 cramentalibus multi sacrificales sint admixti: quos à se invi-
 cem qui non norunt mente recte separare, næ illi in hoc the-
 mate multum hallucinantur; uti mox indicabimus, & jam
 paulo ante notatum.

TH. XV. *Deinde in RATIONE EXTERNA, differunt hac Vetera Sacramenta à Novis* (1) *Nomine.* Aliis nominibus insigniuntur Sacramenta Vetera, aliis nova. (2) *Et Signa* rectius vocantur vetera, quam nova: quia uti nova tantum signant propitiam Dei voluntatem, & affectum ejus divinum, in nobis reparandis: sic præter affectum & effectum, etiam absentem substantiam signarunt sacra vetera. (3) *Differunt tempore.* Præcesserunt olim vetera, & nunc adsunt nova. (4) *Causa Efficiente.* Deus ut essentia spiritualis ac misericors, auctor est Sacramentorum Veterum. Ast ad institutionem Sacramentorum novorum concurrebat etiam Christus Θεάνθρωπος, qui præterea in illorū prima dispensatione aderat testis præsens ac visibilis, ac porro eadem stabilivit aqua & sanguine. (5) *Promulgatione* differunt. Vetera solus Deus promulgavit: uti eadem ipse instituit: at Novi Testamenti alterum primum promulgavit jussu Dei, Johannes Baptista. (6) *Objecto:* strictior fuit ratio in veteribus, & latior in novis. Vetera enim uti populum Israël h. e. posteros Abrahami ordinarie tantum affectere; sic patent nova quibusvis statibus; imo, cunctis hominibus sunt illa clementer data. (7) *Materia externa seu elemento,* quod aliud atq; aliud conspicitur in Sacramentis novis, quam in veteribus. (8) *Differunt materia interna,* quam realem, positivam, actualem; imo, & substantialem, habent Sacramenta nova, & cujus similem non habuere vetera: tantū enim adumbravere eam h. e. ad eam tantū ænigmatice illa duxere. Singulare enim est, quod nova Sacramenta Christum re ipsa exhibeant, ubi vetera illum tantum repræsentarunt ac significarunt, juxta locum: lex habuit umbram futurorum, non ipsam imaginem, Heb. 10.1. Ubi certe per futura bona, non ipsa beneficia Christi intelliguntur, ea enim patres æq; ac nos, habuerunt, quam ob causam, agnus Dei dicitur

occisus ab origine mundi: *Sed futura bona sunt ipsa caro & sanguis Christi*, tunc temporis adhuc venturi, nunc autem revera exhibiti. Sic enim umbra rerum futurarum & corpus opponuntur, Coll. 2: 17. *Quantum itaq; typus differt à rei veritate: tantum differt res Sacramenti veteris à re Sacramenti novi*, Ac proinde sicut rem habere & non habere, differunt oppositè: sic qua substantiam hanc materiale, differunt oppositè Sacramenta Vetera & Nova: quod hanc talem substantiam actualem habeant Sacramenta nova: vetera autem eadem destituebantur. Atq; hoc discrimen diligenter est retinendum, nisi umbras & significationes in N. Testamentum reducere, & vetus novo clarius facere velimus. Scilicet ut vetus testamentum claritate typorum, novum superat: sic rerum substantialium exhibitione rursus superatur idem à novo. Atq; respectu harum substantialium rerum, est quoq; ac dicitur Testamentum Novum, clarius ac illustrius Veteri.

TH. XVI. *Instantia: An igitur Sacramenta Veterum tantum significativa, & mera umbra? R. Meræ umbræ fuerunt eorum Sacramenta considerata, quoad hæc substantialia: Christum enim quoad substantiam carnis non habuerunt præsentem, sicut nostra eundem nobis exhibent: sed tamen præter illas umbras & significationes, habuerunt illi λόγον, seu Christum secundum divinam naturam; imo, insuper habuerunt illi remissionem peccatorum, vitam æternam &c, beneficia Christi incarnandi, Esa. 3: Eph. 1: 6. Quorum respectu non damus nos ullam prærogativam nostris sacris: nam vis sanguinis Christi est utriq; Testamento communis, consummationem ejus pollicente Filio, & Patre eandem gratis etiam antecedenter, acceptante. Inst. Vetera non habuerunt cœlestia bona, Coll. 2: 17. R. (1.) uti virtutem meriti Christi illi senserunt: sic de cœlestibus bonis abunde sunt gavisi. (2.) Ille*
locus

locus igitur tantum confert testamenta in iis rebus, quæ in hoc mundo incidunt: & sic quemadmodum utriq; adest fructus passionis Christi, remissio peccatorum, vita æterna &c. Sic cuiq; adest sua substantia distincta: Veteri substantia typica h. e. privativa physice, juxta locutionem Scholasticorum: & huic novo substantia positiva h. e. actualis, physica ac materiale rem constitutivè præsentia sua integrans.

TH. XVII. (8) *Differunt Sacramenta Vetera à Novis, Forma:* non solum *Externa*, quatenus alii ritus spectabantur in antiquis, quam qui visuntur in novis; sed & *Interna*: quatenus uti illa vetera caruerunt substantia corporis Christi: sic eandem admovère nova. ac (9) *Differunt hæc Sacramenta etiam sine*, sed non considerato eodem *Effective*, verum *objective*. Veterum Sacramentorum finis fuit hac ratione strictior, quatenus vetera solis judæis erant ordinata ac imperata ordinariè, Gen. 17: 9. Ps. 147. nova autem sunt cunctis mortalibus gratis data, Matt. 28: 19. seq. Hæc ita ferè distinctim singula proponit D.D. Gerhardus de Circumcis. & Agno Pasch. th. 1. confer omnino Filium Patris Epitomatorem qui scribit: quod Sacramenta convenient (1) *Adpellatione* (2) *Genere Proximo*, (3) *Causa Efficiente Principali*. (4) *Causa Finali Generica*, qua est promissionem Evangelii propriam de remissione peccatorum, offerre exhibere, obsignare, &c. (5) *Materia & Forma Generica s. partium ουσΑΛΛΗΩΝ numero*. (6) *Uso*, quia utrobiq; ad salutarem usum requiritur fides, &c. Differant vero præcipue (1) quod vetera fuerunt prænunciativa Christi venturi. Nova vero annunciativa Christi exhibiti. Alia igitur substantia in Veteribus, quam quæ in Novis. (2) Differunt quoad externum symbolum. (3) Actionibus differunt. (4) materia. (5) *Forma* &c. vide auctorem, prorsus sicut nos aliquot momenti Scholasticis jam nunc indigitavimus.

TH. XVIII. *Sequuntur Veterum Sacramentorū quadam Affectiones:*

cen. Efficacia. Sufficiens. Materia Interna carentia. Duratio ac Typus: quarum *Dua Prima Communes, Indirecta* possunt dici, quia tantū propter elenchum hic adponuntur; & ad vindicandam *Veteribus* Sacramentis suam perfectionem formalem ac finalem. *Cætera propria tres sunt Directa*, h. e. huic loco sic propriæ, ut alibi non similiter debeant excuti: Communes quippe sunt Sacramentis veteribus; & illis porro, ac non aliis, propriæ.

TH. XIX. 1. *De Efficacia.* Sacramenta V. & N. Testamenti non differunt quoad gratiæ efficaciam; Sed vetera æquè gratiam Dei contulerunt ac sigillarunt, sicut eandem conferunt ac obsignant nova. Ab hac veritate recedunt Pontificii, qui ex decreto Concilii Florentini habiti anno 1439 sub Papa Eugenio, negant Sacramenta antiquæ legis causare gratiam, & opinantur eam solum per passionem Christi dandam ipsis figurari, ita Bellarm. lib. 2. de Sacram. c. 12. & pleriq; alii. Sunt tamen non pauci, qui hic fluctuantes, tandem eo delabuntur, ut concedant per circumcisionem quidem datam fuisse gratiam, sed minorem, quam quæ nunc datur per baptismum, vide Perer. Disp. 4. in cap. 4. Rom. Nos autem tenemus fundamenta scripturæ, quibus probamus, utriusq; Testamenti Sacramenta non differre quoad gratiæ efficaciam, ac proinde circumcisionem quoq; fuisse ordinarium organon, quo Deus olim utebatur ad offerenda, exhibenda & adplicanda gratiæ suæ beneficia. Quod probatur (1) Ex verbis institutionis, ubi Deus promissionem illam: *ero Deus tuus, & seminis tui post te*, addito statim Sacramento Circumcisionis, voluit quasi vestire, ut ostenderet non aliorum quam circumcisorum se fore Deum propitium: Ut itaq; illa promissio gratiam & salutem complectebatur, conf. Matt. 22: 23. sic fuit olim gratia & salus per circumcisionem seu suum ordinarium medium. (2) Sicut Contemptoribus hujus Sacramen-

menti imminuit exclusio à Synagoga; sic servatoribus ejusdem, per eam data in Synagogam admissio, h. e. gratiæ spiritualis affluentia. (3) Sicut Circumcisio olim potuit in adultis gratiam vel justiciam fidei sigillare; sic debuit illa ante infantibus gratiam dare, quam datam potuit postea confirmare, conf. supra pag. 26. ubi superioribus hisce argumentis additur id, quod veteres sanctos animavit sua olim circumcisio in omnibus periculis, vide 1. Sam. 14: 6. & 17: 26. *Dicis: Annon clariores sunt promissiones Sacramentorum novorum, quam Veterum: & sic sunt illa quoad nos, certiores & efficaciores.* Respondemus vetera claritate superari quidem à Novis: sed inde nulla eorum præ his inferior energie in operando, & quoad sui finis consecutionem: aliud igitur est superari claritate, aliud efficacia: & sæpe efficax medium, etiam quod typis ac involucris est rectum. (2) Disting. inter gratiam perspicuitatis, & gratiam efficientiæ. Hæc posterior est utriusq; Test. Sacramentis communis; at prior novis propria. (3) Disting. inter certitudinem moralem, & divinam, *Gratia perspicuitatis potest in nobis parere certitudinem moralem, at divinam certitudinem non parit nisi gratia efficax ac operans:* qualis cum reperiatur in utriusque Test. sacramentis. Hinc sequitur ab illis omni tempore datam certitudinem divinam, quæ proinde sicut sola interna est, sic paritatem sacramentorum quoad efficaciam, facile quoq; ostendit.

TH. XX. II. *Affectio Communis est Veterum Sacramentorum Sufficiens.* Vulgo solet Gratia Dei distribui in *Sufficientem* & *Efficacem*. Sed hic quantus Multorum lapsus? (1.) Pontificiorum plerique *Sufficientem* Gratiam opponunt *Efficaci*, vide Bellarm. lib. 6. c. 15. Ubi certi ordinis Monachus seu Jesuita, *Sufficienti* gratiæ tribuit posse credere, scilicet *juxta potentiam activam, sed remotam*: *Efficaci* vero tribuit omnem creditionem actualem,

Et sic opponit ille sufficientem gratiam gratiæ Dei efficaci.
 (2.) *Fere similiter Dominicani*, maxime dum dicunt; *inefficacem* & *sufficientem* esse Synonyma, aut dum *Sufficientem* & *Efficacem* dicunt esse divisionem æquivoci in sua æquivocata: aut etiam dum statuunt moraliter & in ratione beneficii, plus aliquid in efficaci, quam in sufficienti gratia, etiam in actu primo, contineri, vide Bannes, Alvarez. &c. quibus tamen contradicunt Jesuitæ per plurimi, putantes efficaciam formaliter esse sitam, non in principii alicujus prioris vehementiori influxu; sed in cooperatione nostra. Entitate igitur sua Efficacem gratiam, non distingui à Sufficiente. (3.) *Calviniani* vero hic quàm lubrici sunt; unde multi retinentes modo nominatam distinctionem, inefficacem gratiam dicunt eam, quæ consistit in oblatione externorum mediorum, & in revelatione voluntatis divinæ, quid facere oportet: h. e. 1. in administratione mediorum, & 2. in ratione inducenda àνὰ λόγους vide acta Synodi Dordrecht. part. 1. pag. 312. & Molin. Anatom. cap. 37. thes. 12. Et si iidem prorsus aliter in scriptis aliis contra suos Remonstrantes: aut etiam his contrarii alii, in thesibus suis variis.

TH. XXI. Sed notandum, nec veram esse istam distinctionem in sensu opposito acceptam, nec habere illam commodum Auctorem. Volunt multi videri se hanc distinctionem accepisse à D. Augustino. Sed ille etsi alicubi in sufficientis gratiæ recordetur, ceu fit lib. 1. ad Simplic. Qu. 2. ubi de Cornelii gratia agit ex Act. 10. Nunquam tamen eam dixit inefficacem, nedum sufficientem seu aliquam gratiæ speciem, efficaci contradistinctam, hic aut alibi urfit. quia sufficientem esse, apud eum & Orthodoxos alios, non ponit rationem aliquam, nedum formā singularem, gratiæ non gratiæ, h. e. gratiæ delusionis aut negationis: sed ponit quandam rationem communē de omni gratia, tam præveniente, quam operante, &c. Omnis enim divina gratia quantilla illa sit, efficacia intrinsecā efficax est, ad producendum

dum aliquem effectum, ordinatum ad salutem, veluti gradibus consequendam: etsi non simul & semel effectum ultimum (ipsam fidem, aut vitæ coronationem) illa planè producat. Gradibus enim utitur Deus in nobis juvandis Act. 13: nec quavis mensura intendit quidvis salutare facere: sed id saltem, quod illi mensuræ, *objecto, ordine ac natura*, divina ejus bonitas statuit correspondens, ac illi quoque commisit efficiendum. Nimirum: sicut talentum unum quo nihil lucri acquirebatur, sua natura & commodantis intentione, non minus aptum erat ad quæstum faciendum; quam talenta quinque, Matth. 25: 15; seqq. Sic est omnis gratia divina efficax, ratione sua intrinseca, & nisi impediatur malitiose, sufficiens quoque illa suo operi producendo. *Contradistinctio igitur gratiæ Efficacis contra Sufficientem nulla est: sed tantum velamen quoddam absolute reprobationis Calvinistica, nuper excogitatum ad ejus crudelitatem colendam dicam, an implicandam; sed quæ tamen nihilominus persentitur, cum statuitur absolute decreto fieri, quod hæc gratia in reprobis nullam edat actionem, & si alias qualitatibus, electis illi fuerint pares. Non vera igitur est illa gratiæ oppositio in Efficacem & Sufficientem, si secus quam hoc sensu orthodoxo explicetur; & Absolutarii sunt in universum omnes, qui aliter sentiunt, sive Pontificii, sive Calviniani; maxime vero illi, qui principium efficacis suspendunt à Prædestinatione, ut naturam Sufficientis seu inefficacis uti ajunt, Gratia, arguant à reprobationis decreto.*

TH. XXIII. *In specie ergo quod concernit*

I. PAPISTAS: sciendum illos hic variare multum: quosdam prorsus Calvinizare, h. e. ad absolutum decretum confugere: alios sufficientem gratiam pro tenui explicare, vel etiam pro insufficienti ad actus sublimiores. Efficacem vero gratiam pro valentiori, sed solummodo

in electis, & sub cooperatione liberi arbitrii. Ex Dei ordinatione itaque, illam opinione horum, omnibus hominibus patere communem; sed hanc solis electis destinatam ac datam. Ita inquam, hic variant Papistæ. Et priores uti nominatam distinctionem urgent; sic posteriores eam damnant, putantes principium diversitatis non in ipsa gratia haberi, sed in congruitate ac cooperatione nostra. Priores injurii in gratiam, si non Creationis, certe Restitutionis, adquisitæ per Christum: Posteriores injurii in gratiam Restitutionis nunc post lapsum adplicandæ, agnita sufficienti virium nostrarum in spiritualibus, spiritualiter intelligendis ac amplectendis, morte. Priores injurii in hæcce loca scripturæ, Ps. 145. Ezech. 33. 1. Tim. 2. 2. Pet. 3. & posteriores in sequentia: Gen. 8. Ps. 14. Esa. 1. 1. Cor. 2. Rom. 8. Gal. 5.

II *Quod concernit in specie DOMINICANOS, dicentes sufficientem & inefficacem gratiam esse synonyma, aut habentes hanc divisionem esse Equivoci in sua Equivocata, uti publico decreto sancivit Aquaviva Jesuitarum Generalis (in hoc Dominicanus) Anno 1613. docentesq; efficaciam formaliter esse sitam, non in cooperatione nostra, sed gratiam ipsam in actu primo efficacem esse etiam antequam intervenit illa cooperatio nostra, edictum interpretante Tannero. Sciendum vero hic (1) Paucos tantum ex Jesuitis sic docere, & plures esse, qui efficaciam ponunt in cooperatione nostra: statuentes qua sic Entitate sua, gratiam Efficacem à Sufficienti non distingvi, uti ad classem superiorem est dictum, confer Bellarm. Becanum, Molinam, Lessium &c. (2) DOMINICANOS ergo & eorum fautores quod concernit; distigvendum est inter sufficientia objectum ad aquasum & inadequatū: aut inter ejus finem proximum & supremum. Deus dat suis auditoribus sufficientem gratiam, sed non statim immediate ad perseverandum, verum ad posse non resistere, posse credere,*

dere, & sic consequenter, vide loca Esai. 5:3. Jer. 9:13. Luc. 7:30. Rom. 10:21. Sufficiens igitur prima gratia aut primus gratiæ pulsus, ad salutem obtinendam, sed non immediate, verum mediate ad recipiendam gratiam majorem, quæ ex Dei instituto primam sequitur. Successive enim dat Deus, & uberiora ante habenti, Matth. 13. Gradatim item movet pro benevola sua voluntate Luc. 17:6. Conf. Aug. Confess. artic. v. Et hoc ipsum est scripturæ ἀρκούν, ἀρκούν, ἰκανόν, Matth. 6. ult. Luc. 3:14. Joh. 4:8. Hebr. 13:5. nimirum certo cuidam effectui producendo: Qui tamen plures ordine adierunt, antequam spiritualis vita potest dici perfecta. Scilicet fiunt in Conversione inchoationes similes conceptionibus. Non solum vero concipi, sed & nasci opus est, ut ad vitam perveniatur: Et similiter in spiritualibus: omnia ex gratia misericordiæ divinæ, conf. August. lib. 1. ad Simplicianum Quæst. 21.

III. Calvinistas vero quod hic specialiter concernit, observandum est itidem eos multum in hoc themate variare: quod malam causam tueri, non sit rationis simplicis. Multi eorum Sufficientem gratiam dicunt esse Inefficacem quoad effectum aliquem conciliandum, validam tamen eandem ad notificandum juvandorum aliorum externa media; item ad suam conditionem miserabilem intelligendam. Itā ferme primi crudiores, post Supralapsarios, horribiles suos antecessores. At alii, & qui in certamine Arminiano fuere exercitati, dicunt Sufficientem gratiam in Evangelii vocatione stare, sed tamen, nequaquam eam ex Dei intentione ad cujusquam conversionem facere: verum tamen necessariam ad hoc, ut Deus opinione injustitia liberetur, si reprobos prorsus praterierit, & ut illi coram Dei judicio sufficienter, vitā aterna priventur, vide Leidensium Censur. c. 17. Impii priores in negandis universalibus Restitutionis mediis: At illis porro impudentiores cœ-

teri, dum negationis illius tam improbas confingunt causas, Dei inclytam Bonitatem ac Sanctitatem, in speciosam, imo, fucatam Dominationis libidinem, perverse commutantes.

TH. XXIV. *Summa*: Augustinus utitur nomine Efficacis Gratiae, non ut hanc reliquis gratiae speciebus opponat, aut sufficienti contradistingvat: sed ut ostendat singulas eas esse Efficaces in suo genere, & quoque in Objectis adaequatis, ad proximum finem obtinendum, sufficientes. Nusquam talis gratiae efficaciam dirigit ille ad solos electos; nedum ejus operationem arcessit ille ex absoluta Dei determinatione, per modum, aut singularis congruentiae cum naturalibus nostris facultatibus & actibus, uti commentatur Bellarminus c. 12. aut per actum agendi irresistibilem, profectum ex absoluto, irreflexo & inexpugnabili Dei decreto, quoad solos electos, uti somniant Calviniani. *Inst: quid est Augustini alta & secreta vocatio*, Epist. 107. *& annos statuit Deum aliquibus conferre suam gratiam tanta efficacia, ut certo & infallibiliter eos convertat, sicut convertit furem Paulum, vide de gratia & libe. arbit. c. 5. & de Praedest. Sanct. c. 8.* Resp. (1) Disting. inter gratiam ordinariam, omnibus parentem, & Pauli extraordinariam. (2) Hanc talem extraordinariam Augustinus nequaquam solam dixit Efficacem, nedum Sufficienti ullibi eam contradistinxit: verum efficacem gratiam denominat ille simul ab intentione Dei & effectu, productio per admissum aliorum gratiae actuum ordinem benevolū. Vult enim praeter incipientem & operantem gratiam, (itidem in suo genere efficaces) favoris sui ἐνεργειαν tantam esse, quae actu ipso conversionem producat. Sicut nimirum non proposuit sibi Deus perficientem gratiam aliis dare, quam qui operantem admiserunt, nec perseverantem aliis, quam qui jam sunt conversi: Sic ex sua bonitate, praemissis actibus praecedentibus, omnibus largitur Conversionis ac Per-

Perseverantiæ actus posteriores. *Inst.* Si ejusmodi ordo servatur in officina salutis nostræ: qui fit igitur, quod alius alio citius convertatur, & hic præ illo facilius convertatur. *Resp.* ordinarias Gratiæ species Deus aliquando pro libera sua voluntate intendit, aliquando eas suæ potentiæ ordinariæ relinquit. Intendit autem is eas non per modum congruum; sed per suam libertatem, quod ei liceat, jam aut nunc ita facere. Sicut pro sua libertate sæpius unum semen præ alio, non solum facit citius germinare ac maturescere; sed & uberiori fructu beat. Marc. 4: 20. Confer. de his omnibus Hylsem. de Aux. Gratiæ pag. 30. seqq.

TH. XXV. Quævis horum adplicatio? ante dictum est Sacramenta esse media efficacia generandæ ac producendæ fidei, ac per fidem ad obtinenda adeundaque quævis Christi beneficia spiritualia. Dubitari vero potuit, an illa quoque sufficerent illis omnibus expediendis & accipiendis. Imo, an talis sufficientia efficax & efficacia sufficiens, inveniretur etiam in sacramentis veteribus, quæ propter defectum substantiæ materialis, videntur novis inferiora, & à Pontificiis quoque præ illis, inferioritatis damnantur. Ad efficientiam itaque & sufficientiam illis asserendam in omnibus usurpatoribus, sic libuit de efficacia & sufficientia fufius agere, & insinuare vi dictorum ante passim indigatorum, sic olim egisse sacramenta vetera, sicut hodie agunt nostra: sic vetera suos juvisse, sicut nos promovent nostra, Act. 15. Ob communiter itaque debuissse has duas Affectiones superioris capitis esse, Generalem omnium Sacramentorum abstractionem completentis; huc tamen eas esse relatas, propter e-
lenchum, hoc est, ut veteribus, quæ maximè sollicitantur, vindicaretur sua dignitas, ac instrumentalis divina potestas. *Et tantum de primis duabus Affectionibus, Efficacia ac Sufficientia.:*

quæ sunt communes quâ suam Entitatem; at hic dicuntur indirecte, propter locum; nempe veterum sacramentorum vindicias.

TH. XXVI. Illia jam sequitur Veterum sacramentorum adfectio, nimirum MATERIAE INTERNÆ CARENTIA: quæ veteribus istis sic est propria, ut hic & non alibi, illa proponatur directè: quia illis ipsis, & non novis, ea ex informatione scripturæ, verè competit. Quæstio igitur memorabilis hic occurrit enucleanda. Nimirum, *An Materia interna detur in Sacramentis veteribus?* Quam quæstionem ego Deo benedicente, nego. Antequam vero hic ad ipsam quæstionem directè respondeo, sunt quædam rite præmittenda, necessaria illa, ad Statum Controversiæ rectius intelligendum, quæstionemque ipsam melius accipiendam. I. *Non hic quæritur, an Ioy & aternus Dei filius, fuit in V. Testamento?* novit id quilibet Christianus. II. *Nec quæritur: an tulit ille suas in corpore assumendo futuras passiones, olim variis schematibus ac typis adumbrari, quod audit quilibet Christianus.* III. *Nec quæritur: an ejus passionum virtus & efficacia aque fuit olim, ac illa prorsus gratuita nobis reperitur hodieque; quod ex informatione scripturæ Apoc. 13. novimus literati.* IV. *Nec quæritur: an de virtute & efficacia passionum ejus, in temporis plenitudine futurarum, veteres aque participarunt, ac nos moderni?* affirmat hoc scriptura, Ps. 31. Act. 15. V. *Nec quæritur: an sicut Deus olim in omnibus actibus Sacrificialibus variorum animalium sanguinis effusione, mactatione, &c. voluit cruentam sui filii incarnandi victimam ostendere: Sic quoque ostendit eandem in actibus cruentis Sacramentorum veterum:* Novit id Christianus Logicus, memor si id factum est in omnibus actibus cruentis, utique & id factum esse, non tantum in cruentis mere Sacrificialibus; sed & in hisce Sacramentalibus. VI. *Non est igitur quæstio, de Sacramentorum Veterum Objecto, aut Materia Objectiva, Christo Θεανδρῶπος; nec de eorum fructu aut fine;*

fine; regeneratione & confirmatione, quæ eruditi novimus ex scripturis certa, Conf. supra th. 26. seqq. cap. super. VII. Sed quæritur hic de Sacramentorum veterum partibus Materialibus constitutivis. An sicut in N. Testamento Sacra Cæna, (ex ejus natura jubet Chemnitius nos venari naturam Sacramentorum reliquorum) absolvitur duabus partibus actualibus & substantialibus constitutivis, externo elemento & substantiali Christi corpore, facta consecratione sic unitis Sacramentaliter, ut quilibet communicans de earum parte utraq; participet oretenus, in sua fidei confirmationem, si credat &c. sic olim in V. T. constabat quodlibet Sacramentum verum (Circumcisio & Agnus Paschalis) duabus partibus substantialibus & actualibus, facta recitatione verborum institutionis Sacramentaliter sic unitis, ut quilibet usurpans (etiam Christus) de earum utraque participaret corporaliter, in sua fidei productionem & confirmationem, aut denique in quemlibet usum alium, &c.

TH. XXVII. Hanc quæstionem sic expositam ac formatam, ego nego, & Deo duce, negationis meæ causas has ostendo: (1) Vetera umbrastulerunt, & non corpus Col. 2: Non adfuit igitur olim materia Christi substantialis. (2) Quia ubi illa verè adest, jam æ. adest elementis præsens per participationem, 1. Cor. 10: 16. Qualiter elementa Veterum de non dum existentibus (cruentis Christi futuris passionibus) participare non potuerunt. Vulgo dicimus, non entia qua actus sui substantiam, participari non possunt: quia extra nihilum qua sui existentiam physicam, non dum sunt extracta: Et similiter non potuerunt olim participari passionibus Christi, quod non dum venisset plenitudo temporis, in quâ fieri deberent, etsi aliàs decretis divinis, promissionibus ac typis, essent certissimæ; hæc enim non tam præsentiam earum constituerunt, quam futuritionem docuerunt. **ß** Ubi talis materia adest, jam cunctis usurpantibus distribuitur

buitu rilla, cujuscunque affectus aut dignitatis fuerint. An vero de vet. Sacramentorum ista materia participarunt olim hypocritæ ac flagitiosi? vix dixeris. Diversa igitur illa, à materia interna Sacramentorum nostrorum. Nostrorum materia interna omnibus vascantibus est communis; Veterum solis fidelibus fuit propria. Nostrorum est actu præsens; at veterum fuit futura suo tempore. Nostrorum exposita est ori & fidei: at veterum fuit sola fide haurienda, &c.

(3) Si materia interna diversa ab Elementis, fuit in Sacramentis veteribus, fuit ea etiam olim in Sacrificiis: Et per consequens, si illa olim accipiebatur in Sacramentis: olim, etiã illa concremabatur in Sacrificiis cruentis, quod absurdū. *Dicis: Diversa est ratio veterum Sacramentorum, & Sacrificiorum: nam illa fuerunt instituta in gratiam hominum, ad eos juvandos; hæc vero injuncta in Gratiam Dei, ad ei litandum, aut ad ei offerendum odorem suavitatis. Habent enim sese opposito modo: Nam per Sacramenta dat Deus hominibus, at vicissim per Sacrificia, accipit ille ab hominibus.* Resp. 1. Materiæ talis internæ ratio, fuit olim expressior in multis Sacrificiis, quam in Sacramentis. Unde 2 Si Deus eam saltem monstratam, olim cum elementis dedit hominibus in Sacramentis: sic actu reciproco, homines eam olim cum elementis Deo vicissim dederunt in Sacrificiis: ut sic quoad hanc rationem, non sit inter Sacramenta vetera, & Sacrificia, aliqua diversitas. Beneque dicatur eadem illa materia, in Sacrificiis concremata, quæ hodie memoratur in Sacramentis veteribus accepta; nimirum de rei substantia quando loquimur.

TH. XXVIII. (4) Respond. Qui sic Sacramentis veteribus dant hanc materiam internam, nã illi actus sacramentales confundunt cum Sacrificiis: Et acceptionem sacramentalem cum acceptione spiritali aut mentali, commiscent. Certè effusio sanguis-

guinis non pertinuit olim directè ad actum aliquem illius temporis Sacramentalem; sed expressit saltem rationem Sacrificii Christi, suo tempore futuram. Sicut quoque olim in Agno Paschali mactatio illa, non constituit tunc aliquem actum Sacramentalem; sed fuit saltem opus, rectè Sacrificium Christi typice memorans, quod diligentèr observandū.

Inst. in Vet. Sacramentis nulli fuerunt actus sacrificiales, quia nulla ibi oblationes publicæ, &c. Resp. Actus sacrificiales considerantur vel materialiter, quatenus cruore suo cruentam Christi passionem denotabant. Vel formaliter, quatenus cum cruore suo, aut in eodem, Deo offerebantur. Posterioris hujus rationis fuerunt vetera sacrificia, cum suis actibus cruentis. Et prioris rationis fuerunt actus cruenti in Veteribus Sacramentis. Bene ergo Chemnit. in Harm. Evang. cap. 22. p. m. 227. *Non est dubium Baptistam (dum dixit Ecce agnus Dei, &c.) respicere ad Levitica Sacrificia, inter quæ mactatio Agni Paschalis, & effusio sanguinis ipsius, erat maxime illustris figura victime filii Dei, conf. Baldv. in Epist. ad Hebr. Disp. xi. part. 1. Aph. 13.* In actibus ergo Sacramentorum Sacrificialibus, seu in suis typis cruentis, fuit illa materia nominata expressior, & rectior eadem in eorum actibus Sacramentalibus, hoc est, à Sacrificialibus istis distinctis: ac per consequens digna, quæ verius diceretur Sacrificiorum, quam Sacramentorū materia interna.

(5) Ut igitur sola comestio Agni integri, quæ actum Sacramentalem in Agno Paschali constituit, & ut nuda circumcisio certi membri, quæ actum Sacramentalem constituit, in circumcissione, possunt esse, certe concipi, sine tali materia interna cruenta: sic non illa ipsis obtrudenda, sed reservanda suis actibus Sacrificialibus, qui eam cruentam exprimere debebant, & quoque rectius expressere.

(6) Alias nequaquam est materia interna fructus Sacramentis veteribus negandus. Nam

sicuti Christus vi sui meriti, juvat nunc consequenter post passionē: sic juvat ille ejusdem meriti vi, olim antecedenter. (7) Et quid judicas de Sacramentis veteribus, à Christo ipso in carne usurpatis? si talis materia interna fuit de substantia veterum ceue eorum altera pars materialis, quomodo corpus Christi substantiale materialiter hodie integrat S. Cœnam cum elementis; jam Sacramenta usurpans Christus, corpore suo non solum non dissipavit umbras; sed & eodem umbras suas recepit: quod oppido absurdum, & prorsus contra Epistolam ad Hebræos. Non Sacrificavit agnum Maria, donis locupletata, pro suo primogenito Christo; quia ipse verus agnus adfuit, interprete Kemnicio. Dissipavit ergo ibi veri agni præsentia sui corporis umbram: Et tanto minus præsentia suæ lucem tulisset Christus olim veteribus istis umbris obnubilari, conf. Hebr. 10: 1. (8) Et quid? an sui effundendi sanguinis umbra, & non alio fine, circumcisis Christus? imo, an suam victimam: hoc est se ipsum, comedit ille in agno Paschali. Quod omnino fecisset, si ista illorum actuum Sacrificialia, materialia realia Sacramentorum istius temporis fuissent. Ast hæc absurda sunt: E. (9) Sicut igitur Christus a S. Cœna abstinuit suo venerabili ore, ne se ipsum alteram Cœnæ partem materiale, manducaret, quod observant Orthodoxi contra quosdā Patres: sic habendū eum similiter à veteribus abstinuisse, si ibi præterfigurā, ipse præsens latitasset, aut figura rem materialiter constituisset. Ast quia non abstinuit, inde concludere pronum, in ipsorum actibus Sacramentalibus, eum tunc actualiter ac materialiter, non latitasse. (10) Nec de tali materia interna Sacr. Veterum habent quicquam eorum formulæ, prout illæ etiamnum antiquissimæ leguntur. (11) Imo, nec quisquam Veterum de eadem explicite quicquam meminit. (12) Ut neque in ullo

nostro libro Symbolico illa invenitur talis memorata. (13) Ergo quodnam ejus fundamentum in scripturis? ubi Sacramentorum actus Sacrificales rite discernuntur à Sacramentalibus: & hi posteriores (Sacramentales) præ illis judicantur ac censentur essentialiores. β Et ad verba institutionis, sicut fieri debet, dum moderamur nostram linguam, ubi ejus in scripturis mentio? (14) Nuper saltem est talis materia interna cœpta urgeri, quoad Sacramenta vetera; idque ad efficaciam eorum explicandam: quam materiam orthodoxi veteres nequaquam omisissent, si illa de veterum Sacramentorum constituyente parte materiali altera, essentialiter fuisset. Imo, si de Vet. Sacramentorum essentia fuisset, nec scriptura illam omisisset, sed circumcisioni Veterum dedisset circumcisionem Christi, &c; At id non modo non factum, sed contra, baptismo nostro sanguis circumcisi Christi consecratus Col. 2: 11. Inde clarū, effundendū Christi sanguinem (quē effundendum, si non in ejus circumcisione) priscæ circumcisionis materiam internā non fuisse. (15) Turbat hæc asserta materia multum non solum articulos fidei de Christi Conceptione, Nativitate, Passione &c: Sed & tollit differentiam, quæ notabilis occurrit inter ambo Testamenta; vetus ferens umbram, & novum tam corpore ipso, quam clariore corporis imagine, conspicuum. Quod argumentum ut rectius assequaris, memento quomodo Epistola S. Pauli ad Hebræos, pluribus capitibus ostendat antiquata esse vetera; quia perfecta non erant, nec corpus ipsum ferebant, vide à cap. 7. ad 10. inclusive. Unde jam pridem nos adversus Calvinianos cœpimus docere: *Si corpus Christi non adesset in S. Cœna aut adesse deberet, non opus fuisset abrogatione veteris legis. At quia illa est abrogata, hinc sequitur idem omnino jam esse præsens.* Inversa itaque ratione, sequitur plane consimili modo: *Quia nunc*

idem est præsens, illud olim non fuisse præsens, actuali ac substantiali ratione; sed saltem illud fuisse præsens, mentali conceptione, hoc est, fidei apprehensione. Quæ quanta fuit olim, aut etiamnum quanta illa hodieque alibi est, nimirum manducatione Christi (spirituali, Joh. 6. Unicuiq; nostrum adversus Calvinianos, rem benè æstimanti, recte liquet. Abarcetur hodie à Sacramentis præsentia corporis Christi cœlestis, quam solam tuentur Calviniani, seu tenuis prorsus illa, ad dignitatem Sacramentorum Novorum innuendam, & ita recte, ex informatione Scripturæ, 1. Cor. 10. Tanto ergo magis è veterum Sacramentorum ratione materiali, abarcetur olim præsentia corporis Christi Actualis, quum illa non modo tunc non existeret in cœlis; sed ne existeret quidem usquam actu physico, in tota rerum natura, Gal. 3: 13. *excepto quod decretis esset sancita, promissionibus nuncupata, & typis monstrata, nec non efficacia morali etiam antecedenter nobilitata, &c.* sed quæ tamen singula: imo, nec conjunctim omnia, actualem materiã constitutivam veteribus Sacramentis non potuerunt elocare, conf. de hisce Commentatores nostros in Epist. ad Hebr. ac eis adde Gerhard. in L. C. ubi ex multis Patribus, sed cum primis ex Aug. Comment. in Ps. 73. ostendit *vetera Sacra fuisse Christi venturi prænunciativa, sicut nova ejusdem exhibiti sunt annunciativa.* Oppositi vero uti sunt præcones, prænunciantes ac adnunciantes; Sic olim non fuerunt vetera solida aut corporea, cum eorum temporibus saltem audirentur præcones prænunciantes; & sperarentur solummodo secuturi annunciantes. (16) Et in hanc nostram sententiam propendent omnes Orthodoxi, qui adversus Calvinianos, demonstrant substantia discrepasse vetera à Novis, ut ut eorum aliqui hic aliter loquantur, pro sermone simplici & genuino, tropicum substituantes: h. e. metonymicū pro vero & genuino scribentes.

(17) Imo, qualiter loquuntur, mentem suam interpretantur ipsi, dicentes rationem Veterum tantum esse præfigurativam, vide Kōningium thes. 750. & Olearium ab integris nostris Facult. quinque adprobatur, artic. 80. th. 2. (18) Et quid? possemus abstinere ab hac locutione, propter Calvinianos. Docent illi præsentiam corporis Christi in S. Coena, non juxta rei veritatem, sed juxta rationem Metonymicam. Et pari ratione fuit olim præsens corpus Christi, si non actualitate positiva, tamen metonymica ratione: Imo, si illis Veteribus olim fuit Christus præsens propter metonymicam rationem futuram; tanto magis est ille præsens Calvinianis, propter rationem metonymicam, corpore exhibito. Ad metonymiam ergo suam planam ne ducantur Calviniani nobis ducibus; præstat ab hac tropica abstinere, quamvis alias ad virtutem & efficaciam Sacramentorum Veterum indigitandam, non careat illa suo fructu, sed ita libere.

TH. XXIX. Obj. I. *Veterum Sacramentorum materia interna fuit typica; sicut actualis est materia novorum interna.* II. *Licetne vim meriti Christi pro veterum Sacramentorum materia interna venditare, quum vetera ad Christum omnia collimarent, & virtute & efficacia passionis ejus, singula agerent.* III. *Origenes etiam dicit in circumcisione aliud videri, aliud intelligi.* Et IV. *Communiter cum nunc Sacramentis Veteribus detur sua materia interna.* Sed Respond. ad I. (1) Ipsum elementum externum respiciens ad futura, & illa suis actibus adumbrans, fuit materia typica. Ductus autem ille ocularis ad futura, ut & ipsorum adumbratio, ipsa futura nequaquam constituit: sed illa tantum demonstravit, ac prænuntiavit, uti loquitur Aug. (2) Imponit ergo multis simplicibus hæc Phrasis: *Elementa Vetera typice agunt.* Nam quatenus sic nudè proponitur, non illa tunc naturam suam quoad hanc rationem, ita illustrat, sicut cum

expresse refertur ad suum subiectum, hoc modo: *elementum vetus fuit typicum*. Neutro tamen modo illa nobis obest: nam si adverbialiter ponatur, & *jungatur* *Pradicato agere*, fructum Sacramentorum Veterum exprimit, non eorum materiam. Ast ubi *ad subiectum refertur*, uti referri debet, jam sistit quidem materiam; sed non internam, verum externam, de qua nunc nobis non est quaestio. *Instant*. (1) *Agnus occisus est ab origine mundi*. & *de sanguine ejus potuerunt olim veteres in Sacramentis, participare*, Apoc. 13: 8. (2) *Venite: omnia sunt parata*, Matt. 22: 4. R. ad 1. Ab origine mundi occisus fuit agnus (1) *Ratione decreti*, facti ab ipsa aeternitate, Eph. 1: 4. sed demum in temporis plenitudine adimpleti, 1. Pet. 1: 19. (2) *Ratione praconii* juxta proteuangelium, Gen. 2: 15. (3) *Ratione typorum*, qui statim a primordio mundi coeperunt, Gen. 3: 21. & subinde postea clarioribus rationibus sunt aucti, Exod. 12: 6, 1. Cor. 5: 7. conf. Hebr. 10: 1. (4) *Ratione efficaciae*: quia virtute & efficacia reconciliationis per Christum factae, omnes credentes V. T.^{ti} sunt coram Deo justificati ac salvati: sicq; profuit haec mactatio, antequam physica fuit, *Ad 11. Inst. de omnibus paratis*, R. (1) *Parabolica non sunt argumentativa*, nisi ipsa scriptura monstret accomodationem. (2) *Si ibi intelligitur tempus Christi*, quo judaei a morte ejus ad nuptias vocabantur, jam erant omnia revera ac actualiter parata. (3) *Sin vero tempus intelligitur (utidebet) praecedens*, jam erant omnia parata, non juxta novae oeconomiae claram ac actualem rationem; sed prout vetus oeconomia omnia sua olim credentibus prostituit parata. (4) *conf. Esa. 5. cum Heb. 9: 8. seq. & 10: 19. seq. & videbis in illis paratis fuisse defectum*, non qua vim operandi actualem, sed qua actum existendi substantialem. Omnia parata dicit Esaias: sed tamen in illis defectum ostendit Paulus; isque defectus fuit olim quoad causam materiale, & eam inter-

nam,

na, conf. inf. thes. 30. (5) Si tunc omnia fuerunt parata, quoad materialem actualitatem, cur recepit se filius venturum? cur accepit Pater Filii sponſionem? quomodo profuit Christi meritum, antequam eſſet, uti ex ſcripturis loquuntur Orthodoxi. Non fuit igitur Christi ſanguis ſub illis paratis: ſed ſaltem parata omnia, propter eum expoſita, & per ejus vim ac virtutem nobilitata, ac ſufficientia judicata à Patre vim eam recte æſtimante, ac Filio eandem certo promittente; conf. Gerh. in Epist. ad Heb. c. 9. v. 17. & in Apoc. c. 13. v. 8.

Ad II. Reſp. Viſ meriti Christi pro Veterum Sacramentorum materia interna, non eſt venditanda; quia illa cum ſuis actibus meritoriis, pertinet ad cauſam effcientem, ubi tamen materia illa interna, inter materias eſt quærenda. Cauſa nãq; meritoria refertur ad cauſam Effcientem: hæc vero materia nequaquam ſimiliter. Unde propter effundendum ſanguinẽ, & per eundem, creduntur veteres ſalvati, & non ex eodem, Apoc. 7: 9 12: 11. *Ad III.* Reſp. (1) Tenuis eſt fides, quæ innititur hominis auctoritati. (2) Et poteſt illud Origenis *inviſibile* ad cauſam Effcientem referri, putarique (non habeo auctorem) eum circumciſionem ſpiritualem contuliſſe cum corporali.

Ad IV. Reſp. (1) Modernorum noſtrorum Theologorum ſententia non ſtatuit in Veteribus Sacramentis eam materiam, quã contra, ſtatum controverſiæ nos ante poſuimus: Modernis igitur noſtris non ſunt hæcce opponenda: Sed Eraſmo, qui antiqua illa comparat helleboro, ob præſentiam rationis phyſicæ, ac continuitatem actû in agendo, quẽ propterea ceu ineptũ deſcribit Chemnitius. (2) Sin vero quiſquam per ſimplicitatem aut imprudentiam, huc traxerit, recentium locutionem tropicam de *materia S. Veterum internis*: ſciendum eſt, novam eam prorsus eſſe. Veteres ejus non meminiffe. Sequentes ſub initium ſeculi huius. in Christo Θεωροῦμεν, ſubſiſſe:

stitisse: & nostrorum dierum opus esse, distinctim contendere ad Christi sanguinem aut carnem. Hæc itaque (3) recens locutio, & herinata, aut nudius tertius, nihil sententiæ antiquæ detrahit: quia nova hæc qua sensum verum ac proprium, non potest probari neque ex scripturis, neque ex antiquitate, neque ex libris Symbolicis. Valeat igitur, ac cedat locum veteri, quæ scripturam respicit, analogiam fidei, antiquitatem ac summos nostros Theologos modernos.

Summa: Qui aliter loquuntur & tropum in sua locutione volunt agnoscere, illi confundunt. 1. Actus Sacrificales cum Sacramentalibus. 2. Materiam constitutivā, cum objectiva. 3. Rem cum rei efficacia morali. 4. Substantiam cum suo fructu. 5. Sortem spiritualement de quâ Joh. 8: 56. cum Sacramentali: h. e. perceptionem spiritualement, cum corporali: vel Actualitatem fructus, cum actualitate suppositi: Vel etiam præsentiam effectivam cum substantiva: Aut deniq; substantiam physicam cum Metaphysica, hoc est, pro certa materia nominant rem integram communi acceptam. Et tantum hac vice de V. Sacramentorum materia eterna. Ex quibus credo abunde constare, eam Actualement & Substantialement olim non existisse, nedum cum elementis Sacramenta materialiter ac constitutivè præsentia substantiæ physicæ, integrasse, quod hic fuit probandum ac ostendendum: qua occasione simul indicatum est, quis sensus sit Theologorum Orthodoxorum, dum materiam internam dant sacramentis priscis.

TH. XXX. *IVta nunc sequitur veterum Sacramentorum Affectio videl: Duratio.* Perpetuum non debebant durare Sacramenta vetera: (1) Quia sua natura ad Christum ducebant h. e. faciebant ad ejus personæ Θεανθρωπίνης conditionem intelligendam, item ad ejus passionem spectandam. Debebant igitur evanescere ipsius corpore in terris adparente, ne corpore ac umbris in summa hujus vitæ Solennitate, pasceremur simul. (2)

(2) Quia Sacramenta vetera naturam sui Testamenti insequabantur. Ergo etiam hoc nomine debebant illa aboleri. Ut enim Testamentum ipsum propter imperfectionem erat temporarium, Hebr. 8: 5. seqq. sic non potuerunt non adjuncta ejus temporaria esse. Caduca itaque ac temporaria fuerunt Sacramenta Vetera; quatenus sui testamenti fuerunt primaria adjuncta. Unde rursus nobile argumentum adversus internam materiam Veterum Sacramentorum actua-lem ac substantialem: Imperfecta fuerunt sacramenta Vetera, & ni talia fuissent, nunquam essent abolita. Fuerunt vero illa imperfecta, non ratione cause Efficientis; nec ratione cause Formalis; nec ratione cause Finalis: Ergo ratione cause Materialis. Materiam vero externam habebant illa planam & conspicuam: Non fuerunt igitur ejus ratione imperfecta: sed solummodo ratione Materie internae, quam nullam actualem ac substantialem senserunt, sed ad quam typice tantum duxerunt, quam quoque aliquot suis actibus monstraverunt, cujusque vi ac efficacia suo tempore futurae, illa omnem operationem suam obtinuerunt, Rom. 5: 8. seqq.

TH. XXXI. *V. ta Affectio V. Sacramentorum fuit eorum Figura aut Typus.* Duplex vero intelligitur Veterum Sacramentorum Figura fuisse. Nam figurarunt non solum Christum Θεάνθρωπον, in suis passionibus conspicuum; sed & ipsa media emergendi, quae ille nobis in N. T. propitius reliquit, itidem aliquot actibus adumbrarunt. Signarunt non solum bonorum coelestium acquisitionem, futuram per actus Christi cruentos Eph. 1: 7. sed & nostram in sacramentis, specialem adplicationem pulchrè notarunt. Hoc est, signarunt suam acquisitionem fructuum coelestium, ostendendo typis eorum fontem Heb. 9: 22. taceo quod suis hominibus dederunt adplicationem per fidem, Levit. 17: 11. Et signarunt itidem nostram acquisitionem, typis eundem fontem monstrando, ac ostendendo ænigmaticè, quae fieret

nobis in N. T. coelestium bonorum adplicatio singularis.

TH. XXXII. Hæc ut rectius percipiantur, lubet distinctius eadem proponere. Ante dictum est, in Sacramentis Veteribus, variasse eorum actus. *Fuisse eorum actus, alios Sacrificales; alios Sacramentales*: Nec ullo modo istos cum hisce fuisse commiscendos; quod differrent utcumque ordine, *maxime vero essentia ac fructu*. Præcedebant Sacrificales (ita in Agno Paschali, ubi illi & plures & illustriores conspiciebantur, etsi intimius adhuc se invicem illi distinguebant in Circumcisione) & sequebantur Sacramentales. *Illi natura cruenti: hi incruenti. Illi adqvisitorii typice, hoc est, adquisitorios Christi actus cruentos, adumbrantes: hi adplicatorii. Illi ad Deum tendentes ad obtinendum: hi à Deo revertentes ad fruendum. Illi bonorum redditorii: hi quaestorii. Illi gratiam quærentes; hi eam invenientes. Illi quæ fructum communes: hi populo Hebræo quæ usum proprii. Illi prorsus fundamentales, quæ Rei ac Status necessitatem: hi quoad utrumque Accessorii. Illi absolute necessarij, sub hac formata æconomia restitutionis nostræ: hi non item.* Sic inquam, cum variarent in Sacramentis Veteribus, eorum actus Sacrificales & Sacramentales; non sunt illi inter se confundendi, nec quod de illis asseritur, id statim ad hos est trahendum; aut vice versa, Rom. 5: 10. Eph. 1:

TH. XXXIII. *Inst. Actio sacramentalis conflatur ex utrisque actibus materialiter: E. non sunt illi separandi.* Resp. Distingvendi sunt illi actus, sed non separandi. Et valuerunt posteriores adplicative, propter pretium acquisitionis, quod illis fecerunt priores constitutive. Fuit vero precium typis antiquis non ex se, & sua natura; sed quod in illos derivarunt adûbrati per ipsos, actus Christi Sacrificales seu meritorij. Cruenta enim sacrificia V. T. cujuscunque essent rationis, præfigurabant unicum & vere propitiatorium Christi Sacrificium, in arâ crucis, non sine sanguinis effusione, oblatum: & valebant per idem tunc tem-

temporis ordinata salutis media; (Sacramenta vera) quod virtus sacrificii Christi per eadem usurpantibus cunctis applicaretur solenniter, Apoc. 12: 11. 1. Joh. 2: 3. Apoc. 7: 14.

TH. XXXIV. *Dicis: Fiebat quidem applicatio in Agno Paschali, per fidem manducantium: At quæ applicatio in Circumcisione, circa fidei productionem? an applicari potuerunt bona cœlestia absque fide, aut quæ sine fide eorum applicatio?* Resp. Sicut in Agno Paschali fiebat per medium Sacramentale, applicatio bonorum; adquisita instrumentaliter, fide propria: sic in Circumcisione, fiebat eorundem applicatio pædagogice, fide aliena, nimirum fide piorum parentum ac susceptorum, qui circumcidendos Deo precibus commendabant, ac ut reciperentur, initi fœderis Deum admonebant: quando quoque quoad fidei generationem, infantūque susceptionem, clementer exaudiebantur, quod Deus (ipsa veritas & bonitas) ante recepisset se fore tales suscepturum, ac ut tunc eos susceperet, admoneretur quoque fœdere inito. *Utroque igitur bonorū Sacrificii Christi applicatio, Apoc. 14: 4. & utroque eadem per fidem facta: sed in Circumcisione facta illa, fide aliena, qua fidei dationem: & in Agno Paschali, fide propria, qua fidei auctorem, & bona cœlestia alia. Ibi Pædagogice, fide aliena; hic instrumentaliter, fide propria. Ibi rem promovente obligationis æquitate; & hic rem continuante salutiferæ gratiæ bonitate, 1. Pet. 5: 10.* *Dicis iterum; an omnium bonorum spiritualium applicatio ex Christi merito & passione?* Resp. Ita omnino teste scriptura, Luc. 1: 77. Eph. 1: 4. Ac ut id ipsum intelligerem, ac cognoscerem, voluit Deus sacramentis, ubi sit insignis bonorum spiritualium applicatio, actus passionales interficere; memorativos in N. T. to, & demonstrativos in T. Veteri. Atque hæc causa est, cur Actibus Sacramentalibus olim sacrificiales vel præponebantur, vel adjugebantur: vel utriq; sic proponebantur,

ut essent non additi modo, sed & intermixti. nimirum ad ostendendum ideo valere Sacramentales ad applicatorios, quod a comitibus aut distinguentibus Sacrificialibus meritoriis ac acquisitoriis essent imprægnati, conf. Act. 4: 12. Apoc. 8: 3. Heb. 9: 14. seqq.

TH. XXXV. *Quod tamen in utroque actibus, tam Sacramentalibus, quam Sacrificialibus, fuit olim aliqua futurorum Figura, jam porro est declarandum. Primum, quin Sacrificales actus repræsentarint sacrificium Christi cruentum, non est quod ullo modo dubitemus. Effusionem ergo sanguinis in Circumcisione, notasse effusionem sanguinis, in semine Abrahamæ benedicto, uno ore fatentur orthodoxi. Sicut mactationem Agni Paschalis, veri Agni mactationem adumbrasse, iidem porro statuunt, & expressis verbis asserit ipsa scriptura, 1. Cor. 5: 7. Plana igitur est Veterum Sacramentorum figura, quoad suos actus sacrificales, & verissime per illos in utroque Sacramento, notatus rubicundus ille in vestibus, qui solus torcular calcavit, Esai. 63: 2.*

TH. XXXVI. *Deinde fuerunt quoque Vetera Sacramenta Figurativa, ratione actuum suorum Sacramentalium. E quorum numero fuit in circumcissione, membro isto circumcidi: Et in Agno Paschali, totum Agnum manducare. Hos Actus Sacramentales nostra nova adumbrasse, recte credi potest, quia scriptura id ipsum monstrat. Ac (1) Baptismum nostrum per Judæorum circumcissionem fuisse monstratum adumbratumque, qua rationem Actus, docet Paulus Col. 2: 10. seqq. quando ait, in Christo estis repleti, qui est caput omnium principatus potestatis, in quo & circumcisi estis, circumcissione non manu facta in exspolitione corporis carnis, in circumcissione Christi, conscripti ei in baptismo, &c. Ut quoque Petrus illum typum docet, quando ratione Fructus, adpellat baptismum, stipulationem bonæ conscientiae, 1. Pet. 3: 21. Nimirum sicut circumcissio suos olim animabat ac ar-*
ma-

mabat; sic ad trepida quæque nos modernos armat baptism⁹ noster. Adumbravit itaque Circumcisio nostrū baptismum, *ratione actus*, teste Paulo, & *ratione fructus*, teste Petro. (2) Similiter Agnum Paschalem figurasse sacram nostram Cœnam, patet itidem, si & ipsum subjectum Agnum inspexerimus, & porro attenderimus ad q̄d comedere, agnum nostrum sacramentalem concernens. Agnum Abrahæ, Gen. 22. & Agnum Moïsi, Exod. 12. denotasse Christum, clare docetur, Joh. 1: 29. & 1. Joh. 1. conf. Apoc. 5. Manducare igitur veterū, quid aliud ostendit (non hic loquor de efficacia, sed de figura) quam S. Cœnæ manducare nostrum? Nimirum sicut illi manducabant totum agnum corporaliter, atq; sic cum eo, tantum Christum spiritualiter, quoad carnem, quod nondum esset exhibitus; Sic manducamus nos ipsum Christum, & quidem realiter totum, in S. Cœnâ, postquam à temporis plenitudine, & sacramenti institutione, nobis cœpit revera actu esse præsens. Præsentiam igitur ejus olim monstravit typice, integer ille agnus.

TH. XXXVII. *Uno verbo*: Sacramenta vetera fuerunt typi Sacramentorum nostrorum, non solum juxta divinam directionem, sed & juxta ejus institutionem. Ut vero Ejusmodi typi institutionis divinæ, vel concernunt ipsum Christum Pontificem Maximum, vel fratres Ejus, unctos ab eo in Reges & Sacerdotes, uti scribit Lutherus in Præfat. ad Vetus Test. Sic adumbrarunt Veterum Sacramentorum Sacrificialia ipsum Christum, & eorundem Sacramentalia, nos Ejus fratres vel nostras actiones. Atque sic utrobique in Veteribus fuit typus ac figura, quod hic fuit indicandum. *Et tantum de V. T. sacramentis in specie, post quedam generalia, expensis quoad suum Numerum, Convenientiam cum aliis, Discrepantiam ab aliis, nec non quasdam Affectiones*, quasdam inquam, affectiones, & non omnes: nam ut non attinet affectiones omnes, præsertim ex-

teriores, adponere; sic foret ordo earum longus, si singulæ adponerentur. Et sunt quoque quædam earum, quæ commodius alibi adponuntur, sub ipsius rei specialem adplicationem: ubi hac ratione potiores visentur, quæ hic putantur omissæ aut neglectæ.

CAP. III.

DE CIRCUMCISIONE.

THES. I. Peractis generalibus, tam iis, quæ omnium temporum Sacramentis communia sunt visa, quam quæ veteribus fuere propria, recta descendimus ad explicandum *Sacramentum Circumcisionis*, quod in V. T. (1) *Præmarium fuit*, propter summam sui necessitatem, ex quo esse cœpit, Gen. 17: 14. Propter summam inquam, sui necessitatem: aut non absolutam, uti nonnulli ex illo versiculo concludunt, ac ex taliter formato suo principio, asserunt tenellos judæorum non circumcisos, fuisse æternum damnatos: utrumque contra scripturam, uti mox ostendemus. (2) *Et quod quoque præmarium fuit*, ratione temporis; quatuor quippe seculis instituta fuit Circumcisio ante Agnum Paschalem.

TH. II. Considerari vero meretur hujus Circumcisionis *Onomatologia, Pragmatologia & Usus*: vulgaria eadem, & fere communia articulis cunctis, ac proinde nec hic eadem negligenda, cum ad sui evolutionem, eorum hic noster articulus sit capax ac indigus.

I. ONOMATOLOGIA: ubi

TH. III. 1. *Etymologia.* Dicitur Circumcisio à circumcidendo, hoc est, circumsecando: quod (1) ratione facti peragebatur sectione, & (2) quod orbiculari figura duceretur circumcirca: Recte enim illa sectio dicitur circumcisio, quæ dum per-

peragitur, ducitur ac fertur circum membrum secundum.

TH. IV. II. *Homonomiam quod concernit*, sciendum accipi circumcissionem; *Vel proprie*, ut hoc loco, pro amputatione præputii, mediante qua Deus singulari modo recepit se fore Abrahami, seminisque Ejus Deum, postquam ille cum suis se obligasset ad legem Dei, impigre servandam, Gen. 17:1. *Vel improprie*, Et sic (1) *Metaphorice*, pro regeneratione seu circumcissione spirituali, Rom. 2: 29. Phil. 3: 3. (2) *Synecdochice*, & sic vel pro lege Ceremoniali, Act. 15: 1. quatenus circumcisio fuit non postrema pars legis Ceremonialis: vel pro tota legis observatione, Gal. 5: 2. (3) *Metonymicè*, pro populo Circumciso; vel *spiritualiter*, quomodo etiam nos Christiani reputamur pro circumcissione, Phil. 3: 3. *Vel Sacramentaliter*, sicut fit, Rom. 15: 8. *Vel Carnaliter*, uti passim in scripturis, conf. Matth. 15: 24. Act. 13: 46. Act. 10: 45. Gal. 2: 9.

TH. V. Hinc Observationes Tres: (1) *Circumcisio alia est Corporalis, alia Spiritualis*, vide loca scripturæ, Lev. 26: 41. Deut. 10: 16. Jer. 4: 4. 9: 26. Ezech. 28: 10. 44: 9. &c. In quibus locis istius distinctionis fit expressa mentio. Corporalis fiebat manu corporea, & Spiritualis opera Spiritus Dei, ad diligendum Deum in toto corde, & in tota anima, Deut. 30: 6. *Prior dicta* alias, circumcisio carnis, ex ratione objectiva: item circumcisio literæ, propter præceptum, nec non manifesta, quod oculis esset conspicua, Rom. 2: 28. *Posterior adpellata* circumcisio cordis, ex objecto, Rom. 2: 29. ἀκατομήτης, Col. 2: 11. quod fiebat per S. Sanctum, & non manibus externis. Ut quoque per depositionem corporis peccatis ibidem explicatur; sicut quoque per servitutem spiritus explicatur, Phil. 3: 3. quod eadem serviamus Deo, libero spiritu: id est, diligimus Deum toto corde, & tota anima, uti dixit Moses. *Prior* consistebat in abscissione pelliculæ membri genitalis.

nitalis; *Posterior* in Circumcisione cordis, hoc est, in justificatione & sanctificatione, dicta circumcisio Christi, Col. 2: 11, quod virtute meriti ejus tota perageretur. *Prior solis judæis propria*, utpote V. T. facta quædam affectio, mediante qua Deus fœdus suum confirmabat cum judæis, nec tamen quicquam valebat absque illa altera. sicut scriptum est, non qui in manifesto judæus est, Rom. 2: seqq. Hæc prior circumcisio abrogata est in N. T. *Altera autem* quæ Cordis & Spiritualis est, durat etiamnum in regno Christi. De hac scriptum est, Deut. 30: 6. circumcidet Dominus Deus cor tuum &c. Ideo Paulus etiam de Christianis dicit: quod sint circumcisi circumcisione Christi, Col. 2: 11. ut quoque de hujusmodi circumcisis intelligendus est locus propheticus Esa. 52: 1. consurge Sion, &c. Quæ verba de N. T. ecclesia accipienda esse, in quam non ingreditur, nisi qui sit circumcissus, nimirum circumcisione cordis, scribit Baldv. ad Phil, cap. 3: part. 1.

TH. VI. (2) Observatio est hæc: *Circumcisio carnis & cordis non est gemina, sed unius ejusdemque vocabuli in sua significata, distributio.* Illa propria & facta amputatione carnis: hæc Metaphorica, & quæ fit amputatione cordis. Scilicet etsi jam hæ actiones sint distinctæ, & existat posterior, antiquata priore cum natura sui Testamenti: olim tamē illæ arctissimè junctæ fuerunt, *objectis, subjectis, effectis & temporibus*: Nam sicut hodie ad quæ objecta legitime accedit baptismus, illa regenerantur, nisi fructum in majoribus impediatur contumacia eorum malitia: Et sicut verè regenerantur illa subjecta, quæ aquæ lavacro asperguntur. Sicut denique hodie effectus, spiritualis lotio, adest perpetuus comes lotionis illius corporalis, quæ fit in baptismo; & sicut ille adest eodem tempore, quo fit hoc lavacrum corporale: omnia per unam eandemque actionem, quam unum baptisma nominat Paulus ad Eph. 4: 5.

Sic olim ibi locorum non ad alia objecta ordinariè, diverſit S. Sanctus, quam quæ circumcisiõni essent opportuna: Non alios regeneravit quam circumcisos, quos quoque regeneravit; sed mediante amputatione præputii: Et regeneravit illos eodem tempore; imo, eodem temporis ictu, quo carnaliter amputabantur: omnia uti dictum, per unam eandemque cordis amputationem, simul factam cum amputatione carnis. Finge hic saltem *distincta definita circumcisiõnis carnis & cordis*, & habebis statim distinctas definitiones utriusque definiti: Eritque sic non una circumcisiõ, sed duplex; non unus baptisumus, circumcisiõnis successor, sed duplex. Atque sic prorsus alius ille, quam qualis est unus ac simplex ille Paulinus, Eph. 4: 5.

TH. VII. (3) Observatio ex hac homonomia fluens, est hæc sequens: *Circumcisiõ cordis est regeneratio quadã, 1. Pet. 1: 13. nec non subjugatio carnis in obsequium Spiritus*: Hæcce duo constituit Circumcisiõ cordis: nimirum *dedit novum hominem in justitia & sanctitate*, Eph. 4: 24. Col. 2: 10. Fuitque eorum prius perfectum, Rom. 8: 1. Posterius vero tale, quod identidem ex eo debebat restaurari ac refici. Nam quamquã quoad renovationẽ amputabatur peccatũ; non tamen amputabatur idem ut non esset, sed ne regnaret in mortali circumciso- rum corpore, Rom. 6: 12. Concupiscentias namque carnis sentiunt quoque sancti post justificationem, quod D. Paulus suo docet exemplo, eoq; nomine serio ingemiscit, Rom. 7: 24. Ergo obedientia concupiscentiarum tantum amputatur gladio spiritus, qui est verbum Dei, Eph. 6: 17. Et manet in justificatis peccatum, quoad motum: etsi dominium ejus in renovatione, uti dictum, amputetur, conf. 1. Joh. 3. 9. Eccles. 7: 2. nec non Aug. tract. 41. in Joh.

TH. VIII. His ferè similia habent Calviniani. 1. Dupli-

*cem nobiscum ponunt illi circumcisionem ; praputii nimirum ac cordis. II. Utramque more nostro describunt, quoad varia nomina ac sedes. III. Quin & alteram, quod mireris, faciunt alterius correlatum: sed ita omnia sub suo sensu, & sua explicatione Calvinianâ. Lusus in his consistit: (1) Per circumcisionem respectu singulorum Judæorum, intelligunt illi tantum quandam signationem: Et rursus agnoscunt illi ejus quandam obsignationem; sed ita respectu solorum electorum: Nam circumcisionem salutis media cunctis dedisse ac attulisse, religio est eis dicere. (2) Divisionem ergo hanc agnoscunt illi pro divisione integri in sua membra, ubi nos nominis tantum communitatem agnoscimus in sua significata, hoc est, æquivoci in sua æquivocata. (3) Ut cunq; itaque more nostro circumcisionem spiritualem describant, & eam ex iis locis arceant, ex quibus nos eam elicimus, aut exscribimus: eam tamen restringunt semper pro sua thesi, ad solos Electos. (4) Ut quoque abscissionis pelliculæ non alibi ponunt correlatum, quam in solis Electis, mox positum idē, aut suo tempore futurum. Disputant igitur *signum citra rem signatam nihil prodesse*; Rom. 2:28. sed contra, rem citra signum esse utilem, Col. 2:11. nimirum ut restrictionem suam ad solos electos, callide tueantur: credentes eorum respectu dici circumcisionis mandatum, & adhiberi signum cum promissione spirituali: Respectu vero cæterorum, circumcisionem tantum fuisse nudam ac externam quandam ceremoniam, promissione omni vacuam.*

TH. IX. *Nec Calvinianis hic meliores sunt Pontificii, dum aut cum illis respiciunt ad absolutum decretum, aut efficientiam ipsam in spiritualibus suspendent à cōoperatione liberi arbitrii, confer quæ de illis dicta sunt supra pag. 71. seqq. ac huc ad plura distinctas eorum classes, certus quod quamdiu gratiam efficacem distinguunt suo sensu, à sufficienti, tamdiu illi hic*
vacil-

vacillant : & quanto longius discrimen hic fecerint inter easdem, perinde ex quo principio idem arceffant ; tanto vacillant illi hic profundius ; quod unicuique rem intelligenti, ad fidem ante memoratorum, relinquo videndum ac examinandum.

TH. X. III. *Synonymiam Circumcisionis quod concernit, sciendum efferri illam variis nominibus: biblicis multis ; & aliis Ecclesiasticis. Biblice dicitur Circumcisio* (1) *Fœdus Dei cum hominibus, Gen. 17: 14. sed fœdus reciprocum. Nimirum sub hoc fœdere servando, sicut Deus promisit suam gratiam : sic Israelitæ vicissim Deo repromiserunt suam obedientiam. (2) Dicitur Circumcisio biblice ceremonia fœderalis, vel fœdus circumcisionis, Act. 7: 8. Nam per eam Deus populum suum recipiebat in fœdus ; illum dico populum, cum quo circumciso postea loquebatur per verbum, & in quo erat vera ecclesia ac Dei domiciliū. (3) Dicitur illa signaculum justitiæ fidei, Rom. 4: 11. Fuit fœdus illud antiquum reciprocum, & proficuum Israëlitis, sed sub observatione legis, quoad statum & obligationem: hac vero conditione intermissa aut non præstita, Circumcisio eis nihil profuit. Siquidem gratia fœderalis locum non habuit, ubi nondum justitiæ Dei fuit satisfactum. Quod quia homini fuit impossibile ; idcirco fides in Christum requirebatur, qui nostri loco satisfecit ; fiebatque sic Circumcisio quæ obedientiam per se signare debebat, justitiæ fidei signaculum ; ut quoque Abrahamum adultum ac credentem vere illa obsignavit. Ecclesiastica vocabula quid attinet multa recensere ? Dicebatur illa* (1) *Eximium & præclarum Ecclesiæ privilegium : Nimirum olim & in suo populo. Olim inquam, & antequam fieret concisio, Phil. 3: 2. item in suo populo, descendente per Saram, ab Abrahamo: ut sic fere excludantur Arabes, tam& si & illi fuerint ab Abrahamo oriundi, & intelligentur soli Israelitæ, descendentes per Saram uxorem ejus*

primariam. In his inquam, & suo tempore, fuit circumcisio quædam ordinatio & sacramentum à Deo institutum, per quod recipiebantur homines in fœdus Dei, & ex quo agnoscebatur verus Dei populus; felix tanto privilegio, sed sub restipulatione obedientiæ legalis, sub isto statu legali, Gal. 5:2. (2) Dicebatur illa ecclesiastice, ritus; quod nomen ei factum est statim ab ejus exordio, dum vulgabatur inter gentes: forsan per servos emptitios, quos Abraham in sua familia aluit plures. Quicquid sit de vulgatione: non tantum multi gentiles eam opere ipso exprimebant in suis corporibus; sed & ipsam ritum nominabant, unde Herodotus, qui vixit circa tempora Alexandri Magni, respiciens ad tot ejus seculorum fluxum, nominat eam ritum perantiquum lib. 2.

II. PRAGMATOLOGIA.

TH. XI. Hæc Pragmatologia præsumis generalia illa, quæ capite primo, sunt inculcata, & capite proxime antecedente, paucis breviter repetita, circa Veterum Sacramentorum Convenientiam ac Discrepantiam in Ratione cum Domestica, tum Externa, quæ vide ibid. à thes. 6. ad Thes. 18. Cum primis tamen expendit hæc Pragmatologia suæ Entitatis Descriptionem, Causas ac Affectiones. Quæ singula nunc amabili brevitate persequemur.

TH. XII. Definitio Circumcisionis est hæc: Circumcisio est Sacramentum V. Testamenti prius, quo Deus ordinarie per Ecclesiæ Ministrum, homini masculo Ecclesiæ judaicæ inferendo, præputiū cruenta resectione, futuram sanguinis Messie in adsumpta carne, effusionem præfigurante, fidem & gratiam fœderalem conferebat, nec non obsignabat, ad divinæ bonitatis & sapientiæ gloriam, item ipsius circumcisi salutem æternam. Ita D. D. Köningius in Theol. Positiva Th 750.

TH. XIII. Ex cujuslibet rei definitione, si commoda fuerit,

fuerit, excerpuntur ejus genuina requisita. Ex hac igitur Circumcisionis definitione, quā ut commodam venditamus luci publicæ, excerpimus sequentia axiomata aut confectaria. (1) Si circumcisio olim fuit sacramentum, fuit illa etiam olim sacra actio, quod omne Sacramentum actione absolvatur, conf. supr. pag. 8. (2) Si fuit illa sacra actio, fuit etiam illa divinitus instituta, atq; ita singulari mandato hominibus suis imperata. (3) Ordinata etiam magna promissionis spe, ad animarum æternam salutem obtinendam. Fuit igitur illa olim organon ordinarium, quo Deus uti voluit, ad offerenda, exhibenda & obsequanda gratiæ beneficia, confer de his nostra superiora: Ut & alios consule, qui circumcisionem *ὁλικῶς* sumptam, dicunt constetisse signo, mandato & promissione.

TH. XIV. Sed forsan operæ precium fuerit, singula distinctius memorare, ut quid in quolibet argumento sit tenendum, rectius audiamus. *Hac nostra adposita descriptio, dividitur in Genus & Differentiam.*

TH. XV. *Genus Proximum est Sacramentum:* nam sicut omne Sacramentum constat verbo & elemento, docente Augustino: sic fuit Circumcisio Sacramentum, quia gaudebat utroq; tali requisito. Habuit illa suum externum elementum, præputium amputandum, & habuit quoq; illa verbum tam promissionis spiritualis, quam institutionis divinæ: ipsa igitur fuit verum Sacramentum. *Genus Remotius est actio sacra,* quod sicut singula Sacramenta scribantur actiones, quod actione aliqua absolvantur: sic quoq; Actio genere remotiori nominatur Circumcisio, quod eadem, dum floruit, abolveretur, vide de hisce ejus institutionem, Gen. 17.

TH. XVI. *Differentia Specifica desumitur ex Causis & Affectionibus,* de quibus nunc aliquid memorare, ordinis ratione monemus.

TH. XVII. *Causa Efficiens & Principalis Circumcisionis, fuit solus Deus; Ratione & Institutionis, Gen. 17: 1. seqq. & Operationis, Jacob. 1. Deut. 30: 6. Sangvinolentam enim præputii amputationem Deus ipse instituit, & per eandem juxta suum verbum factam, ipse quoq; olim filios Abraham suscepit de Sara, veluti modo ordinario, recepit in fœdus gratiæ. Nullius enim vel angeli, vel hominis est condere Sacramenta, gratiæ sigilla: quemadmodum nec Angeli, nec hominis est, verbum gratiæ proponere. Deus igitur qui olim verbum Evangelii proposuit, is quoq; olim Sacramenta instituit: ut sic maneat firmum, Deum Circumcisionem instituisse, ac per eam, Efficienter salutaria sui populi præstitisse. Quin & hoc certum fuit quod Circumcisionem Deus ipse efficienter primum promulgavit, vide Gen. 17. Atq; sic fuit Deus Circumcisionis Causa Principalis, non tantum ratione Institutionis, & Operationis internæ; sed & ratione prima Promulgationis, quod hic fuit addendum.*

TH. XVIII. *Inst. 1. Circumcisio est à Patribus, Job. 7: 22. 2. Abraham est Pater Circumcisionis, Rom. 4: 12. E. ille est ejus causa Efficiens principalis. 3. Est illa administrata secundum ritum Moysi, Act. 15: 1. & ad (1) Non sic debent illa verba accipi, ac si circumcisio esset quædam *παλαιοῦ καὶ ἐκείνου*, præter vel contra Dei mandatum introducta; sed quod à Deo fuerit instituta, ac postea Dei mandato à Patribus usurpata. & ad (2) Abraham est Pater Circumcisionis non active, sed passive; quatenus primus fuit, cui hoc Sacramentum concredebatur: quin & Pater ejus est ille alio sensu active; sed tum sumitur Circumcisio, non pro ipso actu Sacramentali; verum Metonymice pro populo Circumciso, cujus Abraham erat fons ac Pater. & ad (3) Circumcisio non erat à Mose, sed longe ante ipsum, ab ejus patribus usurpata: quatenus tamen ille inter-*

intermissum in deserto Circumcisionis morem urfit ac docuit repetendum; eatenus potuit circumcisio repetita seculis sequentibus, dici facta secundum ejus ritum, h. e. secundum ejus mandatum. Deinde sicut ille minis divinis edoctus de Circumcisionis necessitate, nè opprimeretur, circumcisionem propagavit in suum filium, Exod. 4: sic temporibus sequentibus facta circumcisio ad avertendum metum mortis, recte dicitur secundum ritum Moysis instituta, conf. Act: 1: 24.

TH. XIX. *Causa Circumcisionis Efficiens & Ministerialis*, dividitur in *Ordinariam & Extraordinariam*. De Circumcisionis Administro, vel ministro præputium secante, non legitur aliqua expressa lex divina: Credibile igitur ad eam administrandam, varios olim advolasse, prout casus subiti trepidive exigebant. Credibile sic fecisse sexus utriusq; personæ, tam circumcidendorum causa, nè tanto privilegio diutius illi privarentur; quam sui causa, nè diutius differendo, morte mularentur. Credibile hac occasione Zephoram Moysis conjugem, circumcisionem filii præoccupasse, aut sollicitam vicem filii; aut metu turbatam, quum audiret imminere mortem marito, ob neglectam circumcisionem filii: & ita in re trepida. Credibile rursus post peregrinationem in deserto, annorum 40, non modo receptam Circumcisionem jussu Josvæ, sed & eandem per ipsum Josuam administratam in subjectis non paucis: & ita tanquam in re subita Josv. 5. *Ad subitos itaq; trepidosq; casus, credimus administrationem Circumcisionis olim fuisse ambulatorem, & susceptam eandem jam à viris, jam à foeminis, prout deficientibus ordinariis, hunc aut illum, hanc aut illam, metus quicumq; magis versabat: Atq; hinc forsan cognati & vicini adesse debebant, Luc. 1: 58. seq. non modo testimonii caus*

nii causa, præfente ordinario: sed ut rem expèdient communi consilio, si solertior aut dignior non adveniret: Sic inquam, in momentis extraordinariis. Alias ex quo erectum fuit sacerdotium Leviticum, nequaquam dubitare debemus ex eodem acceptos, qui ordinariè Circumcisionem administrarent, sicut ante idem conditum, apud Patriarchas Administri Circumcisionis fuerunt familiarum capita, conf. Gen. 17: 74. & 21: 4. h. e. Sicut varia loca ostendunt capita familiarum Sacramentum Circumcisionis administrasse, ante institutum Sacerdotium Leviticum: sic ei instituto una cum aliis Ministerii Ecclesiastici partibus, qua ordinariam administrationem, id probabiliter creditur cessasse.

TH. XX. Hanc Circumcisionem peragebant ministriantes *sua manu*, juxta loca Eph. 2: 11. Col. 2: 11. *Instrumentum autem quo utebantur, fuit culter vel Lapidæus vel Ferreus*, vide Exod. 4: 25. Josv. 5: 23. Phrasis scripturæ dicit *Petrant*, Exod. 4. & *cultrum petrarum*, Josv. 5. Fateor ferreum posse ubique explicari, tum voce hebræa illum sensum accipiente; tum quod Metonymia etiam sub illo lateat, nimirum ferreus quidem fuit, sed cote aut petra factus acutus. Credibile tamen sicut primitus sub sui exordium, & postea in pace Palestina, Circumcisio administrabatur cultro ferreo, vide Justinii Dial. cum Thryphone; sic postea in deserto deficientibus cultris ferreis, est illa administrata lapideis, conf. Theodor. in Jesum Nave Quæst. 4. prorsus sicut in Hispana Insula scribunt incolas carentes ferro, pro eodem uti peracuta cote.

TH. XXI. *Sed cur queso Judæi. I. Cultro usi sunt ferreo?* Nimirum ad duriciem cordis ipsorum innuendam, sicut hoc ipsum eis exprobat Justinus, quando ait: *primum vestra hircumcisio dia σιδῆρα (per ferrum) facta est, & etiamnum sit; Cuius apud populum cervicis ferrea, opus est ferro.* II. Cur

II. *Cur item cultro petrino sunt usi?* R² (1) Factum id itemdem ad duritiem eorum intelligendam, Ezech. 3: 7. Unde alicubi Bernhardus: *Populo dura cervicis cultellus erat necessarius: Et lapideis cordibus merito cultri lapidei debebantur.* R² (2) Quin & ob aliam causam credendum est judæos olim fuisse usos cultro Petrino: Nimirum ad vim Circumcisionis intelligendam. Valuisse eam quatenus peragebatur cultro Christi, qui verus Petra, Matth. 16: & Petra salutis, 1. Cor. 10: 4. Quorsum quoque suis locutionibus respiciunt nonnulli Patres: Tertulianus dicit *nos Circumcisos esse acie petrina* id est, Christi præceptis, adversus jud. de prob. Nativ. Justinus scribit nos Circumcisos *ἀπὸ λίθων ἀκροτόμων*, & alibi, Circumcisos nos *πετρῖναις μαχαίραις*, id est per verba Apostolorum, summi lapidis angularis, qui corda nostra circumcidit *ἀπὸ πάσης κακίας καὶ πονηρίας*.

Sive igitur *ferreum cultrum* dixeris, sive *petrinum*, habet res ipsa suum simile & allusionis tertium: majus tamen est idem ac uberius in cultro petrino, ubi duplicatum illud occurrit; quam in cultro ferreo, ubi istud saltem occurrit simplex ac unum. De phrasi tamen scripturæ, *tzor*, & *Chariboth*, *Ztyrim*, significetnè *novaculā saxeam* uti censet Onkelosus, vertunt 70 interpp. ad Josv. 5: 3. habemusque nos in versionibus nostris: an vero significet *cultrum acutum*, præcisa tamen ratione, quid in ista festinatione, & ibi locorum (est circa Arabiam Petræam major copia & usus petrarum, quam ferri) habuerit in manibus suis, vel Zippora, vel Josva, vide Gerhard. in Gen. c. 17. p. m. 361. ubi in significationem posteriorem is propendet (1) Propter vim vocis: Tzur enim significat angustare, 2. Sam. 2: 16. uti fit, cum cultri acuuntur, &c. (2) Propter Paraphrasin Chaldaicam, quæ ad Josv. 5. similiter vertit cultrum acutum

(3) Et propter praxin judæorum hodiernam, qui ferro utuntur, & non filice.

TH. XXII. *Subiectum Circumcisionis, fuit vel Quod vel Quo.* Illud Absolutum dictum, hoc Limitatum. Illud dictum subiectum denominationis; hoc radicale, Tale subiectum absolutum late loquendo, fuit Homo: ei namque & non alii speciei, fuit Circumcisio olim imperata, Joh. 7: 22. *Stricte* vero loquendo, tale subiectum fuit olim Infans Masculus, & quidem solus Gen. 17: 10. seqq. Ast Subiectum Limitatum fuit olim Caro, seu pars genitalis, in qua fiebat Circumcisio, Rom. 2: 28. Eph. 2: 11. Partis enim genitalis pellicula seu præputium, abscindebatur, Gen. 17: 1. seqq. Levit. 12: 3. eaque abscissio dicebatur Circumcisio.

TH. XXIII. Sub ista pelliculæ abscissione, ad ductum cultri non potuit non manare sanguis circumcisi. *Qui sanguis tunc fluens fuit effundendi cruoris Christi signum* (1) *Arbitrarium*, à Deo scilicet positum, ut isto tempore sanguinem Christi signaret. (2) *Et qui sanguis tum fuit sanguinis Christi quoddam signum instrumentale*, quatenus cognitum spectatores inducebat in signati sui cognitionem. (3) *Fuit ille sanguis etiam tunc signum quoddam de Arinale, sed externum*; docens ex instituto divino sanguinem Christi. (4) *Fuit ille porro signum non prognosticon tantum; sed & demonstrativum sanguinis Christi, suo tempore visendi.* (5) *Imo, uti placet multis Theologis Eximiis, non fuit ille signum tantum Theoreticum, sed & practicum*, quia præter omnem significationem accidentalem aut occasionalem, vere ex instituto divino agebat: *Hoc est: non fuit ille signum aliquod nudum, sed & in suo genere exhibitivum; non signum aliquod merè σηματικόν, sed & in suo genere μεταδοτικόν; in omnibus subiectis iuste ac ritè circumcisis: quod ego non nego, nedum culpo. Atque hinc duplex eorum in*
Cir-

Circumcisione Materia: *Externa & Interna*. *Externa sanguis Circumcisi: & Interna Sanguis Christi, per illum alterum sanguinem, typicè exhibitus: hæc inquam, ego non nego, nedum culpo, sed aliter tantum eadem non nihil explico, uti mox constabit.*

TH. XXIV. Quæris ergo tu hic: *an effusus ille sanguis in ratione subjectiva, simul exhibuit suum antitypum sanguinem Christi? Qua exhibitionem sanguinis Christi actualem, negativam jam pridem nos ante in hac quæstione sumus sectati, vide passim nostra superiora, sed cum primis consule pag. 78. seqq. nostrisque illis ex scriptura & sobria ratione petitis, adde hæc sequentia Gravero-Caloviana cum carnem Christi realiter presentem, & actu reali exhibitam dicunt patribus in V. T. Dipnosophiste, mera est οὐκ ανωπία & indigna divinis mysteriis sophisticatio. Qua enim subsistentia realis? quæ realis exhibitio ejus quod non dum realiter est? Quia caro Christi in V. Test. actu reali nondum fuit. Quicquid autem actu reali nondum est, id nec actu reali exhiberi, nec actu reali præsens esse potest: nisi quis non entis realia accidentia (NB. realia non intentionalia, quæ duo in hac quæstione Calviniani confundunt, quod notari velim) & sic accidens sine subjecto absurde ac per implicationem contradictionis statuere velit, ita ex D. D. Graveri Absurd. c. 3. §. 36. scribit D. D. Galov. Metaphys. Div. pag. 179. seqq.*

TH. XXV. *Inst. Annon sunt loca scripturæ, quæ docent filium Dei ante incarnationem, Christum ac Messiam egisse, vide 1. Cor. 10: 9. Eph. 1: 4. Hebr. 13: 8. Prov. 8: 22. seq. Apoc. 13: 8. R. Recte ita (1) Propter personæ identitatem, Heb. 13: 8. (2) Quod filius Dei etiam ante incarnationem, suo modo exerceret officium mediatorium. (3) Maxime tamen sunt illa loca intelligenda, ratione divini Decreti, Praconii, Typorum ac Efficacie, conf. Gerhard. in Hebr. 13: 8. & Apoc. 13: 8. Illisque*

adde Vindicias Manualis Prutenici D. D. Missentæ contror. 8. adversus Drejerum: ubi erudite aliquot thesibus hoc argumentum à DN. Neufeldio excutitur ac ventilatur.

TH. XXVI. Dicis iterum: I. *Sunt tamen Theologi clarissimi, qui scribunt Christi sanguinem in V. T. cum typo suo in Circumcisione realiter fuisse exhibitum.* II. *Et Tu ipse non tantum ante in genere scripsisti Sacramenta esse signa exhibitiva.* III. *Sed & in specie jam modo scripsisti de sanguine circumcisi, fuisse ipsam signum cruoris Christi, non nudum, sed exhibitivum. Quid igitur exhibuit, si Christi sanguinem non exhibuit: aut, an datur exhibitio absq. re exhibenda, h. e. exhibitio sed absq. exhibitione vera, &c.*

R. ad I. Credo quod iidem viri eximii loquantur vel populariter, vel tropice: Populariter per reale intelligentes id, quod vulgo solet opponi ficto: Vel quod verisimilius; loquuntur illi tropice, ad sanguinis Christi vim ac efficaciam respicientes. Ast aliter formanda locutio, cum uti debet, *non realiter opponimus accurate tñ effective, aut tñ objective, sive id fiat in idea, qua effigiationem; sive in typo, qua præsfigurationem; vel denique in intentione qua præsentationem, &c.* conf. D. D. Calov. Metaphys. p. m. 143. Agnoscimus & nos Christi sanguinem cum isto suo typo fuisse, si sensus intelligatur popularis aut tropicus, objectivus ille & effectivus: nam istis modis credimus & asserimus Christi sanguinem ibi adparuisse. Negamus vero præsentiam ejus ibi actualem, aut eum ibi realiter cum sanguine circumcisi exhibitum, si Tò realiter suis modis contradistinctis, rite opponatur, & exhibitio intelligatur physica, & non mentalis aut solum virtualis & idealis.

R. ad II. (1) Quando Sacramenta in genere dicuntur signa exhibitiva, tunc exhibitio intelligitur effectiva & objectiva, non subjectiva. (2) Sicut Testamenta variant; sic

sic variant eorum Sacramenta. Ergo ut N. Testamentum solum est corpore clarum; sic ejus Sacramenta præter exhibitionem effectivam ac idealem, complectuntur quoq; illa exhibitionem subjectivam. In his igitur quærenda materia interna & realis: & non item in Sacramentis Veteribus; cum vetera ceu umbrifera, Col. 2: 17. solidam rem dare aut exhibere non possent, conf. Heb. 10: 1.

¶ ad III. (1) Quomodo cruor Circumcisi, olim seposita ratione objectiva & effectiva, exhibuit vere cruorem Christi, pervelim à doctioribus audire. Ipse adhuc exhibitionem ejus subjectivam non intelligo: imò, ideo non capio ipsam, quia directe pugnat cum informatione, quam supra thes. 24. scripsi ex Calovio & Graverò. (2) Sed nec utile est asserere Christi sanguinem fuisse ante ejus incarnationem, propter varios hæreticos. *Origenista* statuebant filium Dei ante incarnationem fuisse Christum, quos propterea refellit Damasc. libr. 4. de Orthod. Fide. *Veigeliani* & *Anabaptista* putant hodieque Christi corpus in cœlis fuisse formatum, & demum suo tempore per Mariam, ceu per quendam canalem, in lucem productum. *Calviniani* præsentiam idealem tantum urgent, fere ac si fides omnia loca & tempora confunderet. His inquam, hæreticis nè ali-quod robur accedat, utile est Ecclesiæ nostræ ab ista locutione, (sanguis Christi exhibebatur in Veteri Test. cum sanguine circumcisi) abstinere, maximè cum in se adcurata non sit; sed popularis aut tropica.

TH. XXVII. *Inst. An igitur ais, nihil solidi exhibuit sanguis circumcisi?* ¶ (1) Soliditatem istam credo respectu nostri referendam esse ad causam finalem, & non materiale; secus quam multi hætenus existimarunt. Olim enim non ex sanguine Christi subsistebant veteres: sed propter illum:

h. e. virtute & efficacia sanguinis Christi subsistebant, non autem per illum, ceu jam tum exhibitū (2) Reminiscendū est hic, quomodo clarissima Ecclesiæ lumina, Chemnitz. Harm. Evang. c. 21. p. m. 227. Bald. in Epist. ad Hebr. Diss. x1. part. 1. Aph. 13. & multi alij similiter, distinguant in Sacramentis Veteribus, inter actus eorum Sacrificales & Sacramentales &c. Iam si illi nos non fallunt, verumque est, quod ex justis principiis scribit Gerhardus in L. C. De Circumc. & Agno Paschali thes. 50. In sacrificiis homines aliquid offerre Deo: est in Sacramentis Deum aliquid offerre hominibus. Dicendum profecto est, cruorem Circumcisi non tam Sacramentalem fuisse, quam sacrificalem, adeoque non tam hominibus suis eum Christi sanguinem obtulisse, quam eum Deo eundem exhibuisse idealiter: Sicque nihil solidi præter oblationem passivam, unde prodiit, eum hominibus dedisse. Contra vero eum non tantum umbram sanguinis sui filii Deo exhibuisse: sed & quoad factum, debitum hominis obsequium, ex obedientia jam propria, jam aliena, collocasse ac consecrassse: Qua ratione nos realitatem exhibitionis tuemur in istis veteribus, sed effectivam illam non subjectivam; objectivam illam, non actualem & realem, respectu nostri. Respectu autem Dei damus fuisse in Circumcisi sanguine realitatem positivam; sed eam negamus physicam fuisse: concedimus vero moralem extitisse, nimirum obedientiam Deo debitam, Gen. 17: hucque vocamus verba D. D. Calovii in Consider. Arminianismi de Sacramentis & sacris ritibus. p. m. 503. (Sive exhibitionem eam moralem aut hyperphysicam, aut quocunque alio libuerit nomine, adpellaveris, dummodo maneat vera & realis, non significativa tantum exhibitio) qui ad quæstionem Arminianam de Sacramentali operatione, concedit eam physicam posse dici, imo & moralem, quoad Sacramenta nova, quique tanto minus urgebit

bit Sacramenta Vetera physice egisse, cum id nec de novis exhibito corpore, sustineat in universum intrepide dicere: (3) Et quid? quæro ubi in scripturis inculcetur typus inter sanguinem Christi, & sanguinem præputii? (4) an omnis sanguis olim effusus, typus Christi? (5) Quid attinet scripturam deserere? Nusquam illa meminit hujus actus sacrificialis cruenti instar typi: ast contra identidem circumcisiōē physicā (actū Sacramen.) confert cum circumcisiōe spiritali; Fructu equidem Sacramentorum generali; sed quæ tamen illo actū Sacramentali (circumcisiōe carnis) forsan unice innuebatur; cum alia interior ratio subjectiva actualiter existens, non posset tunc haberi: Et quæ etiā tota absolvebatur exhibitione illa, quam quoad nos per actum Sacramentalem, distinctum à sacrificiali, potuerunt veteres illi, in isto Sacramento sperare aut optare.

TH. XXVIII. Libenter itaq; ego hic mysterium quæro, non tam in causa materiali, quæ externa hic ignorat quod ego sciam, correlatum adæquatum, quoad hanc rationem Sacramentalem; etsi idem ostendet, quoad rationem sacrificalem; quam in causa formali ipsa circumcisiōe. Certe ex informatione scripturæ utriusque Testamenti, magis hic rem deprædicare debemus propter causæ formalis rationem; ipsum factum, aliud factum spirituale notificans; quam per rei ejusdem causam materialem, substantialem & physicam. Et tantum *hac vice de præsentī questione vexata.*

TH. XXVIII. Quæritur hic: *i. Cur solis Masculis imperata Circumcisio? ii. Cur membrum genitale receptum circumcidendum?*

R. ad I (1) Sic Deus voluit, factumque nos magis veneramus, quam scrutamur quoad causas. (2) Probabile tamen

men est Deum parcere voluisse sexui infirmiori, & periculis ac doloribus partus aliquin exposito, maxime postquam aliam salvationis viam ipsis propitius proposuisset. (3) Sicut igitur Masculi sunt principium activum generationis: Sic voluit Deus ut in eis ceu nota, adpareret pravitas, in qua genus humanum nascitur, & simul ut in eadem doceretur purgatio ab illa pravitate, per venturum filium hominis.

¶ ad II. Etsi hoc membrum tractare, maxime in maioribus natu, non sinant leges verecundiæ: recepit tamen Deus id circumcidendum (1) Ut sic confunderet ac irrideret sapientiam humanam, 1. Cor. 2: 14. Curtos scilicet coram hominibus apud Deum non esse decurtatos: Et appelles physicos, pelle Christi non inveniri vacuos (2) Etjam hoc titulo receptum est hoc membrum α. ut fides de venturo Christo ex Abrahamæ posteris nascituro, hac ceremoniâ confirmaretur, β. ut per hoc significaretur, humanum semen esse immundum, ac proinde omnes homines in immundicia esse conceptos ac natos Ps. 51. Cunctos igitur istos Abrahamitidas opus habuisse regeneratione, neq; aliunde eis expectatam salutem, quam à semine illo benedicto, Christo venturo (3) Rectissime adsumptum esse curandum id membrum, quod peccatum originale in sobolem primum transfudit, (4) Rectissimeque ibi infantuli susceptum regenerationis principium, ubi cœpit ejus generationis initium. (5) Ne nunc dicam, quomodo hac ceremonia doctum, non solum concupiscentiam in genere, sed & in specie carnalem, esse læsam, læso ac fauciato ejus subjecto genuino: Et ita utrunque probabiliter responsum ad utramque quæstionem, ex principiis sacris, moralibus ac physicis.

TH. XXX. *Dixisti paulo ante Curtos & Apelles: quid hic per Curtos intelligis? quid per Apelles?* R. Propter pelliculæ, seu præputii amputationem, vocat Horatius judæos, fictitio nomine, *Apellæ*, id est, sine pelle: item vocat eos Curtos, id est, decurtatos; hoc modo irridens ipsos. Ut quoq; gentiles alii, exceptis iis, in quos hæc traditio inolevit, circumcissionem simili modo subfannabant. *Tam mandatum, quam factum irrident gentes*, scribit Author Sermonis de Circumcis. Christi apud Cyprianum. *In specie Manichæos istam amputationem irrisisse*, constat ex Aug. lib. 6. contra Faustum. Ridebant vero illi omnes ait, hoc factum divinum, quod hominibus *ψυχικαῖς* stultitia sint mysteria Dei, 1. Cor. 2:14. Ridebant quod non intelligebant, & vanum putabant, quod non capiebant. Recte proinde hos tales gentiles hanc ceremoniam sanctam immerito risisse, fuse ostendit Origenes in 2. cap. ad Rom. docens infantes in membro genitali iustos à Deo circumcidi, nimirum in memoriam propagati peccati, & venturi seminis mulieris, quod vim peccati suo sanguine debuit abolere, conf. Heb. 9. & Apoc. 12. nec non nostram thesin antecedentem.

TH. XXXI. *Istud Subjectum Circumcisionis Quod, seu Denominationis*, non excurtebat per omne mortalium genus, sed restringebatur saltem ad domum Abrahamiticā: Et sic erat idem ibi vel *Primarium vel Secundarium*: PRIMARIUM fuit Abraham ipse cum semine suo, h. e. posteris ex Sara suscipiendis. Primarium inquam, Subjectum fuit (1) *Abraham ipse*, Gen. 17: 9. seq. Act. 7: 8. Rom. 4: 11. (2) *Posterii Abrahami*, Gen. 17: 9. 10. seqq. h. e. posterii, qui domum illam integrarunt, nec ab eadem discesserunt: atq; adeo consequenter soli Judæi, seu Israëlitar, Joh. 7: 22. Soli namq; illi temporibz sequentibus domum Jacobi servarunt, Ps. 147. SECUN-

DARIUM Subjectum fuerunt (1) *Servi Israelitarum*, sive nati domi, sive pecunia empti, tametsi illi non essent è semine Abrahami, sed ex alienigenis, Gen. 17: 12. seqq. Exod. 12: 44. (2) *Profelyti seu adventitii*, oriundi ex gentibus aliis, sed qui tamen religionem judaicam essent amplexi, relictaque patria, sedes apud Israelitas occupassent; dicti alias peregrini; sed peregrinantes in Israël, Exod. 12: 48. *Hi omnes constituerunt objectum Circumcisionis; sed Secundarium idem, quod promissio potissimum spectaret Abrahamum ipsum, & ejus posteros: inter quos neq. servi potuerunt numerari, neque profelyti: attamen iidem ab ista promissione nequaquam sunt exclusi: quod de familia Abrahami participarent, dignareturque Deus tam membra, quam ipsa capita, benignæ suæ voluntatis effusa largitione.*

TH. XXXII. *Quid hic judicandum de aliarum gentium Circumcisione?* R. (1) Plerosque *Ammonitarum, Moabitarum & Ægyptiorum*, fuisse circumcisos, inculcatur Jer. 9: 25. seq. conf. Hieron. ad eundem locum. Singulariter *Ægyptios* fuisse circumcisos, testatur Epiphan. hærel. 30. conf. Ambros. de Patriarcha Abrah. lib. 2. c. 11. Apud *Phanices* quoque hanc consuetudinem de Circumcisione &c. inolevisse, testatur Author sermonis: de Circumcis. Christi, qui habetur inter opera Cypriani Cardinalia. *Indos* porro circumcisionem didicisse, docetur apud Clementem Roman. Recogn. lib. 1. Sicut denique *Colchos* fuisse circumcidi solitos, testis est Origenes libr. 5. contra Celsum. Et tanto magis notum, quod *Idumai seu Esavita: nec non Arabes, dicti Saraceni, vel Ismaelita*, utebantur circumcisionis ceremonia, quod posterii essent Abrahami. Et quæ non gentes aliæ ad modum moremque harum, circumcisionis vestigia in suis corporibus expressere? R. (2) *Via vero novisse causam receptæ circum-*
cizio-

cisionis apud hasce gentes? Posterius Abrahami ex Kethura & Agare, seu Ismaelita, Arabes, Saraceni &c. etsi non comprehendantur in fœdere Dei; quoad actum ejus civilem, de terrâ Canaan: quia tamen ad ipsum Abrahamum originem suam referebant: Ideo illi circumcidebantur lege majorum; uti loquuntur Hieron. & Theodor. in cap. 9. Jer. conf. Joseph. Antiq. Judaic. lib. 1. c. 13. Et similiter Idumaei seu Esaviti, quatenus originem referebant ad posteros Abrahami. Indi circumcisionem didicerunt à vicinis Arabibus: Et cætera gentes eam acceperunt, vel temeraria quadam consuetudine, uti loquitur Epiphanius; Vel ad ministerium suae impietatis, uti loquitur Clemens Rom. Vel propter aliquam suam utilitatem, postquam sibi persuasisset, neque magici carminis sapientiam, neque Geometriam, neque Astronomiam, vim suam obtinere, sine circumcisionis signaculo, uti de Ægyptiis Epist. 77 ad Constantium, scribit Ambrosius: quo nomine etiam Pythagoram Circumcisionem subiisse fert Theodoretus: Vel denique grato superstitionis studio alio, uti habet ad cap. 2. Rom. Origenes. Sparsit ergo circumcisionem in varias gentes, vel memoria sanguinis, vel contagio vicinitatis: Et ubique illa recepta sub spe boni, aut aliquo lucro alio. & (3) Nihil tamen hisce singulis illa profuit, quod aliis, judæis nempe, in terrâ Canaan congregandis aut ibi congregatis, & non ipsis, illa esset imperata. Alieni igitur à promissione, quid per nudum promissionis signum voluerunt vel quærere, vel obtinere? conf. Matt. 15: 9. & Rom. 2: 28.

TH. XXXIII. *Quid tandem ais, censeres de gentibus, quæ religionem judaicam amplectebantur, sed tamen inter Judæos non habitabant? & His liberum fuit circumcidi, vel non circumcidi. Circumdi potuerunt illi, quatenus inhiantes Circumcisionis promissioni, nitebantur religionem Sacramen-*

to augere, pro more Israelitarum: Et rursus à circumcissione abstinere potuerunt illi, memores se non fuisse de posteris Abrahami: imo alios, quam quibus Circumcisio stricte esset imperata. Atque sic legimus utrumque factum. Et memorabilis in hanc rem, est sententia Ananiæ, qui interroganti Izati Regi Abiadenorum converso, *debetne cum religione Sacramentum circumcisionis accipere*: respondit, *licere ei, absque Sacramento, pie Deum colere &c.* conf. Joseph. Antiq. lib. 20. c. 2. & August. de Civ. D. lib. 18. c. 4. Et ita communiter in hisce historicis indeterminatis. Malim tamen ego eos fuisse circumcisos propter analogiam, quæ est inter utrumq; initiationis Sacramentum. Nam sicut nunc propter exempla auditorum Petri Act. 3: Æthiopis Act. 8. Cornelii Act. 10. ut & *fructum baptismi*; *Christus sanctificat ecclesiam suam lavacro aquæ per verbum*, Eph. 5: 26. non ferimus in coetibus Christianis, imo, nec ecclesiæ privilegio uti & frui patimur, quantum ad nos, qui baptismum non acceperunt, etiamsi per incorruptibile semen verbi divini sint renati: sic putandum est maluisse veteres Israëlitas, socios fidei, potius circumcisos, quam non circumcisos.

TH. XXXIV. Ex quibus consequitur juxta sententiam Ananiæ. I. *Peregrinis Circumcisionem fuisse liberam*; adeoq; ab his eam acceptã, & rursus ab aliis eam exclusam. Indifferentia ergo sua eam nec hos damnassee exclusã; nec illos salvasse recepta. II. *Ceteros vero Abrahamitidas sanguine aut æconomia, quod concernit*, de illis sic est habendum. Variarunt illi admodum. Et pariter in illis variavit olim Circumcisionis usus. Necessarius ille ubi adesse potuit, aut debuit; sed rursus excusabilis ejus absentia, ubi adesse quacunque ratione, nec potuit, nec debuit.

TH. XXXV. PRIMUM ergo aberant prorsus ab *Obj. Cto* Circumcisionis *Fœmella* Israelitica, quæ nec circumcisa sunt, nec circumcidi potuerunt, ritu nimirum masculis præscripto; quia carebant eo membro, quo circumcisio debebat recipi. *Quæst.* Quid igitur ais, de illis est sentiendum, an ad illas non itidem pertinuit gratia fœderalis? R. (1) Promissio fœderis: *Ero Deus tuus & seminis tui*, &c. erat generalis: Non igitur ab ea fuerunt fœminæ exclusæ. (2) Quia non aspernebantur priscæ illæ fœminæ circumcisionem; sed ejus saltem erant incapaces: Inter contemptotes igitur ejus, non potuerunt nec debuerunt, illæ censerii. (3) Erant ipsæ non solum natæ de circumcisis; sed & porro circumcisis viris jungebantur; imo, & circumcidendos Dei gratia procreabant. Magni itaque faciiebant circumcisionem ipsam, & se suosque ejus memoriâ identidem reficiebant, Judith. 9: 18. (4) Reputabantur itaq; ipsæ pro circumcisis, & sic sub isto charactere, admissæ fuerunt etiam ad esum agni Paschalis, Exod. 12: 48. (5) Quam ergo internam circumcisionem Deus operabatur in Masculis, per externam pelliculæ amputationem; eam operabatur in fœminis, per verbi auditum; Et sic itidem illæ, sed alio medio, pietate sunt inclytæ factæ, vide loca 1. Pet. 3: 16. Heb. 11: Luc. 13: 16.

DEINDE *absuit Christus à Circumcisione, seu circumcisionis obligatione, propter suam sanctitatem.* Quà Deus fuit is legis author: at qua homo, illi legi parere non debuit sua causa; quia fuit sanctus Luc. 2. & segregatus à peccatoribus, Hebr. 7. *Quæst.* Cur ergo, ais, recepit Christus circumcisionem? R. Sicut Christus venit in mundum ut legem impleret; sic ut nostri loco debitor legis esset, circumcisioni sese sponte submittebat, Gal. 5: 3. Rom. 2: 25. Alias sua circumcisione & veritatem suæ humanæ naturæ docebat, & posteriorita-

tem de semine Abrahami repetebat. Princeps tamen causa ejus circumcisionis, fuit, ut legis importabile onus nostri causa subiret ac susceperet. Fuit enim ejus circumcisio solennis obligatio coram Deo, se velle pro toto genere humano, onus legis in se transferre, eique ferendo ac præstando, facere satis, Heb. 9: 12.

Tertio aberant à Circumcisione infantes, qui ante diem octavum decesserunt, nec acceperunt circumcisionem. Quæst. An igitur, ais, illi sunt salvati, destituti signo ac pignore gratia? & (1) Infantes non contemnebant circumcisionem, ergo fulmen illud Gen. 17: 14. non est in illos vibrandum. (2) Nam regula Patrum est: non privatio, sed contemptus Sacramenti damnat: qualis hic nullus fuit. (3) Sicut itaque Deus jubet parvulos ad se adduci, Marc. 10: sic hosce ad sese ipse adduxit, si non via illa ordinaria per Sacramentum; tamen extraordinaria per aliam S. Sancti operationem. Nobis namque regulam scripsit Deus, & non sibi: habetq; ille plures modos salvandi suos in Christo, quam qui nobis ordinarii præscribuntur in Scripturis. (4) Et an damnati infantes Hebræorum, Martyres illi, qui mittebantur in flumen tempore Pharaonis: item, an damnati parvuli, qui obdormiebant in deserto? hoc affirmare, est crudele, & parum Christianum.

Quarto aberant à Circumcisione, per casum extraordinarium certo tempore, Israëlita, qui juvenes cum Mose vagabantur in deserto; & ritum circumcisionis intermittebant integrò 40 annis, etsi in uno loco aliquot annis considerent. Itane ergo illi ex sua utilitate ad ferendas tolerandasque continuas profectiones, Deo factum indulgente; an per suam pervicaciam Deo conivente ad tale delictum, hoc loco aliis relinquo definiendum; adpositurus forsitan meum de eis discursum hic infra, quem si placet, consule.

TH. XXXVI. Interea de hisce posterioribus, nec non Proselytis, audi D. D. Baldvini iudicium, super Epist. ad Rom. c. 2. part. 2. quæst. 8. ita expressum. *Eadem est utriusque Testamenti necessitas ratione ordinaria institutionis Dei, à quo tamen, casus partim extraordinarii, partim in ipsa institutione excepti, eximuntur. Ordinariè in Circumcisione includuntur omnes masculi octiduani ad sanguinem Abrahami pertinentes, sicut habent verba fœderis: Infans octo dierum circumcidetur in verbis, omne masculinum in generationibus vestris Gen. 17: 12. Exempti erant per casum extraordinarium Israelita in deserto peregrinantes Jos. 4. exempti, & in ipsa circumcisionis institutione excepti, infantes ante diem octavum defuncti, ut & Proselytae, qui neque Pascha, neque connubia Hebraeorum desiderabant, quales erant Job. Naëmam & ceteri, quorum questio meminit: hi enim non erant de generatione Abraham, neque habitabant in terra promissa inter ipsos Iudaos, neque aliquo jure affinitatis in familiam Iudaorum cooptati sunt, de quibus vide August. Ps. 18. de Civit Dei Cap. 4. Sic in baptismi institutione ordinariè includuntur omnes omninò gentes sine ulla exceptione vel sexus vel ætatis vel nationis: ita enim habent verba institutionis: Euntes docete omnes gentes baptisantes eos in Nomine Patris, Filii & Spiritus S. Matth. 28. Hic ergo nemo excipitur nisi quem casus necessitatis excipit, ut sunt infantes in utero materno aut paulo ante baptismum decedentes, aut quos Deus pro immensa sua bonitate in agone demum convertit: in his enim nulla vel contemptus vel malitiosi neglectus culpa est. Extra hunc casum omnes baptisandos esse dicimus quicumque privilegio Ecclesie uti, frui capiunt: Idcirco & adulti, licet per incorruptibile semen verbi divini renati, nihilominus ad Sacramentum baptismi, tanquam ad clavem Ecclesie remissi fuerunt, ut patet: Exemplis auditorum Petri Act. 3. Aethiops Act. 8. Pauli Apost. Act. 9. Cornelij Act. 10. &c. quapropter in catibus Christianorum tolerandi non sunt, qui baptismum*

non acceperunt; nam extra Cœtum baptizatorum nulla est Ecclesia; ideo Christus sanctificare dicitur Ecclesiam suam lavacro aquæ per verbum Eph. 5. 26.

TH. XXXVII. Præsentibus ergo suo tempore, subjectis ordinariis, (ante indicatum, quænam illa fuerunt) *instituebatur Sacramenti hujus Consecratio per legitimum, ad id opus defungendum Ecclesia ministrum; aut ordinarium, aut extraordinarium; sed qui hic tamen tantum egit causam ministerialem; Joh. 1: 26. 1. Cor. 3: 7. quod solius Dei fuit, media salutis conferendæ, instituere, ac per instituta eadem, opus salutare cujuscunque usurpantis producere, 1. Cor. 4: 1. 2. Cor. 6: 1. Perinde ergo cujus intentionis aut dignitatis fuit minister consecrans. Nam vis omnis in operando, fuit à Deo instituyente, 1. Cor. 3. Et perfecta in Sacramentis operatio, cujuscunque esset indolis minister, qui loco Dei, officio illoungebatur; modo in substantialibus nihil mutaret, aut omitteret: quod adversus lapsum in hoc themate, Cypriani, observavit Episcopus Romanus; & adversus Donatistas, ultra Cypriani mentem intentionem & dignitatem ministri vocati aut non vocati, urgentes, notavere patres orthodoxi, conf. hist. Eccl.*

TH. XXXVIII. Fiebat, v. illa Divina Consecratio, *non tantum elementorum divinitus electorum segregatione, atq; hic præputii amputatione: sed & certorum divinarum verborum recitatione super idem segregatum elementum. Duplex in quolibet Sacramento, fuit verbum divinum: Alterum institutionis, alterum promissionis. Quorum istud pertinuit ad rationem formalem; hoc ad fructum seu effectum Sacramenti, innuendum. Illud à priori, constitutivum; hoc à posteriori, significativum. Illud productivum; hoc optativum. Illud singulare cuiq; Sacramento; hoc commune omnibus, tam illius temporis, quam secuturi nostri.*

TH. XXXIX. Formalis ergo ratio, per quam amputatio præputii, in esse Actionis Sacramentalis constituebatur, erat verbum institutionis, cum ipsa amputatione præputii conjunctum, juxta illud: accedat verbum ad elementum, & fiet Sacramentum. *Continebatur vero verbum institutionis, verbis supra citatis: hoc est fœdus meum, quod observabitis inter me & vos, atque semen tuum post te, quod servabitur, ut circumcidatur vobis omnis mas:* Sicut illi versu 7. seqq. præmissum erat verbum promissionis, quod Deus vellet esse Abrahamo Deus, & semini ejus post eum; & daturus esset ipsi, & semini ejus post eum, terram Canaan, conf. Gën. 17.

TH. XL. Atque ita necessario ad quemlibet Circumcisionis actum, primitus repetita illa verba tam promissionis, quam institutionis: Credibile tamen eadem progressu temporis ceu prolixiora, fuisse mutata; atque sic loco eorum, introductam ecclesiastice formam, quæ hodie antiquissima legitur apud Rabinos, & sic sonat: *Deus vivus, pars nostra, & protector noster, præcepit erui animam nostram ab inferis, propter fœdus suum, quod posuit in carne nostra:* prout illam recitat Chemnit. Harm. Evang. c. 9. p. m. 85. Hæc forma conflata ex utroque verbo divino, promissionis & institutionis, creditur ipsi divinæ ordinationi æquipollere. Atque sic utraque ratione elementum Circumcisionis consecratum, ac in usu Sacramentali adhibitum, valuisse ex mente instituentis, ad peragendas operationes sacras. Per tenuia enim in oculis nostris, operatur Deus magnifica, si velit: & vult eadem operari, si sese obligasset, sic fore facturum: sicut hic ejus fides solenni obligatione legitur mancipata.

TH. XLI. *Forma ergo Circumcisionis circa Administrationem, sicut dependebat ex divinâ institutione, in nominando ac consecrando elemento externo; sic consistebat eadem in*

δόσι, per cultrum fœderalis refectionis; nec non in λῆψι, masculi ad familiam Abrahamæ adscriptione. *Ubi notabís* (1) δόσιw ac λῆψιν non hic in circumcissione, multis actibus fuisse spectatas, qualiter pluribus actibus illæ visuntur stipatæ in Agno Paschali. Simplicior certe ac brevior earum ratio in Circumcissione; quam in Agno Paschali: Ettamen tantus earum fructus hic per simplicitatem; quantus earum fructus ibi per multorum actuum compositionem: tantus earum fructus hic per brevitatem, quantus ibi per prolixitatem: omnia juxta voluntatem ac ordinationem Dei, dependentem à pretio sanguinis Christi, utrobique præfigurati, ac utrobique antecedenter valentis, propter suæ futuritionis certitudinem, & Dei itidem benignam acceptationem, conf. Apoc. 13. 9. (2) *Notabís δόσιw ac λῆψιν hic non semper distinctis actionibus variasse, sed eas aliquando una actione, diverso tamen respectu, fuisse procuratas.* Veluti dum Abraham se ipsum circumcidit, tunc certe sicuti is duplicem personam sustinuit; sic fuit amputatio pelliculæ ejus, quædam δόσις, respectu Abrahami administrantis, & rursus quædam λῆψις, respectu Abrahami Sacramentum recipientis, conf. supr. pag. 13.

TH. XLII. Modum autem operationis divinæ, circa hanc sacram δόσιw & λῆψιν, non & quod anxie scrutemur. Trepidat humanus intellectus ad talia opera Dei. Videtur tamen dici posse, eum non tantum in genere divinum fuisse, sed & Deum tunc *efficienter & physice* renascentiâ parvulorū procurasse: sicut asseri potest, postea, quoad confirmationem illis renascentiæ, quoad confirmationem promissionis Christi vere venturi, & quoad confirmationē obtinendæ terræ Canaan, nec non quoad tesseram populi Dei exteriorem, ejus concursum fuisse moralem, conf. Michræl. de prædest. dec. 2. disp. 9. thes. 20; num 4. seq & Musæus de

Conv. disp. 4. thes. 60: ubi *actionem mediam ac vere realem arguet*, inter coactionem & suasionem moralem, quam ait, in adultis, *suasione morali utcumque esse analogam*. vide auctorem ipsum.

TH. XLIII. Finis Circumcisionis patet tum ex fine Sacramentorum in genere, qui fuit *fidem excitare aut producere, aut denique excitatam illam ac productam confirmare ac sigillare*, conf. supr. à pag. 18. ad 41. Cum primis tamen observandum, quod circumcisio fuit organon ordinarium, quo Deus uti voluit *ad offerenda & obsignanda gratia beneficia*: id quod ante iterum ac sæpius ostendimus per varia argumenta: quorum (1) *Fuit petiitum ex verbis institutionis ejus: Ero Deus tuus &c.* Deus vero dicitur esse Deus illorum, (α) Quorum peccata remittit propter Christum. (β) Quos spiritu suo regenerat (γ) Quos in populum suum adoptat, & facit membra sue ecclesiæ, conf. Gen. 17: 10. collato cum 7. 8. Rom. 4: 11. Exod. 12: 11. illisque adde Matth. 22: 32. Eph. 2: 12. Sed & mox infra hoc idem argumentum plus vindicabitur, vide thes. 47. quæst. 5. & 6. (2) *Secundum argumentum fuit desumptum ex conditione contemptorum Circumcisionis.* Ejiciebantur illi ex Coetu Ecclesiæ: Per eam igitur Servatores ejus in Ecclesiam, & ejus bona, felices imittebantur, conf. Aug. lib. 16. de Civ. Dei c. 27. *Inst. Sermo est de adultis*, Bellarm. lib. 2. de Effect. Sacramen. & (1) Verba sonant Indefinite. / universaliter, Svar. de Sacr. sect. 1. disp. 5. (2) Contrariū asseritur Gen. 17: 12. *Inst. Quanta illa comminatio?* & Tanta: quanta illa in baptismo, eo neglecto, Joh. 3: 5. (3) *Fuit à simili.* Sicut nunc Baptismus regenerat: sic regeneravit olim Circumcisio. (4) *Adpellatur illa expresse sigillum justitiæ*, Rom. 4: 10. Ante igitur illa rem produxit; quam eam productam potuit sigillare. (5) *Et quanta olim ex Circumcisione, fiducia in rebus adversis ac tristibus cunctis?* Vide exempla & Sam

Sam. 14. nec non 1. Sam. 17. ac consule omnino Gesner. Disp. 16. in Gen. Quæst. 12. thes. 135. seq. Chemnit. Part. 2. pag. 12. *Breviter: Circumcisio fuit instituta (1) Ut esset signum fœderis, quod Deus pepigerat cum Abrahamo & posteris ejus, Gen. 17: 9. seq. de venturo Messia, & occupanda terra Canaan: hoc enim utrumque illa ceu tessera divinitus instituta, vere signavit & confirmavit. (2) Instituta fuit illa ut esset medium, per quod Deus propitium suum favorem genti Judaica applicaret: h. e. illa fuit medium regenerationis, ut ipsi fierent objecta adoptionis: illa fuit medium filiationis, remissis peccatis, ut per eam Deus fieret ipsorum Deus ac Pater. (3) Data & instituta fuit circumcisio, ut per eam Israëlita ab omnibus aliis gentibus distinguerentur ac separarentur: quod colligitur ex Exod. 12: 11. & ex eo, quod gentes aliæ tunc temporis per incircumcisos denotabantur: imo expresse hoc ipsum etiam Tacitus indicat, quando hist. lib. 5: ait: *Judæi circumcidere genitalia instituere, ut diversitate noscantur: transgressi in morem eorum, idem usurpant.* Fuit scilicet istis temporibus periculum, nè si Judæi miscerentur cœteris nationibus, paulatim familia, undè post multa secula oriundus esset Messias, fieret incerta. Sic igitur introductam fuisse circumcisionem, ut quemadmodum oves aliquo signo notatæ, si errent, facile reperiuntur: sic per eam Judæi ex conversatione cum extraneis, itidem agnoscerentur. Urgentq; sic hunc circumcisionis finem nonnulli ex patribus, ut credant per 40 annos intermissæ in deserto circumcisionis causam unicam, certe præcipuam fuisse, quod ibi soli, & sine alterius gentis admixtione, viverent: repetitam vero eandem postea jussu Josvæ, cum ingressi terram Canaan inciperent vivere alienigenis proximi: Ita Theodoretus quæst. 68. in Gen. & Hieron. ad cap. 3. Gal. *Fuit igitur cir-**

cumcisio suo tempore, dum vigit, non solum Hebraeorum receptio in fœdus gratia; sed & Gratiæ Fœderalis obsignatio. Fuit illa non solum signum Promissionis Divinae, de venturo semine benedicto, & possidenda terra Canaan: sed & organon receptionis eorum in fœdus illud gratiosum. Fuit illa non solum nota populi Dei; sed & signaculum fidei eorum. Breviter: Illa fuit Redemptionis nostræ precium, redemptoris monumentum, & redempti munimentum, dicente August. apud Baumannum part. post. pag. 38.

TH. XLIV. Hic fines finibus non debemus opponere: Non primarios secundariis; nec alterius Classis alios aliis: prorsus sicut monitum est supra pag. 19. Non ergo valet dicere: *Circumcisio contulit fidem. & eam non obsignavit.* Nec valet reciproca ratio, sic dicere: *Obsignavit fidem, puta in hoc aut illo subjecto, & eam non contulit.* Uti nec dicere valet: *Notavit illa populum Dei. Promissionem item Dei illa obsignavit, &c. & non produxit, non obsignavit?* Quia uti dictum, fines finibus non sunt opponendi; sed pro subalternatis, seu subordinatis, pro diversitate objectorum ac subjectorum, singuli habendi. *Principalium opus primum fuisse, in ratione communi, fidem generare; secutum eorundem opus alterum, fidem confirmare seu sigillare. Primariisque sic seu posteriores adjectos secundarios; Inter quos facile tunc temporis eminebant: Promissionem Venturi Messiae signare, populum item Dei notare, ac à gentibus aliis segregare atque distinguere.*

TH. XLV. Quæ omnia præstitit Circumcisio, non ex opere operato, neq; ex sui aliqua elevatione nova; sed per gratiam fœderis, quæ stipulabatur obligationem servandæ legis. Docet id ipsum expresse (1) *Deus ipse in Circumcisionis institutione, quando dicit: ambula coram me, & es perfectus, Gen. 17:1.* (2) Ut quoq; id ipsum docet Paulus, quando scribit: *qui circumciditur, debitor est universæ legis imple-*

de, Gal. 5. Non quod quisquam judæus servare legem posset: aut quod sic singulis mortalibus illa esset vana & irrita, sed ut quod ipsis deesset, id pensaret obedientia Christi. Quam cum circumcisi vera fide amplecterentur, ipsi pro iis, qui legem servassent, haberi poterant. De fructu itaq; Circumcisionis participabant illi per obedientiam alienam, cum per propriam non possent. Factaque ipsis Circumcisio proficua, per legis observationem alienam, quæ noxia ipsis fuisset, si eam non habuissent, propria destituti, propter infirmitatem carnis, conf. Rom. 2: 25. seq. & Rom. 8.

TH. XLVI. *Effectus itaque Circumcisionis variavit multum pro diversitate Objectorum ejus.* Infantibus Hebræis fuit illa organon ordinarium, in fœdus Dei illos recipiens, illisque gratiam conferens ac obsignans. At adultis fuit illa justitiæ jam ante collatæ, quædam obsignatio, *Dist. igitur hic ratione effectus, inter Circumcisionem Abrahami & aliorum, qui in infantia hoc Sacramentum susceperunt.* Abrahamo credenti non conferebatur justitia, hoc Sacramento: sed quæ ei ante per verbi auditum fuit collata, hoc Sacramento illi obsignabatur. Erat itaque Circumcisio ejus quædam obsignatio; sed justitiæ ante collatæ: imo, fuit etiam illa ei organon conferendæ gratiæ, sed respectu incrementi fidei, ut & donorum aliorum ex justitia dependentium. Infantibus autem quibus nulla ante erat justitia, fuit Circumcisio ordinarium organon, conferendæ fidei, ut quoque collatam mox suo more modoque, obsignavit.

TH. XLVII. Juvat hic inserere quasdam quæstiones in priorum vindicias, aut ad meliorem eorum intelligentiam & adplicationem, propter juniores, qui tali adplicatione indigebunt ac gaudebunt.

I. An unum tantum est Testamentum quoad substantiam? Affirmant Calviniani ex hoc fundamento: quoniam non cum Israëlitis primum; sed cum Abrahamo jam ante fœdus suum Deus iniivit. Sed respondetur: fœdus, quod Deus pepigit cum Abrahamo, duas continuisse partes. Priorem de multiplicatione seminis, & ejus inhabitatione in terra Canaan: hucque referendam solennem Decalogi promulgationem, institutionem Levitici Sacerdotii, & legum forensium decreta alia; cum ubi populi est multiplicatio, & regionis alicujus inhabitatione; ibi non possit non necessaria esse, & morum doctrina, & politiæ ac sacrorum justa cura. Posteriorem partem habuit id fœdus de semine illo benedicto, in quo benedicendæ essent omnes gentes terræ, h. e. de Messia ex posteris Abrahamæ nascituro. Atque hæc est præcipua vel potior pars fœderis cum Abrahamo initi, quippe ad quam prior illa respexit: nam non alio fine Abrahamo & posteris ejus vel data multiplicatio seminis, vel promissa terra Palæstina, nisi ut Messiaë docturi, miracula edituri, ac opus redemptionis perfecturi, certum extaret hospitium. DEINDE potest utraq; pars hujus fœderis considerari dupliciter: vel ratione Promulgationis: vel ratione Impletionis. Ratione promulgationis fate-mur unum & idem esse tempus utriusque testamenti, vide Gen. 12: 1. seq. Sin vero tempus Impletionis consideraveris, manifestum est priorem partem de multiplicatione seminis, & occupatione terræ Canaan, impletam esse seculo quinto post datam promissionem: Multiplicabantur statim Israëlita in Ægypto per annos 430, inde annis 40 exactis, terram Canaan illi occupabant. Posteriorem autem ejus fœderis partem, de venturo Messia, non ante constat impletam, quam sub plenitudinem temporis, Christo in carne adparente; quod factum fere anno 1938 post editam istam

istam promissionem, conf. Gerhard. tom. III. loc. 17. de Evang. thes. 124.

II. *An fœdus Dei cum Abrahamo esset conditionale?* h. e. Messiam Abrahamæ promissum fuisse, sed sub conditione pietatis, uti infert Anonymus quidam Judaizans. R. (1) Oratio Dei, *ambula coram me &c.* Gen. 17: 1. non est conditionalis, sed imperativa: unde igitur ab imperativo pathetico fœdus conditionale? R. (2) Adeoque nec logica est ista enunciatio, verum omnis pathetica: unde igitur rursus quæro, ab imperativo pathetico fœdus conditionale? aut â non logico logicæ conditionalis momentum? conf. Jacob. Mart. lib. 3. de trib. Eloh. c. 77.

III. *An fœdus illud initum sub conditione obedientiæ?* Sic vult Socinus lib. de Serv. c. II. part. 4. fol. m. 388. Hoc dicit ille: Abrahamæ dictæ sunt promissiones, sed sub hac conditione, ut ambularet coram Deo, & esset perfectus, h. e. ipsi Deo parere non recusaret, Resp. (1) Abrahamæ obedientia, considerata ut actus, qui inhiavit promissioni divinæ, de semine benedicto; ad regenerationis articulum pertinuit; fuitque ceu sanctimonia vitæ, non fidei forma, sed effectus. Ast obedientia quæ hic ei præcipitur, non tam immediate semen benedictum respicit, quam ut desineret sibi fidere ac suæ naturæ; respiceret vero unice ad Deum loquentem promittentemq; (2) Nam hæc Dei verba, Gen. 17: 1. non tam continent promissionem, quam correctionem. Præsumebat Abraham sobolem suscipere ex Agar juvenula, quod suam Saram videbat effectam. Deus ergo his verbis eum revocat â vanis cogitationibus in viam sui mandati. (3) Nulla igitur hic sub fœdere conditio; sed post acceptum fœdus, sanctimonia vitæ, ac præceptorum Dei observatio;

IV. An possit lex Dei in hac vita impleri, ut homo sit perfectus? Affirmat hoc ipsum Bellarm: Jesu vita lib. 4. de just. c. 11. occasione textus Mosaiici de Circumcisione Gen. 17: 1. Sed respondetur (1) Mandatum Dei continet ille locus, non autem rō posse humanum. A præcepto autem ad posse, non valet consequentia. Ut quoque multa etiam renatis, imperantur, quæ tñ in hac vita illi nunquam assequuntur, Phil. 2: 12. (2) Perfectio itaque consideratur bifariam; vel ut prorsus perfecta est, vel inchoata: Illa totalis dicta, hæc partialis. illa dicta consummata, hæc qualiscunque, ac talis, quæ tantum simulatam damnat, tametsi quoad gradus, ipsa in se sit debilis. Hanc posteriorem ibi imperat Deus Abrahamæ, non priorem illam; quippe quam tantum speramus in futuro seculo, 1 Cor. 13: 10. Sed nec prorsus priorem ibi excludit Deus: vult ut quam ipse præstare non posset, eam quæreret in semine suo benedicto, conf. Rung. Com. in Gen. p. III. 479 & adde supra thes. nostram 45. *sed ita hac vice incidenter de hac questione.*

V. Cur Abrahamo hoc sacramentum datum, & non alii alicui?
 & (1) Quia Abraham primus fuit, qui divina voluntate vocatus, relicto cultu Chaldæorum idololatrico, sese ab infidelibus segregavit. (2) Sicut Abraham primus accepit promissionem de seminis multiplicatione, & terræ Canaan possessione; sic æquum fuit, ut illi eadem promissio aliquo pignore confirmaretur, ne ad magnitudinē ejus intelligendam, animus Abrahami titubaret. (3) Si diutius hoc sacramentū fuisset dilatū, ægrius potuisset idem populo persuaderi. Abrahamo igitur est idem imperatū, ut à populo intra unam domum concluso, facilius acciperetur. (4) Alias ut institueretur ante legis promulgationem, videtur necessarium fuisse: prius enim populus Dei debebat ab aliis populis aliquo signo separari, quam lex ferretur, ut sciretur, quibus illa promulgaretur, quosq; promulgata obligaret.

*Vl. Quo fine instituit Deus circumcisionem? R. judæi ridiculas rationes ferunt institutionis ejus, quas vide apud Philonem lib. de Circumcis. p. 514: & sunt fere hæc seqq. (1) Ut caveatur carbunculus, qui præputiatis facilius innascitur. (2) Ne quæ sordes hæreant sub pellicula. (3) Ut rectius semen ejaculetur. (4) Quod illa pellicula videatur in corpore humano esse superflua: (5) Abscissio vero ejus debilitat ac imminuit libidinis naturalis pruritū, &c. Pontificii statuunt eam institutam, non ut gratiam justificationis conferret; sed ut eam duntaxat significaret, vide Bellarm. l. 2. de Sacram. c. 13. Calviniani uti de omnibus sacramentis asserunt, quod sint tantum signa & sigilla: sic idem in specie docent de Circumcisione. Nos vero Lutherani, ex informatione scripturæ firmiter tenemus, duplices fuisse circumcisionis fines: Principales & minus principales. Principales ejus fines fuisse, quod illa fuit. (1) *Efficax medium & organon receptionis in fœdus Dei*, & sic non tantum medium renovationis, contra actualia peccata; sed & regenerationis, contra peccatum originale. (2) *Quod illa fuit sigillum justitiæ fidei*, quo gratuita promissio de remissione peccatorum, justitiæ & vitæ æternæ, in credentibus circumcisorum fidelium, fuit ob signata, Rom. 4: 11. Minus principales fines fuere: (1) *Discernere posteros Abrahæ à gentibus aliis*, quo nomine Judæi vocantur circumcisio, Rom. 3: 30. (2) *Admonere de corruptione natura per peccatum originale in nos propagata: item admonere de semine promisso*, id est, Messia venturo: nec non de cruce patienter ferendâ, &c. (3) *Signare baptismum*, ac (4) *cum Abrahami nota, urgere ejus fidem ac pietatem.**

Vll. An Sacramenta V. T. instituta ad justificandum? Negat hoc ipsum Bellarm. lib. 2. de Sacram. c. 16. quod promissiones illis adnexæ, implerentur, etsi homines non crederent;

rent; exemplo ait, Circumcisionis, quæ Abrahamo absq;
 stipulatione fidei, pollicebatur multiplicationem sanguinis,
 Resp. (1) Promissiones Circumcisionis, ductæ immediate ad
 Abrahamum, non potuerunt non ejus fidem exigere, unde
 etiâ ejus respectu, Circumcisio dicitur justitia fidei, Rom. 4. 11.
 (2) Quænam vero illæ fuerunt, habendum est ex superiobus,
 ubi porro inculcatum discrimen, *inter promissionum promul-*
gationem & executionem. Quæ Abrahamo fuerunt proximæ,
 & in ipso cœptæ adimpleri, ceu propagatio seminis, ac ejus
 fundamentum, spes Messîæ; Illæ absque fide non sunt quæ-
 sitæ, nedum obtentæ. Cæteras vero quod concernit, fa-
 temur illas labentibus seculis absque fide, in nonnullis, esse
 inventas. (3) Sed à particulari ad uniuersale, non valet
 consequentia; & hic quidem, nec ratione promissionum,
 nec ratione subjectorum. (4) Alia namque est ratio
 rerum spiritualium; alia corporalium. (5) Ut itidem ma-
 gnum est discrimen in utrisque, inter rerum acquisitionem,
 & adplicationem. (6) Nam utut Judæi multi intrarunt
 terram Canaan absque fide; Imo & Christum in carne,
 absque fide viderunt: an eisdem illis vel profuit ingressus
 ille, absque antitypo datus; vel visio illa absque spiritali
 visione facta? non profuit. (7) Semper itaque ad saluta-
 rem promissionum fructum, necessaria fuit fides. (8) Et
 tanto magis necessaria illa statim in subjecto, cui Deus co-
 piam illarum promissionum propitius dedit.

VIII An per Circumcisionem dabatur olim ingressus in fœdus
Dei & ejus Ecclesiam? Negant Calvin. ex hoc fundamento:
 quod Deus iniverat fœdus cum Abrahamo & Ejus familiâ,
 priusquam circumciderentur, vide Bezam Volum. I. p. 333.
 Resp. (1) Alia est ratio infantum: alia adultorum. Infan-
 tibus priscis Israëlitis, fuit circumcisio primus ingressus in

fœdus Dei & ecclesiam Ejus: At Abrahamo qui jam ante perfidem ex verbi auditu, intraverat, fuit illa tantū justitiæ quoddam signaculum, Rom. 4: 10. (2) Utut itaque olim infantes habuerunt jus promissionis sub ipsa nativitate; ejus tamen efficacem adplicationem aut fructum non senserunt ante sui circumcisionem. (3) Et sic nulli sancti ab utero materno, Psal. 51: 7. Eph. 2: 3. (4) Ut neque ulli sancti, propter ipsum fœdus; sed sanctificabantur singuli ex fœdere, quando circumcisi corporaliter, intrinsecus eadem operâ, per Deum regenerabantur. (5) Pertinebant igitur olim sanctorum filii ante circumcisionem, ad fœdus Dei; sed in eodem ante ipsam circumcisionem non fuerunt: prorsus sicut hodieque fidelium liberi ante baptismum, pertinent quidem ad fœdus Dei; sed non sunt in ipso. Patent ipsis gratiæ & regni Christi fores; sed nondum per eas sunt ingressi, conf. Grav. in absurd. Calv. c. 4. Brochman. tom. i. pag. 459.

Inst. in verbis fœderis: Ero Deus tuus &c. I. Non fit mentio remissionis peccatorum aut vitæ æternæ. Sed II. tantum peculiari cujusdam protectionis, qualis populo cuidam peculiari posset dari & offerri. III. Imo, verba illa non tam sonare promissionem Dei, quam obligationem populi. Idem enim esse: Ero Deus tuus &c. seminis tui; ac si dictum esset: Non habebitis alium Deum, quam me: ita Bellarm. lib. 2. de Effectibus Sacram. c. 17. Resp. ad I. (1) Remissionem peccatorum, ac consequenter etiam vitam æternam, ibi includi, deduci potest ex Hebr. 11: 16. (2) Nec ita mirum. Nam in circumcisione fuit verbum justificatricis gratiæ, & clementiæ divinæ, (ero Deus tuus &c.) quod est potentia Dei ad salutem omni credenti, Rom. 1: 16. (3) Et quis crederet Abrahamo nihil nisi temporale fuisse promissum? (4) Ultra temporalia pergit Paulus, dum ejus Circumcisionem nuncupat justitiæ signaculum, Rom. 4: 26. (5) Ut quoque

que Judæi ipsi ulterius pergunt, tam in pervetusta Circumcisionis suæ forma; quam in prologo expositionis Planctus Jeremiæ: ubi utrobique de beneficiis spiritualibus loquuntur. Ibi ut *Deus erueret animam ab inferis, propter fœdus suum, quod posuit in carne*: & hic ut eriperet illos de gehenna per medium circumcisionis &c. conf. Gerh. Comm. in Gen. c. 17. p. m. 359. Resp. ad II. (1) Protectio peculiaris pertinet quidem ad idem fœdus; sed ejus amplitudinem non exhaustit (2) Consulendus itaque Jeremias c. 24: 7. & 31: 32. seqq. qui fœderis requisita summam proponit hoc modo: *Deus est Deus noster*; sc. communicando nobis bonitatem suam beatificam: & *nos sumus populus Dei*, Sc. fidem & obedientiam congruam ipsi præstando: Ultra igitur peculiarem istam protectionem, sunt etiam quædam spiritualia in hoc fœdere investiganda ac urgenda. Resp. ad III. (1) Illa verba potius obligatoria esse, quam Evangelica, est manifeste falsum: quod in reciprocis, inter quæ haud postremo loco censetur præsens hocce fœdus, non detur magis & minus; prius aut posterius. (2) Ponatur illa verba obligationem populi significasse, addendū tamen est, illa insuper promissionem ipsam inclusisse, eamq; vere spiritualement ac salvificam, interprete Christo, Matt. 22: 32. Conf. Gerh. tom. 2. loco 21. de Sacr. th. 68.

IX. *An promissio fœderalis fuit in omnibus subjectis ad medium seu signum, restricta?* Affirmat Gretzerus Jesuita in colloquio Ratiop. sess. 1. pag. 43. seqq. Nos negamus propter istius temporis fœmellas, & puerulos, qui octavum circumcisionis diem non attigerunt. Resp. Ergo: (1) Promissio fœderalis attinebat omnes Abrahamæ posteros, hoc tamen discrimine: ut promissionis applicatio, bonique promissi collatio, non nisi mediata esset ad eos, qui Sacramenti circumcisionis potuerunt esse participes, ut pueri octavum diem

attingentes, Gen. 17: 12. Immediata autem esset illa, quoad reliquos, qui vel necessitatis causa excluderentur, ceu pueri qui ante octavum diem ab dormiverunt: vel nulla lege ad id à Deo adstringebantur, ceu illius temporis foemellæ. (2) Ut itaque illi, qui vixerunt ante datam circumcisionem, non habuerunt aliquod Sacramentum, quo possent à peccatis ablui; sed unice inhiarunt promissioni divinæ, de semine mulieris, contrituro caput serpentis, Gen. 3. Pari ratione post institutam Circumcisionem, pueri ante octavum diem morientes, & foemellæ ante annos discretionis discedentes, etsi externum remedium suæ labis non haberent, quod nos scimus: fuerunt tamen sub promissione fœderali, & sic spem salutis suæ æternæ nobis reliquerunt, conf. 2. Sam. 12: 18. & 23. Ergo hic (3) Dist. inter infantes natos ex Israëlitis parentibus, ac inevitabili casu à circumcisione exclusos: & inter infantes natos à Sacramenti hujus contemptoribus: hoc est, Israëliticæ religionis apostatis. De illorum salute non est dubitandum: hi vero posteriores Deo permittuntur. Nam (4) necessaria quidem fuit olim circumcisio; sed non absolute necessaria. Necessaria fuit illa respectu hominum; non autem respectu Dei; quia extraordinarie in casu necessitatis Deus agere potest, quicquid velit, & sperandum radios bonitatis ac gratiæ ejus indebitæ etiam ad prævaricatorum liberos sese nonnunquā diffudisse.

X. *An Circumcisio significet tantum pactum Dei? & absol-
vatur nuda ceremoniâ, amputatione pelliculæ: sicque incomplexè
accipiat, ut excludat mandatum Dei, & ejus promissionem?*
Affirmant hæc Calviniani, maxime in gratiam suæ metonymiæ sacramentalis, quam cum alibi producunt, tum maxime ceu Dianam alteram, venerantur in sacra cœnâ. Nos utrumq; negamus. Ergo ad primum: sciendum est circum-
cisio

cisionem non tantum pactum Dei significasse, sed revera pactum fuisse, quod Abraham & posterius ejus observare tenebantur ex sua parte, sicut expresse habent verba Dei. Et vide quam culpam incurrerat masculus, qui hoc pactum neglexit: similem nequaquam induiturus, si illa tantum pactum significasset.

Inst. Annon Circumcisio expresse dicitur signū fœderis. Gen. 17. 11. Resp. (1) Et si sola amputatio esset signum fœderis; ut tamen illa, exclusis mandato & promissione, non exhaustit totam naturam fœderis; sic illis additis, non tantum fuit illa signum fœderis, sed & ipsum fœdus. (2) Illa ipsa amputatio, quæ signum dicitur, non fuit signū fœderis, ratione metonymicæ: quia vox signi nō respondet ibi significationi, sed ob signationi, interprete Paulo, Rom. 4: 11. Efficaciter enim ceu quædā *Φαρις*, fœdus illud ob signabat. *Inst. Annon circumcisio illa multa significabat, ceu naturam humanam lue originis esse infectam; & annū significabat circumcisionem spiritualem, &c.* Resp. (1) In genere. Hæc non inferunt omnia Sacramenta esse figurate intelligenda, aut explicanda de re absente, uti volunt Calviniani. (2) Sed manet firmum & immotum, uniuscujusq; sacramenti verba esse planè & simpliciter intelligenda. (3) Manet & hoc firmum, esse unum aliquem finem principalem in quolibet sacramento, quem Deus ipse in ejus ordinatione expressit, & cui subordinati alii sua ratione succenturiantur, qui tamen verba Sacramentorum, in tropos & figuras rerum absentium, contra manifestum verborum Dei textum, circa causam *materialem* & *formalem*, nequaquam debent pervertere, Conf. Hunn. t. I. op. lat. p. 1121.

Ad *Secundum* dicendum est, externam illam ceremoniam nequaquam hujus pacti aut fœderis, rationem exhaustisse: plura in isto fœdere fuisse, quam solam amputa-

putationē pelliculæ: imo, cum ea fuisse Dei mandatū & promissionem: complexe igitur pro hisce tribus accipi circumcissionē, & non imcomplexe pro nuda ceremoniā, conf. Gen. 17. v. 7. 10. 11: 13. adde Echard. in Fasc. Controv. Calv. c. 20. q. 13.

Inst. Annon vos Lutherani statuitis circumcissionem signū fuisse? Dicitis eam fuisse (1) Signū cōmemorativum pacti cum Abrahamo initii, ut Iudæi certi redderentur, se in fœdus Dei transivisse, & in populū peculiarem à Deo adscitos. (2) Signum representativum fidei Abrahæ & justitiæ per eam obtentæ. (3) Signum distinctivum judæorum à gentilibus. (4) Signum demonstrativum & purgativum peccati originalis. (5) Signum præfigurativum baptismi. (6) Signum commemorativum, de immunda nativitate, de venturo semine Abrahæ, de spirituali circumcissione &c. videatur Gerh. in Gen. cap. 17. pag. 350. Resp. (1) Agnoscimus quosdam nostratium per hæcce nominata signa, explicare circumcissionis fines: (2) Sed sciendum est, non singula hæcce signa, esse signa Calviniana vel Metonymica. (3) Etiam si circumcisio aliquo respectu dicatur signum fœderis, tamen non significativa vi ejus naturam mensurari. (4) Nam Circumcisio sumitur quadrupliciter in scripturis. Primo propriè, pro externa præputii amputatione. Deinde Synecdochice, pro tota sacramentali actione, hoc est, pro præputii amputatione, conjuncta cum verbo mandati & promissionis, Act. 15: 1. Tertio Metaphorice, pro spirituali cordis circumcissione, Rom. 2: 29. Quarto Metonymice, pro ipso populo circumciso. Est illa ipsum Dei fœdus in ratione Synecdochica. Est illa signum fœderis in ratione propria. Denotat illa suum effectum, in ratione metaphorica, uti metonymice memorat suum objectum, circumcidendum populum. Quorum singula multum absunt à signo Calviniano, Metonymico. (5) Concedatur ergo eam in uno aut altero fine minus principali, fuisse significationem: quoad principalem tamen revera fuit illa suo tempore, exhibitiva sui signati.

XI. Ubi I. mentio Messia; aut II. fidei in eum, in istis Circumcisionis verbis? III. Imo, Annon Circumcisio fuit conditionalis, cum stipularetur observationem legis, uti dictum supra thes. 45. h. e. Annon fœdus hoc Dei cum Abrahamo fuit conditionale, & factum sub conditione, aut pietatû, aut obedientia, etsi vires exercenda illius pietatû, aut instituenda illius obedientia, aliunde dependerent, quâ à viribus in natura post lapsum residuis, atque ita secus idem ipsum quoad pietatem, quam modo judaico aut Pelagiano factum. Et rursum secus idem quoad obedientiam, quam modo Sociniano effectum. conf. sup. quasi. 2. & 3. pag. 128. & ad I. Expressa fit mentio seminis, in quo omnes benedicuntur, Gen. 12: 7. & 13: 15. At hic implicite saltem inculcatur illa eadem mentio, Gen. 17: 8. Non igitur hic est illa neganda; quod primum notandum contra Socinianos. & ad II. (1) Ubi fuit mentio benedicti seminis, ibi non potuit non inculcari fides in idem semen benedictum; quod nulla ejus beneficia spiritualia possent olim, aut possint etiamnum, absque fide adplicari: fides enim est, quæ mundum vincit, 1. Joh. 5: 4. conf. Act. 15: 11. (2) In specie quomodo Abraham sua fide mundanis superatis, cœlum occupavit, vide locum classicum Heb. 11: 10. Quod certe cœlum haud unquam occupasset Abraham, nisi fidem in idem semen benedictum pius habuisset. (3) Ut itaq; generata ejus fides per verbi auditum, huic cœlo imminuit; sic eidem illi fortius illa inhiavit, per Sacramentum circumcisionis confirmata. (4) In hoc ergo subjecto etsi circumcisio solum fidem confirmavit, tamen in aliis, tenellis scilicet, illa eandem & produxit, & confirmavit. (5) Et sic præstitit hic in infantibus verbum visibile & agibile, quod in adultioribus alias comuni ratione, egit olim verbum divinum audibile aut legibile. & ad III. Nequaquam debere negari, Circumcisionis Sacramentum instituentem Deum fœderatis

tis suis imperasse observationem legis: sed tamen istam stipulationem Sacramentum circumcisionis non fecisse conditionatum, evinci potest sequentibus documentis.

(1) Est ipse textus Gen. 17: 1. *ambula coram me, & esto perfectus*, textus imperativus, non conditionalis. Hi vero nequaquam inter se sunt commiscendi, si vere velimus agere: cum eorum prior sit realis, hic notionalis; ille moralis, hic logicus. Ille patheticus & positivus: hic *anagogicus* & suspensivus. (2) Non jam Gen. 17: 1. prima vice pepigit Deus cum Abrahamo, sed duobus & viginti annis aut circiter, ante, dedit ille ei spem novæ suæ gratiæ. Ut itaque novæ gratiæ collatio fiebat Abrahamo, absque ulla interposita conditione, sic & postliminio est eadem illa gratiæ collatio absq; ulla pactione illi per circumcisionem confirmata. (3) Nam frustra fuisset absoluta gratiæ spes ipsi facta, si quoad confirmationem, dependere debuisset à conditione aliqua postmodum urgenda. Ad minimum incerta fuisset, aut suspensa. (4) Ponatur circumcisionis pactum fuisse conditionatum, & inclusisse idem *stipulationem vel pietatis moraliter; vel obedientie civiliter*: jam ejus subjecta non fuissent tenelli, quippe qui ad istam stipulationem respondere aut consentire non potuissent. Ast quia subjecta ejus fuerunt etiam tenelli, Gen. 17: 14. inde concludere primum est, nullam conditionem circumcisionem in suo vigore fuisse complexam. (5) Ut tamen legis observantia est nobis naturalis, quoad 7° debere, per gratiam creationis, quæ legem cordibus nostris inscripsit; & per hanc rationem, uti illa observantia recte à nobis urgetur: sic tanto magis à novis foederatis, novis beneficiis auctis ac beatis, eadem illā potuit paciscens Deus suo jure exigere. Deberent illi per gratiam ejus foederalem renovati, anniti ad legem servandam, quem-

quemque gradum, imo, quod præceptum, addatur quæ præcepta, totaliter aut partialiter non essent illi solvendo, eorum perfectam solutionem aut adimpletionem quarent in Christo, suo tempore venturo, Rom. 3: 23.

XII. An cauterium in corpore ex circumcissione, significavit fore in N. T. indelebilem quandam characterem in anima salvandorum? Aff. Bellarm. lib. 2. de Sacram. c. 20. Resp. (1) Character ille non potest probari ex scripturis teste Biele, cur ergo hic ad scripturas provocatur? (2) An cauterium istud in anima? in corpore fuit. à corpore autem ad animam ratiocinari, non valet consequentia. (3) Sicut cauterio isto discernebantur Judæi à gentibus quibusvis aliis: sic baptismo discernimur nos à paganis quibusvis. (4) Et ut nunc multi baptisati damnantur; sic olim damnabantur multi isto cauterio notati. (5) Non fuit igitur illud cauterium indelebilis alicujus characteris spiritualis in anima salvandi vel exhibitor, vel sponsor.

XIII. Annon oportet Circumcisionem esse æternam, h. e. etiamnum durare; quia dicitur futura in pactum seculi, Gen. 17: 13. sicut urgent judæi? Resp. (1) Gratiaæ foedus, quod tulit circumcisio, nunquam in æternum factum fuit irritum: ipsa tamen ceu tessera & pignus istius foederis, cessavit tunc, quando cessavit ipsum testamentum, cui fuit mancipata. Cessasse vero prius istud foedus constat perspicuè ex Jerem. 31: 31. qui locus de novo foedere loquitur; At novo illo exoriente, itidem planum est, expirasse prius, Hebr. 8: 13. (2) Phrasis illa in æternum, non semper infert omnimodam æternitatem seu durationem. De Sacrificiis leviticis habetur, quod debebant observari in æternum, Lev. 23: 14. & 24: 3. Attamen etiam illa suo tempore cessare debere, non tantum vaticinati sunt, Jer. 3: 16.

& Daniel 9: 27. sed & ex justis argumentis ipsum factum arguit Paulus in Epist. ad Hebræos ac. 7. ad 9. exclusive.

XIV. Quomodo & quando ablata circumcisio? R. illa debuit durare, quamdiu duravit ejus testamentum, nam lex & prophetæ usq; ad Johannem, Matth. 11: 13. Christo v. exhibito, cessavit illa placide propter Christum: conf. inf. quæst. th. 50.

XV. An Circumcisio fuit præceptum quoddam ceremoniale? Resp. (1) A figuris legalibus eam fuisse distinctam, testatur promissio ei addita, Gen. 17: 7. (2) Sicut ergo Baptismus habet suam comminationem si negligatur, & tamen non est legalis: sic fuit comparatum olim cum circumcisione, si negligenteretur; h. e. illa fuit absque suspitione rationis legalis, in particulari loquendo: (3) Alias ei multos actus Sacrificales fuisse admixtos, non est ullo modo negandum, nam præterquam quod cruore suo, ejusque variis actibus accessit ad sacrificiorum rationem materiale; habuit etiam illa id, per quod accederet ad sacrificiorum rationem formalem: quatenus nimirum *primitias sanguinis offerebant illi, qui totum sanguinem in ara crucis erat effusus*, uti scribit Gerhard. Comm. in Gen. c. 17. pag. m. 360.

XVI. Quodnam Circumcisionis effectum, positivum ne id, seu obedientia Abrahamitarum, ne incurrerent in aliquod peccatum actuale eam negligendo. an negativum: id est, peccati originale, in ipsis quod illa debebat abolere. R. (1) Videtur utrumq; intelligi, quod tam infantes debebant circumcidi; quam adulti. (2) Potius tamen Gen. 17: 14. inculcatur ipse defectus circumcisionis, quam hoc aut illud circumcidendi peccatum. Sola itaque ejus carentia vincibilis tunc damnavit, præcisa ratione, cujus peccati rei essent illi damnabiles, originalisne, an actualis?

XVII. Qualis ista animæ deletio? Gen. 17: 14. Excommunicatio, an aterna perditio? Resp. (1) Et si non habeatur ab-
solu-

solute, *peribit*; sed tantum ponatur, *de populo suo excindetur*: tamen sciendum est, poenam hic intelligi æternam, cum contemptores ejusmodi maneat non solum temporalis poena; sed & æterna. (2) Ubi exclusio est à populo Dei ibi mox sequitur exclusio à vitâ æterna: maxime cum excommunicatio totalis supponitur, qualis hic intelligitur fuisse, quæ contemnentem privabat privilegiis spiritualibus omnibus. (3) Ut itaque ommissio cujusvis Ceremoniæ olim damnavit suos poena æterna; sic damnavit quoque ommissio Ceremoniæ hujus suos poena æterna, conf. Gerh. tom. 4. Loco. 21: 65. & Brochman. tom. 2. pag. 2051.

Inst. Pone infantulum, parentum errore aut oblivione, octavo die non fuisse circumcisum: an tum deberet; imo, ideo deberet ille æternum perire? R. Est dura illatio: Videturq; non simplex carentia circumcisionis olim damnassee; sed quæ affectata fuit & vincibilis. Excusat enim semper intra gratiam foederalem, impossibilitas aliunde contracta, & per naturam invincibilis. Multique sunt optimo Deo salvationis modi. Non desperamus ergo de infantibus, qui ante octavum diem, vel à Pharaone projiciebantur in flumen, Exod. 22. vel ab Antiocho occidebantur, 1. Maccab. 1: 51. Vel ab Herodis satellitibus obtruncabantur, Matth. 2. Imo, nec de illis, qui in deserto, post octavum diem obdormiebant, Circumcisione ad tempus intermissa, Josv. 5: 5. Et simili ratione nec illos damnamus, quos errore aut oblivione diei, audimus sacramento hocce fuisse privatos. Non simplicem itaque carentiam nos hic volumus audire, qua rationem excisionis formalem: sed putamus eam, qua formalitatem hanc, semper contemptu aut neglectu fuisse oneratam: alias singula circumcidendi peccata meruisse materialiter excisionem æternam, per informationem scripturæ, ultro largimur.

XVIII. Si excindendi fuerunt illi contemptores, utique ante fuerunt incisi? Resp. (1) Anteincisi fuerunt illi in libro vitæ æternæ. (2) Significat ergo hæc excissio quoad Salvationem, quandam non adscriptionem, vel quandam exterminationem, Pl. 69: 30.

XIX. Quos ergo affectit divina illa comminatio, Gen: 17: 14. Adultosne solum, an etiam infantes? R. (1) Ad solos adultos Sacramentum hocce contemnentes, trahunt hanc divinam comminationem, multi tam Calviniani, quam Pontificii, moti seqq. argumentis: a. Ne circumcisio putetur absolute necessaria. b. Quia in textu vers. 11. habetur verbum activum, qui circumciderit se, utpote si parentes improbe circumcisionem distulissent. c. Tunc anima ejus excinderetur, hoc est: lueret ille capitis supplicium, quod in infantes non recte cadit. d. Imo, in textu additur excisionis ratio: quia irritum fecit fœdus Dei, quod de infante dici non potest. Sic inquam, illi, vide Piscat. in e. 17. Gen. & Bellarm. lib. 2. de Sacr. c. 17. Resp. (2) Fatemur & nos istam comminationem potissimum pertinuisse ad adultos, circumcisionem qui protervè repudiarunt: sed neque tamen ad illos solos, verum etiam ad istos infantes pertinuit illa formula, qui nati fuerunt de religionis Israëliticæ Apostatis; cum generalis sit eadem, & circumcisionis defectus hic maxime videatur inculcari: Confer quæstiones antecedentes, & hostiles porro Deo commenda.

XX. Annon servi liberi potuerunt abstinere à circumcisione, uti censent Pontificii? Negatur: quia textus loquitur generaliter de omni servo, sive liber is, sive mancipium; sive domi natus ille, sive pecunia emptus. Alias mercenariis non pertinentibus ad hujus populi familiam, integrum fuit circumcisionem suscipere, vel recusare, uti colligitur ex Exod. 12: 44.

XXI. *An obligavit Circumcisio olim Idumæos & Ismaëlitas.*
 Resp. Obligavit illos (1) tamquam posteros Abrahamæ.
 (2) Quoad promissionem multiplicandi seminis. At quate-
 nus illa fuit pignus occupandæ terræ Canan, ubi semen illud
 benedictum debuit nasci, pati etc, non obligavit illa ipsos.
 Potuit itaque apud ipsos, successu temporis usurpari, vel
 non usurpari.

XXII. *Potuitne illa esse in usu omnium gentium, quoad re-
 medium peccati originalis, & piam professionem venturi Christi,
 uti censent nonnulli Pontificii, ceu Svarezius & Corn: à lapide &c :
 Etsi per eam, non intenderent singuli profiteri judaismum. R.* Quid
 valet nuda ceremonia absque verbo mandati, vel pro-
 missionis? Ut sigilla à literis avulsa, nullum præstant
 usum: sic sacramenta sine verbo divino, nullum produ-
 cunt effectum spirituales: Imo, nec sunt amplius sacra-
 menta ulla. Exita propter juniores, breviter mota aliquot quæstiones.

TH. XLVIII. *Affectiones Circumcisionis fuerunt: vel In-
 terne; vel Externæ. Internæ fuerunt, vel Communiore: vel
 Communes. Vel Propria.*

TH. XLIX. *Communiore fuerunt illa circumcisionis affe-
 ctiones, quæ ipsi cum aliis Sacramentis intercedebant vulga-
 res. Veluti (1) Esse actionem circa Externum Elementum, certo
 institutionis verbo vocatum, segregatum ac sanctificatum (2) Pro-
 missionem habere divinam de rebus spiritualibus. (3) Benevolum
 Dei affectum signare, ac ejus fructum quandoque obsignare. (4)
 Habere efficaciam producendorum fructuum spiritualium; Sed ita
 omnia, in iustis objectis, & juxta ordinem Institutionis ac
 Perceptionis, à Deo sancitum. (5) Sufficere illis omnibus expe-
 diendis; sed sufficientia gradualis, post adhibita, admissa-
 que media ordinaria: & continua eadem, donec expleretur
 donorum mensura, Eph. 4. conf. sup. pag. 70. seqq.*

TH. I. *Communes Affectiones, quas Circumcisio habuit cum Agno Paschali Vulgares; fuere: I. Carere Materia interna actuali. II. Durare ad tempus certum. Ac III. Typum denique agere cujusdam Sacramenti Novi, & non tantum cruentos actus passionales Christi denotare.*

I. *Materiam Internam, quæ positiva fuit, nullam habuit Circumcisio Actualem, uti supra fuisse probatum pag. 78. seqq. conf. pag. 107. Ergo respiciat illa suis aliquot actibus ad cruentos Christi Actus Sacrificales, à quibus etiam vim efficaciam ad operandum, mutuabatur: Illi tamen quæ typum, ejus Actibus Sacramentalibus immersi, illosque virtute sui meriti imprægnantes, materia ejus interna vere ac proprie dici non potuerunt. Non vere; quia tum actuales non existebant. Nec proprie; quia quales quales illi essent qua efficaciam: tropici tamen erant iidem quoad hanc rem, ac metonymici. Scilicet ut nova Sacramenta re ipsa Christum exhibent, sic vetera eundem tantum repræsentârunt: quia lex umbram habuit futurorum bonorum, non ipsam imaginem, Heb. 10:1. Ubi per futura bona, non beneficia Christi intelliguntur: ea enim patres æque ac nos habuerunt, quam ob causam agnus Dei ab origine mundi occisus esse dicitur, Apoc. 13. Sed futura bona sunt ipsa caro & sanguis Christi, tum temporis adhuc venturi; nunc autem revera exhibiti: ita enim umbra rerum futurarum, & corpus opponuntur, Col. 2: 17. Et quantum est discrimen inter figuram & veritatem; tantum est discrimen inter rem Veteris ac Novi Test. Quod probè observandum, ne umbris repleatur Test. Novum, sicque cedet Veteri, quod umbris clarioribus fuit maclatum. Sed annon sic nucleo privamus patres? R. Quoad substantialia & materialia, significativa fuerunt sacra veterû & meræ umbræ; Christum enim quoad substantiam non habuerunt præsentem, sicut nos. Sed præter illas umbras & signifi-*

significationes habuerunt illi insuper Christum secundum divinam naturam, & beneficia Christi adhuc incarnandi; in quibus nullam præ ipsis prærogativam sacris nostris tribuimus; neque hac in re differentiam Sacramentorum ponimus. Verba sunt Baldv. super 1. Cor. 10. part. 1. quæst. 2.

II. Affectio fuit Duratio. Durare debuit Circumcisio, sed non in perpetuum. Ut enim illa erat V. Testamenti adjunctum; sic cum ipsum Testamentum deficeret, propter suam imperfectionem, Hebr. 9: non potuit non Circumcisio, ejus adjunctum, itidem deficere ac abrogari, vide supra pag. 88. seq. Quanquam itaque illa valuit suis seculis relicta, magnumque Judæis, quos obligabat, fuit privilegium: tamen nunc postquam Christus venit in mundum, & sublata distinctione populorum, unum in eo facti sumus omnes; est ea nunc cum typico suo Testamento, abrogata. Atque sic quæ olim fuit necessaria valde, post adventum Christi; facta est aliquamdiu indifferens: donec invalescente forma nova baptismi, ejus successoris, tandem fieret noxia. Vixit igitur illa *mortalis*, cum vigeret usquead Johannem, Matt. 11. & facta est *mortua*, post institutum ac promulgatum baptismum, maximè labentibus diebus, intra quos illa reverentè potuit sepeliri: nunc vero prorsus est *mortifera*, si usurpetur rectoribus mediis dammati, Gal. 5: 2. h. e. sic introducta erat olim; ut posset cum tempore, una cum sua lege, abrogari; sicut quoque abrogata est quoad jus, sub initium T. Novi, etsi aliquamdiu propter honorem priorum, ceu indifferens, illa audiretur apud pios, vide Act. 16: 1. donec tandem labentibus annis, ceu mortifera amplius, damnaretur prorsus, conf. Bald. super Gal. 2: part. 1. Aph. 4. & super Phil. 3. part. 1. quæst. 1.

Notentur hic sequentes quæstiones:

T

1. Qua

1. *Qua fundamenta abroganda Circumcisionis?* R. Cognoscuntur illa ex ejus finibus. Circumcisio fuit data I. ad obfignandas duas promissiones divinas; Primam de multiplicatione seminis, qua includebat fidem venturi Messia: Et Alteram de occupatione terra Canan, ubi Messias debuit nasci, docere ac pati &c. Quia vero Messias statim non esset venturus; hinc II. data fuit Circumcisio, ut esset externa nota ejus populi, in quo ille debebat nasci: Hi fines ejus morales fuere. Spiritualis autem ejus finis fuit notatum populum regenerare ac sanctificare. Applico: Postquam jam semen Abrahamæ esset abunde multiplicatum, ac Messias assumpta ex eo, natura humanâ venisset in mundum, jam evanuit vis circumcisionis, quoad promissionem priorem. Ut quoque postquam Abrahamitæ terram Canan occupassent, & jam in eadem, ceu inclyto loco, Christus & natus esset, & passus, vis circumcisionis evanuit quoad promissionem alteram: Deinde nec jam amplius opus erat externa populi nota, postquam venisset, cujus gratia populus fuerat notatus; & postquam qui venerat, solvisset populorum discrimen in passione, rupto pariete intergerino: Atq; ita quoad fines suos morales evanuit vis Circumcisionis in Christo, ac per Christum. Sed nec ulterius necessaria erat eadem, quoad finem suum spirituale, regenerationem: cum aliud (baptismus) à Christo esset institutum regenerationis medium. In hunc igitur modum sublatis Circumcisionis causis, non amplius opus erat circumcisione ipsa: sed illa per se ipsam antiquabatur, suis vicibus defuncta.

2. *Quis ergo abrogavit Circumcisionem?* R. Christus veniens in mundum, &c.

3. *Quando illam abrogavit?* R. Quoad obfignationem promissionum, antiquavit Christus illam suo adventu: ut quoq; per ejus adventum ruebat finis notandi populi, pro-

ut nota spectabatur absque verbo divino. Ast quando Sacram baptismum per Johannem instituit, jam eam aboluit quoque quoad rationem spiritualement, nimirum quoad medium regenerationis: à Deo quippe dependent salutis media, & valent singula, quamdiu ea valere jubet divina ejus institutio: surrogato igitur medio novo, non potuit non prius enervari ac evanescere: *Atque ita de circumcissione, quoad jus durationis ejus, aut debitum evanescentie. De facto vero non ante illa ruebat, quam quando post passionem, soluto jam ante parietis intergerini septo, Christus in totum mundum suos discipulos ablegavit, nuncios & nova gratia apud gentiles, & novi gratia conferenda medii, apud dispersos judaeos. Dicis vero hic, & non inepte: At Christus contra Circumcisionem, expresse neque quicquam docuit in officio suo prophetico, neque quicquam in vitâ, egit. Respondet (1) Chrysostomus hom. 52: in Matth. ubi sic loquitur. Christus non principaliter de circumcissione (abroganda) quicquam induxit; quoniam cum multo antiquior esset aliis mandatis, majore quoque hominum existimatione servabatur: sed Apostolorum legibus eam postea solvit: adeo res magna videbatur, ut cum postea discipuli eam dejecturi essent, magna dispensatione ac tractatione ad deiciendam indiguerint. (2) Respondeo ego id factum fuisse, a. in venerationem ritus ipsius, nè olim à Summo Numine ritus institutus, ab exinanito Christo nunciaretur sublatus. ß. Ad consulendum conscientiis eorum, qui hoc Sacramento fuerant usi, ne de susceptæ suæ Circumcisionis fructu ullatenus dubitarent. Distulit ergo Christus juris executionem, ut vetera cum honore sepelirentur, & ut religiosæ animæ de novâ ratione recte instituerentur.*

4. *Quomodo Circumcisio sublata?* R. (1) Judicialiter sublata est illa per Christi personam, venientem, agentem, docentem, patientem ac sancientem; moraliter vero per populi peccata.

(1) Distingvendum est hic inter circumcisionis cessationem, & cessationis ejusdem promulgationem. Cessavit Circumcisio aliquot respectibus ante Christi mortem: Ast cessationis ejusdem promulgatio demum post resurrectionem est facta. Nimirum cum diceret: *Exeuntes docete & baptizate &c.* Matt. 28. (3) Dist. hic inter cessationis promulgationem implicitam & explicitam; h. e. tectiorem eam, aut solennem. Implicita & tectior hujus cessationis significatio, legitur passim à Christo indigitata. At solenniter & explicitè non ante illa abolebatur, quam Christus à mortuis resurrexisset.

5. *Sed voluit populus Judaicus eam sponte deponere?* R. Nihil minus. *Patet hoc ipsum ex persecutionibus Paulinis.* Usus Circumcisionis sub Evangelio necessarium urgebant alij, quod per infirmitatem ignorarent libertatem Christianam; addo, fata Christiana. Ad hos lucrificiendos, postquam concluderant verbum non esse audiendum ab incircumciso, circumcidit Paulus suum Timotheum, qui dogmata Christi debebat apud ipsos prædicare, Act. 16: 3. *Alij vero usum Circumcisionis urgebant ex malitia, & studio evertendæ gratiæ Christi,* ceu falsi quidam Doctores, Act. 15: 1. 5. quos per contemptum Apost. vocat concisionem, Phil. 3: 2. & adversus quos disputat, 1. Cor. 7: 18. Gal. 5: 2. 3. & quorum causa noluit Titum circumcidere, nè occasionem oppugnandæ libertatis Christianæ, eis præberet, Gal. 2: 3. seqq. Hi inquam, uti condescensionem Apostolicam erga Judæos in sepeliendis cum honore eorum ceremoniis, vel non intellexerunt, vel malitiose damnarunt: sic urgentes Circumcisionem tanquam rem simpliciter necessariam, adeoq; non permittendam modo Judæis, sed & gentibus lege quadam esse imperandam, conjunctis virib; Paulo magnas persecutiones movebant. Priores qui eas movebant ex infirmitate, describuntur Act. 21: 20.

Ut posteriores qui malitia flagrabant, describuntur, Act. 15: 1. seq. De utrisque conqueritur Paulus ipse ad Gal. 5: 11. Sic ergo cum propter præconium abrogandæ Circumcisionis persequerentur Judæi Paulum, manifestum est, quod eadem privari nequaquam lubentes volebant.

6. *Cur voluerunt Judæi eam tam sanctam retinere?* Quia uti Circumcisio multo antiquior erat mandatis aliis; sic majore quoque hominum existimatione servabatur, uti scribit Chryostomus loco paulo ante allegato, h. e. homil. 52. in Matth. Atque hinc Hieronymus super Gal. 5: 11. Apostoli persona suscepta, sic incipit: *Omne in me odium Judæorum, & quæ adversum me furiunt insania ob nihil aliud est, nisi quod doceo gentes non debere circumcidi, & legis onera superflua & jam abolita custodire: non enim tam persecutionem patior à Judæis, quia prædico crucifixum, & Jesum dico esse Christum, quem lex & Propheta prænuñciaverunt; quam quia doceo legem esse completam; Et paucis interpositis, rursus in personâ Pauli idem: cum autem persecutionem patior, manifestum est, me Circumcisionem non prædicare. Sed satis de hæc Circumcisionis affectione, quæ fuit certi temporis duratio.*

III. *Jam sequitur Circumcisionis affectio, nimirum Figura.* Circumcisio figuravit olim (1) *Actu Sacramentali*, externa præputii resectione, effectum suum interiore, circumcisionem cordis: (2) *Actu Sacrificali* (effusione sanguinis) figuravit illa cruentum Sacrificium Christi, cujus beneficio potuit istum effectum interiore producere. Et notandum per omnem istum Sacramentalem ductum in secando, fluxisse sanguinem circumcisi typum sanguinis Christi, ut indigaretur, quicquid unquam in suo vigore tum effecit circumcisio, id effecit vi ac energia ad se transeunte, ex effuso post plenitudinem temporis, sanguine Christi. Omne namq; patris be-

neplacitum est nobis in filio Christo, Matth. 3: 17. Eph. 1. & per Christum, Rom. 5. (3) *Quin & Baptismum, suum successorem olim praefiguravit ac adumbravit Circumcisio.* Nam quod olim circumcisio praestitit in suo vero usu; id praestat hodiè baptismus. Regenerat ac renovat hodie baptismus hominem; facit ille ex filio irae filium Dei, & qui natura erant extranei, hos jam mittit ille in domum Dei; prorsus sicut olim fecit circumcisio: Porro sicut circumcisio suos olim animavit ac refecit, 1. Sam. 14. Sic suos hodiè reficit ac animat baptismus; propterea stipulatio bonae conscientiae dictus 1. Petr. 3: Et quia haec omnia ille praestat, rectè cum Circumcisione comparatur, Col. 2: 11. confer Aug. Epist. 108. imò, rectè dicitur illa ejus typus, vide Baldv. super Colos. 2. parte altera. D. Gerhardus in Comment. in Gen. c. 17. confert Circumcisionem cum Baptismo in sex sequentibus momentis. (1) Sicut Baptismus in N. T. Sacramentum initiationis, est gratiae conferendae, augendae & obsignandae efficax medium; sic fuit olim circumcisio, per verbum institutionis, & promissionis. (2) Legitur utrique in usu salutari constituto, addita spiritualis circumcisio, Deut. 10: 16, Jer. 4: 4. Act. 7: 51. Rom. 2: 28. (3) Sicut in Circumcisione Abrahæ & Saræ nomina fuerunt mutata: sic in baptismo infantibus nostris imponimus nos sua nomina. Ut quoque per Sacramenta initiationis nomina nostra scribuntur in coelo Luc. 10: 20. & in libro vitae, Phil. 4: 3. (4) Sicut infantes non fuere à Circumcisione exclusi, ita nec à baptismo qui in locum ejus successit, sunt illi excludendi, Col. 2: 11. (5) Sicut contemptores Circumcisionis, non solum privabantur ejus fructu; sed etiam poenas temporales & aeternas sibi arcelebant; sic damnantur contemptores baptismi suis poenis temporalibus & aeternis. (6) Nam qui in V. T.

dixit,

dixit, masculus cujus præputii caro non fuerit præcisa, excindetur: idem in N. T. dicit: nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, condemnabitur, Joh. 3:5. Hæc inquam comparationis momenta perpendens Gerhardus, expressis verbis adpellat circumcisionem baptismi typum, ibidem pag. 367. observ. 3. id quod & nos hic intendimus, cum propter multas rationes earum communes; tum præcipue propter communitatem eorundem actus ac fructus, conf. supra pag. 92. seqq. illisq; adde inf. th. 52:

TH. LI. *Proprias ac Internas Affectiones vendicavit sibi Circumcisio ea omnia, quæ unquam de ejus Finibus ac Effectibus sunt efficienter memorata, aut memorari possunt. Scilicet, illa regeneravit; illa obsignavit; & quid non, quoad varios respectus, signavit? Ita inquam, operabatur illa per vim, sibi sub institutionem aut directionem, datam divinitus. Nolo hic tempus terere singulis recensendis. Videri possunt ac intelligi pleraque ex antecedentibus. Hoc saltem nunc addo, quod ante est intermissum memorare. Ut certi ex informatione scripturæ sunt Circumcisionis Fines Primarii, juxta intentionem Spiritus Dei: sic fortassis non negandum est, ejus finium Secundariorum quosdam, qua intentionem literæ, magis esse Ecclesiasticos, quam sacros, si accurate velimus scribere,*

TH. LII. *Allusiones omnes, quales quoq; in Circumcisionis finibus Secundariis plures occurrunt, aut respiciunt externum aliquod vaticinium, aut aliquem typum. Vaticinia sacra lucem accipiunt à se invicem, jam priora à posterioribus, jam posteriora à prioribus: Suntque omnia analogia inter sese, mutatis tantum certis personis, aut circumstantiis aliis: quomodo E. g. Gogus Ezechielis c. 38. & Gogus Johannis Apoc. c. 20. lucem sibi invicem foenerantur: tam quoad historiam, quam quoad Chronologiam, de quo alias. Typi vero sacri, sunt vel Institutionis divinæ; vel divina directionis. Typi institutionis dicun-*

tur qui spectabantur, vel in sacrificiis, vel in Ceremoniis alijs: & sic qui concernebant caput nostrum Christum, sunt eorum omnes adimpleti. Cæteri vero nos fratres qui concernebant, uti positi fuerunt in fieri; sic adimplentur cotidie, qui ante non sunt impleti. Typi divina directionis, exprimuntur per aliquas historias; jam à priori, per Deum ipsum directas ad antitypum notificandum: veluti cum Jonam in ventre ceti triduo servaret, ad significandum tempus commorationis Christi in sepulchro: jam à posteriori, ad exprimendas historias, non quidem à Deo ipso procuratas, à posteriori tamen ab ipso assumptas, ad antitypum aliquem declarandum; veluti cum Antiochi Epiphaniis nequitiam poneret ad denotandam Antichristi tyrannidem. Ut sic typus directionis divinæ à priori, semper notet divinam complacentiam: à posteriori vero, ejus displicentiam, qua rem ipsam: ibi occurrat Deus benignè ad ordinationem; hic sapienter ad gubernationem. Adpl. Qui fines Circumcisionis Secundarii, ceu; fidem Abrahae representare, peccatum originale demonstrare, nominis impositionem vel mutationem docere, &c. non exprimuntur per manifesta vaticinia, nec typos referunt institutionis divinæ, antitypis claris destituti: illi ad minimum allusionibus suis subjacent typis divinæ directionis, à priori aut posteriori. Certissimumq; quos tales typos non exprimit ipsa scriptura, eos tamen ecclesiasticorum judicio ac calamo nunc ita repetitione frequenti, esse nobilitatos, ut non minus quam sacri, etsi dignitate inferiores, typi dicantur. Duplex igitur est typus Theologicus; Sacer & Ecclesiasticus: ac utrique hic quoad affectiones Circumcisionis internas ac proprias, ea vis, id robur, quod cuique conciliat sua conditio. Majus ac solidius idem sacro: minus vero ac infirmius Ecclesiastico; nè nunc dicam quomodo etiam à priori sacro, multis parasangis quoad speciem, vincatur posterior Ecclesiasticus.

TH. LIII. *Sequuntur Circumcisionis Affectiones Externa.*
Inter Affectiones Circumcisionis externas, referri possunt
sequentia Ejus connexa:

I. *Impositio nominis*; quod in Circumcisione imponebatur infanti, Gen. 21: 3. seq. conf. Luc. 1: 59. & 2: 21. Videturque hæc ratio inde desumpta, quod Abrahamo cum ei Circumcisio imperaretur, novum nomen Deus imponebat, vide Gen. 17. vers. 5: collato cum vers. 10. & 24.

II. *Adhibitio testium*, circa nominis impositionem, sicut illares expresse nominatur Esa. 8: 2. seq. Non solus fuit Abrahamus cum ei novum nomen inderetur, & pariter nec circumcisio ex eò, unquam clanculum peracta; sed semper sunt testes adhibiti ominis ac nominis. Manatque inde ad nos testium hic adhibendorum ritus, dum compadres & commatres adhibemus, circa inaugurationem infantum nostrorum.

III. *Connexum fuit dolor*, quem perpetiebatur ille, qui circumcidebatur, Gen. 34: 25. Josv. 5: 8. nam fiebat circumcisio μετὰ χαλεπῶν ἀλγηδόνων, ut loquitur Philo.

IV. *Tempus*: quod considerabatur (1) *Respectu adultorum*, qui circumcidebantur postquam adcessissent ad ecclesiam Judaicam, & legitime præparati essent ad Circumcisionem accipiendam. Hoc eorum tempus lege definitum non fuit; sed variabat pro ingenio, ætate ac moribus advenientium. (2) *Considerabatur tempus circumcisionis olim respectu infantum*, qui circumcidebantur; Atque hi semper fuerunt alligati ad diem octavum nativitatis suæ, Gen. 17: 12. Lev. 12: 3. Non citius olim illi circumcidebantur, ut robustiores facti, possent circumcisionis dolores perferre. Intereunt plurimi infantes ante septimum diem, teste Arist. Hist. anima

lium lib. 7: c. 12. Dilata igitur circumcisio, si physice vis agere, in diem, quo credi coeptum est saluti pueri.

Nec etiam serius circumcidebantur infantes (1) Ut majori consolatione fruerentur parentes, quod ipsorum filii paucis à nativitate diebus, & renati essent ordinario modo, & fœderis Dei gestarent tesseram. (2) Ne circumcisio tandem in contemptum veniret, si fas fuisset eam diutius differre. Hoc dico: adultis nullum certum tempus erat præfixum; sed quando ad populum Dei accedere, & inter Israëlitas habitare volebant, tunc circumcidendi erant. Ast infantes strenuè alligabantur ad diem octavum, juxta loca scripturæ, Gen. 17: 12. Levit. 12: 3. Quod tamen Ægypti non curarunt; utpote, qui non octavo die; sed 14 ætatis anno, suos circumcidebant, tam masculos, quam foemellas; eo quod Ismaël illo ætatis anno, ab Abrahamo esset circumcitus: Sed ita qua tempus in pueris, ac quoad foemellas circumcisioni subjectas, prorsus contra scripturam, ut ante aliquoties indigitatum. Quemadmodum verò Ægyptii, quoad ritum, Israëlitas sunt imitati; sic recentiores nonnulli Israëlita, quoad tempus, Ægyptios sunt æmulati, differendo circumcisionem ad annum ætatis 13.

Tria in hic recte sciscitari: I. Quid de Israëlitis sentiendum, qui in deserto hoc tempus definitum non observarunt; sed quorum quidam multos annos idem sunt transgressi. II. Annon licuit ante vertere octavum diem, vel in casu necessitatis, vel per imminentes aliquas ferias. III. Cur octavus dies Circumcisioni definitus?

Ad I. De dilatione Circumcisionis Israëlitarum in deserto, occurrunt variae sententiæ. Aliqui ex patribus dicunt tunc intermissam circumcisionem, quod Israëlita remoti à gentibus, signo distinctivo non indigerent, ac si præter notam externam, alius ei non fuisset usus. Sunt qui affirmant

mant id factum peculiari Dei indultu, aut præcepto: Sed ubi id præceptum extat, aut quo legitur caractere? Alii dicunt id factum, propter continuas eorum profectiones, Deo ob infirmitatem eorum, aut valetudinis rationem, legis suæ rigorem differente: Et ita communiter Theologi nostri, quos ego non desero. Cum tamen constet ex Deut. 1: 46 eos quam plurimos annos in uno loco consumpsisse, jure quæri potest: *annon tunc intermissa fuit alio fine circumcisio, & forsan Deo indulgente tunc magis ad eorum pervicaciam, quam salutem servandam?* R. Etsi asseri potest, de profectionis die eos incertos, sic circumcisionem distulisse: credi tamen potest & hoc Deum permisisse circumcisionis usum differri, ut toto tempore quo illi pervicaces vixerunt, extaret in filiis eorum, per præputium, iræ divinæ manifestum testimonium. Sicut enim secta pellicula gratiam Dei signavit; sic arguebat infantis præputium ejus iram ac offensionem.

R. ad II. Non licuit prævertere octavum diem ulla speciosa aut urgente ratione. Dicit equidem Beda infantum parentes actum circumcisionis maturasse, si eos viderent morbo ita corripì, ut spes salutis decollaret: Sed hoc non probat ullo argumento sacro. Erat ut notum, circumcisio olim necessaria ad salutem; sed tamen non absoluta ratione. Neque tamen pro arbitrio cujusvis, potuit illa olim vel anticipari, vel differri. In defectu ejus, si quando contingebat, extraordinario modo potuit Deus infantibus ante octavum diem decedentibus, conferre suam gratiam per medium aliud. Proprio certe ausu, utcumque hæc aut illa urfit necessitas, (tanto minus actum sacrum impedit festi solennitas) in hac temporis circumstantia, nihil mutare licuit. Per angelum Deus non tantum reprehendit

Mosen; sed & eum penè peremit, quod filii circumcissionem distulisset ultra diem octavum, Exod. 4: 24. Non fuit igitur potestatis humanæ, circumcissioni pro suo arbitrio, diem ponere; sed obligationis strenuæ, positum à Deo sancte servare, conf. Bald. sup. Phil. 3: quæst. 2.

By ad III. De definito circumcissionis octavo die. Legis durationi fuit tempus definitum, nimirum usque ad Christum, Matth. 11: Hæc definitio seu constitutio, est etiam ipso circumcissionis die olim monstrata. Lex dixit: post sex dies est sabbatum, & inde qui sequitur, octavus est, principium ille sequentis septimanæ. Christus ergo cœpit per circumcissionem satisfacere elogiis de ipso promulgatis, quod esset salvator, lumen gentium, regnaturus per orbem, &c. idque non in medio septimanæ Judaicæ, nè quis suspicaretur Synagogam Judaicam etiamnum continuari, sed die primo, postquam ejus septimana integra effluxisset, ut indicaretur novam in Christo circumciso, fore rerum faciem, quam quæ olim fuisset sub lege. Atque hanc talem œconomiam præfiguravit octavus ille dies, circumcissioni olim destinatus ac datus.

III. USUS

TH. LIV. *Usus hujus Articuli est Amplissimus: Nos paucos indigitabimus.*

I. *Usus didascalicus docet, (1) Circumcisionem olim fuisse signum protectionis divinæ, Gen. 17. & non solum eam adulto Abrahamo promissiones spirituales ac temporales varias confirmasse: sed & junioribus gratiam exhibuisse, primum regenitricem, ac mox sanctificatricem: ut quoque gratiam sanctificantem illa auxit in Abrahamo, ante per fidem verbi, renato. En summam Dei Φιλανθρωπίαν conf. Rom. 3: 30. (2) Docet hic usus ipsam suis sæculis viguisse ubiq; in suo populo*

populo efficacem. (3) Innuit ille obedientiam ipsam semper concomitanter requisivisse; cum quod aliqua ratione legalis esset; tum quod in sua institutione, hanc conditionem juberet. (4) Nunc autem eam esse antiquatam, lege antiquata, & Christo in carne adparente. (5) Retundendam hic esse Gentilium & Manichaeorum μαροσφιαν circa Dei dicta ac facta; h. e. non adhibendam esse decempedam rationis nostræ: offenditur enim ejus dictis ac operibus sapientia mundi; 1. Cor. 1. Proinde sicut peccatum, quod menti, ossibus, & intimis medullis est insitum, posse aqua ablui in baptismo; res vana est judicio carnis: sic olim visa circumcisio non tantum vana, refectione carnis; sed & contra verecundiæ leges injuncta, quoad istud membrum, præsertim in adultis. Sed veneranda sunt opera Dei, & exosculanda ejus dicta; ne rationi cæcæ indulgentes, ac solliciti de questione quare; cum Eva succumbamus: scientes quam primum huic quæstioni facimus locum, cur Deus ita mandaverit; Diaboli esse victoriam. Nostrum igitur esse, obsequi præceptis divinis, ac dictis ejus attendere.

II. Usus Elencticus; (1) Non docemus hodie de circumcissione, ut eam repetamus: sed ut per eam æque ac multa præterita alia, figuram obedientiæ nostræ spectemus. Non sumus nos ad figuras obligati; tamen eadem fide & obedientia est nobis opus, quam habuerunt, qui sub figuris vixerunt. (2) Non fuit Circumcisio nuda aliqua ceremonia; sed ingens ecclesia privilegium: Neque tamen sic in omnibus mortalibus; sed solum in his, qui ad mandatum ejus sese circumcidebant, ac cum tali corporis signo ad ipsum veniebant; eorum enim se Deus protectorem & salvatorem fore gratuito profitebatur. (3) Neque tamen sola gens judaica hoc privilegio beata; sed & alij, qui isti sese voluerunt adjungere: Significatum id, per Servos Abrahæ, qui natura non fuerunt Ju-

dæi; & tamen foederalis Civitatis Dei sunt facti consortes ac cives: Fuit igitur etiam olim sanctorum congregatio: sicut Deus nunc verbo & Sacramentis sibi congregat ecclesiam. (4) *Singulariter vero est moderna Judæorum, Turcarum & aliorum multorum, κακοζήλεια reprimenda, ac detestanda.* Nam etsi circumcisio olim juvit, non tamen juvat pro tempore: & tamen illa suos juvit olim adoptatos in peculium; non tamen juvit tunc mortales cunctos, conf. plura ad hunc usum pertinentia, infra thes. 56. quæ varios variorum errores memorat ac indigitat.

III. *Pedagogicus usus docet.* (1) *De Circumcisione recte sentire; Ac* (2) *per eam, ad Christum anhelare.* Stipulabatur olim circumcisio suâ ratione obedientiam legis, eam vero nemo Israëuitarum præstare potuit; & sic circumcisio facta singulis inutilis: Christus tamen uti legem implevit; sic circumcisionem credentibus reddidit utilem: fideique datum, quod operibus si perfecta fuissent, esset pensandum ac obtinendum.

IV. *Usus Epanortheticus.* (1) *Non idem jus fuit legi in Christum, quod ei fuit in judæos; propter personarum dissimilitudinem.* Circumcisio seu lex tota, iisdata erat, qui peccatores, & rei mortis æternæ erant; Christus vero sine peccato fuit, & Dominus legis, quare in eum legi nulla fuit potestas, nihil juris. Ergo quum lex incogitans ipsum arripuit submittentem sese circumcisioni, injustitiam commisit, ac ideò imperio suo in alios, ei adhærentes, recte est privata. Si Christo libuisset, per vim, legem abolere potuisset; fuit enim ejus Dominus: verum noluit quicquam pro jure imperii facere; sed voluit moderate ad æquabilem juris disceptationem venire. (2) *Recte sentire & pie, de famellis, nec non de infan-*

infantibus, qui ante diem octavum obdormiebant, aut alias inevitabili necessitate hoc Sacramento privabantur.

V. Usus consolatorius: (1) Quantum olim bonum Circumcisio? Fuit illa dum viguit, redemptionis precium, redemptoris monumentum, & redempti munimentum, prout ante pag. 125. scripsi ex verbis Augustini. (2) Quanta ex circumcissione Judæorum, ad circumcisionem nostram spiritualem, plana ac solatii pleno, allegoria. Absciderunt illi præputium carnale; nos vero auferimus præputium, cordis nostri, Jer. 4: 4. Illi se circumcidendo, averterunt opprobrium Ægypti, Josv. 5: 2. Nos avertimus veterem Adamum, ceu opprobrium naturæ nostræ. Illi fuerunt sub magno onere; imo, importatili, Act. 15: nos ab eodem liberamur: nam in Christo jam non amplius valet præputium aut circumcisio. Gal. 5: 6. Quanta igitur præ illis, prærogativa nostra? gloriari possumus ac eos alloquendo, dicere: Vos carne circumcisi, circumcissione nostra indigetis: nos autem hanc habentes, nihil circumcissione illa opus habemus, uti scribit Justinus in dialogo cum Tryphone. confer de hisce u- sibus plerisque, Lutheri sermonem super Gal. 4. habitum Ecclesiastice Anno 1531. exscriptumque in concionibus ejus latinis, super Festum Circumcisionis Domini.

TH. LIV. *Qui errores sunt, hic præcipue vitandi? 82*

I. Multorum veterum, qui circumcisionem vel neglexerunt, vel contempserunt, vel involarunt, vel temere usurparunt, vel denique improbè irriserunt.

(1) Inter eam negligentes fuit Moses ipse; qui videns uxorem ægre tulisse, quod filium natu majorem circumcidit, in gratiam ejus, omisit juniorem circumcidere; magno futurus scandalo Israëlitis, si cum filio præputiato ad ipsos

venisset. conf. Exod. 4: 24. seqq. (3) *Israëlitæ*, degeneres in deserto, Josv. 5: 5. conf. supr. pag. 145.

(2) *Inter contemnentes, fuerunt religionis Judaica Apostata*, experti poenam cum spiritualement, hic excommunicationem, & ibi æternos cruciatus; tum uti multis placet, etiam temporalem ac capitalem, vi dicti Gen. 17: 14.

(3) *Eam verò involarunt variæ gentes*, quas nominatas vide supra pag. 114. seq. ubi quoque additur causa sparsæ ejusdem ad singulos populos.

(4) *Æst quam multi eadem olim abutebantur?* Filij Jacobi abutebantur eadem, ad ultionem exercendam adversus Sichemitas, Gen. 34: 15. *Sichemita* non religionis ergo eam susceperunt; Sed solius quæstus causa, Gen. 34: 22. seqq. Ut quoque idem fecerunt olim *gentes plures aliæ*, conf. supr. pag. 115. illisque adde *Abyssenos seu Æthiopes*, quibus imperat Præstannes seu Presbyter Johannes. Qui utuntur circumcissione, non in sacrum usum; sed ad dignitatem originis suæ celebrandam. Dicunt Reginam suam, quæ invisit Salomonem, cum Jerusalemis reverteretur in patriam, duodecim Judæorum millia secum abduxisse; à quibus nobilissimi quique eorum, se ortos esse nunc gloriantur. Atq; ad hoc significandum, & non alia causa, utuntur illi Circumcissione, vide hist. Æthiopicam.

(5) *Nec defuerunt, qui eam irridebant: nec mandatum, nec factum intelligentes, uti supra memoratum.*

II. *Similiter sunt hic multorum Recentiorum errores vitandi.* *Judei* negant eam esse antiquatam. *Sociniani* putant rationem ejus fuisse conditionatam. *Pontificij* opinantur eam fuisse merè legalem; ut quoque efficaciam, quoad effecta spiritualia, eam temerè privant. *Calviniani* notam eam putant, peni.

penitusque effectibus spiritualibus spoliant. *Arminiani* ritum eam dicunt, socii in eo Pontificiorum ac Calvinianorum, aut qua ejus effecta, modumque agendi, nihil asserunt, ut venerabili silentio quibusvis placeant: Confer passim superiora nostra. *Et tantum hac vice, de Sacramento Circumcisionis, primo ac antiquissimo in Synagoga Judaica. Sequitur Ejus sacramentum alterum: Et ita*

CAP. IV.

DE

AGNO-PASCHALI.

THESIS I. *Agnum Paschalem alterum fuisse sacramentum in Vet. Test. & dictum est ante, & facili negotio potest probari. Primo Agnum Paschalem fuisse sacramentum liquet inde, quod absolvebatur ille iis momentis, quæ naturam veri sacramenti constituunt. Omne sacramentum verum est actio sacra & solennis, qua Deus per ministrum suum, rem peculiari verbo institutam, dispensat ad promissiones Evangelii conferendas & obsequandas. Ut itaque Circumcisio fuit sacramentum, quod in eadem reperiebatur solennis & à Deo instituta talis actio, quod aderat ibi externum elementum & verbum promissionis de rebus, æternam salutem atinentibus: sic itidem sacramentum suo tempore fuit Agnus Paschalis, quod iisdem illis momentis, dum vixit, illa ferebatur inclutus.*

TH. II. *Deinde alterum sacramentum Vet. Testamenti se nominari facile ferebat Agnus Paschalis: quia fuit & dignitate & tempore circumcisione inferior: (1) Quæ dignitatem sic argumentatur: Confirmationis sacramentum fuit Agnus Paschalis; at circumcisio sacramentum Initiationis. Ut itaque majoris dignitatis est Initiatio, quam Confirmatio; sic facile illi*

cedit qua ordinem, confirmatio: hoc est, sacramento Initiationis succedit; imo, cedit hoc sacramentum Confirmationis. Taceo quod cum minis cujusvis discriminis, ad pueros certo die sciendos, initiatio ista fuit imperata: & non item postea hæc confirmatio, cujusvis conditionis viris uno tempore strictè injuncta. Ut quoq; nunc non memoro quomodo confirmatio talis (extra hanc rationē formalem) alio modo potuit utcumque statim restaurari. Initiatio autem ista quoad tunc temporis infantes ord. nō item. His nominibus qua dignitatem, facile cessit circumcisioni Agnus Paschalis.

(2) *Qua rationem temporis sic procedimus*: Circumcisione quā tempus multum inferior fuit Agnus Paschalis: institutus quippe 4. seculis post ipsam, illa data sub Abrahamo Patre credentium: hic sub ejus abnepote Mose, populi Israelitici ductore. Et nisi nos fallit Chronologorum communis calculus, illa instituta anno mundi 2047. hic demum datus anno mundi 2453. Sed tamen hic, qua calculum mundi, nos nihil adeurati urgemus: scientes variare calculum pro varietate numerantium: voraginem ergo nos hic declinamus, qua annos mundi vix nostrā mensura superandam.

TH. III. De cœtero notamus & hic, articuli hujus I. *Onomatologiam*. II. *Pragmatologiam*. Et III. *Usū*. In quibus singulis nos hic erimus ibi breviores, ubi intellexerimus nos ad aliquam extortam rationem, ante fufius excurriffe: idque vel in articulo de Sacramentis Vet. Testamenti in specie: vel Sigillatim de Circumcisione, proxime excusso Initiationis sacramento Veteri. Ergo sequatur jam

I. ONOMATOLOGIA.

TH. IV. *Duplex est hujus articuli Onomatologia: Nominalis & Realis*. Nos utramq; paucis memorabimus. *Onomatologia Nominalis absolvitur, Etymologia, Homonymia & Synonymia*.

TH. V.

TH. V. I. *Qua Etymologiam* non laborat hic terminus compositus (*Agnus Paschalis*) maxime qua vocem priorem, aliqua difficultate. *Agnus* namque est originis primitivæ; & *Pesach hebraum* (unde Pascha) transitum notat. Ut sic qua Etymon, *Agnus Paschalis* sonet, nihil aliud; quam agnum transitorium.

(1) Non tamen negandum est, quosdam velle Pascha, vocem Græcam esse, *παῖς τῆ παρθένου*: id est, pati, adpellatam, quod esset passionis Christi quædam figura, vide Lactantium lib. 4. Inst. c. 26. Ambros. de Myst. Pascha. c. 1. & Auctorem quæst. ex V. & N. T. quæst. 116. apud Augustinum. Sed recte refelluntur iidem à Gregorio Nazianz. Orat. 42. in Pascha, & ab August. tum Epist. 119. ad Januarium, tum in Pl. 68. 120. & 140. Nam quamvis Pascha judaicum schemata illustria salvatoris nostri exhibuit: ipsum tamen qua vocem, hebraum fuit, & non græcum.

(2) Sciendum denique illos qui vocem hanc agnoscunt hebraam, hic variare qua sensus expositionem. Transitum dicunt omnes: sed quem transitum? angelinè transeuntis per Ægyptum, & ibi cœdentis, hic parcentis: an transeuntium Judæorum ex servitute Ægyptiacâ. Eligius Episcopus Noviomagensis homilia quarta, agnoscit pascha dici à transitu, verum ut putat, non ab illo angeli transitu; sed à transitu Israëlitarum, qui post occisionem agni, ab Ægyptiaca servitute liberati, ad terram ut inquit, olim promissa hereditatis & pacis transiverint. Sed hic transitus fuit consecutivus: Notatq; confessione potiorum, pascha proprie transitum ipsius angeli servantis primogenita Israëlitarum. Torum enim festum celebrabatur in *μνημόσυνον* transitus hujus angelici, quando debebantur primogenita Ægyptiorum, intactis relictis primogenitis Israëlitis. Confer. Gregor. Nyssen. de

vita Moſis, ubi & Peſach hebræum eſſe urget: & hunc angelicum tranſitum denotari, multis oſtendit.

TH. VI. II. *Qua Homonymiam*, occurrit hic difficultas nequaquam negligenda: Nam agnus accipitur in ſcripturis non uno eodemque modo. *Primum ſumitur hac vox agnus, proprie pro animali noſtro, nemini non noto. Secundo ſumitur illa tropice; & ita: Vel (1) Metonymice, aut pro Chriſto, per Agnum Paſchalem præfigurato, Exod. 12. conf. Gen. 22. Aut pronumis, agnorum nota ſignatis, vide Gen. 33: 19. Job. 42: 11. quod haberent veteres ſpeciem quandam Numorum, nota arietum ſignatam, quam à ſigno ſuo dixerunt Agnum, prorsus ſicut hodieque ducatum Polonum ab inſcriptionis ſigno (equite) dicimus eqvitem. Aut deniq; ſumitur illa metonymice pro tributo, vide Eſa. 16: 1. Quod olim agnorum certus numerus ſolveretur pro tributo, rariore tunc temporis exiſtente pecuniæ uſu. Vel (2) in tropica ratione, accipitur hac vox Agnus, Metaphorice. Atque ita: aut pro viriſ primariæ dignitatû, vide Ezech. 39: 18. Sicut enim agni inter lautiores cibis ſemper ſunt reputati: ſic agnorum nomine non incommode inſigniantur illi, qui præ cœteris in populo eminent. Aut propiûs fidelibus, qui propter innocentiam, ſimplicitatem & manſuetudinẽ, paſſim in ſcripturis adpellantur agni, vide Eſ. 1: 6. 5: 17. 40: 11. 65: 25. &c. Conf. inſ. th. 9. de Chriſto. Sic inquã, etſi multiplicariam in ſcripturis accipiatur vox agnus: additus tamen terminus modificans (Paſchalis) mox oſtendit, maximè in ſubſidium vocata hiſtoria ſacra, neq; hunc agnum tropicum hic intelligi, neque illum; ſed unice hic indigitari ac nominari agnum propriè dictum, qui juffu Dei aſſumebatur ac comedeſatur, cum exituri Iſraëlitæ ex Ægypto, illito ſanguine*

gvine ejus in postes, niterentur suos servare, nè more hospitum, ab interfectore angelo corriperentur, Exod. 12:

TH. VII. Sed neq; tamè sic uno eodemq; modo sumitur Pascha aut agnus Paschalis. *Est acceptio ejus, alia Biblica: alia Ecclesiastica.* Biblice accipitur illa vel propriè; vel impropriè. I. *Proprie accipitur pascha pro ipso transitu Ægyptiaco,* facto ab Angelo, qui nocte proxima institutionem paschatos secuta, Ægyptum percussit, at Israelitis pepercit, tali symbolico sanguine notatis. II. *Impropriè vero sumitur pascha, vel late, vel stricte.* Late notat idem, & festum, & agnum, & omnem circa ipsum agnum sacramentalem actionem, vide Num. 9: 2. seqq. At *Stricte* notat pascha (1) Festum paschale anniversarium, Exod. 34: 25. Lev. 23: 5. Matth. 26: 2. Marc. 14. Joh. 6: 4. (2) Totam ei per septem dies adjunctam azymorum solemnitatem. (3) Ipsum Agni paschalis sacrificium, 2. Par. 35: 1. 6. seqq. Exod. 12: 21, Marc. 14: 12. seqq. Luc. 22: 7. seqq. Deut. 16: 2. seqq. 2. Par. 30: 17. seqq. (4) Ipsam ceremoniam, sacramque actionem, qua hoc sacramentum absolvebatur, Exod. 12: 43, Matt. 26: 18. Heb. 11: 28. (5) Agni Paschalis antitypum, Christum, 1. Cor. 5: 7. *Stylo verò Ecclesiastico usurpatur Pascha* (1) *De sacramento S. cœnæ,* ita Isidorus Pelusiota lib. 4: Epist. 162, August. contra literas Petiliani lib. 2. c. 37. Greg. Nazianz, Orat. 42. in Cœnam. (2) *De sacrificii à Christo in cruce peracti, commemoratione,* etiam extra Eucharistiam, vide Chrysost. Tom. 5. serm. 86. *Hoc loco accipitur Pascha in sensu biblico, pro ipsa ceremonia, sacram. actione, qua sacramentum hocce administrabatur; hoc est in ratione biblica, quæ strictioris rationis modo scribebatur quarta, conf. D. D. Koning. Theol. positivæ thes. 753. seqq.*

TH. VIII. Calviniani metonymiæ suæ hic non obliviscuntur. *Recte dicunt: Pascha sumitur* (1) *pro festo illo solemni*, unde phrasis celebrare pascha, passim in scripturis occurrens. (2) *Pro agno*, qui mactabatur, unde phrases, pascha parare, Marc. 14. 12. mactare, Exod. 12: 21. assare, 2. Chron. 35: 13. Matth. 26: 17. (3) *Pro ipso Christo*, 1. Cor. 5: 7. (4) *Pro tota rituum celebritate & observatione*: unde phrases, facere & peragere pascha, quæ passim leguntur, vide Matth. 26: 18. Hactenus inquam, iidem bene: Ast quando subjungunt acceptionem *secundam & tertiam* (illam de agno typico, & hanc de antitypo Christo) non esse proprie intelligendas; sed explicandas phrasi, *ut ajunt*, sacramentis peculiari, *quæ rei nomen suo signo tribuitur, aut signi nomen rei significat*; jam à veritate recedunt, & causæ suæ serviunt, non divinæ.

TH. IX. Proderit igitur hic circa homonymiam, de hisce eorum exceptionibus, pauca memorare. *Primum negandum est, Christum aliquaratione dici agnum improprie*: sed fatendum eum agnum dictum (1) *Metonymice* in ordine ad suum typū, qui sese olim adumbravit. (2) *Metaphorice* propter suam innocentiam ac mansuetudinem, vide Heb. 7. 1. Pet. 1: adde: quoniam Christus quinque diebus ante suam crucifixionem, à cætero hominum grege segregatus, in cruce pro nobis immolatus, & in verbo ac S. cœna omnibus hominibus ad manducandum propositus, præstat nobis omnibus liberationem ab exterminatore infernali, quotquot hyssopo fidei postes cordium nostrorum inuuxerimus; sic etiam hoc nomine, ille metaphoricè recte agnus nuncupatur.

Attamen aliter loquendum & respondendum est, quando Christus dicitur noster agnus paschalis. Calviniani in aphorismo apostolico, *pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus*, 1. Cor. 5: 7. quærunt suæ homonymiæ sacramentalis fulcrum, putantes

rem

rem signatam prædicari de signo veteri: indeque inferentes similiter in verbis Eucharistiæ, rem signatam prædicari de signo novo, vide Ursin. in Catech. ac Paræum in 1. Cor. 5. *Sed falluntur insigniter*: nam (1) juxta hanc expositionem non erit tropus in subto aut prædicato; Sed in copula & attributionis modo. At copula non est significativa, sed consignificativa, uti docent multi Calviniani: non potest igitur in illa aliquis tropus fingi; (2) Ut neque tropum illa accipit aut fert, quamdiu utrumque extremorum memoratur tropi esse expers. (3) Aphorismum præsentem quod atinet, sciendum minus recte Calvinianos illum interpretari. Nam ibi in subjecto non supponitur signum, vetus Pascha: sed pascha novum spirituale, hoc est agnus spiritualis, qui non significat Christum; sed revera est ipse Christus, Atque sic non est tropus in copula aut attributionis modo, sed synecdoche in subjecto: *Non enim intelligitur festivitas illa paschalis, non transitus, quod ipsa vox per se notat, sed id quod inmolari potest, hoc est, agnus paschalis, qui in ista festivitate præcipue attendebatur. Hic ergo agnus paschalis in N. T. non demum significat aut repræsentat Christum, sed est ipse Christus, teste Baptista Joh. 1: Neque enim est vetus ille agnus paschalis, qui jam pridem esse desit, & novum seu spiritualem adumbravit, sed novus ille atque adumbratus. Idcirco non pascha judæorum, sed nostrum vocatur, & in subjecto exprimitur quod sit Christus; verba sunt Baldv. super 1. Cor. 5. qv. 10. Concluditur ergo quod etsi Christus aliquot modis dicatur Agnus tropice: tamen cum ille compositè, dicitur noster agnus paschalis, aut absolute nostrum pascha: eam locutionem non esse tropicam. Hoc est, Christum dici pascha nostrum anti-typicum non metonymice, ut opinantur Calviniani; sed vere & propriè, juxta informationem scripturæ, vide Joh. 1: 29. 1. Joh. 1: 7. Rom. 3: 25. Matth. 26: 26. 1. Cor. 5: 7. Et tantum hac vice de pascha-*

paschatos acceptione tertia *pro Christo*, ad indigitandum modum refellendorum hic Calvinianorum, destruendæq; improbæ eorum metonymiæ.

TH. X. Sed nec feliciores sunt Calviniani cum sua observatione aut animadversione, circa paschatos acceptionem secundam, *pro agno typico*. Ajunt: *agnus est phase Exod. 12: 11. id est, transitum significat*, uti sibi à nocturno monitore suggestum scribit Zvinglius in subsidio de Eucharistiâ fol. 249. Sed responderetur (1) Verbum *est* non valet ibi *significat*; quia retinet genuinam suam potestatem. Per *pesach* intelligit ibi Moyses totum cultum cum omnibus suis ceremoniis, institutum ad recolendam memoriam transitus, vide ibidem v. 43. Tale verò *pesach* pro toto festo sumptum, non significavit cultum, sed ipsum vere constituit: (2) Notandum hic *phase* non referri ad agnum, sed ad transitum Domini: diversæq; inter sese propositiones non sunt ullo modo confundendæ. Prima est: *agnus est festinanter comedendus*: altera prioris continens causam, sonat: *quia hodie est phase Domini*: Diversæ igitur uti sunt, sic per fallaciam compositionis non sunt in unâ commiscendæ. (3) Distingvit ipse Moyses vers. 26. *inter transitum Domini, & agnum*: ut itaque diversæ ac separatæ res sunt; sic non potest, nec debet, altera de altera prædicari. *Inst. 1. Relativum masculinum sequens, ostendit de agno esse mentionem: dicitur pesach, ipse est Jehovah. hoc est, ipse agnus est pesach Jehovah: ita Paræus de cœna p. 142. 2. Referatur ad transitum, jam nec in cœna comedetur corpus Christi, quia transitus non potuit manducari: ita Bejerus quidã legulejus. R. ad (1) Vocem hu. h. l. esse pronomen relativum, haud solide probatur, unde omnes fere Interpretes accipiunt eam h. l. pro verbo substantivo, pro quo multoties eam usurpari, jam pridẽ observavit Avenarius, cœn Gen. 9: 18. Eccl. 1: 13. conf. Hunn tom. 1. oper. lat. f. 120. Hytter. inl. c. p. 703.*

R. ad (2)

Et ad (2) Hæc verba (*est enim pascæ domini*) non refert Moses ad verbum comedetis; sed tantum præcedentis mandati causam in illis narrat; cur agnus festinanter esset edendus. Ut itaque hodie aliquis dixerit: *jam accipies assaturam; quia est dies dominica*: sic scripsit tunc Moses: *comedetis festinanter; quia est pascæ domini*, conf. Selnee. part. 4 Exam. Theol. p. 328. seq. Summa: *pesach fuit victima transitus domini*, Exod. 12: 27. non *prædicativè*, quia inter agnum & transitum differentes prædicamentis, nulla est similitudo: sed *materialiter*; quatenus festi transitus materia, fuit agnus. Et *immolabatur pascha*, Deut 16: 56. 2. Par. 30: 18. non quod significaret transitum, sed quatenus qua rationem materialem, ex agno immolando verè constabat: fuit enim agnus, paschatos divinitus iuncta victima, scribit ex scriptura recte Jacob. Mart. in Part. Theol. Disp. 24. thes. 53. seq.

TH. XI. Nihil itaq; efficiunt *Calviniani* suis exceptionibus circa Paschatos acceptionem *secundam aut tertiam, de agno typico & Christo*: meræq; nugæ sunt peculiaris eorum phrasis sacramentalis; *tribuere nomen suo signo; aut signi nomen rei significata*. Denique ponatur; sed non concedatur, procedere eam observationem, hic aut ibi in momentis veteribus; *an similiter procedet illa statim in Novis?* Umbrifera fuerunt Vetera; nova corporea, Heb. 10: 1. Scilicet esus agni paschalis coget verba S. Cœnæ sub suas leges? annon cujuslibet sacramenti explicatio est petenda ex contextu, ubi materia habet suam sedem? Et sic etiam hoc nomine, titubant Calviniani, talia non advertentes.

TH. XII. III. *Synonymiam vero agni paschalis quod concernit*, tenendum est illum *variis nominibus efferrî, biblicis ac Ecclesiasticis*. *Biblicè adpellatur* (1) *Pascha* Joh. 18: 39: 19. 14. Act. 12: 4. (2) *Vel etiã absolute festum*, Matt. 26: 5. Joh. 5: 1. (3) *Item festum septem dierum*

dierum, Ezech. 45: 21. quia totidem dies durabat, 2. Chron. 30: 21. 35: 17. Exod. 23: 15. (4) *Et festum Azymorum*, Exod. 23: 15. 34: 18. Lev. 23: 6. 2. Chron. 8: 13. (5) *Item Azyma*, Matt. 26: 17. Luc. 22: 7. (6) *Et dies azymorum*, Act. 12: 3. 20: 6. quod illis diebus vescendum esset panibus azymis, Exod. 12: 15. 13: 3. seqq. *Ecclesiastica nomina occurrunt itidem varia*. Dicitur solennis liberationis ex Ægypto ritus *memoriale*, &c. Item *πρωτοχρον σωματια*, apud Theodoret. quæst. 24. in Exod. Pontificii in gratiam sua Missæ, *Synonymon* ejus dicunt *sacrificium*, quasi ratio ejus, more modoque sacrificiorum, tota absolveretur, &c.

Nomina biblica sunt commoda: Sed nec Ecclesiastica incommoda, ducta ad sua *adjuncta*, *finem aut consequentia*. Pontificiorum vero *sacrificium*, juxta eorum expositionem, nequaquam potest recto thalo stare, quod agnus paschalis olim propriè non sacrificaretur; sed manducaretur.

TH. XIII. *Inst. Agnus Paschalem fuisse sacrificium, patet ex successoribus ejus* (1) *Eucharistia*, ubi Christus dicitur immolari, 1. Cor. 5: 7. & (2) *Missæ* ubi ille itidem sacrificatur; sed modo *inruento*: Ita Pontificii.

Ad Primum. R. (1) ut agnus Paschalis olim non sacrificabatur, sed manducabatur: sic nec propriè loquendo, sacrificiū aliquod fuit is, sed sacramentum; denominationem si sumpseris, uti par est, ab actibus, non prioribus; sed ultimis. (2) Alias non negamus fuisse etiam actus sacrificales in agno Paschali, sicuti hujusmodi actus aliqui adparuerunt etiam in circumcisione. *Fuit hic mactatio, sanguinis effusio, assatio, &c.* At tamen sanctè tenemus illis exceptis, fuisse etiam hic actus sacramentales, qui gratiæ collatorii possunt dici; quod gratiæ confirmationis ac sanctificationis regenitos tunc temporis augerent ac bearent. Ut itaq; Agnus Paschalis ceu typus, in actibus

bus suis posterioribus non fuit sacrificialis; sed sacramentalis, denominatione uti dictum à fine ultimo desumpta; sic nec *azymorum* ejus S. Cœna debet sacrificialis dici, sed sacramentalis; etsi in illa cœteroquin aliquis respectus sacrificialis occurrat, fatente Hylsemanno in Breviar. (3) Aliud deniq; est *maclare* & *immolare*, aliud *sacrificare*. Maclatus & immolatus fuit Agnus Paschalis: non autem sacrificatus. (4) Ut denique distincta sunt in Agno Paschali: *immolatio* ejus & *manducatio*: Gessit actionum earum utraque typum Christi, sed diversis actibus & temporibus implendum. In cruce est Christus immolatus; at in S. Cœnâ ille tantum formaliter manducatur.

Ad Secundum de Missa; Resp. (1) Non dicit Apostolus Christum in missa quotidie immolandum aut sacrificandum esse: sed Christum pro nobis immolatum, dicit ille esse Agnum Paschalem N.T. (2) Immolationem ergo in cruce esse factam, non vero quotidie fieri in missa, ostendit Joh. Evangelista, dum de crucifixo Christo, typum agni paschalis allegat: *Os non comminuetis ei*, loh. 19: 36. Ex quibus liquido constat, ex typo agni paschalis, sacrificium Christi in S. cœna non posse probari: Ut neque probari potest ex aliquibus actibus sacrificialibus, occurrentibus in agno paschali, ejus totam rationem fuisse sacrificalem: quod hic contra Pontificios fuit negandum, urgentes Synonymon agni paschalis, esse Sacrificium. Distinctius de Cœna & Missa, alibi plura.

TH. XLV. Ceterum hujus loci fuerit & hoc meminisse, quomodo nonnulli distinguant *inter pascha*, & *dies azymorum*; nolentes sic eadem Synonyma esse. Sic facit Origenes hom. 8. in levit. ubi ait, *illum solum diem pascha adpellari, in quo agnus occidebatur, reliquos dictos dies azymorum*. conf. Joseph. antiq. lib. 2: c. 5. ubi ait *pascha celebrari solitum à ludæis per octo dies*: nempe quia inter dies azymorum, ibi non re-

censet diem paschatos; cuius tamen postrema parte, incipiebat azymorum observatio. Sicque oportet eum numerare, ut inveniat positum suum octonarium dierum numerum, cum alias constet pascha tantum hebdomadarium fuisse, aut 7. diebus manducatos azymos, teste etiam Josepho Antiq. lib. 3: c. 20. & lib. 9: c. 15. Sed quicquid sit, distingvat hic aut ille inter pascha & dies azymorum; frequentius tamen phrasitam biblica, quam ecclesiastica, ponuntur illa pro Synonymis, unde nos Synonyma illa esse, non dubitavimus superscribere. Sequitur

II. PRAGMATOLOGIA.

TH. XV. Sicut Pragmatologia Circumcisionis præsumebat generalia illa, quæ capite primo fuerunt inculcata, & repetita postea capite secundo, circa Veterum sacramentorum Convenientiam & discrepantiam in utraque ratione tam externa, quam domestica, nec non fusiuseadem memorata ibidem circa adpositas affectiones, quæ omnia consule per totum caput secundum: sic ea ipsa præsumit Pragmatologia hujus sacramenti, Agni Paschalis: Cum primis tamen expendit hæc Pragmatologia *sue Entitatis descriptionem, & Affectiones*. Singula nos narrabimus brevitate amabili: solliciti nè agamus actum, tædiove lectorem fatigemus.

TH. XVI. *Definitio esto hæc: Agnus Paschalis fuit alterum Veteris Test. sacramentum, quo Deus per agnum typicum verbo singulariter consecratum, mactatum & manducatum, liberationem à morte spirituali obtulit, & credentibus contulit, in sapientia & bonitatis sue laudem, & potentium salutem: ita D. D. Köningius in Theol. posit. thes. 773.*

TH. XVII. Alii aliter Agnum Paschalem definiunt; ast redit tamen omnium orthodoxorum mens huc; illum fuisse alterum V. Test. Sacramentum, & quidem confirmationis,

nis, in quo & recordatio præteritorum, liberationis ex Ægypto; & celebratio præsentium extitit conspicua: imo, ubi sub umbra sanguinis Agni Paschalis, Deus liberationem à morte æterna credentibus obsignabat. Nimirum sicut per esum Agni Paschalis Ægyptiaci, Israelitæ illitis suis postibus ejus sanguine, servabantur à morte temporali: sic per ejus *arctypum* Christum, servarentur ex eo comedentes eorum posterii à morte æternâ, ut quoque ipsi per eum non ruebant de morte in mortem, more Ægyptiorum.

TH. XVIII. Unde axiomata: (1) Si Agnus Paschalis fuit sacramentum, fuit etiam ille olim sacra actio; quod omne sacramentum actione absolvatur, conf. sup. pag. 8. (2) Si ille olim fuit sacra actio, fuit etiam divinitus institutus. (3) Atque sic singulari mandato hominibus suis imperatus: (4) Ordinatus etiam magna promissionis spe, ad animarum æternam salutem obtinendam.

TH. XIX. Sed pergamus adpositam descriptionem enucleare. *Dividitur illa in Genus & Differentiam.* GENUS PROXIMUM est sacramentum: nam sicut omne sacramentum constat verbo & elemento, docente Augustino: sic fuit Agnus Paschalis sacramentum, quia gaudebat & verbo, & elemento externo. Habuit ille suum externum elementum agnum, facta mactatione ac assatione, comedendum: & habuit quoque ille verbum tam promissionis spiritualis; quam institutionis divinx: Ipse igitur fuit verum sacramentum. GENUS REMOTIUS est sacra actio, quod sicut omnia sacramenta scribantur actiones, quod actione aliqua absolvantur; sic quoque actio genere remotiori, nominatur Agnus Paschalis; quod eadem dum viguit, absolveretur, vide de hisce ejus institutionem, Exod. 12. vers. 1. seqq.

TH. XX. *Differentia specifica desumitur ex suis Causis & Affectionibus, quas explicare, jam ordinis ratione mone-
mur, & speramus operæ quoque precium fore.*

TH. XXI. *Causa Efficiens & Principalis, hujus sacramenti fuit Deus ipse : ratione Institutionis, Exod. 12. 1. & ratione Operationis, Psal. 91. Est solius Dei, gratiæ verbum proponere : solius igitur & illius fuit sacramenta instituere, gratiæ sigilla : Ac proinde sicut Agnus Paschalis fuit sacramentum ; sic fuit etiam is à Deo institutus. Deinde Deum salutaria populi sui expedire, testatur passim scriptura : ut itaque Agnus Paschalis suo tempore fuit in fidei confirmationem, & gratiæ foederalis oblationem, vide Hebr. 11. 28. 1. Cor. 5. 7. seqq. Sic minime dubium, non quemquam alium, quam solum Deum, sic per eum fuisse operatum : Fuit igitur Deus Ejus causa Efficiens & Principalis, ratione tam operationis ; quam institutionis. Denique sicut Deus hoc sacramentum instituit ; sic quoque idem ipsum ille promulgavit, Exod. 12. Ut sic triplici ratione Deus dicatur hujus sacramenti causa efficiens & principalis : Nimirum ratione divinæ suæ Institutionis, operationis ac promulgationis.*

TH. XXII. *Causa administra mactationis sacrificialis agni, postmodum manducandi, potuit esse quivis paterfamilias, non solum ante ; sed & post constitutam politiam Mosaicam, Deut. 16. 1. seqq. Exod. 12. 3. 6. 21. 28. Conf. Philonem in libro de Decal. p. 481. Videtur tamen & hic, ut in Circumcisione factum, distinguendum esse, inter Mactationis causam ministerialem, Ordinariam & Extraordinariam. Ordinarie suo tempore mactabat illum quilibet uti dictum, paterfamilias : at si ille tunc aliqua immundicie legali laborabat, actum mactationis & assationis credimus in Sacerdotes ac Levitas, post institutum sacerdotium, extraordi-*

ordinarie resignatum; quomodo explicamus loca scripturæ Esdræ 6: 20. 2. Paral. 30: 17. seq. & 35: 10. seq. Alias jus mactandi agni, ex quo institutum fuit sacerdotium, non dubitamus asserere sacerdotibus fuisse proprium: quia vero illi singulis mactandis, &c; non sufficiebant: hinc credimus illius exercitium in quaque familia mansisse residuum, nec unquam à levitis idem occupatum, nisi ubi familia aliqua fateretur se per legem, eodem non posse defungi.

TH. XXIII. *Objectum hujus sacramenti erant soli circumcisi, seu Hebraei, seu peregrini; sed peregrinantes in Israel, Exod. 12: 3. 6. 43. seqq. Solis namque illis datum fuit à Deo Agnum Paschalem mactatum ac assatum manducare: sed addita cautela, ut adultiores essent, Exod. 12: 26. seq. & mundi, Num. 9: 6. Admissi ergo ad communicationem hujus sacramenti, fuerunt (1) omnes Israelitæ, tam foeminae, quam mares. (2) Profelyti circumcisi. Sed annon similiter infantes? Resp. Ex Exodi Cap. 12. vers. 26. seq. & 1. Cor. 11: 18. videtur colligi posse, quod ante annos discretionis non fuerint admissi. Nota: Ut itaq; sacramentum Circumcisionis, propter infantes, amplitudine objectorum videtur superare Agnum Paschalem: sic additæ hic ac admissæ foeminae, ejus amplitudinem, minuerunt, si non æquarunt.*

TH. XXIV. *Debebant vero hi manducantes Agnum Paschalem, esse succinctis lumbis, calceati, baculum tenentes in manibus more viatorum, qui festinabant ac stabant, Exod. 12: 11. Hunc ritum Israelitis imperavit Deus, cum Pascha apud ipsos institueret; qui quamquam videretur temporarius, ac tunc inservire futuro itineri ex Ægypto, in terram Canan: quia tamen festum hoc in memoriam liberationis istius, properatique abitus, fuit institutum; recte creditur ille*

ille ritus eis in perpetuum imperatus: augetque fidem, quod in celebratione secundi paschatos, Deus jubeat omnia fieri secundum statuta ejus, Num. 9: 3.

TH. XXV. Sed juvat distinctius de hisce ritibus objectivis loqui, quod & plures essent, & varietate observationis non parum distincti; quibusdam illorum propositis in perpetuum; & aliis tantum illa prima vice, usurpatis Comedentes debebant esse:

I. *Circumcisi!* Exod. 12: 43. seqq. Quo significatum, solos credentes & renatos edere Christum, ejusque beneficio-
orum fieri participes, conf. Est. 6: 20. *Inst.* Cur ergo *fœmina ad esum agni paschalis admisse.* Resp. (1) quia circumcisæ fuerunt, si non circumcisione carnis: tamen cordis. (2) Ne prorsus & quoque in ratione objectiva, cederet agnus Paschalis circumcisioni. Ibi admissi pueruli, quem non numerum constituerunt? hic admixtæ fœminæ, quomodo non illum numerum, in ratione objectivâ, vel æquarunt, vel superarunt? (3) Perpetua tamen lex, exceptis fœminis, non nisi à carne circumcisis, esse hoc sacramentum usurpatum. (4) Hancque cœremoniam & rationem, per totum V. Test. tractum ductam, ut non alii viderentur hoc sacramento, quam circumcisi, passim testatur scriptura.

II. *Debebant illi mundi esse,* Joh. 11: 35. & 18. 18. quicumque ergo immundicia legali laborarunt, ut quoque qui in via remotâ erant constituti; illi pascha non comederunt; mense primum indicto; sed tantum altero, priorem sequente, vide Num. 9: vers. 6. seqq. *Inst.* At multi immundi de Ephraim, Manasse, Issachar, & Zebulon, dicuntur pascha comedissee; 2. Chron. 30: 18. Resp. (1) Fuit hic casus extraordinarius. (2) Undè quoque pro hoc eorum delicto rogavit

rogavit Ezechias ibid. (3) Fuit igitur hoc, eorum delictum, factum quoddam: & non jus: Et fuit idem factum simplex; non affectatum: æterna itaque memoria etiam hujus ritus, de munditie. & non alii paschales convivæ, quam mundi.

III. Debebant illi esse festinantes, stantes, ac ad iter accincti, atque adeo peregrinantium, seu viatorum, habitum, Exod. 12: 11.

Notabit (1) *Qua ritus significatio?* R. Significatum per hunc ritum, Israelitas paratos fuisse egredi ex Ægypto sine cunctatione, si educerentur: Et singul istos, qui in Christo vitam quærunt, non torpere in regno Satanz; sed celeriter illud relinquere, atque agnoscere se in hac vita peregrinos esse, paratos ad egrediendum e mundanis, quando Deo visum fuerit eos evocare. Scriptura dicit illos *Pedibus calceatos, Cingulo cinctos, ac baculo in manibus stipatos.* Explicat factum allegoricè Gregorius Nyssenus, de vita Moïsis, quando scribit: *Moses edendi agni modum non remissum quandam tradit, ut in convivio fieri solet, ubi conviva sedent manibus liberis, & pedibus non ad iter calceatis; & ad hac, effusus vestiti vestibus: sed jussit eos (1) esse duris calces calceatos; hoc est, vitæ tenui & dura utendum, quæ peccata cohibet, non secus ac durities calceorum, à spinis, quæ pedes ladunt, defendit. (2) Cingulo sustineri ac comprimi vestem, nè effundatur, hoc est, modesta & diligenti vivendiratione utendum, quæ tanquam cingulo, thalaris vestis & effusa: id est, voluptuosa ac vitiosa vivendi ratio, quæ latissimè patet, nimiumque effunditur, coarctatur. (3) Manibus baculum tenere: Baculus autem quo & feras repellimus, & nonnunquam sustentamur, spes est: hæc enim sola inducimur, ut labores simul & dolores sufferamus; hæc fessos animos recreamus, hæc fit, ut ardentius plerumque in latrantes canes, & bestias à veritate alienas, insurgamus: hæc armati longe illos ab ovibus nostris abarcemus: hætenus Nyssenus.*

(2) *Qua ritus duratio?* R. Scio multos statuere, Exod. 12: 11,

saltem præcipi, qua ratione primâ vice Israëlitz debebant pascha comedere: atque illi in opinionis suæ subsidium, vocant locum Matth. 26: 20. *Ubi Christus in ultima cœnâ cum discipulis suis pascha celebrans, dicitur discubuisse. Quod ajunt, non fecisset, si tò stare, fuisset hujus solennitatis convivis imperatum, in morem perpetuum.* Sed videtur hic distingvendum esse inter diversos actus in manducatione Paschali spectatos. *Primus quæ solennis fuit & sacramentalis, videtur peractus à stantibus & succinctis, & sic non à satiatis; sed religionis causa cibum sumptum.* Hoc peracto creditur *insecutum actum alium communem, hoc est, pro cujusque facultate postea adparatum convivium commune, in quo comedentes discubuerunt, adpositis cibis aliis ad famem sedandam: Et sic Christum in ultima cœnâ, non sub illo priore & solenni discubuisse; sed sub hoc posteriori & communi; ita sentit Gerhardus in L. L. C. C.*

IV. Debebant comedentes esse (1) unius familia, Exod. 12: 3. seq. Ad indigitandum, debere unumquemque fidelium sibi per fidem adplicare meritum mortis Christi, Hab. 2. (2) Si tamen manducando agno non sufficeret illa una familia; quippe qua paucorum tantum esset hominû; jam vicini in subsidium sunt vocati, Exod. 12: 4. Quo significatum fuit, etiam gentes ad Ecclesiam iri vocatû, scribente Josepho de bello Judaico, lib. 7: c. 17. (3) Si quoq; hac ratione, agnum totum conficere non possent, paucioribus convenientibus, quam qui essent manducando, aut vicinis de suo sollicitis; jam igne debebant comburere, quicquid reliquum esset, Exod. 12: 10. Hæc moris perpetui fuerunt. Significataque per ista singula, etiam sequens allegoria: Agnum comedimus, cum multa dominica humanitatis intelligendo, recondimus in ventrem mentis; ex quo quedam nobis remanent, qua comedi nequeunt: quia multa adhuc de illo restant, quæ intelligi nequaquã possunt, quæ tamen igne comburenda:
quia

quia ea quæ capere de illo non possumus, humiliter S. Spiritui reservamus; Sic scribit Gregor. Magnus lib. 20. in Job. c. 10.

V. Debant qui convenissent, mactati agni sanguine aspergere postes, & superliminare domuum, ut exterminator angelus eos præteriret, cum cœderet primogenita Ægyptiorum, Exod. 12: 7. 12. Hebr. 11: 28. Notatur vero hic hujus ritus *Figura*, *Duratio* & *Æmulatio*. (1) *Significatum fuit per hunc ritum*, satisfactionem à Christo præstandam credentibus imputari, ut ejus virtute liberentur à morte æterna: atque adeo illos solos horrendum Dei judicium evitare, qui corda habent aspersa sanguine Christi, Psal. 51: 9. 1. Pet. 1: 2. 18. seq. Vereque Chrysost. hom. 27. in Epist. ad Hebr. *Deus sanguine agni paschalis illius postibus domuum Israëlitarum, illasos eos servabat: multo magis nos servabit, &c.* ἐκ ἐν ταῖς Φλῳαῖς ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς τῷ αἵματι τοῦ Ἀρνιου τοῦ ἀθώου, id est: Sanguis Christi illius non postibus, sed animis nostris. Et post pauca: *Timuit sanguinem angelus; sciebat enim cujus esset typus. Horrui, mortem domini cogitans, propterea non tangebatur postes.* (2) *Cujus vero durationis esset hic ritus aspergere postes sanguine, res est determinatu non usque adeo facilis.* Calviniani ut pleraque alia; sic etiam hunc ritum dicunt solum in primo paschate fuisse usurpatum. Sed ut hic ritus causam meritoriam servatorum Israëlitarum (qua rationem spirituales) pulchre docet, expressam illam concinne in hoc eleganti typo: sic credo ego hanc ceremoniam fuisse perpetuam: paschatique veteri tam proprium fuisse, postes ostentare sanguine figurali illitos; quam agnum vescentibus exhibere manducandum. (3) *Ab hoc ritu paschali manavit postea mos ad Ægyptios, ut rubrica illinirent oves & arbores, nè igne comburerentur: factumque id quotannis principio veris, quo tempore pascha ab Israëlitis in Ægypto fuerat celebratum.* Tunc enim agebant, igne orbem terrarum combustum

stum, remediumque sic adversum talem tantamque plagam, inventam figuram sanguinis, seu ignicolore, vide Epiphan. hær. 18.

VI. Debebant qui sic convenissent, omnibus finitis, in gratiarum actionem sese effundere ac hymnum ecclesiasticum, ut constat ex Luc. 22: 17. Matth. 26: 30. Marc. 14: 26. more perpetuo, canere. Perpetuus itaque ritus, & cum paschate coeternus, ob liberationem laudare Deum.

VII. Atqui sic domi se continebant illi iidem in matutinum usque, nè exeuntes permiscerentur Aegyptiis, in quos Deus nocte illa iudicium erat exerciturus, iisdemque cum illis, plagis nè illi involverentur, Exod. 12: 12. seq. Nota bene! (1) Quæ figura? Figuratum est hæc permanentiâ aut sequestratione, debere illos, qui Christo nomen dederunt, ab impiorum coetu sese sejungere, ne eorum plagis subdântur. (2) Quæ ritus ratio? An autem hic ritus tantum esset primi paschatos, disputant multi affirmativè; 1. quod causa talis metus externi in Aegypto cessaret. 2. quod hic ritus non inculcetur in mandato, de anniversario paschate celebrando, Exod. 12: 14. seq. Num. 9: 2. seqq. 3. Et quod Christus non legatur eum servasse. Christus enim non tantum discubuit cum suis discipulis, Matth. 26: 20. Marc. 14: 18. Sed & mox post esum paschatis, neglecto ritu considere domi ad matutinum usque, in montem oliveti sese contulit, Matt. 26: 30. Luc. 22: 39: Unde concludunt tantum primæ dispensationis hunc ritum fuisse, & non perpetuum.

Sed nec absonum, ritum illum credere perpetuum. Primo quod continuavit ille pulchrè faciem Aegyptiacam, in cuius memoriam ac ideâ, paschata quæ sequebantur, fuerunt celebrata. Secundo, Christum vero ab ista ceremonia facile liberavit tunc instituta S. Coena. Antiquato Paschate seu
funda-

fundamento, non amplius ritualia servare fuit necessum: & sic non opus habuit Christus servare ritum paschatos, alio sacramento introducto. Denique, si dixeris Christum rupto illo ritu, sponte ad occisorem exivisse, nihil dixeris absurdi: tunc namque & non alias magis, cum hostibus suis spiritualibus luctabatur Christus, quā morti suæ pro peccatis mundi, immineret. *Sed ita absque præjudicio aliorum: & libere in questione facti, desituta sufficienti circumstantiarum expositione.*

TH. XXVI. *Subjectum hujus sacramenti erat agnus integer & perfectus, masculus ille & annuus, & ex communi grege desumptus*, Exod. 12: 5. (1) Videtur quidem optio Israëlitis relicta, sumerent utrā pecudem vellent, agnum aut hædum, juxta loci expositionem disjunctivam: aut sane utramq; pecudem olim usurpatam, juxta loci expositionem copulativam: tenet tamen communis sententia, agnum sumptum esse, & quidem semper solum usurpatum: fieri tamen mentionem hædi, quod tunc temporis promiscuo grege hædi ac agni agerentur, unde ille agnus fuit segregandus. (2) *Sed cur atq; agnus assumptus & non hædus?* R. Et si uti dictum, textus videatur utrumque permittere: tamen non hædum, sed agnum assumptum fuisse, justis monumentis tenent plerique: forsan quod plures inter Christum & agnum intervenirent olim figuræ, quam quæ leguntur inter Christum & hædum motæ: & quod ante agno quam hædo se fecisset adumbrari, conf. Gen. 3: & 22.

TH. XXVII. *Sed qualis assumptus ille agnus, qualiterque maculatus ac usurpatus?* Uti ritus circa rationem objectivam plures observabantur, quando agnus paschalis manducabatur: sic non pauciores notabantur ac præscribebantur circa rationem ejus subjectivam: Vide de multiplicibus hisce ritibus, Gregor. Nazianz. orat. 42. in pascha, & Theodoret

in Exod. quæst. 24. Nos breviter plerosque recensebimus: ut quoque paulo ante, recitavimus ritus objectivos.

I. Agnus paschalis assumebatur ex grege, Exod. 12: 3. 5. 21. Quo significabatur Christum ex hominum genere futurum, verumq; semen Abraham, juxta promissionem suscepturum, Hebr. 2: 11. Deut. 18: 18. Fuitque agnus qui assumebatur (1) *Integer seu immaculatus*, Exod. 12: 5. Quo puritas & sanctitas Christi adumbrabatur, vide Hebr. 7: 26. 1. Pet. 1: 19. (2) *Masculus* Exod. 12: 5. Quo denotabatur robur & potentia Christi in debellandis hostibus spiritualibus: fuit enim vir ille, Jer. 31: 22. (3) *Anniculus* ibid. id est, perfecto ætatis statu: ut quoque Christus in ipso ætatis flore, parabatur pro nobis hostia.

II. Agnus assumptus segregabatur à cætero grege ad usum sacrum, Exod. 12: Quo significabatur Christum segregatum à peccatoribus, destinatum esse victimam pro peccatis nostris, neminemque præter ipsum, in toto genere humano reperi- tum, qui Deum posset placare, & nos de manibus inimico- rum liberare.

III. Agnus assumptus ac segregatus, habebatur in custodia per dies aliquot; videlicet à decimo die mensis primi, usque ad ejusdem 14 diem, quando mactabatur, Exod. 12: 6. Eldr 6: 19. Significatum per hunc ritum, Christum à nativitate sua & inauguratione ad officium mediatorium, aliquot annos in hisce terris victurum, officioque suo invigilaturum, an- tequam morti traderetur.

IV. Agnus in custodia habitus per quadriduū, tandem mactabatur, & quidem inter duas vespervas, Exod. 12: 6. Lev. 23: 5. hoc est, postquam sol occidisset, Deut. 16: 6. Josv. 5: 10. Significatum per id, similiter Christum iri mactatum, idque non ante, quam ultimis mundi temporibus.

V. Agnus

V. Agnus mactatus erat assandus, Exod. 12: 8. 2. Chron. 5: 13. Quo adumbratum (1) Christum æquè igne iræ divinæ propter peccata nostra fore torrendum, hoc est, gravissimos dolores perpeffurum. (2) Et simul indicatum, si Christi, cibi nostri spiritualis volumus fieri participes, oportere nos fidem nobis parare, quæ instar ignis est, ardens ac humidum quodvis exurens, conf. Gregor. Nyssen. de vita Moïsis. *Inst. Agnus Paschalis memoratur aqua coquendus*, Deut. 16: 6. *quomodo ergo hic Exod. 12: 9. dicitur assandus?* R. (1) Agnus comedebatur neque prorsus crudus, neq; prorsus elixus; sed semicrudus, more ut ajunt, Gallico, qui semicrudas carnes amant. (2) Facilisque est utriusq; loci conciliatio, quando alterum verbum per alterum explicamus. (3) Nisi MAVIS credere assandi rationem fuisse temporariam, & solum in primo paschate usurpatam, quod tamen non omnes volunt: unde plures verbum coquendi in Deut. putant uti dictum, usurpatum pro assare, quo ceremoniæ semel institutæ concilient perennitatem.

VI. Agnus assatus erat comedendus, Exod. 12: 8. Ad significandum, Christum pro nobis traditum, esse animarum nostrarum cibum. *Comedebatur vero agnus* (1) *totus*; ad docendum omnes articulos de Christo esse devorandos. & ad communicandum de toto Christo, non autem dimidiato, si fructibus ejus velimus participare, ejusque resurrectioni conformes fieri. (2) *Manducabatur ille cum lactuca salis, herbis amaris*, Exod. 12: 8. Num. 9: 11. Quo significatum, non solum durissimam fuisse servitutem Israëlitarum in Ægypto: sed & oportere, ut qui velint cum Christo habere communionem, illi sese parent ad crucem: & quiescant sentire dulcedinem remissionis peccatorum, illi ante sentiant cordis amaritudinem seu compunctionem, Act. 2.

(3) Co-

(3) *Comedebatur agnus paschalis cum panibus azymis*, Exod. 12:8, Num. 9:11. ut quoque omnibus festi diebus vescendum erat azymo, fermentato omni edomibus eliminato, Exod. 13:7. Indicatum hoc ritu, non tantum præcipitem fuisse Israëlitarum ex Ægypto fugam, hoc est, instantibus Ægyptiis eos coactos secum rapere massam suam non fermentatam, vide Deut. 16:3. & Exod. 12:33. Sed & necessarium ad participandum de Christo, expurgare mentem ab omni hæresi, & animam ab omni vitiorum, fermento: veritati enim & sanctitati est Christianis invigilandum, 1. Cor. 5:7. seq. Servantque Judæi etiam hodieque hunc ritum vescendorum azymorum, & fermentati per hæc ferias expurgandi. Ipsi igitur non tantum à fermentato abstinent, azymis gaudentes; sed & nocte quæ pascha præcedit, accensa candela perscrutantur omnia domuum cubicula & conclavia, omnesque murium scrobegulas & rimas, ut si forte micam panis fermentati repererint, eam ejiciant, vide Buxtorffii Synagog. Judaicam c. 12.

PH. XXVIII. Atque sic bella instituitur *comparatio inter Christum & Agnum Paschalem*, notariq; per recensitos ritus agni paschalis subjectivos, potiores Christi actus passionales. (1) *Agnus paschalis petebatur de grege*; ut quoque Christus ex genere humano sumebatur, Deut. 18. (2) *Agnus mactabatur die 15. juxta legem*: & eodem die in ara crucis, Christus pro nobis mortuus, (3) *Mactatio fiebat inter duas vespervas*: sicut & Christus immolatus est circa horam mundi novissimam, 1. Joh. 2:18. (4) *Agnus Paschalis assabatur igne*: sicut & Christus igne est assatus, tam iræ divinæ in horto, & in ara crucis, Ps. 22. 15. quam amoris interioris, Cant. 8:6. (5) *Agnus paschalis non segregabatur tantum &c.*, sed & *manducabatur*: ut quoq; Christus & fide manducatur in verbo, & ore in S. Cœnâ: &c.

Addi

Addi hic (6) potest comparatio inter asperſionem Agni ſuper poſtes & ſuperliminaria, aſperſionemque ſanguinis Chriſti ſuper corda noſtra; Quod ſicut aſperſus ſanguis agni fecit interfectorem præterire: ſic ſanguine Chriſti nos aſperſi, tuti ſumus à vi diaboli, cunctis nobis intentata: Sed hunc actum ritumvè forſan majori jure, vis remittere ad cauſam formalem, quod & nobis placet, maxime ſi obtinuerimus eum rationis perpetuæ fuiſſe, vide ſup. theſ. 25. art. 5. num. 2.

TH. XXIX. Quin itaque Agnus Paſchalis Chriſtum adumbrarit, nemo Chriſtianus & doctus dubitabit: *Sed an ideo Chriſtus altera pars actualis hujus ſacramenti?* hoc eſt, ſicut caro & ſanguis agni paſchalis fuit materia hujus ſacramenti terrena: ſic ejusdem materia cœleſtis fuit caro & ſanguis filii Dei, per priora illa præfigurata; ita ut veteres tunc comedentes, de utraque illâ materia actualiter ac realiter participarent. Nos mentem noſtram ante declaravi-
mus, vide ſupra pag 78. ſeqq. & p. 107. Ubi quoque verba quorundam graviffimorum Theologorum noſtrorum nobis ὁμολογία recitaviſus. Scil. typus quatenus typus, antity-
pum non conſtituit realiter. Videt antitypum idealiter adplicantis fides: ipſam tamen ejus actualitatem illa non conſtituit. Percipit quoque antitypi fructum adplicants: ipſam tamen antitypi actualita-
tem non facit adplicantis perceptio. Et an unio typica per verbum indicata, antitypon ipſum exhibet realiter? ſic nulla foret differen-
tia inter typum & antitypum, neglectisque reſpectibus, confunderetur corpus cum ſchemate. Nolo plura addere, ne crambe toties recocta, faſtidium lectori moveam. Ergo hic Vos juniores

I. Saltem rogo, ut qui benè ſentitis, ſed aliter loqui-
mini, velitis meminiffe Hiſtoriæ Evangelicæ, & Symbolo-
rum Oecumenicorum, nec non aliorum librorum noſtro-

rum Symbolicorum, in quibus omnibus docetur quando λόγος humanam naturam adsumpsit, & unde. Nimirum in temporis plenitudine, & à virgine Maria: Factum vero id longe post institutum agnum paschalem. Non potuit itaque ante *realiter* & *actualiter* existere sanguis Christi, quam ipse Christus humanam naturam adsumpsisset. Quæ cum immota sint duce Canone sacro: Non quærenda igitur aut asserenda est MATERIA INTERNA REALIS in veteribus, quæ plenitudinem temporis antevertere, et si fructus illius materiæ, ad Anteriores æque ac posteriores, sese extenderet: Et ita *proprie* & *accurate* quando loqui adnitimur, *conferte Calovii Metaphys. p. m. 143. & 179.*

I I. Deinde in quibus actibus fundetur Theologorum Nostrorum distinctio, dum in sacramentis veteribus jubent discerni *inter actus sacrificales & sacramentales*, jam ex antecedentibus non potest non *Vobis* planum esse. Fundatur illa *transitive in actibus objectivis, & intransitive in actibus subjectivis*. Segregabant, coadebant, ac sanguinem agni effundebant paschales convivæ, prorsus sicut fecerunt, qui victimas olim litarunt. Et agnus parabatur cruento modo, non aliter ac victimæ olim cruentæ spectabantur. In his igitur *objectivis ac subjectivis* actibus, videre olim licuit plures actus sacrificales, eosque neque vulgares, neque tenues: Sed quibus *mox*, ceu alius ac specie diversus, accessit manducatio, actus sacramentalis, qui gratiam confirmantem ac conservantem rite usurpatus, convivis exhibuit.

TH. XXX. *Forma hujus sacramenti consistebat, facta consecratione in doore carnis, & ejusdem λήψις: ita tamen ut sanguis ante possibiles ac superliminaribus illineretur, nec ipsi ex eo, ista nocte exirent, scribunt multi viri eximii. Alii quasi explicatius, addunt, dicen-*

dicentēs quod forma hujus sacramenti absoluebatur toto illo complexu actionum sacramentalium: nempe verborum institutionis repetitione, agni segregatione, mactatione (includitur ibi sanguinis effusio facta sub mactationem) assatione & sanguinis adspersione, Exod. 12: 5. seqq. item 27. Sed vix sunt horum actuum singuli sacramentales, etsi ipsum hocce sacramentum illi integrabant, aut ad ejus rationem adesse debebant. An mactatio & sanguinis effusio actus sacramentales? & simile judicium de assatione. Actus sacrificales fuerunt illi, & hic additi, non modo propter rationem physicam, ut agnus posset comedi; sed etiam propter rationē mysticam, ut doceretur, manducationem ideo salutariter egisse, quod actibus sacrificilibus superstrueretur, imo, ideo eam valuisse, quod sanguine typico niteretur. Sola manducatio agni integri fuit hic actus sacramentalis. Proinde sicut per mactationem, assationem, &c. etiam homines tunc Deo litabant; sic per hanc manducationem contulit Deus hominibus gratiæ confirmationem, protectionemque ab omni malo spiritali ac æterno.

TH. XXXI. Solent etiam nonnulli sic procedere; revocatisq; omnibus hisce actibus ad quatuor capita: Videl. *Ad* (1) *Agni paschalis segregationem.* (2) *Ejusdem mactationem.* (3) *Assationem.* (4) *Manducationem*, dicere tres priores fuisse preparatorios seu ministeriales: quartum vero principalem ac sacramentalem extitisse: ita Gerh. in L.L.C.C. loco 22. th. 34. seq. Sed nihil impedit, quo minus dicamus eorum primum (agni segregationem) fuisse preparatorium: inde duos reliquos (mactationem & assationem) fuisse sacrificales: insecutumque sic quartum (manducationem) vere ac mere sacramentalem. Nam utut duo intermedii illi fuerunt

præparatorii respectu quarti, in ratione physica: tamen ut quartus ille in ratione mystica esset salutifer, putandum est istos sacrificales & extitisse & præcessisse: mererique sic potius eos dici sacrificales à ratione mystica; quam præparatorios à ratione physica.

TH. XXXII. Quæritur hic: *Cum in agno paschali tot darentur actus sacrificales, annon ipse fuerit sacrificium aliquod propriè dictum?* R. Hæc Quæstio ventilatur & usurpatur diversimode. I. Inter Nos & Pontificios. II. Inter Nos & Calvinianos. III. Inter Nosmetipsos circa quandam locutionem, & rationes quasdam minores.

Primum ergo in genere, recte negatur hæc quæstio. Quia (1) Sacrificia propriè dicta, offerebantur à sacerdotibus. At agnus paschalis mactabatur à quovis patrefamilias, Exod. 12:3. (2) Sacrificia mactabantur ad altare Domini; At agnus paschalis per familias & domos, Marc. 14: (3) Sacrificia vel ex toto, vel ex parte Deo offerebantur, & igne absumebantur. At agnus paschalis tantum fuit assatus & manducatus. (4) Sacrificia & Sacramenta differunt formaliter. In sacrificiis offerunt homines aliquid Deo; sed in sacramentis offert & confert Deus aliquid hominibus. Hic igitur per esum agni paschalis, cum Deus fidem manducantium confirmaret & obsignaret, recte ille qua hunc actum ultimum, sacramentum dicitur, & non sacrificium: ita Clarissimi Theologi communiter, sed forsan *qua discretionem*, liberaliter, vide Gerhard. in L. C. thes. 50. ac conf. inf. th. 35.

Inst. 1. annon Agnus Paschalis dicitur sacrificium, Exod. 12:27.
 2. *annon Sebach est sacrificare, aque ac Iúv.* R. ad 1. Agnus paschalis dicitur sacrificiū; quia fuit figura sacrificii Christi, & effusionis sanguinis, in ara crucis factæ. R. ad 2. *Sebach* est verbum generale, notans pecudem mactavit vel jugavit ad quod.

quodvis convivium, vide Gen. 31: 54. Deut. 28: 31. ut quoque *Ubi* generale est, & significat quamvis mactationem, vide Matth. 22: 4. Luc. 15: 23. Joh. 10: 10. Ita rem confectam credunt iidem, & vere recteque ita credunt, scilicet quæ actum agni paschalis ultimum, ipsam carnis ejus manducationem. *Sed tamen consule nostra sequentia.*

TH. XXXIII. Deinde in specie quod concernit :

1. Pontificios : jam illi conantur agnum paschalem prorsus sacrificalem facere, ob reservum in sua Euchar. & Missâ. *Ajunt : Fuit immolatio agni in paschate. Ergo etiam erit illa in Eucharistia & S. Missâ. Quia hæc ab Agno Paschali dependent : illa immediate : hæc vero mediate.*

2. (1) Probetur Agnum Paschalem fuisse Deo oblatum in sacrificium? (2) an ex Dei mandato idem est, manducare & sacrificare, & vice versa : contra & literam, & actiones specie diversas, quæ commutationem nequaquam ferunt. (3) Hebræum *Schachab*, significat quidem in genere mactare & cœdere, Sed quæ inde collectio : agnus paschalis fuit mactatus. E. Etiam sacrificatus? ac si non à fine ultimo singuli actus probarentur, nomenque ac definitionem sortirentur. (4) Etsi igitur illud vocabulum hebræum multi Interpretum, *Vetus, Pagn. Arias. Mont. & alii*, reddant per immolare : sacrificium tamen non fuit agnus paschalis : quia sola immolatio ad sacrificium constituendum non sufficit. (5) Addatur etiam, etsi Eucharistia successit agno paschali seu res figurata, suæ figuræ : non tamen ideo exhausta illa suæ figuræ omnia prædicata. Successit Baptismus Circumcisioni : non tamen ut illa fert hic carnis amputationem : Et pari ratione, etsi Eucharistia successit agno paschali ; non tamen ut ille, est hæc cruenta. Nam uti dictum, non omnia sunt in figurato, quæ fuerunt in figura : faciendâq: est figurarum applicatio, non proprio

arbitrio, ubi quid pro quo sæpè ponitur : sed niti debet quilibet literaliter aliquo textu, cum analogia fidei congruente. *Hæc diligenter observanda sunt contra Pontificios ; tam cum Agnus Paschalem faciunt prorsus sacrificalem : quam cum ex eo arrepto fundamento, statuunt in Eucharistiâ, pleraque esse sacrificalia ; imò, & sub unâ specie, eam esse administrandam, quod absque vino celebraretur Agnus Paschalis.*

R. ad 2. Quod ponit Eucharistiâ esse sacrificalem : (1) Agnus Paschalis fuit quidem typus Christi in arâ crucis pro nobis mactandi ; at non ita propriè typus Eucharistiæ, qua mactationem : Alias deberet etiam hæc esse cruenta, & à singulis patribus familias instituenda, secus quam praxis hodierna docet, & docuit prisca. (2) Distincta fuerunt in Agno Paschali, immolatio & ejus manducatio. Utrumque ceu typicum, novimus in N. Test. esse adimpletum, sed non uno eodemque actu : verum duobus distinctis : immolationem quidem in arâ crucis ; at manducationem non nisi in institutione Eucharistiæ.

Inst. Christus in cruce non fuit propriè agnus paschalis : quia
α. Non fuit crucifixus inter vespèram & vespèram, Bellarm. de M. l. 1. c. 7. β. Quia nulla ibi peracta manducatio, Pistor. in Rodoget. p. 395.
R. (1) Utique in cruce fuit Christus Agnus Paschalis. Docet hoc ipsum Evangelista, dum redditurus rationem, cur in cruce ossa ejus non sunt fracta, juxta Exod. 12: 46. scribit hæc facta esse, ut scriptura impleretur : os ex eo non comminuetis, Job. 19: 36. Et si ergo inter vespèram & vespèram Christus non sit crucifixus : id non impedit, quo minus in cruce esset agnus paschalis. Neque enim necesse est, ut singulæ circumstantiæ, quæ habentur in typo, inveniantur in ἀντίτυπῳ. Suffecerit hic quod convenerint in mactatione & immolatione-

latione, seu in morte, quam Evangelistæ constituerunt adnotare. R. (2) Ab immolatione Christi in cruce, non separamus manducationem spiritualem; etsi immolationem non urgemus in manducatione sacramentali; nam extra hanc, identidem jubemur corpus Christi manducare, Joh. 6. Diligenter inquam, sunt hæc observanda contra Pontificios.

TH. XXXIV. 11. *In specie quod hic concernit Calvinianos, jam sciendum est eos rationem sacrificalem in Agno Paschali tueri, ut causæ suæ circa ἀρετων, Eucharistiam; concilient patrocinium in quibusdam opinionibus præconceptis. Ex fundamento, quod Agnus Paschalis fuit figura Eucharistiæ, scribunt: (1) Sicut agnus paschalis privatim non est administratus; (2) Nec quovis tempore: sed cum jussu Dei convenisset Israël. Sic neq. potest S. Cœna domi administrari, vel cuiquam, quatenus ei libet; sed demum publice, & cum convenerit totus cœtus. (3) Adde nec ullum malum debere ab hac excludi, quod pater familias in agno paschali, absque scrutinio malitia, quemlibet suorum admitteret.* R. ad (1) Ex figuris non ducuntur firma argumenta, nisi adplicationem monstret scriptura. Ubi vero adplicatio scripturæ, Eucharistiam tantum in uno loco, eoque publico, celebrari debere? aliud docet exemplum Christi, eam instituentis in ædibus privatis. Neque usquam legitur quod Agnus Paschalis potius in tabernaculo, vel templo, quam privatis ædibus, fuit mactatus, utpote ritus ante legem institutus: Vocarique huc in subsidium causæ potest & scriptura Exod. 12: 4. & exemplum Christi, modo nominatum. R. ad (2) Phase non semper est mactatum præsentente toto Israël. Qui tempore indicto vel aberant son- tica causa, vel erant immundi, illi post huic ceremoniæ vacabant, Num. 9: 10. Et pariter licitum S. Cœnam porrigere infirmis, ubi & quando ita visum fuerit, eorumque efflagi- taverit

taverit conditio. *β.* ad (3) Jubebantur omnino olim ab esu agni paschalis abaceri immundi, qui tales erant: *α.* Per immunditiam legalem, Num. 9:10. *β.* Per immunditiam moralem, 1. Cor. 5:8. Et si hoc scrutinium fuit sacerdotibus commissum, ceu liquet ex Lev. 10:10. Ezech. 44:23. Quin & hoc notandum est, quomodo pascha, jussu administrari initio in privatis ædibus singularum familiarum, Exod. 12:3. seq. mox imperatum est in publico sacrorum loco frequentari, Deut. 16:5. Et ita contra Calvinianos.

TH. XXXV. III. *Nosmetipsos vero quod concernit, facilis est inter nos conciliatio, tam qua locutionem; quam qua pauca momenta cætera.* Agnus Paschalis non fuit sacrificium proprie dictum, quoad actus suos priores; quod necessario (1) non cederetur publicè a sacerdotibus, (2) nec coram altari Domini. (3) Nec concremaretur: juxta requisita, qua sacrificia formaliter videntur olim constituisse: Et tanto minus fuit ille sacrificium ratione actus sui ultimi, unde omnis fere denominatio pendet. Quin tamen in eo fuerint actus sacrificales, haudquaquam est negandum. Et pariter nec negandum, effusum tunc sanguinem, Christi sanguinem adumbrasse; adeoque sic effusionem istam sacrificalem fuisse; quia Dei mandato fundebatur. Ut enim agnus paschalis in ritibus prioribus typum Christi gessit: sic dum cødebatur, cruore aspergebatur & assabatur; tanto magis typum Christi expressit: Dederuntque homines per actus hosce Deo, non modo suam obedientiam; sed & typum cruoris Christi. Unde Deus per actum ultimum, ipsis vicissim suam gratiam & contulit, & obsignavit. *Sacramentalis igitur fuit agnus paschalis qua actum ultimum; at sacrificalis idem qua actus nonnullos antecedentes; si non in illa ratione excellenti; tamen in alia minori. Si non ita formaliter ac strictè loquendo: tamen materialiter & late.*

Idque

Idque quia actus mixtus fuit : compositus ex actibus diversarum specierum, & non mere sacrificialis, qui more modoque aliorum, vel simpliciter fuerunt sacrificiales; aut ex unius speciei actibus aliis, suo modo conflati, conf. 1. Cor. 5: 7. Exod. 12: 27.

Inst. Propter Pontificios non est hac sententia ferenda, ut quoque evertit fundamenta, qua sacramenta distinguunt à sacrificiis.
 R. (1) Non negandum est, sacrificiorum alia aliis fuisse illustriora, cum diversitatem eorum, non solum objectivam; sed & specificam, apertis dictis ostendat scriptura. (2) Distinguendum quoque hic inter sacrificia antelegalia, & legalia. Et sic hac distinctione observata, notandum plura illa, quæ vulgo supra recensebantur ad sacrificiorum fralem rationem constituendam, vix in singulis probam perferre. *α. An publicam & solemnem rationem urgebis, antequam publica solemniter à privatis cæperunt distingui? β. An sacerdotes singulares cupies, antequam à Deo sunt ordinati? γ. Ubi commune altare, locum nondum definito à Deo, ubi idem poni deberet? δ. Desiderari etiam potest locus scriptura, manifeste probans omnia sacrificia à condito mundo, fuisse cœlitus accensa ac concremata.* Sic namque hic in hac universalitate est procedendum, quando agimus de sacrificiis, prout præscindunt à legalibus, & antelegalibus. Legalia sacrificia accipiunt istas rationes particulares: sed non item singula sacrificia antelegalia: inter quæ haud postremo loco poni potest ac debet Agnus Paschalis, quoad actus suos priores consideratus. Nolo Exempla illustria accumulare. Quæso an fuit arca aut altare in Ægypto? an sacerdotes fuerunt pueri illi, qui pro tribubus jussu Moïsis sacrificarunt, Exod. 24: 5. An serpens æneus qui Christi crucifixionem adumbravit, cōcremabatur divinitus? vix hæc dixeris. Haud mirum igitur si agnus paschalis non ferat singulas rationis

strictioris sacrificiorum proprietates, *Quod* 1. *Antelegalis* esset, 2. *In usum quasi privatum institutus*. 3. *Et quod maxime attendi meretur, cum terminative non esset sacrificialis; sed sacramentalis*. Nihil ergo nobis hic metuimus à Pontificiis; quippè qui non antecedenter vocant Agnum Paschalem sacrificalem; sed consequenter & terminative, quos propterea nos damnamus: *conf: sup. pag. 120. sed satis de hac questione.*

TH. XXXVI. *Neque vero solummodo carnes Agni Paschalis igne assatas, manducari olim oportebat: sed & sanguine illius superliminaria & postes adium signari; ut hoc modo signatas domos pertransiret percussor, nec similiter in eas, ac in Ægyptiacas, suo gladio sæviret, Exod. 12: 12. seq. An autem hac ceremonia esset perpetua, dubitant multi: ex occasione, quod non alibi, quam in Ægypto, & isto tempore, talis angeli sævientis, vel audirentur mina, vel spectarentur vestigia: Sed sunt loca scripturæ, quæ videntur docere eam perpetuam fuisse, vide Exod. 12: 24. Num. 9: 3. Ubi jubentur Israelitæ repetituri suū Pascha, facere secundum (NB) omnia statuta ejus. Et si igitur aliqui velint hanc rationem fuisse temporariam; tenendum tamen eam perpetuam mansisse, non tantum ob allegata loca; sed & quod typicè tam formaliter modum abigendi percussoris doceret, quam materialiter Christi sanguinem signaret. Sanguine agni paschalis illitis postibus, servabantur tum Israelitæ: & tanto magis nos servat sanguis Christi, illitus animis ac cordibus nostris, conf. supr. thes. 5.*

TH. XXXVII. *Ritum autem illum negativum, non egredi nocte illa ex adibus, sanguine typico notatus, Exod. 12: 22. credunt plerique fuisse temporarium, quod deficiente exterminatore, hic æque ac ritus prior, de aspergendo sanguine super postes, minus videtur fuisse necessarius. Israelitis in aliam*
terram

terram transmissis, ac jam à tali plaga quasi securis. Auger fidem, quod Christus post esum agni paschalis, sese non continuit domi; sed proripuit in hortum, Matth. 26: 30. *Sed respondetur* (1) Nec hunc ritum sua ratione morali caruisse. Docuisse ipsum sanctificatos debere cavere consortium malorum, ne eorum poenis involvantur. Recte ergo credi potest, etiam hunc ritum perennitate fuisse non biliratum. R. (2) In Jesum nostrum scimus quosdam Paganos fuisse debacchatos, quod exeundo in hortum, pascha non celebraverit, ut ajunt, secundum ordinationem divinam: Sed meminerint illi, non omnia fervere, cum res est in agone; ac per consequens, non omnia strictæ legis servata, cum lex in eo esset, ut jam jam antiquaretur. Denique à tali percussore, Judæis obfirmatis in perniciem ejus, non metuebat sibi Christus. Nec porro causa fuit, cur more paschali antiquo, intus amplius consideret, novo sacramento in locum prioris surrogato, confer. sup. thes. 7. Facessant igitur *Pagani* cum *ista* sua calumnia; discantque nonnulli *alii* istas rationes nequaquam temporarium hunc ritum fecisse: nam Christus hac vice uti exeundo, legem divinam non turbavit, quæ perferuere coepit; sic isto observationum neglectu, eam cursu aut perpetuitate recte privavit. Mihiq; persvasissimum: non modo ceremoniam subjectivam de cingendis lumbis more festinantium, fuisse perpetuam; sed & hosce ritus formales, tam negativum de non exeundo, quam positivum, de sanguine possibus illinendo, itidem fuisse perpetuos ac perennes: secus quam sentiunt Calviniani, aut qui propter Christi adcubitum ad mensam, Matth. 26: 30. qua rationem, alteram subjectivam, alteram formalem, illis hic, ut spero, imprudentes, astipulantur.

TH. XXXVIII. *Formalis ergo ratio sacramenti hujus paschalis, consistebat in adspersione sanguinis ad postea janua, & agni assati manducatione, factus ex ordinatione divina, ac cum verbo institutionis conjunctus.* Ab institutione divina habebat hæc actio formaliter, quod non vulgaris; sed sacramentalis actio esset; Cui propterea paterfamilias præmittebat benedictionem & gratiarum actionem, pro ejus institutione; ut quoque hymno aut gratiarum actione, actum sacrum concludebat.

TH. XXXIX. *Finis Agni Paschalis fuit vel Positivus; vel Negativus. Positivus deinde fuit vel Primarius: vel Secundarius. Primarius ejus finis fuit, confirmare gratiam fæderalem, ac speciatim futuram liberationem obsignare. Secundarius finis videtur triplex fuisse: Videlicet ut esset (1) liberatio corporalis ab angelo percussore. (2) Conservatio memoria mirabilis educationis ex servitute Egyptiaca. (3) Certioratio futura defensionis ac protectionis: Quæ omnia ex oppposito rectius intelliguntur.*

Ordinis ratione, sic possunt hi fines positivi recenseri: (1) *Ut esset memoriale beneficii illius insignis, quod angelus omnia Egypti primogenita in hominibus ac jumentis percussurus, viso agni paschalis sanguine in postibus & superliminaribus, prætereundo Israëlitis pepercit.* (2) *Nec non ut esset memoriale liberationis ex servitute Egyptiaca.* (3) *Ut esset typus Christi, agni illius Dei, qui tollit peccata mundi, & sic suo sanguine liberat nos ab angelo infernali, sicut visus sanguis agni paschalis, olim abegit percussorem.* (4) *Ut esset medium ac organon excitanda, confirmanda & obsignanda fidei in Messiam promissum, totamque promissionem divinam, de liberatione Israel, ex servitute peccati ac satanæ, per promissum istum Messiam.*

TH. XL. *Negativus finis* fuit, facere ut contemptores *expirarent seu excinderentur*, Exod. 12. Num. 9. Nimirum sicut per se Agnus Paschalis faciebat ad quamvis protectionem divinam: sic si negligenteretur, faciebat ille, sed plane per accidens, ut contemptentes omni bono privarentur: Prorsus sicut verbum Dei est & odor vitæ per se, & per accidens, odor mortis.

Sed qua I. Ratio hujus finis. II. Qua ejusdem mortificatio?
 R. ad I. Meretur omne peccatum, omissionis æque ac commissionis: alienum æque ac proprium &c. æternam damnationem, ut sic qua rationem materialem, de excisione, non sit hic quicquam novi. Qua vero formalitatem damnationis, posset quis hic recurrere ad incredulitatem, quæ uti notum, semper formaliter damnat. Sed sciendum est, duplicem esse hic damnationis rationem. Unam meritariam seu subjectivam, qua damnationis gradus; & alteram formalem, qua ipsam condemnationem. Meretur uti dictum, omne peccatum æternam damnationem: & tanto magis eandem meretur hoc aut illud peccatum, per abusum aut neglectum singularis novi beneficii commissum. Non itaque quisquam mirabitur neglectum agni paschalis damnasse: quia fuit non modo simplex peccatum; sed & novi beneficii contumax rejectio. Si cæci fuissent, peccatum non habuissent, dicit Salvator de Judæis, Joh. 9: 41. Auxit ergo in illis visio gravitatem causæ condemnandæ. Et pari ratione in his fuit novum beneficium per accidens, gravioris condemnationis occasio. Damnavit ergo hujus finis neglectus aut contemptus, non formaliter qua ipsum actum, sed qua actus intensionem, æstimatam ex superabundantia peccati in subjecto delinquirente. R. ad II. Illa extirpatio

fuit meritorie æterna, ac proinde antecedenter etiam spiritualis: imo, sine dubio, fuit quoque illa temporalis: Nam videtur gravissima fuisse. Unde scriptura ad gravitatem ejus intelligendam, non modo dicit eam mortiferam, qua substantiam actus, Num. 9. sed & qua quandā rationem exteriorem, itidem mortiferam ostendit: Nimirum si azyma negligenterentur, aut cum fermentato miscerentur, Exod. 12: Quæ duo si recte intelligo politiam Judaicam, etiā capitis poenam civiliter inferebant. Morte ergo credo mulctatum, maxime cum initio legalia serverent, qui inter Israëlitas, & de Israëlitis origine aut habitatione, non celebravit pascha, modo & tempore divinitus præscriptis: *Sequuntur Affectiones.*

TH. XLI. *Affectiones Agni Paschalis fuerunt: vel Internæ: vel Externæ. Internæ fuerunt: Vel Communiore, vel Communes, vel Proprie: prorsus uti supra iisdem qualitatibus notabatur Circumcisio.*

TH. XLII. *I. Communiore affectiones fuerunt: (1) Esse actionem circa externum elementum, certo institutionis verbo vocatum, segregatum ac sanctificatum. (2) Promissionem habere divinam, de rebus spiritualibus. (3) Benevolam Dei affectum signare & obsequiare. (4) Producere fructus spirituales. (5) Sufficere expediendis cunctis, Talis inquam, fuit Agnus Paschalis, ac quia taliâ sunt etiam sacramenta cœtera: recte hæ eorum affectiones dicuntur communiore.*

TH. XLIII. *II. Communes Agni Paschalis affectiones, hoc est, quas ille habuit cum circumcisioe vel easdem, vel similes, fuerunt, (1) Carere materia interna actuali, de quâ affectione passim supra actum, vide pag. 144. Fuit namque Agnus Paschalis V. Test. sacramentum; & sic non contulit corpus, quod*

quod demum in sacramentis novis, erat exhibendum, Hebr. 10: 1. (2) *Durare ad certum tempus*; itidem ad naturam Veteris Testamenti. Unde cum V. Testamentum deficeret, novo introducto, non potuit non aboleri Agnus Paschalis, qui illius fuit sacrum quoddam adjunctum. (3) *Typum agere futurorum de qua mox in seqq.*

TH. XLIV. Agnus Paschalis adumbravit suis actibus *sacrificialibus*, passionem Christi, vide supra pag. 184. *Suo autem actu sacramentali* adumbravit ille manducationem nostram sacramentalem: Fuitque ille hac ratione, futurorum diversorum quidam typus & figura, quam res illæ diversæ figuratæ, suo tempore debebant adimplere.

Inst. Sunt multi Theologi, qui nolunt Agnum Paschalem dicere S. Cæna typum, nè urgeantur difficultatibus, quæ inter figuram & rem figuratam, possunt plures moveri: cumprimis tamen, nè quis urgeat: Sicut agnus paschalis 1. immolabatur, 2. sub una tantum specie comedeatur: sic in S. Cæna Christus & immolatur; & recte sub una specie, tantum manducatur. Malunt ergo iidem dicere, Agnum Paschalem veterem ritum fuisse, cui cœu ritus novus, successit S. Cæna, haud aliter quam quemadmodum absque ratione figurali, N. Testamentum successit Veteri. Hisce nostris Theologis nos non adversamur. Complexè pro omnibus suis actibus, sumunt illi Agnum Paschalem; undè ad retundendos Pontificios, non possunt non hoc modo loqui, nè prænominatis difficultatibus onerentur. Nos vero qui novimus (1) *In figuratis non omnia urgeri debere, quæ fuerunt in figuris: sed ea tantum, quæ fert ipsarum figurarum analogia, ex sacris scripturæ petita.* (2) *Et qui porro hic didicimus impigre distinguere, inter Agni Paschalis varios actus; ostendentes* (3) *quomodo diversis temporibus singuli sint impleti: nihil nobis metumus*

ab istis Papalibus illusionibus. Nam immolationem Christi in S. Cœnâ, ex nostra sententia, refellit distinctio actuum, diversis temporibus adimpletorum: ut quoque usurpationem unius speciei, refellit analogia inter figuram & rem figuratam, hoc est, inter Agnum Paschalem, & S. Cœnam, ex verbis institutionis eadem petita. Tuti itaque à scopulis, quos illi vitare conantur, non videmur nobis quicquam temere moliri, quando ea quæ sunt diversa, & diversis temporibus adimpleta, distincte quoque proponimus & explicamus.

TH. XLV. III. *Propria Agni paschalis affectiones possunt arcessi ex ejus finibus & effectibus, item ex rationibus formalibus, circa ipsum subjectum.* Fuerunt itaque illæ finales: gratiam fœderalem confirmare, & futuram liberationem obsignare. Hoc dico: Agnus Paschalis liberavit corporaliter ab angelo percussore, conservavit item memoriam mirabilis eductionis ex Ægypto, & dedit spem futuræ protectionis: ita finales & effectivæ. Subjectivæ fuerunt: (1) Integer, quoad ossa, mactari, Exod. 12: 46. Num. 9: 12. (2) Totus manducari aut quoad residua, concremari, conf. supra pag. 178.

TH. XLVI. *Sequuntur Agni Paschalis Affectiones Externæ: Cœna, Tempus, Locus, Numerus.*

TH. XLVII. I. *Tempus Agni Paschalis potest hic diversimode considerari: 1. Ratione institutionis. 2. Ratione administrationis. 3. Ratione Durationis.*

I. *Institutum fuit hoc sacramentum 400 annis post circumcisionem, fere anno mundi 2454. hoc est, annis 1517. ante natum Christum. En annum illustrem, numeratum à Christo, & post, & retro. Ante vixit Moyses, vir Dei quantus? post vixit Lutherus, nequaquam servorum minimus.*

Ante

Ante dabatur Evangelii nova obfignatio: post Evangelii propofiti nova repurgatio: *fed de his alibi.* Inftitutum fuit hoc facramentum in mēfe hujus anni Nifan, qui noftro Martio refpondebat, ac ex eo conftituebatur ille caput mēfium aliorum per totum annum, Exod. 12: 2. Civiliter inchoabatur annus olim ab æquinoctio autumnali in mēfe Thifri, qui incidit in noftm Septembrem: Ita tenuit mos apud varias gentes, *Ægyptios & populos orientales alios*; nequaquam credam, quod fcirent ea anni parte, mundum fuiſſe conditum, uti quidam conjectant: fed ob cauſas alias: nempe ſummas ſuas commoditates, ceu *contractuum annorum locationes, conductiones, emptiones & venditiones*, collecta ex frugibus pecunia, in hoc anni tempus maxime quadrantes ac frequentes, Sic inquam, ordiebantur olim orientales ſuum annum ſub autumnos: Et ſimiliter etiam Iſraelitæ. Deus verò hanc rationem numerandi apud Iſraelitas immutavit, ut quanquam hæſtenus ſecuti fuiſſent *Ægyptios*: ex eo tamen aliter numerarent, nè minus in anni aſpicio, quam profeſſione fidei ac religionis, ab ipſis variarent. Probabileq; in hunc vernantem aratem motum principiū anni, non ſolum propter eductionē, quæ in hoc vernali mēſe Nifan contingebat, ſed etiam quod per eam Iſraelitæ, ex dura ſervitute emiſſi, quandam quaſi revivifcentiam vernalem inveniebant; unde etiam hæc anni pars deſcribitur ceu populi Iſraelitici natalis, Oſe 12: 9. 13. 4.

II Qua Adminiſtrationem aut tempus adminiſtrationis, variavit Agnus Paſchalis non parum propter diverſas in eo occurrentes obſtiones:

(1) *Fiebat ſegregatio pecudū die 10. mēſis Nifan, qui uti dictum, partim noſtro Martio reſpondet, partim Aprili. Unde ſeorſim illa pecus cuſtodiebatur in 14. diem ejusdem mēſis. Cauſa per illos dies letvandi agni, videtur fuiſſe, quod jellu*

Dei ille accipiebatur ante triduanae Aegypti tenebras, servabaturq; donec illæ præterirent, ut scirent Israelitæ, nec illa plaga emollitos Aegyptios, nova coercendos fore, se interim adversus eandem plagam novo medio salvos. *Inst. quando Deus dixit unum, dixit etiam alterum, &c. Exod. 12:1.* R. Est ibi enallage temporis, & ponitur *Deus dixit*, pro *dixerat*; scilicet ante illas triduanae tenebras. Nam evincit v. 6. Agnū fuisse feligendum quatruiduo ante mactationem; ast hoc facere non potuissent; nisi inter hoc mandatum separandi agnū, & paschatos tempus vers. 28. quatruiduum intercessisset.

(2) *Mactatio inde fiebat die 14. mensis primi, Exod. 12: 6.* Ita tamen ut os ei non frangeretur, vers. 6. & 46. *Inst. annon Moses sibi contrarius? Exod. 12: 18. dicit ille die 14. azyma fuisse comedenda. At Lev. 23: 6. inculcat ille die 15. azymorum esse solennitatem.* R. Diei initium duplici ratione considerabatur apud Judæos. Secundum legis dispositionem incipiebant festa à vespere ad vesperam, Lev. 23: 23. At juxta rationem communem, in vita communi, incipiebat dies à tempore matutino, ita ut vespera sequens esset pars diei præcedentis. Quatenus ergo vespera diei 14æ juxta legis dispositionē, pertinet ad diem 15. eatenus & paschatos celebratio seu solennitas azymorum, recte dicitur incidere in diem 15. Quatenus vero juxta communem calculum, vespera illa in qua mactarunt agnū, & coeperunt edere azyma, refertur ad diem præcedentem, eatenus dicitur dies 14. primus azymorum. Expurgandæ erant ædes à fermento eadem die, qua agnus comedeatur; illaque expurgatio cum actibus præparatoriis aliis, dicitur, paschæ præparatio, Matt. 26: 17. Marc. 14: 12. Luc. 22: 7. Fitque propter illam expurgationem, ut dies azymorum sine discrimine ponatur pro paschate. Marc. 14: 1. Luc. 22: 1. conf. sup. thes. 14.

(3) *Mactationem mox insequabatur assatio*, quæ fiebat nocte, diem 14^{am} sequente, & quidem vigilia ejus prima. Exod. 12: 8.

(4) *Et ita mox manducatio*, cum azymis panibus, & herbis amaris, Exod. 12: 8.

Ita inquam, pascha, qua regulam communem, & primam institutionem, primamque celebrationem. At lege Cere-
moniali exhibita, cum inciperet sub graviore æconomia, urgeri ratio munditiæ, in personis celebraturis pascha; divina dispensatione factum est, ut qui propter immunditiem legalem, item propter iter longinquum, non possent pascha celebrare die mensq; definito; illi sequente mense agnum manducarent, Num. 9: 10. seqq.

III. *Tempus vero Durationis paschæ, fuit usque ad Messiam mortem & sacrificium.* Desiit ergo in N. Test. agni paschalis celebratio. *Causæ sunt*: (1) Quia ille fuit V. Test. sacramentum. (2) Umbra ac typus Christi. (3) In ipsa institutione, restringitur ille ad certum tempus, Exod. 12: 24. (4) Adstringitur ejus celebratio certa lege ad tabernaculum & templum Jerusolymitanum, Deut. 16: 2. seqq. At id est eversum: Caret igitur agnus paschalis celebrationis loco, (5) Successerat jam illi Eucharistia. Atque hæc ipsa illum præcipue abolevit, solenniter instituta, ac sufficienter explicata. *Inst. Deus jubet celebrari pascha cultu sempiterno. Ex. 12: 14.* 32. (1) Vox *holam* prædicatur ibi de re periodi certæ: finita ergo hac re periodica, non potuit non cessare illud *holam*. (2) Significat *holam* ergo illo loco non absolutam durationis perpetuam, nisi velis etiam in altera vita, pesach mactare. Sed durationem certi temporis spacio limitatam. (3) Imo, Moses addit ipse limitationem, quando dicit: *In generationibus vestris.* (4) Ut itaque *holam* de servis, Deut. 15: 17. modificatur eorum vel morte, vel anno Jubilæo, Lev. 25: 40.

Sic limitatur idem hic verbis Dei: *In generationibus vestris*. hoc est, donec veniret Christus, qui vetus pactum esset abrogaturus, & novum instituturus, Jer. 31: 31.

Inst. Annon etiamnum celebramus pascha? quomodo igitur pascha abrogatum, uti modo scriptum; aut quomodo pascha Judaeorum festum, Job 2: 13. 5: 1. 11: 55. R. Verum est, in more positum fuisse apud veteres Christianos, ut pascha celebraretur; sed (1) absque ritibus Judaicis, & (2) in memoriam non aliam, quam passionis & resurrectionis Dominicæ. *Inst.* Judaizans omnino est nostrum pascha (1) qua festi nomen (2) Qua diem in multis provinciis Christianis. notum enim est quomodo quidam Patres sanciverint, pascha non alio die esse celebrandum, quam die 14ta, morte Judaeorum. R. ad (1) Nomen nihil officit: & retinetur apud nos nomen antiquum, quod veteris agni immolatio in hoc nostro paschate invenit suum complementum: tempore namque nostri paschatos, immolatus est in cruce, cujus typum gessit agnus, qui olim divinis jussu cederetur. R. ad (2) Olim de die paschatos inter se fuisse digladiatos Christianos Europæos & Asiaticos, constat ex Historia Ecclesiastica, vide Euseb. Hist. Eccles. lib. 5. c. 22. Asiaticos qua diem, nonnihil Judaizantibus: Europæis vero ad morem ab Apostolis traditum, de die Dominico Act. 20. respicientibus, & sic libertatem urgentibus. Disputabatur hæc causa Anno Christi 159, sanciebatque decreto Pius Pontifex, ut die dominico juxta morem Apostolicum, pascha celebraretur. Contentiosius vero eadem agebatur anno Christi 192. dum tandem Victoris Papæ Romani jussu, Theophilus Cæsarex apud Palæstinam Episcopus, concilio Provincialium Episcoporum coacto, decrevit die dominico & non alio, idem esse celebrandum; unde primum, quod res morosius ageretur, in Ecclesia Christiana schisma; Ut itaque ferè sine causa

caussa, Christiani hic inter se de paschatis die, sunt digladiati; sic eos, eorumque hac in re discordiam, irridebant pagani superciliosè, teste Ephiph. har. 70. Nos libertatem Christianam servamus, & pascha celebramus in memoriam resurrectionis Domini Jesu Christi.

TH. XLVIII. *Locus agni paschalè variavisse itidem nonnihil, pro ratione temporis. Primum mactabatur Agnus Paschalis in Ægypto. Deinde in deserto, ac tandem diserta lege, est ejus celebratio ad urbem Jerusalem alligata, Exod. 34: 23. Deut. 16: 2. seqq. hoc est, Sicut ille prima vice mactabatur domatim in Ægypto, Exod. 12: sic ex eo, publico in loco semper est cœsus: unde mactatus & jugulatus scribitur à Sacerdotibus ac Levitib., 2. Chron. 30: 13 seq. & 35: 6, 11. Eldr. 6: 29. Nimirum ab iisdem, in functione sua ad designatum locum tabernaculi aut templi constitutis. Memorat hanc conditionem passim Josephus; sed cum primis illam explicat lib. 7. de bello Judaico cap. 17. Ut quoque Trypho Judæus in dialogo cum Justino, eandem fateretur, quando ait: *Novimus quemadmodum dixisti, neq. agnum paschalè alibi immolari posse, quam in terra sancta, &c.* Ad hoc respicit quoq. Theodoretus, quando ad vers. ult. Psalmi 50, inducit Judæos sub captivitate Babylonica, sic Deum alloquentes: *Nunc alienà habitantes terram, sacrificia præscripta tibi offerre nequimus, cum in illa sola civitate, nempe Jerusalem, sacrificare lex jubeat. Si autem liberatione consecuti fuerimus, & templū erexerimus, tunc legitima sacrificia offeremus.**

Scilicet ut sacrificia extra Ægyptum, cœdebantur in deserto, Exod. 3: 13. 5: 3 8. At in Cananeā non alibi, quam ubi Deus locum suis sacris destinasset, Exod. 20: 24. Deut. 12: 5. seq. hoc est, (1) *coram tabernaculo aut arca, 1. Sam. 11: 15. 1 Reg. 8: 62. & sic in Silo, ubi fuit tabernaculum, 1. Sam. 1: 3. Vel in Bochim Siloæ vicinis, Jud. 2: 5. & in Gilgal aut excelsis locorum, cum ante*

arca eo fuisset adducta, conf. 1. Sam. 10: 8. & 11: 9. cum 6. 11: 15.
 (1) *In templo Ierusalymitano, ex quo id à Salomone fuit con-*
structum, arcaque in eo reposita, unde domus sacrificorum
dicitur 2. Chron. 7: 12. conf. 1. Reg. 12: 27. 2. Chron. 2: 4 seq.
Ita in quā olim ordinatē cum sacrificiis quā locum. Extraordinarie
quā locum sacrificarunt. Gideon, Jud. 6: 25. Manoah, Jud. 13: 19.
Samuel, 1. Sam. 16: 2. David, 2. Sam. 24: 18. & Elias, 1. Reg. 18: 30.
 Ut itaque olim lege sancita, nefas fuit sacrificare alibi, quam
 in tabernaculo, aut templo, ut docet August. quæst. 16. super
 Lev. & quæst. 36. ac 44. super Jud. confer Ezech. 36: 38.
Et pari ratione, post erectum tabernaculum, non alibi cæsus Agnus
Paschalis, quam coram arca Domini, aut deinde Ierulymis, ex quo
ibi templum fuit positum: Extra Cananæam ergo jam neque
sacrificare audent Judæi, dispersi per gentes; neq; Agnum
Paschalem manducare, notante August. Retract. lib. 1: c. 10.
 Arque hinc quoque fuit, quod Julianus reedificandi templi
 potestatem eis concessit, ut haberent, ubi possent sacrifi-
 care, docente Socrate Hist. Eccles. lib. 3: c. 17.

Cur autem Iudæi sic ad Ierusalem obligabantur, quæri posset;
 responderique: factum id fuisse, ut dominica cadis rei cum omi-
 sissent patriam, necessitate quasi adiperentur, ut priscū relictū, ad
 meliora contenderent; sic censet Cyrillus lib. 9. contra Julian.
 ubi Legis latoris futura prævidentis, prudentiā dicit sic fu-
 isse sancitū. Quadrant huc, quæ habet Clemens Recogn. lib. 1.
 Dum ait: *Permississe Deum locum sacrorū sapius incurfionibus infesta-*
ri, ut discerent non unice sacrificiū esse invigilandum; sed ad Christū
anhelandum. Ita ante plenitudinē temporis: Post adventum
vero Christi in carnē, destructis Ierulymis, Judæi aut sacris
omnino carebunt: aut nostra amplectentur. Ipsi viderint.

TH. XLIX. *Numerus Paschatum hic nominari posset; sed*
forfan vix certo à nobis definiri. Non quā rationem existentia;
 certi

terti enim & definiti anni effluxere ex quo pascha fuit institutum. *Sed qua rationem nostram, sunt illi indefinibiles: Nos namq; istos annos certo numerare non didicimus, indubitato calculo destituti. Arguit hunc nostrum noævum diversus calculus variorum, qui ante rem sudoribus vigiliisq; tentarunt. Probabile tamen juxta multorum calculum 1517. paschata fuisse (certe debuisse) celebrata ante Christi adventum, quod tot, ante ejus adventum in carnem, ex quo pascha fuit institutum recenseantur anni nolo hic plura addere; ut neq; de uno alterove anno constitui cum quoquā inultriter contendere.*

Quot vero paschata Christus celebravit in hisce terris, ex quo ministerium fuit ingressus, jure hic queritur: cum in ipso & per ejus ultimum pascha instituta Sacra Cœna, ratio paschatos antiquaretur.

Resp. (1) Ab ipso Christo tria paschata celebrata fuisse in Evangeliiis haberi testatur Epiphanius hæresi 51. (2) Irenæus vero lib. 2. adversus hæreses cap. 39. testatur in Evangeliiis extare Christum 4 paschata celebrasse. (3) Imo, doctissimus Scaliger asserit ex Evangeliiis colligi, Christum à baptismo quintâ paschata celebrasse.

Quorū primum expressum est, Joh. 2. 23. Secundum notatur Joh. 5. 1. festum enim de quo hic mentio fit, pascha fuisse, patet ex ratione temporis, quod notatur, Joh. 4. v. 35. Tertiū vestigia extant Matth. 12. Marc. 2. Luc. 6. In quibus locis mentio fit Christi per segetes maturas ambulantis, &c.

Quartum habetur Joh. 6. 4. Ubi expressa fit mentio paschalis, non solum ad confirmandam historiæ veritatem, quæ ibi narratur, sed etiam ad denotandum Dominū, ex ista temporis circumstantia, occasionem arripuisse differendi de spiritali agno, quem ille figuratus ante typice adumbravit.

Quintum & ultimum est, quod Christus cum discipulis celebravit paulo ante passionem, Joh. 12. 1. 13. 1. Quo celebrato pascha abrogavit sacra cœnā in ejus locū substitutā, Mart. 26. 19. Marc. 14. 12. Luc. 22. 15. Ita sua crisi doctissimus Scaliger. Nos communiter in nostris ecclesiis tantum 4. Paschatum consuevimus meminisse, unum pascha Scaligerianum vel non videntes; vel ceu tenue & incertum, negligentes. Exerceant sese hic alii; Nos solidiora semper carpimus.

TH. L. Sacramenta V. Test. sunt jam abrogata uti sapius ante indigitatum: Nullus igitur pro tempore, eorum usus. nisi quod tantum de non nullis moneant, quæ ad nostram ædificationem faciunt. (1) Ut Circumcisio instituta erat ob spiritualem cordis circumcisionem, quæ olim illo medio per ordinationem divinam contingebat: sic nunc fit illa medio alio, nimirum per baptismum: Nam æque illa hodie necessaria, atque fuit olim. (2) Ut agnus paschalis confirmavit fidem, quod ferebat typum Christi, in ara crucis mactandi; & quoque quatenus manducabatur, coalescendus cum substantia vescientium: sic fidem hoc tempore confirmat Sacramenta. Quæ omnia documento sunt, Christum esse unicum salutis nostræ fontem, ex cujus merito & satisf. quone in plenitudine temporis præstanda, credentes in V. Test. æque sunt salutem consecuti: sicut nos ex eâ ipsa jam realiter ac actualiter præstita, salutem consequimur per fidem, conf. Act. 15: 11. & 4: 12 Hæc rite ponderata egregium suggerunt confirmandæ fidei nostræ argumentum.

TH. LI. *Quinam errores hic præcipue vitandi?* Responderur;

I. Viranda sunt hic *paganorum judicia de agno Paschali*. Uti de divinis aliis improbe judicant Pagani; sic quoque improbam ferunt censuram de Agno Paschali. Legi potest erroneum iudicium eorum apud Tacitum Hist. lib. v. ubi post prava quædam de origine, itinere ac sede gentis judaicæ, sic insit. *Profana illis omnia, quæ apud nos sacra. rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta Effigiem animalis (asinum) quo monstrante errorem sitimq; pepulerant penetrare sacravere: cæso ariete, velut in contumeliâ Hammonis, &c.* vide Tacitum p. m. 573. & seq. ubi videseum docere, non in memoriale liberationis Angelicæ aut humanæ, mactatum agnum: sed in contumeliam Hammonis uti scribit verbi dei ignarus.

II. Pariter hic vitanda sunt dogmata multorum recentiorum. *Sociniani, Pontificii & Calviniani* exuunt Agnum Paschalem fructu spirituali. *Arminiani & Helmstadienses Calixtus, Hornejus & eorum ynnicius discipuli, Drejer Lateran &c.* suspensos animos gerunt. priores quoad scripturam sacram cœci, & hi posteriores nimium timidi, si non thesibus politici. ut quoque hic errant alium errorem *Pontificii*, dum Agnum Paschalem statuunt mere sacrificalem; &c.

CAP. V.

De abstractione à sacramentis Testamenti Novi,

Ubi (1) de rerum Numero. (2) De rerum convenientia. (3) Discrepantiâ se invicem. (4) De rerum essentia, explicanda per suas causas. Et (5) De rerum affectionibus: omnia ita universaliter, ut utrique sacramento possint cuncta attribui.

CAP. VI.

De Baptismo.

Qui explicatur Matth. 3: 11. Marc. 1: 8. Luc. 3: 16. & 21. Joh. 1: 3. Matth. 28: 19. Marc. 16: 15. Tit. 3: 5. seqq. confer. Aug. Confess. & libros Symbolicos alios, item orthodoxos nostros Theologos.

CAP. VII.

De S. Cœna.

Hæc explicatur Matth. 26: 26. Marc. 14: 22. Luc. 22: 19. & insigniter quoq; 1. Cor. 11: 23. seqq. conf. Aug. Confess. art. 10. & orthodoxos nostros Theologos cum veteres, tum recentiores, qui in hac themate bellū Domini piè gesserant ac feliciter.

Sic breviter de Sacramentis novis, quod divina providentia Avocatus, à statione Academica, in qua 15. annos, talentum meum ordinarius exercueram, non possum hæc fusius ac ad morem receptum deducere.

SOLI DEO GLORIA ET HONOR!

UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1215 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL. 733-4331

Vol. VII

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1215 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL. 733-4331

Vol. VII

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1215 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL. 733-4331

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1215 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL. 733-4331

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY